

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. วรวิทย์ วัฒนศิริ

อาจารย์ป่วยกับธรรมศาสตร์

๑๖ ธ.ค. ๖๕๖๓
๖.๒๖.๖

สนับสนุนการจัดทำ E-Book โดย โครงการ Open School Thailand

ChangeFusion สสส. เครือข่ายจิตอาสา Volunteer Spirit Network

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

คณะผู้จัดทำ

บรรณาธิการ

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน

คณะบรรณาธิการ

สุกัญญา นิธังกร

วนิดา จันทรทัศน์

วนิดา พันธุ์แก้ว

วารุณี พลบูรณ์

ปกป้อง จันวิทย์

คณะกรรมการดำเนินงาน

นริศ ชัยสูตร

กมล ฉายาวัฒนะ

บำรุง สุขพรรณ

นวลฉวี สุธรรมวงศ์

คณิต พีชวณิชย์

นุตรฮายาตี โกศลศักดิ์

พรทิพย์ ทับทิมทองคำ

ธัญญญา เชรษฐา

ภาพประกอบ

Puey Collection

ฝ่ายประชาสัมพันธ์ มธ.

นิตยสาร *สารคดี*

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กทม. ๑๐๒๐๐ พ.ศ. ๒๕๕๒

คำนำ

เมื่อปี ๒๕๓๙ ในโอกาสครบรอบวันเกิด ๘๐ ปี ของ ศาสตราจารย์ ดร. ป่วย อึ้งภากรณ์ หรือที่ชาวธรรมศาสตร์เรียกท่านติดปากว่า “อาจารย์ป่วย” นั้น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดพิมพ์ **หนังสือ ๘๐ ปี อาจารย์ป่วย ชีวิตและงาน** ซึ่งเป็นการรวบรวมและเรียบเรียงประวัติการทำงานของท่าน โดยได้รับความร่วมมือจากผู้เขียนในหน่วยงานต่าง ๆ ที่ท่านอาจารย์ป่วยเคยมีบทบาทอย่างสำคัญ เป็นหนังสือแนวสารคดีเชิงวิชาการ

มาบัดนี้ ท่านอาจารย์ป่วยได้จากพวกเราไปแล้ว แต่ความทรงจำอันงดงามและความประทับใจเกี่ยวกับท่านยังมีอยู่มากมาย ดังนั้น เพื่อแสดงถึงกตเวทิตาที่มีต่อท่านอาจารย์ป่วย จึงได้จัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกถึงท่านขึ้นมาอีกเล่ม ให้ชื่อว่า **อาจารย์ป่วยกับธรรมศาสตร์**

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมข้อเขียนจากบรรดาอาจารย์ ข้าราชการ และศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตลอดจนญาติมิตร และผู้ที่รักและศรัทธาท่านอาจารย์ป่วย ผู้เขียนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีโอกาสติดต่อสัมผัสท่านอาจารย์ป่วยโดยตรงในขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ ทำให้ผู้อ่านได้รับทราบแง่มุมอันหลากหลายเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของท่านอาจารย์ป่วย ทั้งในด้านส่วนตัวและหน้าที่การงาน

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เชื่อว่า หนังสือ **อาจารย์ป่วยกับธรรมศาสตร์** จะเป็นเอกสารสำคัญอีกฉบับหนึ่งสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาชีวประวัติของท่านอาจารย์ป่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคนรุ่นใหม่ที่ได้มีโอกาสสัมผัสท่านด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อตอบข้อสงสัยว่าเหตุใดอาจารย์ป่วยจึงเป็นบุคคลที่ผองศิษย์และผู้ร่วมงานรักใคร่นิยมด้วยน้ำใสใจจริง

อนึ่ง รายได้จากการจำหน่ายหนังสือเล่มนี้ จะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการสนับสนุนการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นสถาบันที่อาจารย์ป่วยรักและทุ่มเทชีวิตให้

(นายณิศ ชัยสุตร)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

สารบัญ

คณะผู้จัดทำ		(๖)
คำนำ		(๗)
สารบัญ		(๘)
คุณภาพแห่งชีวิตฯ		(๑๑)
ฐานคติแห่งการดำเนินชีวิตของอาจารย์ป่วย	ราล์ฟ วัลโด เอเมอร์สัน	(๑๒)
แต่อาจารย์ป่วย	รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์	(๑๓)
ประมวลภาพพิธีไว้อาลัย ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์		(๑๘)
อาจารย์ป่วยกับธรรมศาสตร์		(๓๓)
ทำงานกับอาจารย์ป่วยแล้วได้อะไร	นงเยาว์ ชัยเสรี	
อาจารย์ป่วย...ปูชนียบุคคลของเพื่อนมนุษย์	กรรณิการ์ เช้นเสถียร	๑
อาลัย...อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์	กฤษณพล ศรีบรรพ	๔
คุณูปการของท่านอาจารย์ป่วย	กฤษณพล ศรีเสริมโภค	๖
จากประสบการณ์ของข้าพเจ้า		
อาจารย์ป่วยกับความทรงจำของข้าพเจ้า	เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	๙
ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์		
อาจารย์ป่วยในความทรงจำ	จินตนา เชิญศิริ	๑๓
อาจารย์ป่วยกับคุณมาร์กาเรต : ใครดูใครไม่ดู?	จิรา สาครพันธ์	๑๗
แต่อาจารย์ป่วย	แจงคลอน	๒๑
สิ้นแล้ว สิ้นพ่อ สิ้นสังขาร	ชัยวัฒน์ คุณพานิชนันต์	๒๒
เพลง “เขาคือป่วย”	ชาลี ศรีพทุธาธรรม	๒๓
โชคดียี่สิบได้ทำงานกับอาจารย์ป่วย	ชูศรี มณีพิทักษ์	๒๕
ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์	ดิเรก เต็งจำรูญ	๒๙
กับคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์		
ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ :	ไตรรงค์ สุวรรณคีรี	๓๕
บนเส้นทางสร้างทรัพยากรมนุษย์		
นี่แหละอาจารย์ป่วย...ใช่เลย	ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์	๔๓
อาจารย์ป่วยกับความเจ็บในต่างแดน	ธงชัย วินิจจะกุล	๔๖
อาลัยรัก อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์	ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์	๕๑
กราบอาจารย์ที่เคารพรักยิ่ง	นงนาท สนธิสุวรรณ	๕๕

รำลึกถึงอาจารย์ที่ชื่อ “ปวย อึ้งภากรณ์”	นรนิติ เศรษฐบุตร	๕๗
คนดีของแผ่นดิน		
อาจารย์ปวยที่ผมรู้จัก	นริศ ชัยสูตร	๕๙
อาจารย์บุญชา	นับทอง จุลพันธ์	๖๗
ผลงานเลี้ยวหนึ่งของอาจารย์ปวย	นิตยา กบข. และอดีต นศ.มธ. ปี ๓๖	๖๘
แต่อาจารย์ปวย	นุชนาถ ธรรมมโนมัย	๗๑
ดร.ปวย ที่ข้าพเจ้ารู้จัก	บทเสวนา	๗๒
อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ : คนดีที่เหลืออยู่	บทเสวนา	๙๒
แนวคิด การกระทำ และผลงานของท่านอาจารย์ปวย ที่เกี่ยวกับกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ข้าพเจ้ารู้จัก	บรรลือ คงจันทร์	๑๒๓
บางเลี้ยวของอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์	บุญเกิด งอกคำ	๑๓๗
คนดีที่ข้าพเจ้าศรัทธา		
อาจารย์ปวยที่ข้าพเจ้ารู้จัก	บุญคง หันนางสิทธิ	๑๔๘
อาจารย์ปวย...ยังอยู่ในใจเสมอ	ประภัศร เลี้ยวไฟโรจน์	๑๕๓
อาจารย์ปวยในฐานะผู้อำนวยการ โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง	ประยงค์ เนตยารักษ์	๑๕๕
อาจารย์ปวยฟองเด็ก	ประเสริฐ วัฒราเศรษฐ์	๑๖๑
อาจารย์ปวย	ปราณีญ	๑๖๒
คิดถึงอาจารย์ปวย	ปราโมทย์ นาครทรรพ	๑๖๓
ประเด็นการนับอายุของอาจารย์ปวย	ผู้ที่บิดามารดาจบธรรมศาสตร์	๑๗๐
ระลึกถึงคุณปวย อึ้งภากรณ์	ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์	๑๗๓
เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ท่านอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์	ภิรมย์ จันถาวร	๑๗๘
ตามรอยเฮียปวย	มงคล ประสาทเสรี	๑๘๑
อาจารย์ปวยในความทรงจำ	มาดี วีระกิจพานิช	๑๘๔
อแลยอาจารย์ปวย	มานิต ปางมณี	๑๘๖
อาจารย์ปวยกับชีวิตการทำงานของผม	เมธี ครองแก้ว	๑๘๗
DR.PUEY UNGPHAKORN	J.Carter Murphy	๑๙๒
REMEMBERING AJAAN PUEY	William A.McCleary	๑๙๔
ลุงปวยในชีวิตผม	ยงยุทธ ยุทธวงศ์	๑๙๗
ปวย อึ้งภากรณ์ กับ รัฐประหาร ๒๕๑๔	รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์	๒๐๖
อาจารย์ปวยผู้ริเริ่มให้มีการสอนวิชาเศรษฐกิจญี่ปุ่น	รัศม์ดาราร ชันติกุล	๒๑๐

อาจารย์ป้วย : ผู้สร้างศรัทธาต่อมวลมนุษยชาติ
 ศาสตราจารย์ ดร.ป้วย อึ้งภากรณ์ กับ ข้าพเจ้า
 ยึดมั่นในคำสอนของท่านอาจารย์
 เราเรียนรู้อะไรจากชีวิตและงานของอาจารย์ป้วย
 ขอสดุดี อาจารย์ป้วย อึ้งภากรณ์
 ผมอยากเก่งเหมือนท่านอาจารย์ครับ
 ความทรงจำทั้งดงามของข้าพเจ้าต่ออาจารย์ป้วย
 บิดาแห่งช้างเผือกธรรมศาสตร์

“ดร.ป้วย” คนดีของประชา อาจารย์ดีของลูกศิษย์

RECOLLECTIONS OF DR.PUEY

อาจารย์ป้วยของเรา

ระลึกถึงท่านอาจารย์ป้วย

งานสุดท้ายของอาจารย์ป้วย : ก่อนจะถูกบังคับ

ให้ขึ้นเครื่องบินไปนอกประเทศและกลับมาเป็นอัฐิ

เมื่ออาจารย์ป้วยยอมเสี่ยงพัฒนา

นักอักษรศาสตร์ให้เป็นนักเศรษฐศาสตร์

อาจารย์ป้วย...บางแ่งมุมในความทรงจำ

ภูมิใจที่ได้ทำงานกับอาจารย์ป้วย

แรงดลใจจากแนวคิดอาจารย์ป้วย

อาจารย์ป้วยที่เคยรู้จัก

ขอเกลียดอาจารย์ป้วย

อาจารย์ป้วย อึ้งภากรณ์ ที่ผมรู้จัก

เลี้ยวหนึ่งของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย

ในช่วงสุดท้ายของชีวิตเดี่ยว

ลิลี โกศยานนท์

๒๑๑

วนิดา (รักบัว) ชัยมงคล

๒๑๔

วรวรรณ ศุภจรรยา

๒๑๙

วิทยากร เชียงกุล

๒๒๑

วิบูลย์สวัสดิ์ โหมปรังค์

๒๓๒

ร้อยเอก วิโรจน์ โอสฐานุเคราะห์

๒๓๓

วิไลวรรณ วรรณนิธิกุล

๒๓๕

ศิษย์เก่าโครงการนักศึกษาเรียนดี

๒๓๙

จากชนบท

ศุภกิจ นิมมานนรเทพ

๒๔๓

Laurence D.Stifel

๒๔๙

สมพล เกียรติไพบูรณ์

๒๕๓

สมศักดิ์ แท้บุญเลิภูชัย

๒๕๔

สันหัต โรจนสุนทร

๒๕๗

สาวิตรี กาญจนบุญชู

๒๖๓

สุกัญญา นิธิกร

๒๖๔

สุกฤตา สัจจมารงค์

๒๗๐

สุพจน์ จุนอนันตธรรม

๒๗๑

สุพณา มีพันธุ์

๒๗๒

สุรัชย์ ณ ป้อมเพชร

๒๗๔

เสรี เวชโซ

๒๗๘

อภิชัย พันธเสน

๒๘๑

คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน

เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่ได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์ และได้รับความเอาใจใส่ และบริการอันดีในเรื่องสวัสดิภาพของแม่และเด็ก

ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากอย่างที่พ่อแม่มียู่ และแม่จะต้องไม่มีลูกที่หนัก

พ่อกับแม่จะแต่งงานกันถูกกฎหมาย หรือธรรมเนียมประเพณีหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่สำคัญที่พ่อกับแม่ต้องอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ทำความอบอุ่นให้ผมและพี่น้อง

ในระหว่าง ๒-๓ ขวบแรกของผม ซึ่งร่างกายและสมองของผมกำลังเติบโตในระยะเวลาที่สำคัญ ผมต้องการให้แม่ผมกับตัวผมได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์

ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวหรือน้องสาวผมก็ต้องการไปโรงเรียนจะได้มีความรู้หากินได้ และจะได้รู้คุณธรรมแห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ก็ให้มีโอกาสเรียนได้ไม่ว่าพ่อแม่ผมจะรวยหรือจนจะอยู่ในเมืองหรือชนบทแคว้น

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการงานอาชีพที่มีความหมาย ทำให้ได้รับความพอใจ ว่าตนได้ทำงานเป็นประโยชน์แก่สังคม

บ้านเมืองที่ผมอาศัยอยู่ จะต้องมีความมีระเบียบ ไม่มีการข่มขู่ กดขี่ หรือประทุษร้ายกัน

ประเทศของผมควรจะมีความสัมพันธ์อันชอบธรรมและเป็นประโยชน์กับโลกภายนอก ผมจะได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงความคิดและวิชาของมนุษย์ทั้งโลก และประเทศของผมจะได้มีโอกาสรับเงินทุนจากต่างประเทศมาใช้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

ผมต้องการให้ชาติของผม ได้ขายผลิตผลแก่ต่างประเทศด้วยราคาค่าอันเป็นธรรม

ในฐานะที่ผมเป็นชาวนาชาไร ผมก็อยากมีที่ดินของผมพอสมควรสำหรับทำมาหากิน มีช่องทางได้กู้ยืมเงินมาขยายงาน มีโอกาสรู้วิธีทำกินแบบใหม่ ๆ มีตลาดดีและขายสินค้าได้ราคายุติธรรม

ในฐานะที่ผมเป็นกรรมกร ผมก็ควรจะมีหุ้นส่วนมีส่วนในโรงงาน บริษัท ห้างร้านที่ผมทำอยู่

ในฐานะที่ผมเป็นมนุษย์ ผมก็ต้องการอ่านหนังสือพิมพ์ หรือหนังสืออื่น ๆ ที่ไม่แพงนัก จะฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ก็ได้ โดยไม่ต้องทนรบกวนจากการโฆษณามากนัก

ผมต้องการสุขภาพอนามัยอันดี และรัฐบาลจะต้องให้บริการป้องกันโรคแก่ผมอย่างฟรีกับบริการการแพทย์ รักษาพยาบาลอย่างถูกอย่างดี เจ็บป่วยเมื่อใดหาหมอหาพยาบาลได้สะดวก

ผมจำเป็นต้องมีเวลาว่าง สำหรับเพลิดเพลินกับครอบครัว มีสวนสาธารณะที่เขียวชอุ่ม สามารถมีบทบาทและชมศิลปะ วรรณคดี นาฏศิลป์ ดนตรี วัฒนธรรมต่าง ๆ เทียวงานวัด งานลอยกระทง งานนักขัตฤกษ์ งานกุศล อะไรได้พอสมควร

ผมต้องการอากาศบริสุทธิ์สำหรับหายใจ น้ำบริสุทธิ์สำหรับดื่ม

เรื่องอะไรที่ผมทำเองไม่ได้หรือได้แต่ไม่ดี ผมก็จะขอร่วมมือกับเพื่อนฝูงในรูปสหกรณ์ หรือสโมสร หรือสหภาพ จะได้ช่วยซึ่งกันและกัน

เรื่องที่ผมเรียกร้องข้างต้นนี้ ผมไม่เรียกร้องเปล่า ผมยินดีเสียภาษีอากรให้ส่วนรวมตามอัตรา

ผมต้องการโอกาสที่มีส่วนในสังคมรอบตัว ผมต้องการมีส่วนในการวินิจฉัยชี้ขาดทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชาติ

เมื่อผมต้องการโอกาสต่าง ๆ เช่นเดียวกับผมและเราสองคนควรจะได้รับความรู้และวิธีการวางแผนครอบครัว

เมื่อแก่ ผมและเมียก็ควรได้ประโยชน์ตอบแทนจากการประกันสังคม ซึ่งผมได้จ่ายบำรุงตลอดมา

เมื่อจะตาย ก็ขออย่าให้ตายอย่างโง่ ๆ อย่างบ้า ๆ คือ ตายในสงครามที่คนอื่นก่อให้เกิดขึ้น ตายในสงครามกลางเมือง ตายเพราะอุบัติเหตุรถยนต์ ตายเพราะน้ำหรืออากาศเป็นพิษ หรือตายเพราะการเมืองเป็นพิษ

เมื่อตายแล้ว ยังมีทรัพย์สินสมบัติเหลืออยู่เก็บไว้ให้เมียผมพอใจในชีวิตของเธอ ถ้าลูกยังเล็กอยู่ก็เก็บไว้เลี้ยงให้โต แต่ลูกที่โตแล้วไม่ให้ นอกนั้นรัฐบาลควรเก็บไปหมด จะได้ใช้เป็นประโยชน์ในการบำรุงชีวิตของคนอื่น ๆ บ้าง

ตายแล้ว เมาผมเกิด อย่าฝัง คนอื่นจะได้มีที่ดินอาศัยและทำกิน และอย่าทำพิธีตองในงานศพให้วุ่นวายไป

นี่แหละคือ ความหมายแห่งชีวิต นี่แหละคือ การพัฒนาที่จะควรให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของทุกคน

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายที่อุตสาหะอ่านมาจนจบ ขอความสุขสวัสดิ์และสันติสุขจงเป็นของท่านทั้งหลาย และพระท่านกล่าวไว้ดังนี้ เกี่ยวกับความสุขสวัสดิ์

“เราตถาคตไม่เห็นความสุขสวัสดิ์อื่นใดของสัตว์ทั้งหลาย นอกจากปัญญา เครื่องตรัสรู้ ความเพียร ความสำเร็จอินทรีย์และความเสียสละ”

๒๐ ธันวาคม

ฐานคติแห่งการดำเนินชีวิตของอาจารย์ปวย

“อันความยั่ววนมยาแห่งโลกเรานี้แหละที่ทำให้เราเกิดความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้เคร่งในการเรียนเป็นสมณะแห่งวิทยา และผู้รักเรียนนั่นเองก็มีหน้าที่และสิทธิที่จะบังคับโลกให้เดินตามตน มิใช่ตนเดินตามโลก จงนมรับเอาธรรมอันขจรยลอยู่แล้วในของทุกสิ่งประกอบขึ้นเป็นธรรมชาติ จงช่วยเป็นลั่นให้ธรรมชาติได้กล่าวมธุรสกล่อมใจมนุษย์ และจงแสดงให้โลกอันโง่เขลาเล็งเห็นเสียที่ว่า วิชาความรู้นี้ประเสริฐเพียงใด เมื่อเราเห็นอยู่ดำตาแล้วว่า กาลสมัยของเรานี้มีบาปอยู่หนาแน่น และบ้านเมืองของเรานี้มีความเท็จ ความชั่วดาษดื่นอยู่ ก็ขอให้เราทั้งหลายจงเข้าสู่ความร่มเย็นแห่งวิชา และแสวงหาความรู้ซึ่งใคร ๆ เขาได้ละเลยเสียแล้ว ถึงแสงแห่งวิชานั้นจะริบหรี่ ก็จงพอใจเถิด เพราะแม้จะเป็นสิ่งเล็กน้อยก็ยังเป็นของของเราจริง ๆ จงมุ่งหน้าคืบแล้วคืบอีกต่อไป อย่าได้ท้อถอย อย่าได้ทะนงจนถึงกับวางมือจากการค้นคว้าหาความรู้ อย่าเชื่อถือในความคิดของท่านจนงมงาย และก็อย่าหลงลืมผู้อื่นโดยไม่พิจารณาถึงเหตุผล ท่านมีสิทธิที่จะเดินทางข้ามทะเลทรายไปสู่วิชา ถึงจะเป็นทะเลทรายทุรกันดาร ก็มีดวงดาราส่องแสงอยู่แพรวพราว และเหตุไฉนเล่าท่านจึงจะสละสิทธิ์ข้อนี้ของท่านเสีย ไปชิงสุกก่อนห่ามโดยเห็นแก่ความสำราญ ที่ดินสักแปลง บ้านสักหลังหนึ่ง และยังชั่วลักหนึ่งยัง วิชาเองก็มีหลังคา มีฟูก ที่นอน มีอาหารไว้ต้อนรับท่าน

จงบำเพ็ญตนให้เป็นผู้จำเป็นแก่โลก มนุษยชาติก็จะนำอาหารมาสู่ท่านเอง แม้จะให้ไม่ถึงยั้งถึงฉาง แต่ก็เป็นบำเหน็จชนิดที่ไม่ลบล้างบุญคุณของท่านที่ทำไว้แก่มนุษยชาติ ไม่ลบล้างความรักใคร่นิยมของคนทั้งหลาย และไม่ลบล้างสิทธิของท่านที่มีอยู่ต่อศิลปะ ต่อธรรมชาติ และต่อความหวังของมนุษย์”

โดย ราล์ฟ วอลโด เอเมอร์สัน

ถอดความโดย ดร. ปวย อึ้งภากรณ์

แต่อาจารย์ป่วย

ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๒ สิริอายุรวม ๘๓ ปี

โลกได้สูญเสียสามัญชนผู้ยิ่งใหญ่ อันหาผู้ใดเสมอด้วยยาก และมีอาจหาผู้ใดทดแทนได้ด้วย

อาจารย์ป่วยเกิดในตระกูลสามัญชน เติบโตและได้รับการบ่มเพาะเลี้ยงสามัญชน และจบชีวิตอย่างสามัญชน แต่อาจารย์ป่วยก็แสดงให้เห็นแล้วว่า วิถีแห่งชีวิตสามัญชนเป็นวิถีที่ยิ่งใหญ่ได้ และเป็นวิถีที่งดงามได้ ความยิ่งใหญ่และความงดงามแห่งชีวิตมิได้ขึ้นอยู่กับชั้นชน มิได้ขึ้นอยู่กับฐานะและตำแหน่งแห่งหนในสังคม และมีได้ขึ้นอยู่กับบอริสิทธิ์ที่ได้รับ หากแต่ขึ้นอยู่กับความเป็นมนุษย์

ณ บัดนี้ มนุษย์พิภพได้สูญเสียมนุษย์ที่แท้ ผู้เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ผู้มีความเอื้ออาทรต่อชนต่ำชั้น ทั้งในฐานะเพื่อนร่วมพิภพ และเพื่อนร่วมสังคมเดียวกัน อาจารย์ป่วยฝันที่จะได้เห็นชนต่ำชั้นหมดไปจากมนุษย์พิภพ โดยที่คนทุกคนมีฐานะดีพอที่จะประทั้งชีวิตชนิดที่สมศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ในการนี้ อาจารย์ป่วยหวังว่ารัฐจะทำหน้าที่เกื้อกูลกลุ่มชนผู้ด้อยโอกาสในสังคม ใครเกิดมามีน้อยรัฐต้องหยิบยื่นให้มาก ใน “ปฏิทินแห่งความหวัง : จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” อาจารย์ป่วยหวังที่จะได้เห็นรัฐจัดสวัสดิการแม่และเด็ก ป้องกันและแก้ปัญหาทุพโภชนาการ จัดบริการสุขภาพอนามัย และจัดระบบประกันสังคม

ณ บัดนี้ สังคมไทยได้สูญเสียนักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยผู้ยิ่งใหญ่ ผู้ร้องหา ‘สันติประชาธรรม’ และผลักดันให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธี ในทัศนะของอาจารย์ป่วย ราษฎรไทยทุกคนทุกนามจะมีฐานะการครองชีพที่สมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อมีส่วนร่วมในการกำหนดชะตาของบ้านเมือง ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แต่การที่ราษฎรจะมีส่วนร่วมเช่นนี้ได้ ก็แต่โดยมีสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานและมีหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพเหล่านั้น ดังที่ท่านกล่าวอ้างอยู่เสมอว่า

“...เสรีภาพเป็นเนื้อดิน อากาศ และปุ๋ย ที่จะทำให้พฤษชาติแห่งความคิดเจริญเติบโตใหญ่ขึ้นได้ และเมื่อความคิดนำไปสู่อุดมคติ อุดมคติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลในสังคมสามารถใช้ความคิดอย่างเสรี ปราศจากพันธนาการของจารีตประเพณี หรืออภินิหารหนึ่ง เราต้องสนับสนุนให้มนุษย์แต่ละคนใช้ความคิดอย่างมีเสรีภาพ ชนิดที่ไม่ต้องพึงหวาดหวั่นว่าจะเป็นความคิดนอกกรอบนอกทาง นั่นแหละจึงจะเป็นการสนับสนุนอุดมคติให้ถือกำเนิดได้ แม่น้ำลำห้วยเปลี่ยนแนวเดิมได้ สมอมนุษย์อันประเสริฐจะแหวกแนวบ้างมิได้หรือ ในเมื่อไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสังคม...”

วงวิชาการเศรษฐศาสตร์ต้องสูญเสียนักเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ผู้ยิ่งใหญ่ ผู้มีความสามารถอันสูงส่งในการประยุกต์หลักและทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการบริหารนโยบายเศรษฐกิจชนิดปฏิบัติได้ ใครก็ตามที่ได้เรียนรู้ “ทฤษฎีลูกโป่ง ๓ ลูกสูบ” ของอาจารย์ป๋วย ย่อมประจักษ์แจ้งในลักษณะปฏิบัตินิยมของทฤษฎีดังกล่าวนี้ โดยที่ “ทฤษฎีลูกโป่ง ๓ ลูกสูบ” มีอิทธิพลต่อการบริหารนโยบายการรักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจไทยเป็นเวลาสามทศวรรษเศษ แม้จะมีใช้ทฤษฎีที่ทันสมัย แต่ก็มิใช่ทฤษฎีที่ล้าสมัย ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า วิกฤติการณ์การเงินที่เกิดขึ้นในปี ๒๕๔๐ เป็นเพราะขุนนางนักวิชาการไทยมิได้ใส่ใจสร้างและพัฒนากลไกและเครื่องมือในการกำกับการทำงานของ “ลูกสูบการเงินระหว่างประเทศ” ตาม “ทฤษฎีลูกโป่ง ๓ ลูกสูบ” ของอาจารย์ป๋วย

ราชการไทยต้องสูญเสีย ‘ข้ารับใช้แผ่นดิน’ คนสำคัญ ผู้อุทิศกายและใจรับใช้ราชการไทยด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยการทำงานที่ทรงประสิทธิภาพ อาจารย์ป๋วยพยายามรักษา ‘พรหมจรรย์’ ของข้าราชการการไม่ข้องเกี่ยวกับธุรกิจเอกชน ทั้งในฐานะกรรมการ ผู้จัดการ หรือผู้ถือหุ้น นับเป็นพรหมจรรย์สำคัญของขุนนางผู้มีหน้าที่กำหนดและบริหารนโยบาย ตลอดช่วงแห่งชีวิตข้าราชการอาจารย์ป๋วยได้รับการ ‘พรหมจรรย์’ ดังกล่าวอย่างยิ่ง และเป็นแบบอย่างให้ผู้ใกล้ชิดและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม ด้วยการรักษา ‘พรหมจรรย์’ ของวิชาชีพอย่างเคร่งครัดนี้เอง ธนาการแห่งประเทศไทยจึงสั่งสมชื่อเสียงและกิตติคุณ จนได้ชื่อว่าเป็น ‘ปราชญ์แห่งจริยธรรม’ และ ‘ปราชญ์แห่งพุทธปัญญา’ ในสังคมไทย นานาถาที่ชื่อเสียงและกิตติคุณเหล่านี้มลายูไปสิ้น เมื่ออาจารย์ป๋วยพ้นหน้าที่จากวังบางขุนพรหมเพียงสองทศวรรษ ความเสื่อมทรามของธนาการแห่งประเทศไทยทุกวันนี้ ไม่เพียงแต่มีอาจโยนให้เป็นความผิดของอาจารย์ป๋วยได้เท่านั้น หากยังกลับเสริมส่งศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของอาจารย์ป๋วย อย่างน้อยที่สุดเป็นประจักษ์พยานอันเด่นชัดว่า การรักษา ‘พรหมจรรย์’ ของขุนนาง ข้าราชการนั้นเป็นเรื่องสำคัญยิ่งเพียงใด

วงการศึกษาเมืองไทยต้องสูญเสียนักการศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ ผู้เห็นความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และพยายามผลักดันให้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในด้านการศึกษาและสุขภาพอนามัย อาจารย์ป๋วยไม่เพียงแต่กำหนดนโยบายการพัฒนาบุคลากรในทุกแห่งหนที่เป็นผู้บังคับบัญชา ไม่ว่าจะเป็นธนาการแห่งประเทศไทย สำนักงานประมาณ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น หากยังมีบทบาทสำคัญในการผลักดันแผนพัฒนาการศึกษาในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๔) อีกด้วย สำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์ป๋วยมีบทบาทสำคัญในการยกฐานะ ‘อาจารย์มหาวิทยาลัย’ ให้เป็นอาชีพ ด้วยการผลักดันให้มหาวิทยาลัยมีนโยบายการสร้างอาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยในเมืองไทยก่อเกิดด้วยการครอบงำของสำนักวิชาการขุนนาง การเรียนการสอนในเบื้องต้นแรกดำเนินการโดยขุนนางนักวิชาการประจำกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ในสภาพการณ์เช่นนี้ อาจารย์มหาวิทยาลัยในฐานะอาชีพยากที่จะเติบโตได้ มีผู้คนไม่มากนักที่ได้รับทราบความเหนื่อยใจของอาจารย์ป๋วยในการผลักดันนโยบายการสร้างอาจารย์ประจำ แม้อยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เอง

ชุมชนชาวจีนในเมืองไทยต้องสูญเสีย ‘ลูกจีน’ ผู้ยิ่งใหญ่ ผู้ทำคุณประโยชน์แก่แผ่นดินไทยชนิดที่หา ‘ลูกไทย’ เปรียบได้ด้วยยาก อาจารย์ป่วยชื่อสัตย์ต่อตนเองเกินกว่าที่จะเปลี่ยนชื่อเสียงเรียงนาม ในเมื่อชาติกำเนิดมีอาจเลือกได้ ถึงจะเปลี่ยนชื่อและสกุลให้มีความเป็น ‘ไทย’ มากเพียงใด ก็มิอาจเปลี่ยนประวัติที่แท้จริงแห่งชาติกำเนิดได้ หากสังคมไทยต้องจารึกประวัติอาจารย์ป่วย คงไม่มีจารึกอื่นใดที่ภูมิใจอาจารย์ป่วยมากกว่า การจารึกว่า อาจารย์ป่วยเป็น ‘ลูกเจ๊ก’ ที่มีใจเป็น ‘ไทย’

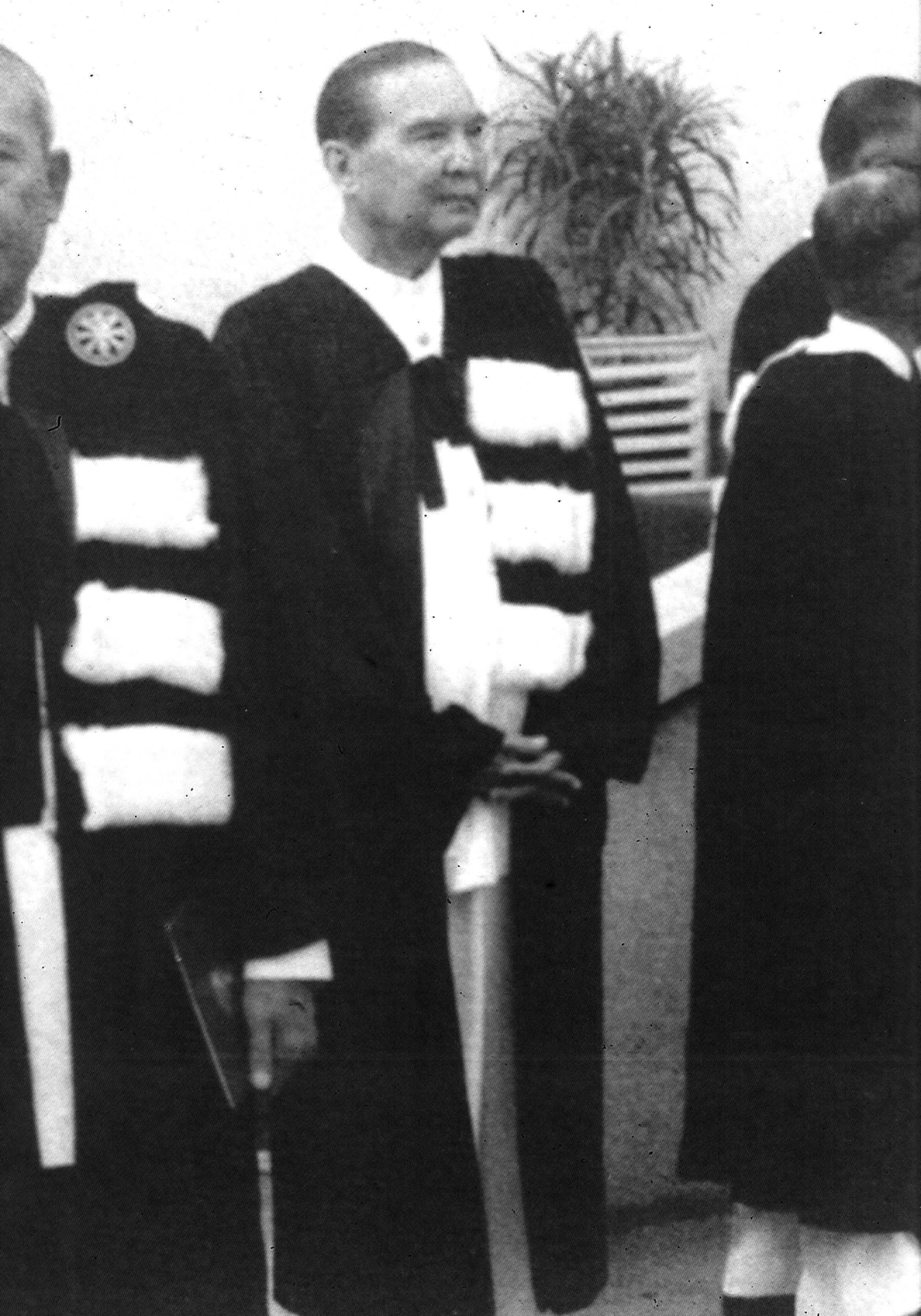
อาจารย์ป่วยมิได้ต้องการสิ่งอื่นใดนอกเหนือจากการเป็นคนดี ทั้งการเป็นพลโลกที่ดีของมนุษยพิภพ และการเป็นพลเมืองดีของสังคมไทย ชื่อหนังสือ **เสียชีพ อย่าเสียสัตย์** คงบ่งบอกความมามั่นของอาจารย์ป่วยในเรื่องนี้

ณ บัดนี้ สังคมไทยได้สูญเสียพลเมืองที่ดีที่สุดคนหนึ่ง ผู้อุทิศชีวิตเพื่อแผ่นดินไทยและมีได้หวังผลตอบแทนจากแผ่นดินแม่แต่อนุสาวรีย์

รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์

หมายเหตุ

คำกล่าวในพิธีไว้อาลัย อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์
จัดโดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เมื่อวันเสาร์ที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๔๒

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
นราธิปพงศ์ประพันธ์
ศาสตราจารย์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
ศาสตราจารย์ สังเวียน อินทวิชัย

ประมวลภาพพิธีไหว้อาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์

พิธีกล่าวไว้อาลัย อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ วันเสาร์ที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๔๒
ณ บริเวณหน้าตึกโดม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กล่าวอนุสติกรรม โดย พระศรีปริยัติโมลี

ท่านผู้หญิง พูนสุข พนมยงค์

ศาสตราจารย์ คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว

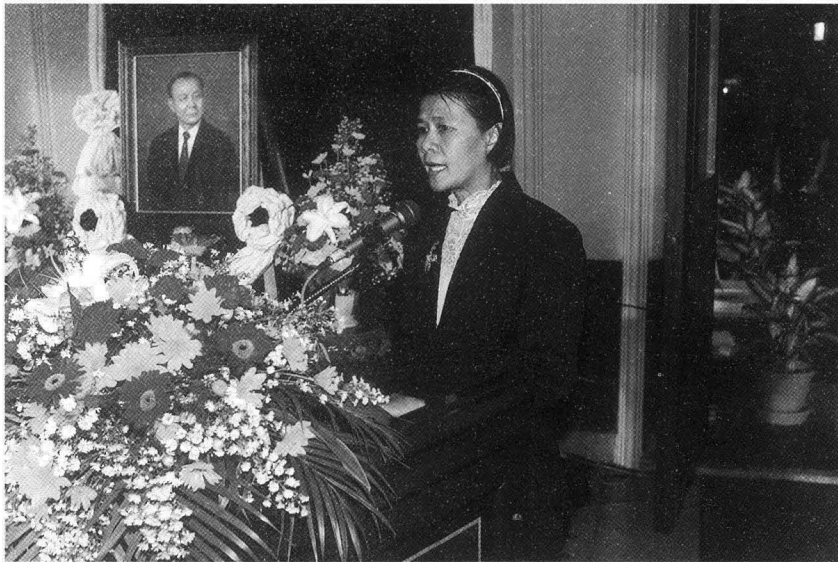
รองศาสตราจารย์ ดร. นริศ ชัยสูตร อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

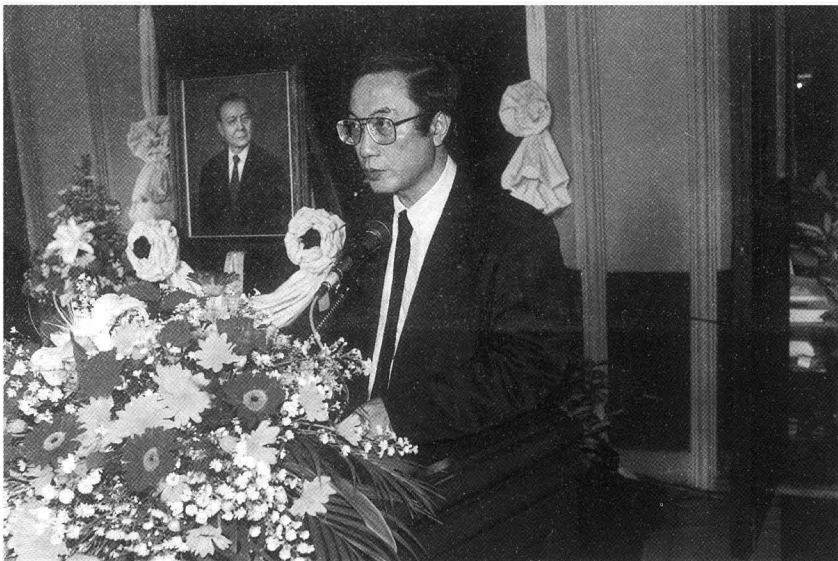
นายอุดม เย็นฤดี ประธานกิตติมศักดิ์ มูลนิธิโกลดคิมทอง

นายพิภพ ชงไชย

อาจารย์ สุรัสวดี ทุ่งพยนต์ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ รังสรรค์ รัตนพรพันธุ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายมานิต ปางมณี คิษย์เก่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายอังคาร กัลยาณพงศ์

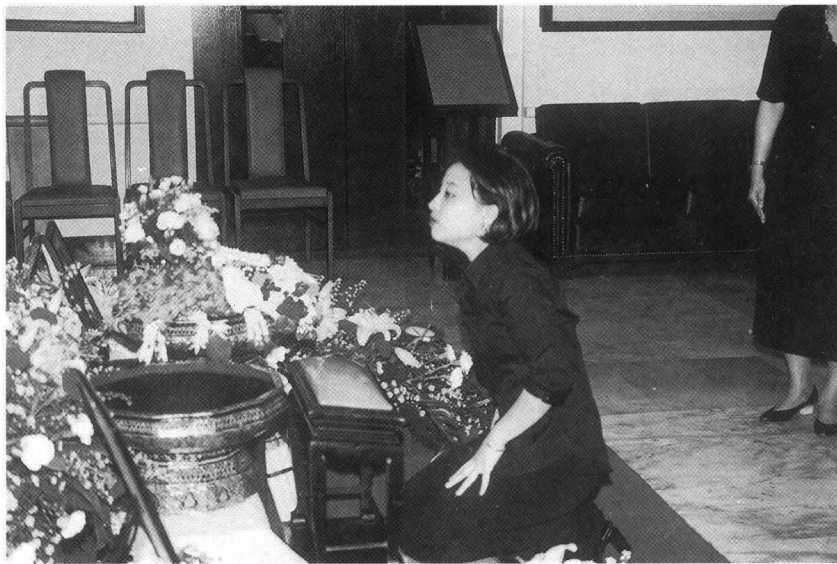
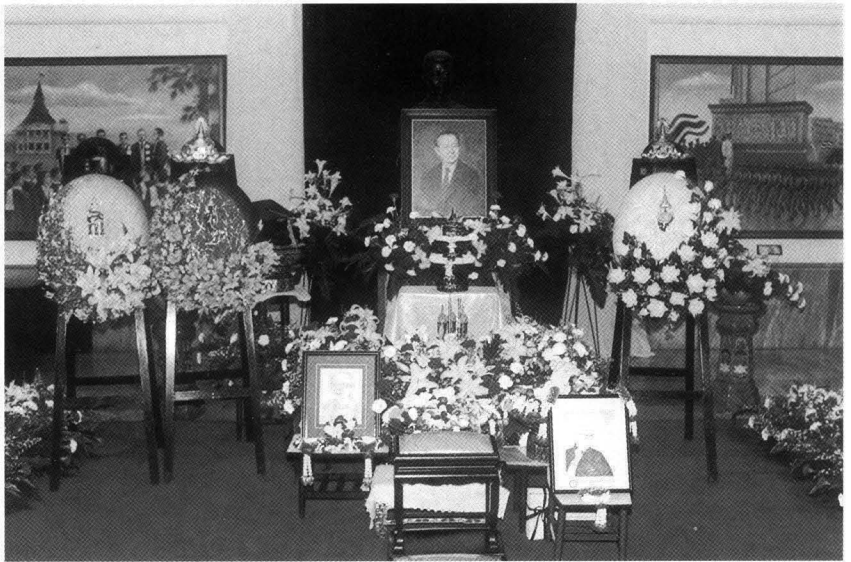

พิธีไว้อาลัยและเคารพอัฐิอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์
วันที่ ๑๖-๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๒ ณ ห้องอนุสรณ์สถานอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

“อาจารย์ครับ
อาจารย์ได้กลับบ้านแล้ว”
๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๒
ใจ อึ้งภากรณ์ นำอัฐิพ่อ
มามอบให้แก่ชาวธรรมศาสตร์
นับพันคนที่มารอรับ
หน้าหอประชุมใหญ่
และเคลื่อนขบวนนำอัฐิ
มาไว้ที่ตึกโดม
เพื่อให้ประชาชนทั่วไป
มาแสดงความเคารพ

พระเจ้าหลานเธอ
พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา

พลเอกสิทธิ เศวตศิลา
องคมนตรี

นายมีชัย ฤชุพันธุ์

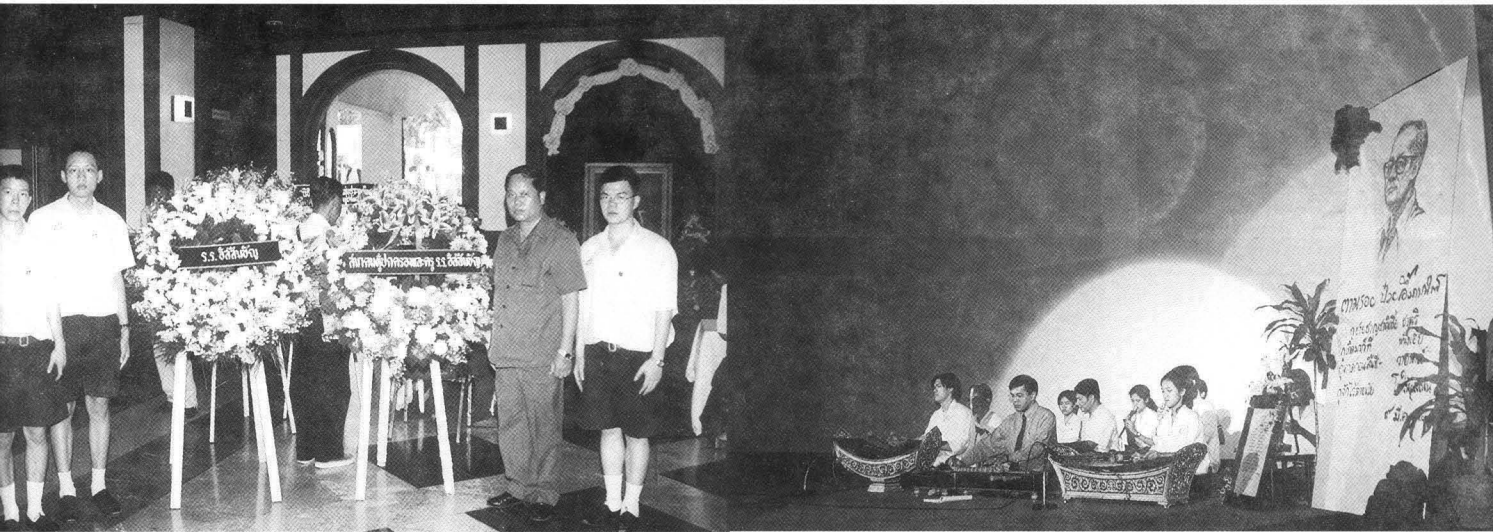
นายชวน หลีกภัย

นายพิชัย รัตตกุล

ท่านผู้หญิง พูนศุข พนมยงค์
และนายกันธีร์ ศุภมงคล

กลุ่มอดีตเสรีไทย

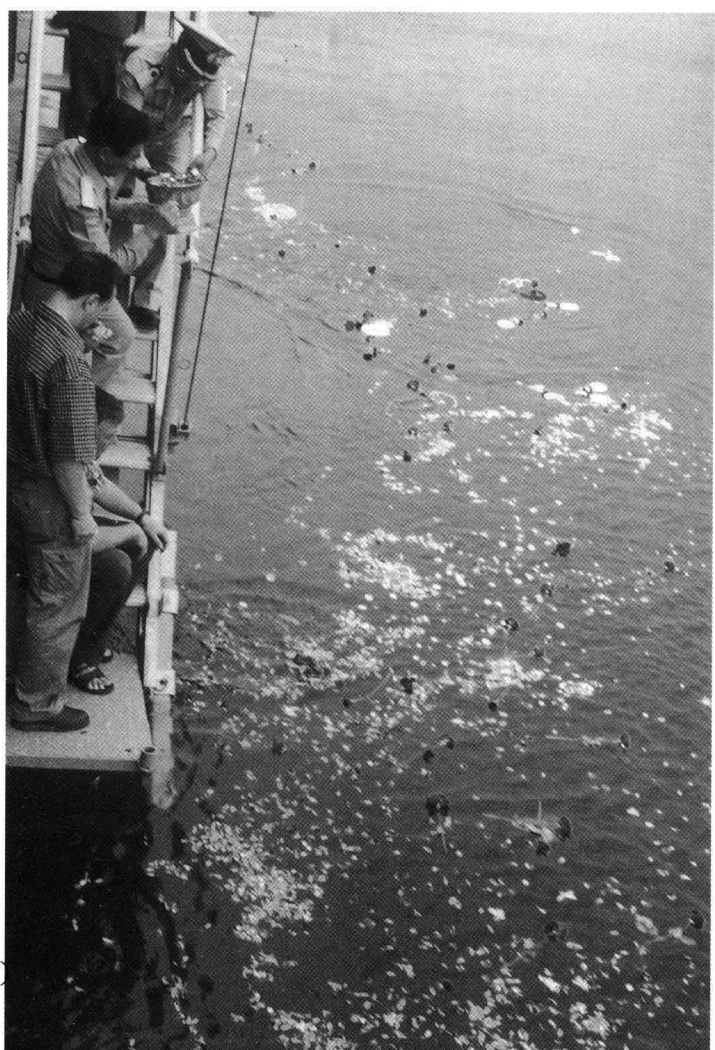
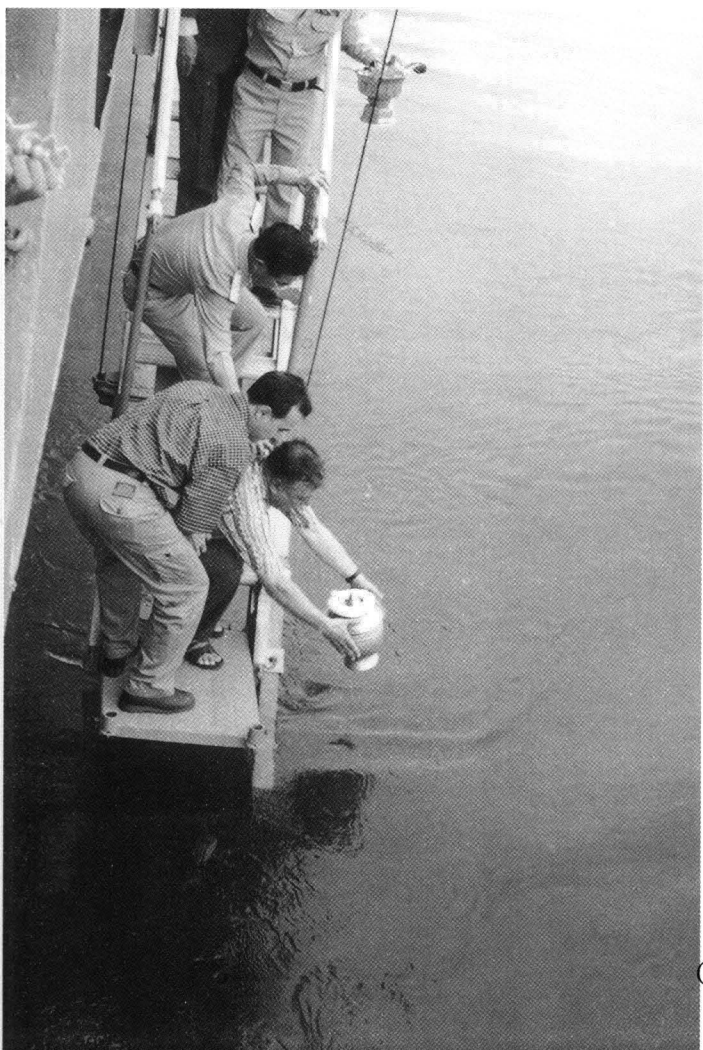
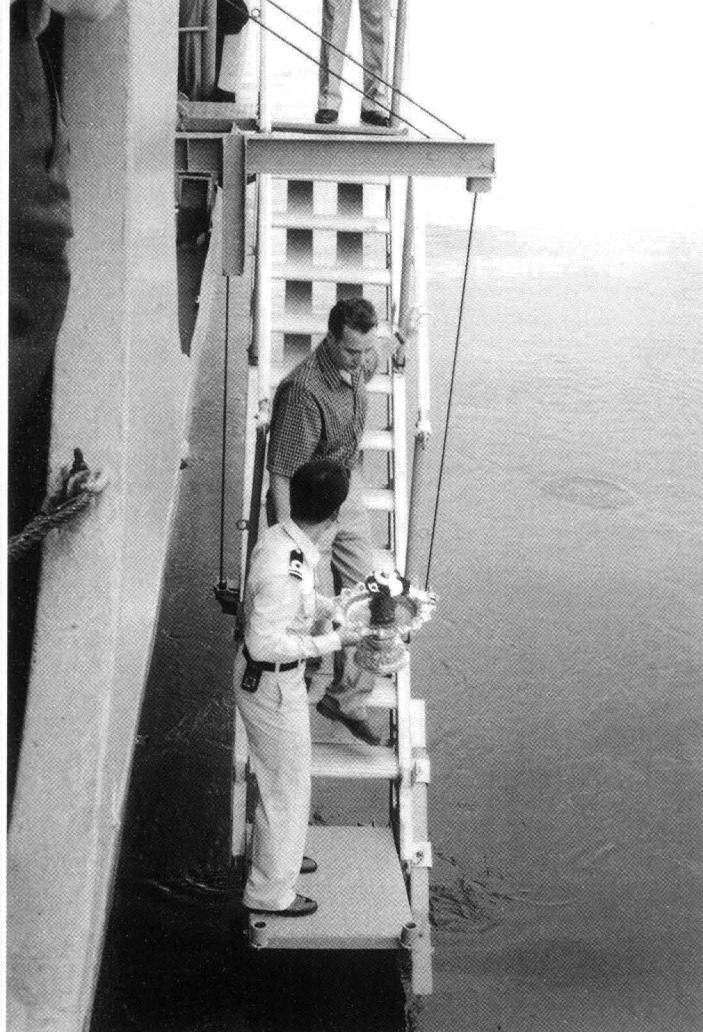
พิธีลอยอังคาร วันเสาร์ที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๔๒
ณ ท่าเรือสตงู๊ จังหวัดชลบุรี โดยเรือรบหลวงกระบือ

แถวหน้า (ขวาสุด) คุณทศ พันธุมเสน อดีตเสรีไทย (สายอังกฤษ) และภรรยา

คุณระเบียบ (อิงภากรณ์) ยุทธวงศ์

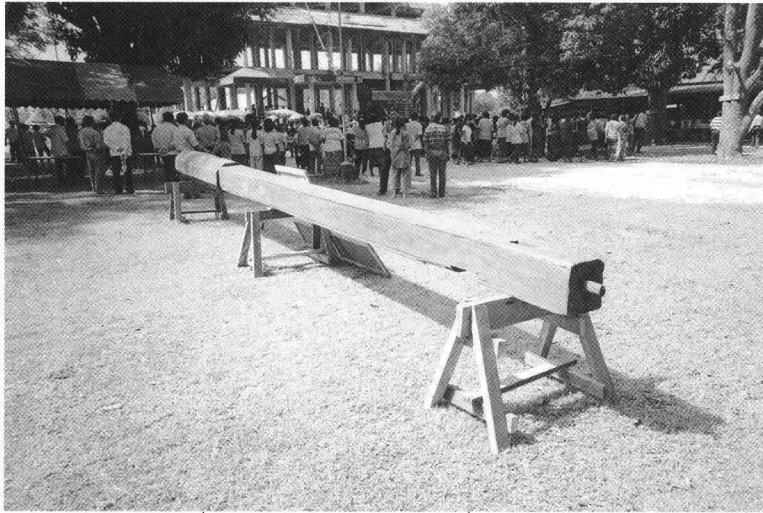

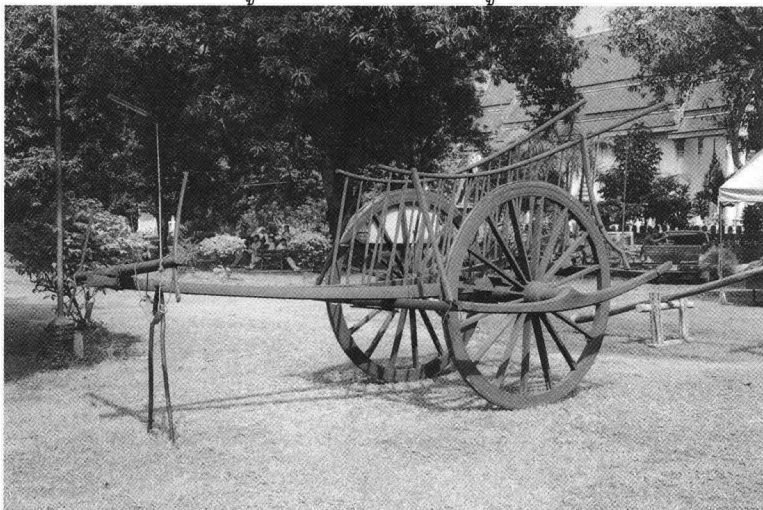
พิธีบำเพ็ญกุศลครบ ๕๐ วัน วันพุธที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๒
ณ อาคารวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

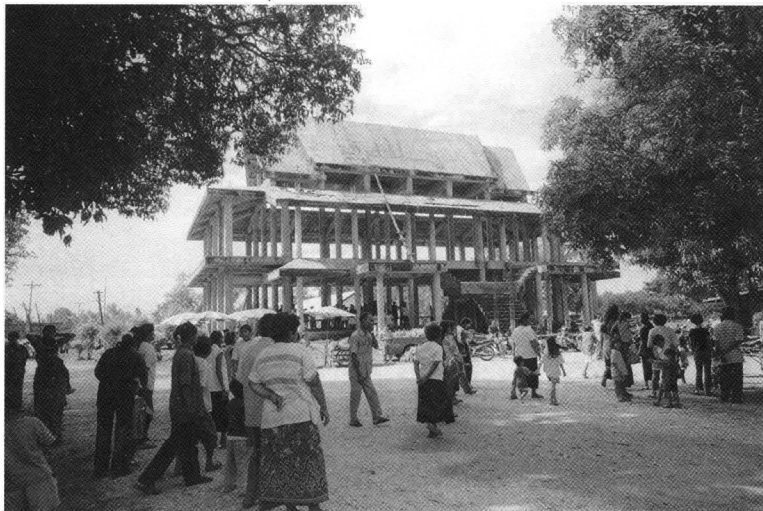
พิธีบำเพ็ญกุศลครบ ๑๐๐ วัน วันอาทิตย์ที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๒
ณ วัดวังน้ำขาว กิ่งอำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท

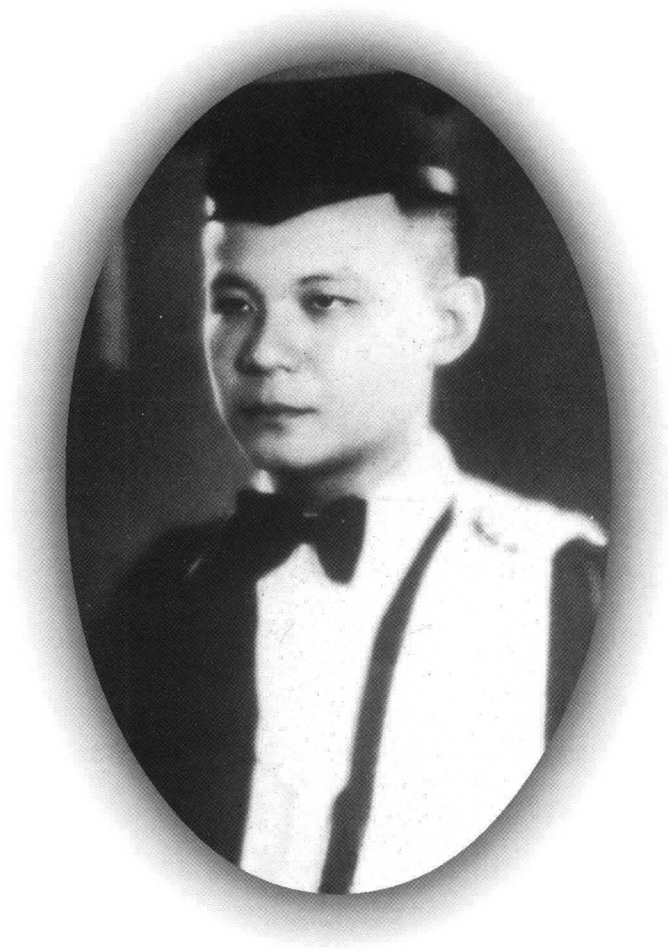
เสาในศาลาวัดที่เคยผูกโยงอาจารย์ป้วย เมื่อถูกจับคราวเป็นเสรีไทย

เกวียนจำลองที่บรรทุกอาจารย์ป้วยจากชายป่ามายังวัดวังน้ำขาว

ปัจจุบันมีการรื้อศาลาวัดหลังเก่า และสร้างเป็นศาลาอเนกประสงค์ ภายในมีห้องสมุดเป็นที่ระลึกถึงอาจารย์ป้วย

อาจารย์ป่วยกับธรรมศาสตร์

ทำงานกับอาจารย์ป่วยแล้วได้อะไร

ปัจจุบันนี้ถ้าเราขอให้ใครทำงานให้กับส่วนรวม บางครั้งจะได้รับคำถามว่า **“แล้วผมจะได้อะไรบ้าง”** ไม่ทราบว่าคุณถามถึงเงินหรือกล่อง ทำให้นึกถึงสมัยที่ทำงานกับอาจารย์ป่วยในฐานะรองอธิการบดีฝ่ายบริหาร เมื่อปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙ ซึ่งอาจารย์เป็นอธิการบดี เมื่อพิจารณาขึ้นเงินเดือน ๒ ขั้นเป็นกรณีพิเศษ อาจารย์จะให้คนอื่นหมดไม่ได้ให้ดิฉัน และยังสอนไว้ว่า เราทำงานให้มหาวิทยาลัยถ้ามหาวิทยาลัยเจริญก้าวหน้าเราก็ได้รับผลดียิ่งกว่าได้ ๒ ขั้นเสียอีก

ทุนไปต่างประเทศก็เช่นกัน อาจารย์แจกไปให้คนอื่นแต่ไม่ให้ดิฉัน และท่านก็สอนว่า เราต้องให้อีกคนอื่นเขาก่อนของเราไว้ทีหลัง อีกอย่างหนึ่งถ้าเอาทุนมาแจกคนใกล้ชิดคนอื่นก็จะคิดว่ามีความลำเอียง

ตกลงไม่ได้ทั้งเงินและกล่อง แต่ดิฉันได้ยิ่งกว่าอีก คือภูมิใจที่อาจารย์บอกว่าเราเป็นคนใกล้ชิด แสดงว่าอาจารย์ไว้วางใจเรา เชื่อฝีมือเรา และได้สัมผัสความสำนึกถึงการทำประโยชน์ให้ผู้อื่น สละโอกาสให้ผู้อื่น ก่อนที่จะนึกถึงตัวเอง ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้อาจารย์ป่วยมีอยู่อย่างมาก

มีอีกหลายอย่างที่เราได้คุณธรรมจากอาจารย์มาเป็นแนวทางดำเนินชีวิตต่อมา อย่างเช่น ครั้งหนึ่งมีคนมาชุมนุมในมหาวิทยาลัยมาก มีความซุหลมุนุ่นวาย เราก็สั่งปิดประตูทางเข้าตั้งแต่ตอนเช้า ให้เข้าได้ทางเดียวคือทางด้านสนามหลวงหอประชุมใหญ่ เพื่อรักษาความปลอดภัย รถของอาจารย์ป่วยจะเข้าทางประตูด้านถนนพระอาทิตย์ ยามก็ไม่ให้เข้าเพราะมีคำสั่งห้ามไว้ ทั้ง ๆ ที่เขาก็ทราบว่าเป็นรถของอธิการบดี อาจารย์ป่วยก็ไม่ว่าอะไร ยอมถอยรถมาเข้าทางประตูด้านสนามหลวงแต่โดยดี ท่านมาถึงก็ถามแต่เพียงว่า ออกคำสั่งให้ปิดประตูด้านถนนพระอาทิตย์หรือแล้วก็ไม่พูดอะไร ดิฉันก็ไม่ทราบเรื่อง จนกระทั่งมีผู้มาบอกเรื่องยามไม่ให้รถอาจารย์ป่วยเข้า นี่ถ้าเป็นคนอื่นดิฉันคงถูกตำหนิแน่ ๆ ดิฉันคิดว่าได้รับการสอนจากอาจารย์โดยไม่ต้องพูดตรง ๆ เลย คือความไม่ถือตัว ไม่ใช้อำนาจ และความเห็นใจผู้อื่น ที่ต้องทำตามคำสั่ง

อาจารย์จากเราไปแล้วแต่เพียงร่างกาย แต่ในใจของเราอาจารย์ป่วยยังคงอยู่เป็นผู้นำทางคุณธรรม มโนธรรม ตลอดไป

นงเยาว์ ชัยเสรี

อาจารย์ป่วย....ปูชนียบุคคลของเพื่อนมนุษย์

ดิฉันรู้จักชื่อท่านอาจารย์ป่วยเพราะเคยอ่านหนังสือเศรษฐศาสตร์ที่ท่านแต่งร่วมกับคุณหญิงสุภาพ ศสสุนทร พออ่านแล้วก็ติดใจ เพราะท่านใช้ภาษาที่ง่าย วิธีการอธิบายก็ชัดเจน ขณะนั้นก็รู้จักท่านแค่นั้น แล้วก็รู้ว่าท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ชอบลายเซ็นชื่อของท่าน จนบัดนี้ก็ยังมิทธหลายใบที่เก็บไว้เป็นที่ระลึก ภายหลังได้มารู้จักท่าน ธนบัตรเหล่านั้นก็มีค่ายิ่งขึ้น ถ้ามีเพื่อนสนิทคนไหนอยากได้ ดิฉันจะเกลี้ยตั้งราคาให้สูงปรี๊ดจนถูกไว้อยู่ทุกที่

เมื่อดิฉันเรียนจบจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีโอกาสไปทำงานที่กรมศุลกากรด้วยความกรุณาของท่านอาจารย์ประชุม โฉมฉาย ที่ได้ฝากฝังกับท่านอาจารย์บุญมา วงษ์สวรรค์ ซึ่งเป็นอธิบดีในขณะนั้น ที่นี้ดิฉันได้เพื่อนใหม่คนหนึ่ง ซึ่งต่อมาก็กลายเป็นเพื่อนสนิท เมื่อคณะเศรษฐศาสตร์รับสมัครอาจารย์ เพื่อนคนนี้ได้ไปสอบเข้าเป็นอาจารย์ผู้ช่วย เขายังเล่าให้ฟังว่าระหว่างการสอบสัมภาษณ์ อาจารย์ป่วยซึ่งเป็นประธานกรรมการสอบสัมภาษณ์ ถามว่าทำไมจึงอยากมาเป็นอาจารย์ เขาตอบว่าเขาอยากไปเรียนต่อต่างประเทศ อาจารย์ป่วยบอกว่าที่นี่เปิดรับอาจารย์ไม่ใช่แค่เด็กเรียน เขาก็เถียงว่าการจะเป็นอาจารย์ต้องมีความรู้ ต้องเรียนมากกว่านี้ และเป็นนักเรียนที่ดีก่อนถึงจะสอนเด็กให้เก่งได้ ดีว่าอาจารย์ป่วยเป็นผู้ที่ใจกว้าง การเข้าไปเถียงกรรมการสอบสัมภาษณ์อย่างนี้ ถ้าเป็นที่อื่นก็สวัสดีไปแล้ว อาจารย์ป่วยท่านรับฟังความคิดเห็นของทุกคน ท่านสนับสนุนช่วยเหลือทุกคน ดิฉันเคยได้ยินท่านพูดว่า ลูกศิษย์ต้องเรียนให้เก่งกว่าครู ประเทศถึงจะเจริญ

ภายหลังที่ดิฉันลาออกจากกรมศุลกากร และไปเรียนต่อในประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้พบปะใกล้ชิดกับเพื่อนคนนี้ ซึ่งได้ทุนไปเรียนต่อที่นั่น พอเรียนจบจะกลับเมืองไทย ดิฉันก็ปรารภกับเพื่อนคนนั้นว่า คงจะหางานยากเพราะไม่ค่อยรู้จักใคร แล้วก็เคยแต่รับราชการ ในวงการธุรกิจสมัยนั้นเขาไม่เน้นว่าการทำราชการเป็นประสบการณ์ที่ดีในการจะเปลี่ยนมาทำงานกับวงการธุรกิจ ดิฉันและสามีกลับมาหางานอยู่หลายเดือน จนหมดกำลังใจ เพื่อนคนนั้น (ซึ่งยังเรียนอยู่ที่สหรัฐฯ) ได้อ่านจดหมายร่ำพันจากดิฉันบ่อย ๆ เข้า เขาก็เลยเขียนจดหมายมาขอความช่วยเหลือจากท่านอาจารย์ป่วยให้ ท่านก็ได้กรุณาช่วยเหลือเราทั้งสองคนให้ได้ทำงานทั้ง ๆ ที่ในชีวิตท่านไม่เคยรู้จักเราทั้งสองมาก่อนเลย ต้องนับว่าท่านมีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์โดยแท้ ท่านช่วยใครได้ก็จะช่วย เป็นความซาบซึ้งที่ดิฉันจดจำไว้ตลอดชีวิต

ท่านฝากสามีดิฉันไปทำงานในบริษัทแห่งหนึ่งที่เพื่อนท่านเป็นกรรมการอยู่ ส่วนตัวดิฉันเองนั้น ท่านได้กรุณาฝากฝังให้อาจารย์เสน่ห์ จามริก รับไปทำงานที่อาจารย์เสน่ห์รับผิดชอบเป็นรองอธิการบดี และรับผิดชอบงานฝ่ายวิชาการ

ระหว่างที่รับราชการอยู่ที่ธรรมศาสตร์ ดิฉันได้เรียนรู้ถึงความมีน้ำใจ ความเมตตาที่ท่านมีต่อข้าราชการทุกคน ท่านไม่เคยถือตัวหรือมีพิธีรีตองใด ๆ บางที่ท่านเดินผ่านหน้าการภารโรง ท่านก็บอกว่าขอน้ำกินแก้วซิ เขาเอามาให้ ท่านก็ยื่นดื่มตรงนั้น แล้วก็ลงบันไดไป บ่อยครั้งที่ท่านมีเรื่องจะปรึกษาหารือกับรองอธิการบดี ท่านก็จะเดินไปหาเอง

มีอยู่ช่วงหนึ่งที่ทำงานอยู่ที่ธรรมศาสตร์ ดิฉันไปช่วยงานของฝ่ายบริหาร คือเข้าไปจดรายงานการประชุมคนปกติ ท่านเป็นคนที่ทำให้ที่ประชุมมีชีวิตชีวามาก ท่านจะประนีประนอมและหาทางออกให้ถ้ามีเรื่องที่มีความขัดแย้งกันในที่ประชุม ท่านจะรับเรื่องบางเรื่องไปทำถ้าท่านรู้จักกับหน่วยงานที่เราต้องขอความสนับสนุนจากเขา มีครั้งหนึ่งสมัยก่อนเกิดเรื่อง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีการประชุมคนปกติเกี่ยวกับเรื่องนักศึกษาซึ่งเคร่งเครียดมาก คือที่ประชุมคนปกติต้องการจะเตือนนักศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวต่อต้านเรื่องจอมพลถนอมบวชเป็นเถระเข้ามา ดิฉันยังจำได้ว่ามี ธงชัย วินิจจะกุล ซึ่งเป็นผู้นำของ อ.ม.ร. เข้าไปประชุมด้วย ธงชัยเถียงฉอด ๆ ในที่ประชุม ท่านเลยหันมาบอกว่า **“ธงชัยนี่มันสาระแนจริง ๆ”** คำว่าสาระแนของท่านนี้ดิฉันชอบมาก (แต่ไม่ได้จดลงในรายงานการประชุมด้วย) และขอยืมมาใช้จนทุกวันนี้

ขอให้รับรู้เถิดว่าท่านอาจารย์ป่วยนั้น ท่านไม่เคยสนับสนุนนักศึกษาให้เคลื่อนไหวเลย มีแต่ห้าม ห้าม และห้าม แต่นักศึกษากำลังล่ำพองตัวมาก ไม่เชื่อฟัง แม้ท่านจะสั่งปิดมหาวิทยาลัยแล้วก็ยังเกิดเรื่องจนได้ เรื่องเศร้านี้ทำให้ทุกคนที่ได้รู้เห็นเหตุการณ์เสียใจมาจนทุกวันนี้ ถ้าไม่มีเหตุการณ์นี้ ท่านก็คงยังได้อยู่ทำงานให้ธรรมศาสตร์และบ้านเมืองได้อีกมากมาย

ยังมีอีกหลายเรื่องที่ดีฉันประทับใจเกี่ยวกับอาจารย์ป่วย ท่านจะจดจำอะไรที่เราไม่คิดว่าท่านจะจำได้ เช่น ครั้งหนึ่ง เพื่อนดิฉันซึ่งยังเรียนอยู่ในสหรัฐฯ สอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกผ่าน เพื่อนท่านซึ่งเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยนั้นเขียนเล่าเรื่องนี้มาให้ท่านทราบ ท่านก็ยังกรุณาถ่ายสำเนาจดหมายส่งให้ดิฉัน เพราะทราบว่าท่านเป็นเรื่องที่ดีฉันจะดีใจ ท่านมีน้ำใจ ท่านจำสิ่งอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ ใครที่ส่งดอกไม้ถวายพรวันเกิดเมื่อท่านมีอายุครบ ๖๐ ปี ท่านก็มีหนังสือเขียนด้วยลายมือของท่านเองขอบใจทุกคน แม้ในขณะที่ท่านไปอยู่ที่อังกฤษและเริ่มเจ็บป่วย ต้องใช้มือซ้ายเขียนหนังสือ ท่านก็ยังอุตส่าห์ตอบขอบใจ เมื่อดิฉันและสามีส่งการ์ดไปกราบอวยพรท่านในวันเกิดหรือปีใหม่

เมื่อตอนที่ท่านอยู่ธรรมศาสตร์ เวลาท่านไปต่างจังหวัดเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัคร ดิฉันและสามีเคยติดตามไปด้วย ถ้าหยุดแวะที่ไหน เราจะลงไปซื้อของโดยรุ่มซื้อแม่ค้าอยู่เจ้าเดียว ท่านก็จะบอกว่าให้กระจายไปซื้อเจ้าอื่นบ้างเขาจะได้มีรายได้ ท่านคิดทุกเรื่อง และทำทุกอย่างที่ช่วยเพื่อนมนุษย์ เวลาท่านพาไปทอดกฐินหรือผ้าป่า ท่านออกค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด และไม่เคยเห็นท่านไปแวะหาหรือรบกวนใครให้มาคอยต้อนรับทั้ง ๆ ที่ท่านมีลูกศิษย์ลูกหาทั่วเมือง

เรื่องของท่านเล่าขานเท่าใดก็ไม่หมด นึกที่ใครก็เห็นภาพแจ่มชัดเป็นความทรงจำที่ไม่อาจลบเลือนได้ ตลอดชีวิตของท่านบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารชาติที่ซื่อสัตย์ สุจริต ดูแลเรื่องการเงินของแผ่นดินอย่างดี หลายคนรำพันว่าถ้าศิษย์บางคนของท่านทำตามที่ท่านสอน เราคงไม่ต้องเชิญ IMF มาเป็นนาย

ท่านพัฒนบุคลาการของมหาวิทยาลัย เมื่อท่านเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และอธิการบดีธรรมศาสตร์ ท่านมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล **อาจารย์ชาติปรีดี จักรภุติ อดีตอาจารย์คณะนิติศาสตร์เคยพูดว่า “อะไรที่อาจารย์ป่วยเห็นแล้ววันนี้ อีกสิบปีคนอื่นถึงจะเห็น”** ท่านตั้งโครงการบัณฑิตอาสาสมัครที่ธรรมศาสตร์ และมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ที่ชยันนาท ก็ด้วยความห่วงใยคนจน ชาวไร่ชาวนาที่ยากไร้ ท่านช่วยแม้แต่คนที่ไม่เคยรู้จักเช่นดิฉันเอง ท่านจึงเป็นปูชนียบุคคลของเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง

ถ้าดิฉันมีพรสวรรค์ในการเขียนหนังสือ คงจะเล่าเรื่องตรงกับความรู้สึกได้ดีกว่านี้ น่าแปลกคือดิฉันได้รู้จักท่านเพียงช่วงสั้น ๆ ของชีวิต แต่ความรู้สึกรักและเคารพท่านจะยืนยาวไปชั่วชีวิต คนบางคนนั้นเราได้รู้จักมาเกือบเท่าชีวิต แต่ไม่มีความประทับใจอะไรเลย สิ่งที่จะทำได้ในวันนี้คือจดจำความดีของท่านไว้ และแม้จะไม่มีโอกาสทำประโยชน์ให้คนอื่นมากมายอย่างที่ท่านทำ ก็จะทำเท่าที่ทำได้ และเป็นคนดีของสังคมอย่างที่ท่านอยากเห็นทุกคนเป็น

กรรณิการ์ เซ็นเสถียร

อาลัย...อาจารย์ป่วย อังภากรณ์

โคลงสี่

กุชายชาญชาติเชื้อ	ชาตรี
ภูเกิดมาก็ที่	หนึ่งเฮ้ย
ภูคาก่อนสิ้นชี	วาอาตม์
ภูจักไฉไลเว้ย	โลกให้แลเห็น
	ปณิธานอาจารย์ป่วย ๕ มี.ค. ๒๕๕๓

ภูเป็น “ป่วย” ม้วยแต่	สังขาร
ภูมันหมายลูกหลาน	สู่เฮ้ย
ภูฝากต่ออุดมการณ์	“สันติ ประชาธรรม”
ภูห่วงเกรง เขาเฮ้ย	ลุ่มล้ารัฐประหาร
งาน “พัฒนา” หนึ่งนั้น	บัณฑิต อาสา
สมัครเพื่อเราลูกศิษย์	ซาบซึ้ง
อาจารย์ท่านอุทิศ	ทุกสิ่ง
ท่านล่วงลับเราอึ้ง	ปรึมน้ำตาไหล
หัวใจศิษย์นั้นเศร้า	แสนอาลัย
ยากยิ่งหาสิ่งใด	แทนได้
ธรรมศาสตร์นี้เงียบใจ	หุดหู่
เสียงคร่ำครวญโหยให้	รำสะอื้นขวัญหาย

โคลงห้า

ถูกใส่ร้าย	ป้ายสี
ท่านหลีกหนี	ชอกช้ำ
พวกอับปรีย์	อธรรมเถื่อน
มันตบขว่า	จ่อปิ่น
สุขสิ้นแล้ว	สู่สวรรค์
วิญญาณอัน	เพริศแพรว
ชั่วกัปกลับ	ปรโลก
สิ่งสถิตแก้ว	ทิพย์สถานเทอญ

กฤษณพล ศรีบรรพ

บัณฑิตอาสาสมัคร รุ่นที่ ๒๕

คุณูปการของท่านอาจารย์ป่วย จากประสบการณ์ของข้าพเจ้า

ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มธ. และเคยมีท่านอาจารย์ป่วย เป็นทั้งคนบติและอธิการบดี เป็นผู้บังคับบัญชาที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และมีเมตตาธรรมต่อผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นอย่างมาก ข้าพเจ้าประสงค์ที่จะถ่ายทอดประสบการณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ได้รับจากคุณงามความดีของท่านที่นักการเมืองและผู้บริหารทุกระดับชั้นสมควรที่จะเอาเป็นแบบอย่าง และถือเป็นนโยบายในการบริหารและปฏิบัติงานดังต่อไปนี้

ตั้งแต่ท่านอาจารย์ป่วย ได้รับเชิญเข้ามาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ความที่ท่านมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ท่านตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือบุคลากรของคณะฯ เป็นอย่างมาก ซึ่งในสมัยนั้นประมาณปี ๒๕๐๙ ถ้าข้าพเจ้าจำไม่ผิด คณะฯ มีบุคลากรที่เป็นอาจารย์ประจำของคณะฯ เท่าที่ข้าพเจ้าจำได้อยู่แค่ ๖ ท่าน เท่านั้น และความรอบรู้ทางวิชาการของท่านอาจารย์เหล่านี้มีโอกาที่จะพัฒนาให้ทันสมัยเท่าเทียมกับความก้าวหน้าทางวิชาการสมัยใหม่ของโลกตะวันตกน้อยมาก อาจารย์ที่สอนส่วนใหญ่จึงเป็นอาจารย์ที่ได้รับเชิญมาจากภายนอก ทำให้ความผูกพันระหว่างอาจารย์และศิษย์จึงมีจำกัด กิจกรรมนอกชั้นเรียนของนักศึกษา ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากิจกรรมในชั้นเรียนในการพัฒนาบุคลิกภาพและประสบการณ์ของนักศึกษาอันถือได้ว่าเป็นขบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงขาดหายไป

ท่านอาจารย์ป่วย ได้เริ่มรับบัณฑิตปริญาตรีเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วย (Junior Lecturer) เป็นจำนวนมาก เพื่อเตรียมที่จะพัฒนาให้เป็นอาจารย์ทดแทนอาจารย์ที่ต้องเชิญมาจากภายนอกให้ได้ ข้าพเจ้าเองก็เป็นหนึ่งในจำนวนอาจารย์ที่ได้รับเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยรุ่นแรก สิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าสงสัยและกลับกลายมาเป็นความประทับใจมากในการที่ข้าพเจ้าได้รับคัดเลือกเข้ามาก็คือ ทำไมข้าพเจ้าจึงได้รับคัดเลือกทั้ง ๆ ที่ผลคะแนน GPA ของข้าพเจ้านั้นอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ แต่ท่านอาจารย์ป่วยก็คัดเลือกข้าพเจ้าเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยด้วยเหตุผลด้านบุคลิกภาพ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ ซึ่งท่านเห็นว่าภาษาอังกฤษนั้นเป็นสื่อที่จำเป็นในการที่จะศึกษาต่อหรือแสวงหาความรู้ไม่ว่าจะมาจากตำราที่ไหนก็จะใช้ภาษาอังกฤษเกือบทั้งสิ้น หรือตำราที่ดีจากภาษาอื่น ๆ ก็จะมีการแปลมาเป็นภาษาอังกฤษทั้งสิ้น ส่วนคณิตศาสตร์ที่ดีจะเป็นตัวพื้นฐานในการเรียนการวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์เบื้องต้นได้ดี ด้วยเหตุผลพื้นฐานทั้งคณิตศาสตร์และภาษาต่างประเทศที่ดีนี้เองยังได้ช่วยตอบความสงสัยของข้าพเจ้าด้วยว่า ทำไมท่านอาจารย์ป่วยจึงรับบัณฑิตที่มีได้จบทางด้านเศรษฐศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ ครุศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทย์ วิศววะ เกษตรศาสตร์ เป็นต้น เข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยเหมือนข้าพเจ้า วิสัยทัศน์เหล่านี้ของท่านอาจารย์ป่วยเริ่มได้ให้ประสบการณ์แก่ข้าพเจ้าในการมองการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

การบริหารคณะฯ ท่านก็ใช้วิธีการบริหารโดยตั้งเป็นรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งอาจารย์ทุกคนจะต้องเป็นกรรมการในแต่ละคณะอย่างน้อย ๒ คณะกรรมการ คณะกรรมการเหล่านี้ก็จะเป็นรูปแบบของคณะกรรมการปริญาตรี ปริญาโท คณะกรรมการวิจัย คณะกรรมการตำรา เหล่านี้เป็นต้น การบริหารคณะในรูปแบบคณะกรรมการนี้ได้ช่วยทำให้อาจารย์ทุกท่านมีส่วนร่วมในการบริหารงานคณะ และทำให้อาจารย์ทุก

ท่านมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของคณะฯ ทำให้ความรู้สึกผูกพันร่วมมือและรักองค์กร โดยมีได้มีการแบ่งแยกกลุ่มว่า กลุ่มนี้จบจากจุฬา ธรรมศาสตร์ หรือเกษตร แม้แต่น้อยเลย ปัจจุบันคณะเศรษฐศาสตร์มีอาจารย์ประจำ ประมาณ ๗๐ กว่าคน ในจำนวนนี้กว่าครึ่งจบปริญญาเอก และในส่วนที่เหลือจบปริญญาโทเป็นอย่างต่ำ

การปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านอาจารย์ป่วย ท่านก็มองไกลไปถึงสวัสดิการของลูกน้องพยายามดูแลสารทุกข์สุกดิบ มีการตั้งกองทุนสวัสดิการโดยนำเอาเงินเดือนตำแหน่งคนบดในแต่ละเดือนที่ได้รับมาเป็นกองทุนสวัสดิการให้กู้ยืมเป็นเงินทุนหมุนเวียน ข้าพเจ้าเองสมัยเป็นนักศึกษาก็ยากจน พอมาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยฐานะก็ยังไม่ได้ขึ้นต้องช่วยบิดามารดาภาระภายในครอบครัว ข้าพเจ้าก็ได้ใช้บริการเงินกองทุนหมุนเวียนนี้เป็นประจำ แม้กระทั่งบิดามารดาเสียชีวิต ข้าพเจ้าก็ยังใช้บริการเงินกองทุนนี้มาจัดงานศพ นับว่าเป็นประโยชน์มากสำหรับผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ

ความมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและมองผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งของท่านอาจารย์ป่วยอีกประการหนึ่งที่ประทับใจข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่งในขณะที่ยังเป็นอาจารย์ผู้ช่วยอยู่นั้นก็คือ ท่านได้ผลักดันให้มีการยกเลิกฟรีเมียมน้ำ ซึ่งในขณะนั้นได้มีการจัดประชุมขึ้นที่คณะเศรษฐศาสตร์ ข้าพเจ้าก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมด้วย ท่านอาจารย์ป่วยพยายามชี้แจงให้ที่ประชุมเห็นว่า การเก็บค่าฟรีเมียมน้ำจะทำให้ชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้ลดลงอย่างมาก ถ้าเราต้องการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ของประเทศหรือพัฒนาประเทศให้ดีขึ้น เราจำเป็นต้องยกระดับรายได้ของชาวนาให้ดีขึ้น มิฉะนั้นแล้วการกระจายรายได้ของชาติก็จะไม่ดีขึ้น ในที่สุดด้วยความสามารถของท่านอาจารย์ป่วย ผลักดันให้รัฐบาลต้องลดการเก็บฟรีเมียมน้ำที่ส่งออกไปต่างประเทศเหลืออัตราเท่ากับศูนย์ ถึงแม้ว่าจะไม่ยอมยกเลิกกฎกระทรวงที่ให้อำนาจกระทรวงพาณิชย์เก็บฟรีเมียมน้ำก็ตาม

การที่ท่านอาจารย์ป่วย มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลต่อชนส่วนใหญ่ของประเทศนี้ ท่านได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนชนบทเป็นอย่างมาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีการตั้งสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มีสถานะเทียบเท่าคณะฯ ขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดดำเนินการรับบัณฑิตปริญญาตรีมาศึกษาต่อเป็นบัณฑิตอาสาสมัครที่จะต้องไปศึกษาและใช้ชีวิตอยู่ในชนบทประมาณ ๗ เดือน ในขณะที่อยู่ในชนบทบัณฑิตอาสาสมัครได้ทำการศึกษาและเรียนรู้ชุมชนชนบท และอาจจะเป็น catalyst ในการพัฒนาชนบทด้วย ในปัจจุบันสำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้ผลิตบัณฑิตอาสาสมัครมาทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทและงาน NGO เป็นจำนวนมาก ถือได้ว่าวิสัยทัศน์ของท่านอาจารย์ป่วยได้เน้นการพัฒนาตรงชุมชนเป้าหมายของประเทศ โดยมีสมมติฐานที่ว่าทำชุมชนชนบทให้สามารถรวมตัวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพได้แล้ว ก็สามารถที่จะดึงสมาชิกชุมชนนั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของเขาได้ ซึ่งจะช่วยให้ประสิทธิภาพในการพัฒนาชนบทดีขึ้นนั่นเอง การเน้นองค์กรชุมชนชนบทนี้ได้กลายมาเป็นสภาตำบล และองค์กรบริหารส่วนตำบลในปัจจุบันนี้นั่นเอง

ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์และอธิการบดีอยู่นั้น ท่านก็ยังได้สละเวลาอันมีจำกัดของท่านไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัครที่อยู่ในชนบททางไกลและพื้นที่ลึกลับในสมัยนั้น เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่บัณฑิตอาสาสมัคร หลังจากที่ท่านกลับจากการเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัครในพื้นที่แล้ว ท่านได้บอกข้าพเจ้าในฐานะเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้เข้าไปเยี่ยมเยียนบัณฑิตอาสาสมัครในพื้นที่นั้นด้วย ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าตระหนักว่าควรเข้าไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัคร สมัยนั้นการคมนาคมยากลำบากและทุรกันดารมากในหลายพื้นที่ แต่ท่านก็ยังเป็นผู้นำที่มีความกล้าหาญเสี่ยงอันตรายเข้าไปเยี่ยมเยียน สมกับที่ท่านเคยเป็นเสรีไทยและเสี่ยงอันตรายมาโดดดมลงในประเทศไทยที่จังหวัดชัยนาท และถูกจับได้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ถือได้ว่าท่านมีความรักชาติและเห็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

ในประเด็นสุดท้าย ในฐานะที่ข้าพเจ้าเคยดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประสพการณ์ที่ข้าพเจ้าได้รับจากท่านอาจารย์ป๋วยในการบริหารงานนักศึกษาก็คือ ให้อิโหว่ว่างานกิจกรรมในชั้นเรียนกับกิจกรรมนอกชั้นเรียนของนักศึกษานั้นมีความสำคัญที่ได้ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน กิจกรรมนอกชั้นเรียนนั้นเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้ได้เต็มที่ ศักยภาพเหล่านี้ท่านหมายถึง ประเด็นแรก การส่งเสริมให้มีการใช้สติปัญญา คือให้มีความคิดที่เป็นระบบ มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการปรับตัว แก้ปัญหาได้และใฝ่รู้ ประเด็นที่สอง การส่งเสริมให้มีคุณธรรมและความเป็นประชาธิปไตย เคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ มีมนุษยสัมพันธ์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความรับผิดชอบ และเสียสละต่อสังคมส่วนรวม ประเด็นที่สาม การส่งเสริมให้มีความเข้าใจปัญหาสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเมือง ปัญหาชนบท เคารพในภูมิปัญญาของชาวบ้าน และประเด็นสุดท้าย การส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประสพการณ์โดยส่วนตัวของข้าพเจ้าที่ได้รับจากท่านอาจารย์ป๋วยเหล่านี้นับได้ว่ามีคุณค่าอย่างยิ่ง นักการเมืองและผู้บริหารในระดับสูงทุกท่านควรจะเอาท่านอาจารย์ป๋วยเป็นแบบอย่างยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในการบริหารประเทศเป็นอย่างยิ่ง

กฤษณกุล ศรีเสริมโภค

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ป่วยกับความทรงจำของข้าพเจ้า

ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมได้รับการติดต่อจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้เขียนบทความหรือข้อคิดเกี่ยวกับอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ในขณะที่ท่านทำงานอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผมรับทราบด้วยความยินดี แต่เมื่อจะลงมือเขียนขึ้นมา กลับไม่รู้ว่าเขียนเรื่องอะไรดี ในที่สุดก็ตัดสินใจว่าควรจะเขียนเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์และการทำงานบางเรื่องของตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับด้วย จะขอกกล่าวถึงเพียง ๓ เรื่อง คือ

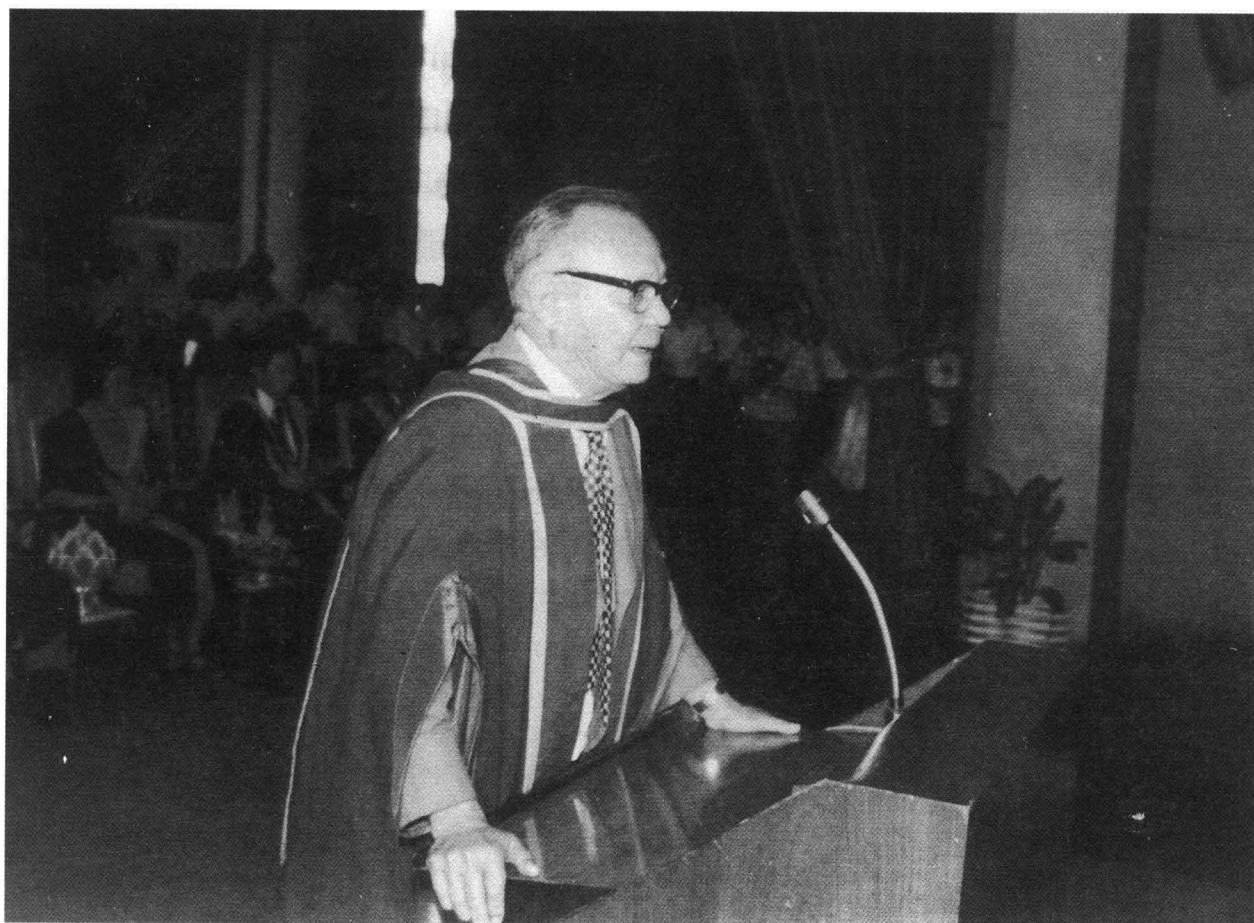
- (๑) การสร้างอาจารย์ในคณะเศรษฐศาสตร์
- (๒) การพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- (๓) การพาอาจารย์ไปออกทีวีช่องสี่ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม

๑. การสร้างอาจารย์ในคณะเศรษฐศาสตร์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นสถาบันแห่งแรกที่สอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย แต่เดิมเปิดสอนในระดับปริญญาโท สำหรับนักศึกษาหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต ต่อมาได้เปิดสอนระดับปริญญาตรีในราวปี พ.ศ. ๒๔๙๕ อาจารย์ที่สอนส่วนใหญ่เป็นอาจารย์พิเศษหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนอาจารย์ประจำมีเพียงไม่กี่คน ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ อาจารย์ป่วยได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ นับว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีมากสำหรับชาวธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะเศรษฐศาสตร์ เพราะอาจารย์ป่วยนอกจากจะเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยแล้ว ยังเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียง เป็นข้าราชการที่มีความซื่อสัตย์ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ทั้งในและนอกประเทศไทยจนเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลแมกไซไซ

ในขณะที่อาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ มาเป็นคณบดีที่คณะเศรษฐศาสตร์ มีอาจารย์ประจำเพียง ๕ คน ท่านได้เริ่มโครงการสร้างอาจารย์ประจำของคณะเศรษฐศาสตร์ โดยครั้งแรกเปิดรับอาจารย์ทั่วไป เพื่อคัดเลือกคนเข้ามาเป็นอาจารย์ผู้ช่วยและส่งไปศึกษาต่อเพื่อกลับมาเป็นอาจารย์ประจำ จำนวนที่รับในรุ่นแรกนี้มีประมาณ ๑๕ คน โดยเปิดกว้างทุกสาขาวิชา ไม่จำกัดเฉพาะคนที่จบทางเศรษฐศาสตร์เท่านั้น ในการสอบนั้น อาจารย์ป่วยท่านเป็นประธานกรรมการสอบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าในรุ่นแรกนั้นมีผู้ได้รับคัดเลือกเพียง ๑๓ คน ปรากฏว่าผมสอบได้ ซึ่งนับว่าเป็นจุดสำคัญที่ได้ลิขิตเส้นทางชีวิตของผมในเวลาต่อมา จนถึงปัจจุบัน

ในช่วงที่เป็นอาจารย์ในระยะแรก ทุกคนมีหน้าที่เป็นอาจารย์ผู้ช่วย (tutor) ของนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ (สำหรับนักศึกษารุ่นนั้น ที่เป็นที่รู้จักกันดีในปัจจุบัน คือ อาจารย์ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และ ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล) และศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเตรียมก้าวไปศึกษาต่อต่างประเทศ แล้วกลับมาเป็นอาจารย์

ในฐานะคณบดี อาจารย์ป๋วยได้เอาใจใส่ให้ความรักและให้โอกาสแก่พวกเราทุกคน ได้มีการปรับระบบการบริหารงานในคณะ โดยให้ทุกคนเข้ามีส่วนร่วมในงานของคณะ จนทำให้คณะเศรษฐศาสตร์เป็นหน่วยงานที่มีระบบการบริหารที่ดีและเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด แผนการสร้างอาจารย์ประจำได้ทำติดต่อกันหลายรุ่น และเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จนทำให้คณะเศรษฐศาสตร์สามารถเปิดสอนหลักสูตรปริญญาโทที่สอนเป็นภาษาอังกฤษ และก็ได้เปิดสอนระดับปริญญาเอกในเวลาต่อไป

โครงการสร้างอาจารย์ประจำในคณะเศรษฐศาสตร์ ได้สร้างนักวิชาการและอาจารย์ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก นอกจากจะเป็นรากฐานสำคัญของคณะเศรษฐศาสตร์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อประเทศโดยรวมด้วย เพราะอาจารย์ที่อาจารย์ป๋วยสร้างมานั้นจำนวนหนึ่งได้ลาออกจากคณะเศรษฐศาสตร์ไปทำงานในวงการต่าง ๆ มากมาย ในเรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของอาจารย์ป๋วยในการสร้างคนและนักวิชาการเพื่อรับใช้ประเทศชาติ

๒. การพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมได้ทำงานเป็นอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์มาตลอดจนถึงสมัยที่อาจารย์ป๋วย ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี ๒๕๑๘ ในช่วงที่อาจารย์ป๋วย เป็นอธิการบดีนั้น ผมเป็นรองประธานสภาอาจารย์และเป็นประธานสภาอาจารย์ในเวลาต่อมา ได้มีโอกาสช่วยอาจารย์ทำงานอยู่หลายเรื่อง และได้รู้เรื่องเกี่ยวกับการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มากพอสมควร

อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ เป็นบุคคลสำคัญในการก่อตั้งวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต บริเวณพื้นที่วิทยาเขตศูนย์รังสิตและสถาบัน เอไอที แต่เดิมเป็นพื้นที่ของกระทรวงอุตสาหกรรม ที่มีโครงการจะสร้างนิคมอุตสาหกรรม มีพื้นที่รวมกันสองพันกว่าไร่ ส่วนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีที่ที่บางชั้น ลาดกระบัง ในสมัยที่อาจารย์ปวย เป็นคนบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และเป็นที่ปรึกษาอธิการบดีในสมัยนั้น มีความเห็นว่าพื้นที่ที่บางชั้นมีขนาดประมาณ ๗๐๐ ไร่ เล็กเกินไปที่จะสร้างวิทยาเขตใหม่ และก็ไกลจากเส้นทางคมนาคมหลักในสมัยนั้น จึงได้เสนอให้มีการแลกที่กันระหว่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับกระทรวงอุตสาหกรรม ในที่สุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้ที่ที่ศูนย์รังสิต ซึ่งเป็นที่ตั้งวิทยาเขตในปัจจุบัน อาจารย์ปวยมีความคิดจะให้บริเวณศูนย์รังสิตเป็นเมืองการศึกษา ดังนั้น ท่านจึงได้ชวนสถาบัน เอไอที และสถาบันสอนภาษาต่างประเทศให้มาตั้งที่เดียวกัน และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็เตรียมที่จะขยายวิทยาเขตไปที่นั่นด้วย

อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ ได้เป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงที่มีวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง กล่าวคือ หลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ประเทศไทยได้เผชิญกับวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งแรก ภาวะเศรษฐกิจปั่นป่วน มีการเรียกร้องต่าง ๆ และมีการนัดหยุดงานมากมาย ในขณะเดียวกันการต่อสู้ระหว่างฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาก็รุนแรงมาก อาจารย์ปวยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ตกเป็นเป้าการโจมตีของฝ่ายขวารุนแรง ในช่วงเวลาดังกล่าวการบริหารและการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก

อย่างไรก็ตาม อาจารย์ปวยก็ได้ใช้ความสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ไปได้มาก เช่น ในเรื่องงบประมาณ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ในด้านของการวางแผนพัฒนาระยะยาว และการพัฒนาศูนย์รังสิต ก็ได้เริ่มลงมือเตรียมการพัฒนาด้านกายภาพ ในด้านของการพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น ท่านอาจารย์ปวยได้ให้ข้อคิดเห็นที่ประทับใจผมมาก และผมได้จดจำมาเป็นหลักในการทำงานเมื่อได้เป็นอธิการบดีในเวลาต่อมา ท่านอาจารย์ปวยได้กล่าวไว้ในรายงานของอธิการบดี ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ใจความว่า “การพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มิได้ต้องการแข่งขันกับมหาวิทยาลัยใด แต่ธรรมศาสตร์ต้องการแข่งขันทำความดีเพื่อรับใช้สังคมไทยได้อย่างเต็มที่”

ความคิดของอาจารย์ปวยได้สะท้อนให้เห็นถึงจิตวิญญาณของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือการรับใช้ประชาชนและสังคมไทย อย่างไรก็ตาม การที่มหาวิทยาลัยจะสามารถทำหน้าที่รับใช้สังคมนั้น มหาวิทยาลัยก็ต้องแข่งขันพัฒนาความดีและวิทยาการความรู้ต่าง ๆ ให้สามารถทำหน้าที่มหาวิทยาลัยที่ดีได้

เมื่อผมได้เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงปี ๒๕๓๑-๒๕๓๔ ความคิดเรื่องการพัฒนามหาวิทยาลัยของอาจารย์ปวยได้มีอิทธิพลต่อการทำงานของผมน้อยมาก ในขณะนั้น เมื่อพูดถึงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในฐานะมหาวิทยาลัยชั้นนำหรือมหาวิทยาลัยระดับชาติแล้ว มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นับว่ายังล้าหลังมหาวิทยาลัยชั้นนำอื่น ๆ อยู่มาก กล่าวคือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สอนแต่วิชาทางด้านสังคมศาสตร์ และมีพื้นที่มหาวิทยาลัยที่เล็กและขยายตัวได้ยาก ในขณะที่เดียวกันความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็เป็นสิ่งที่จำเป็นและขาดแคลนสำหรับประเทศไทย ดังนั้นการที่จะทำให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทำหน้าที่รับใช้สังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น จึงต้องพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผมก็เห็นว่าคณะวิศวกรรมศาสตร์และแพทยศาสตร์จะเป็นหัวหอกสำคัญในการพัฒนาดังกล่าว ดังนั้นจึงได้มีความพยายามในด้านต่าง ๆ จนสามารถก่อตั้งคณะวิศวกรรมศาสตร์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ และคณะแพทยศาสตร์ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ หลังจากนั้นก็ได้มีการขยายและพัฒนาวิชาการในสาขาต่าง ๆ ในเวลาต่อมา

ซึ่งเชื่อมั่นว่าต่อไปมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะสามารถทำหน้าที่ของมหาวิทยาลัยชั้นนำที่จะรับใช้ประชาชน และสังคมไทยได้อย่างเต็มความภาคภูมิใจ

๓. การพาอาจารย์ไปออกทีวีช่องสี่ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นปีที่การต่อสู้ทางการเมืองและความคิดในประเทศไทยได้เป็นไปอย่างดุเดือด อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ถูกโจมตีอย่างไม่เป็นธรรม รัฐบาลพลเรือนในขณะนั้นไม่สามารถปกครองและดูแลสื่อของทหารได้ การปลุกระดมต่าง ๆ ได้ทำให้การขัดแย้งในสังคมไทยมีมากขึ้น

เมื่อมหาวิทยาลัยถูกวิฤภัยและสื่อของทหารที่รัฐบาลควบคุมไม่ได้ โจมตีหนักยิ่งขึ้น อาจารย์ป๋วยและผู้บริหาร จึงปรึกษากันเพื่อที่จะหาหนทางชี้แจงให้ประชาชนทราบข้อเท็จจริง ผมได้อาสาที่จะประสานงานกับรัฐบาลเพื่อให้อาจารย์ป๋วยไปออกโทรทัศน์ช่อง ๔ ซึ่งเป็นสถานีที่รัฐบาลควบคุมอยู่

ในช่วงต้นเดือนตุลาคมก่อนวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผมได้ติดต่อกับอาจารย์เจริญ คันธวงศ์ และได้ประสานงานกับรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี คุณสุรินทร์ มาศดิตถ์ ได้อนุญาตให้อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ไปออกรายการหลังข่าวภาคค่ำ ประมาณเวลา ๒๐.๓๐ น.

เมื่อถึงวันนัดหมาย ผมได้ขั้บรรณนธ์ของผมพาอาจารย์ไปออกรายการที่ช่อง ๔ ที่บางลำพูได้สำเร็จ โดยคุณราชน ฐูเชิน เป็นผู้สัมภาษณ์ใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาที อาจารย์ป๋วยได้ชี้แจงถึงเรื่องราวที่เป็นจริงที่เกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าเป็นอย่างไร ซึ่งได้ทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจเรื่องได้ดีขึ้น มิใช่ฟังแต่ข่าวบิดเบือนและใส่ร้ายตลอดเวลาเพียงข้างเดียว

ในวันนั้น ผมมีความสบายใจมากที่ได้ทำหน้าที่ช่วยอาจารย์ไปออกทีวีได้สำเร็จ และช่วยให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นเลวร้ายมาก จนในที่สุดก็ได้เกิดเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ฝ่ายทหารก็เข้ายึดอำนาจ และอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ก็ต้องไปลี้ภัยต่างประเทศ

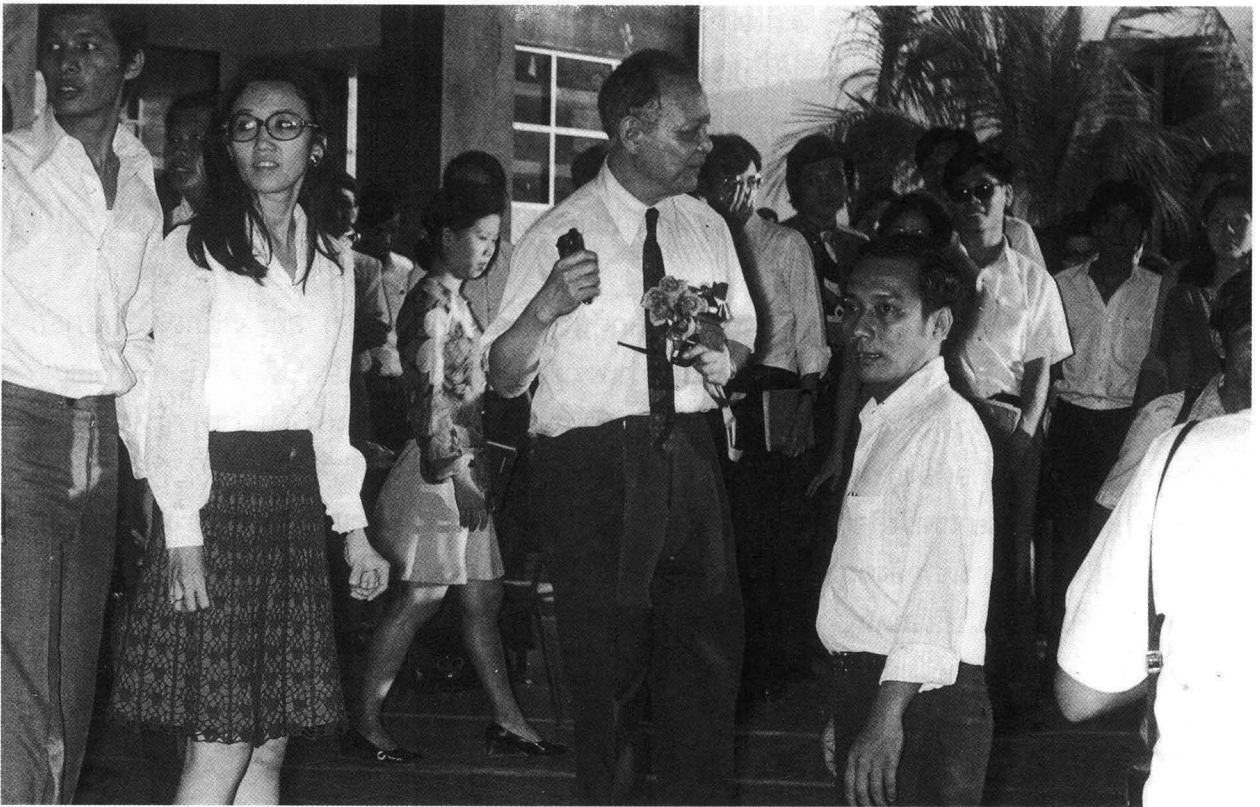
เรื่องที่เล่ามานั้น เป็นส่วนที่เกี่ยวกับการทำงานของผมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้มีโอกาสเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และได้ร่วมทำงานกับอาจารย์ป๋วย ท่านอาจารย์ป๋วยถือได้ว่าเป็นปูชนียบุคคลของธรรมศาสตร์ เป็นตัวอย่างที่ดีของคนทั่วไป คนที่เคยเป็นผู้ร่วมทำงานกับท่านทุกคนคงจะมีความประทับใจและความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับตัวท่านไม่แตกต่างกันมากนัก สำหรับตัวผมเองนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าอาจารย์ป๋วยได้ทำให้วิถีชีวิตของผมหักเหไป จากที่เคยตั้งใจว่าจะเป็นสมุหบัญชีหรือทำธุรกิจ ได้กลับกลายมายึดอาชีพการเป็นอาจารย์และนักวิชาการ ซึ่งก็นับได้ว่าชีวิตได้เจริญก้าวหน้าดีมากพอสมควร

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม

อาจารย์ป่วยในความทรงจำ

เมื่อ ๒๐-๓๐ ปีก่อน ผู้ที่จบปริญญาตรีและจะสอบเข้าทำงานที่ไหน ก็ต้องดูเสียก่อนว่ารุ่นก่อน ๆ ที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานนั้นจบจากสถาบันไหนมาบ้าง การยึดสืбыึดสถาบันค่อนข้างรุนแรง ถ้าเข้าทำงานผิดที่ผิดทาง การเลื่อนขั้นก็จะลำบากมาก

แต่อาจารย์ป่วยกลับคิดเห็นตรงกันข้าม ในการรับสมัคร “อาจารย์ผู้ช่วย” หรืออาจารย์เข้าทำงานในคณะเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ป่วยเห็นว่าการที่มีคนมาจากต่างสถาบันต่างความคิด เมื่อมาอยู่ด้วยกัน หากสามารถนำความหลากหลายมาหล่อหลอมให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้ ย่อมทำให้องค์กรมีความก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็วและมั่นคง เมื่อครั้งที่อาจารย์ป่วยเป็นคณบดี ท่านจึงรับคนที่จบจากสถาบันต่าง ๆ ทั้งจากธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ มาเป็นอาจารย์ผู้ช่วย นอกจากนี้ ยังรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาด้วยทุนโคลัมโบ และทุน ก.พ. จากประเทศต่าง ๆ อาทิ ฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฯลฯ เข้าเป็นอาจารย์ในคณะเศรษฐศาสตร์ และยังพยายามหาทุนส่งไปเรียนต่อในมหาวิทยาลัยในประเทศต่าง ๆ ตามทุนที่ได้รับ

ตอนที่ดิฉันมาสมัครสอบเข้าเป็นอาจารย์ผู้ช่วยนั้น ในห้องสอบสัมภาษณ์มีกรรมการ ๘ คนรวมทั้งอาจารย์ป่วย กรรมการมีทั้งอาจารย์ไทยและอาจารย์ฝรั่ง ดิฉันคิดว่าคงจะไม่ผ่านการคัดเลือก เพราะไม่ได้เรียนมาทางเศรษฐศาสตร์ ส่วนความรู้ทางคณิตศาสตร์ที่เรียนมาก็ลืมเกือบหมด การสอบสัมภาษณ์จึงกลายเป็นว่าดิฉันเป็นฝ่ายซักถามอาจารย์ป่วยและกรรมการแทน พูดคุยกันแบบสบาย ๆ เหมือนไม่ใช่สอบสัมภาษณ์ อาจารย์ป่วยถามว่า ไหนคุยว่าเรียนคณิตศาสตร์เป็นวิชาโท ทำไมทำข้อสอบไม่ได้เลย ดิฉันก็ตอบว่าเรียนมาแล้วไม่ได้ใช้ก็ลืมหมด อาจารย์ป่วยหัวเราะแล้วให้กำลังใจว่า การเรียนคณิตศาสตร์ก็เหมือนกับขี่จักรยาน ๒ ล้อ พื้นกันได้ ไม่มีลืม และอาจารย์ป่วยก็ให้ออกาสดิฉันเข้ามาทำงานที่คณะเศรษฐศาสตร์

เมื่อเป็นอาจารย์ผู้ช่วย อาจารย์ป่วยได้มอบหมายงานต่าง ๆ ให้พวกเราทำเพื่อเพิ่มประสบการณ์ บางคนก็ให้แปลหนังสือ สำหรับอาจารย์จิตรา วุฒิสาสตร์ และดิฉัน ได้รับคำสั่งให้ไปช่วย Mr.Cookson และ Dr. Stifel ออกไปสำรวจข้อมูลการผลิตและการตลาดมันสำปะหลังในแถบภาคตะวันออกและอีสาน เพื่อให้เราได้รับความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์การสำรวจข้อมูลภาคสนามเพิ่มขึ้น แต่อาจารย์ป่วยลืมนึกไปว่าเวลานั้นเป็นช่วงสงครามเวียดนาม ผู้หญิงสาว ๆ ๒ คน กับฝรั่ง ๒ คน ไปเช่าโรงแรมอยู่กัน ใคร ๆ เขาก็จะนึกอย่างไร พวกเรา ๒ คนจึงต้องพยายามวางแผนให้ดูสมกับเป็นนักวิชาการ

ขณะที่อาจารย์ป่วยเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มุลินธีรียกก็เฟลเลอร์ได้ให้ทุนอาจารย์ในคณะไปศึกษาต่อต่างประเทศ พวกเราต้องสอบ TOEFL, GRE และสอบวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งวิชาหลังนี้ออกและตรวจข้อสอบโดยอาจารย์ฝรั่งจากมุลินธีรียก ดิฉันไม่ได้รับทุน อาจเนื่องมาจากพื้นฐานความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ไม่แน่นพอ จึงชวนขายสมัครไปเอง อาจารย์คงจะสงสาร ในปีที่ดินไปเรียนต่อต่างประเทศ อาจารย์ป่วยจึงได้มอบเงินส่วนตัวตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการเป็นปีแรก และบอกให้ดิฉันไปกู้เงินจากกองทุนเป็นค่าเครื่องบินไปเรียนต่อโดยไม่คิดดอกเบี้ย จะได้ไม่ต้องไปรบกวนทางบ้าน

เมื่อพวกเราอาจารย์รุ่นแรก ๆ ได้มีโอกาสไปเรียนปริญญาโทกลับมาทำงานและสอนหนังสือในเวลาไล่ ๆ กัน ๘ คน พวกเราซึกปีกกล้าขาแข็ง เข้าไปเรียนกับอาจารย์ป่วยว่า เราคิดว่าตรงนั้นมีปัญหา ตรงนี้มีปัญหา คำตอบของอาจารย์ที่เราจำได้แม่น คือ พวกคุณคิดว่าจะแก้ปัญหานี้ได้อย่างไร ต่อไปคณะนี้ก็จะเรียนของพวกคุณแล้ว คิดกันเองซิ ทำให้พวกเราต้องถอยกลับมาตั้งหลัก ถกเถียงกันเองจนได้ข้อสรุปที่คิดว่าดีที่สุด จึงนำไปเสนออาจารย์ ถ้าพอใช้ได้ อาจารย์ก็จะบอกว่าดี ทำไปเลย ถ้าไม่ไหว อาจารย์ก็ชี้ข้อดีข้อด้อยให้กลับไปคิดกันใหม่

อาจารย์ป่วยมีวิสัยทัศน์กว้างไกล พยายามผลักดันให้มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ออกมาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาลตั้งแต่ปี ๒๕๑๐-๒๕๑๒ แต่ไม่แน่ใจว่าเพราะเหตุใดจึงล้มเลิกไป จำได้แต่ว่าในการประชุมครั้งหลังสุด ได้มีอาจารย์ท่านหนึ่งลุกขึ้นมาบอกว่าที่ตนเองมาเป็นอาจารย์ไม่ได้ต้องการเงิน เพราะท่านมีอยู่แล้ว แต่ท่านมาเป็นอาจารย์เพื่อต้องการสายสหาย ทำให้ที่ประชุมชะงักไป

สำหรับเรื่องวิทยาเขตรังสิตก็เช่นเดียวกัน อาจารย์ได้จัดทำแผนงานไว้ตั้งแต่เมื่อท่านเข้ารับเป็นอธิการบดี ท่านได้ติดต่อให้หน่วยงานจากอังกฤษ มาทำ feasibility study และขณะเดียวกัน ก็ได้ติดต่อกับบริษัทบ้านจัดสรร ซึ่งมีที่ดินอยู่ในบริเวณนั้น เพื่อจัดเป็นสวัสดิการให้อาจารย์และข้าราชการ ในขณะนั้นบุคลากรของ ม.ธ. ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นหนุ่มสาว ยังไม่มีครอบครัว ตามแผนเมื่อย้ายไปอยู่ที่นั่น ก็จะได้สะดวก มีบ้านอยู่ใกล้ที่ทำงาน ขณะเดียวกันท่านได้ให้ AIT เข้าที่ของ มธ. ในราคาที่ถูกลง ท่านบอกพวกเราว่าเมื่อเราย้ายไปอยู่ที่นั่น เราจะได้มีโอกาสใช้ facility ของ AIT ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ห้องสมุดของ AIT ซึ่งขณะนั้นเป็นห้องสมุดที่ดีมากแห่งหนึ่ง หากไม่เกิดเหตุ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ เสียก่อน เชื่อได้เลยว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ที่รังสิตจะเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นมหาวิทยาลัยที่มีการวางแผน และวางผังอย่างดีไม่แพ้มหาวิทยาลัยต่างประเทศ

อาจารย์ป่วยชอบเล่นไพบริดจ์เป็นงานอดิเรก พวกเราไม่ทราบจนกระทั่งอาจารย์เมธี ครองแก้ว กลับมาจากสหรัฐอเมริกาใหม่ ๆ มาสอนให้พวกเราเล่นไพบริดจ์ (เพื่อหาเพื่อนเล่นบริดจ์) จากนั้นพวกเรา ก็เล่นกัน ทุกเย็น ภายหลังอาจารย์ป่วยทราบ หากมีเวลาว่างตอนเย็น ๆ ท่านก็แวะมาเล่นกับพวกมื่อใหม่อย่างเพลิดเพลินใจ อาจารย์ป่วยมีวิธีที่ทำให้การเล่นสนุกสนาน อย่างเช่นเวลาที่พวกเราจะต้องทิ้งไพ่ พวกมื่อใหม่ก็จะทำทำอีกอีก เพราะไม่แน่ใจว่าจะทิ้งตัวไหนดี หรือไม่ก็คงจะทำท่าอะไร ๆ ะ ๆ อาจารย์มักแกล้งดักคอกว่า รู้นะว่าเรามี เอโพดำ คิงโพแดง ทิ้งลงมาซะดี ๆ มื่ออยู่ครั้งหนึ่ง อาจารย์อภิชัย พันธเสน เข้ามาในวงบริดจ์แล้วพูดกับ อาจารย์ว่า ผมขอถามอะไรสัก ๓-๔ points อาจารย์ป่วยตอบว่า ๓-๔ points ถามไม่ได้ แต่รับได้ (คนที่เล่น บริดจ์จะเข้าใจมุขนี้ดี) แต่อาจารย์อภิชัย ไม่ได้เล่นบริดจ์ จึงทำท่าไม่ชอบใจนัก

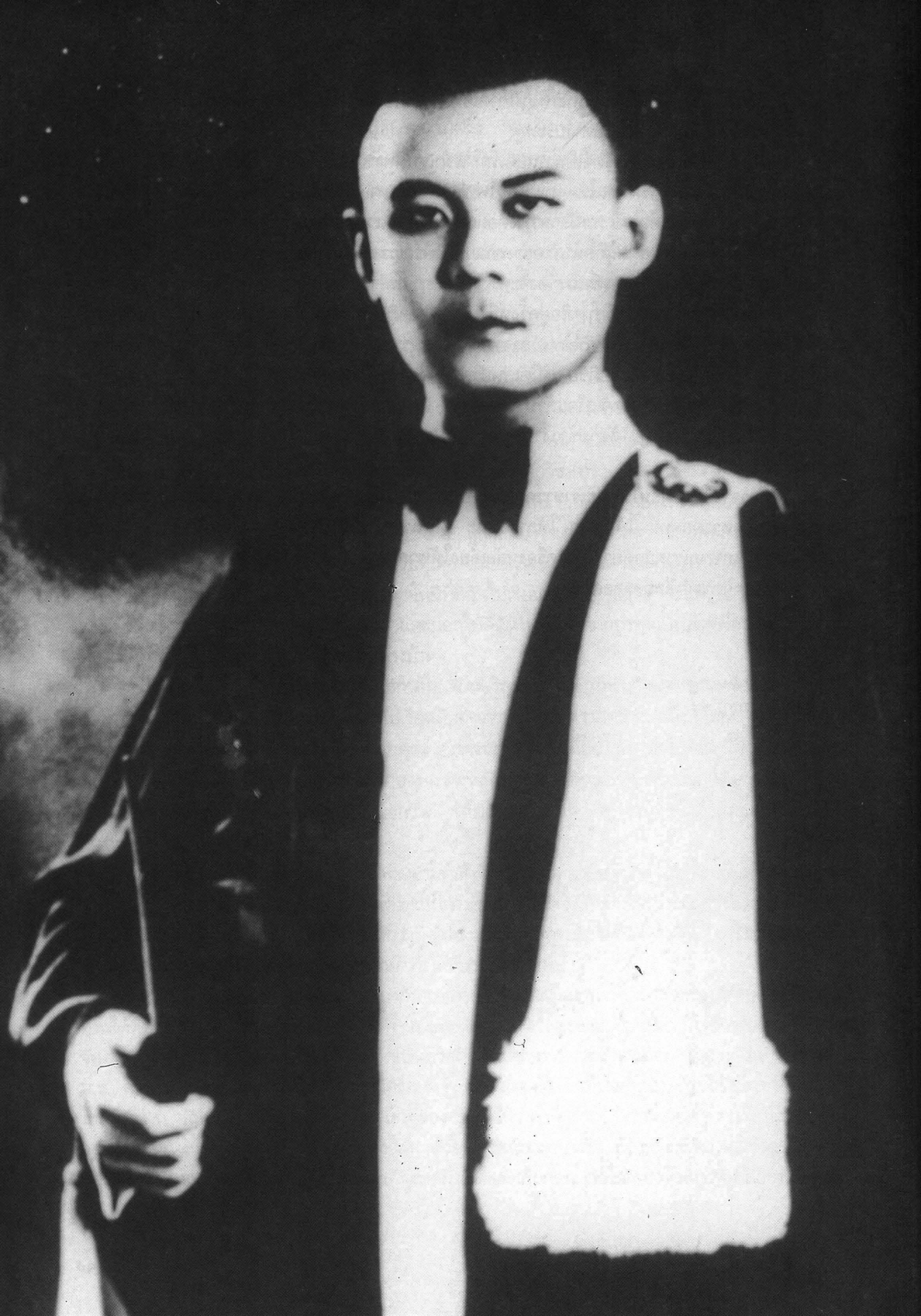
และบ่อยครั้งเมื่อเล่นบริดจ์เสร็จแล้วประมาณ ๖ โมงเย็น อาจารย์มักจะชวนพวกเราไปกินข้าวเย็นที่ ตลาดนานาข้างคลองบางลำพู สักกับข้าวง่าย ๆ มารับประทานกันและคุยกันอย่างสนุกสนานเหมือนอยู่ใน ครอบครัวเดียวกัน

สิ่งที่อาจารย์ป่วยมอบให้พวกเราชาวคณะเศรษฐศาสตร์ มีทั้ง ความรัก ความเมตตา ความห่วงใย ความเอื้ออาทร ความอดทน ให้โอกาส ให้การชี้แนะ ให้แนวทาง ให้แบบอย่าง เสมือนเป็นธารใส่ไหลเย็น ยังความชุ่มชื้นแก่พวกเราตลอดมา เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้พวกเรา เป็นเราในวันนี้

พวกเราจักขอรำลึกถึงตลอดไป

จินตนา เชิญศิริ

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ป่วยกับคุณมาร์กาเร็ต : ใครดูใครไม่ดู ?

- ผู้สัมภาษณ์** ขอเรียนถามมูลเหตุที่อาจารย์ได้มาเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง อาจารย์รู้จักกับอาจารย์ป่วยมาก่อนหรือไม่
- อาจารย์จิรา** ต้องขอท้าวความเล็กน้อย ก่อนที่ดิฉันจะเข้าเป็นอาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ที่ธรรมศาสตร์ในปี ๒๕๑๒ ดิฉันทำงานเป็นนักสังคมสงเคราะห์กับหน่วยงาน NGO มาก่อน คือ ศูนย์อนามัยแม่และเด็กที่สาทร ซึ่งสนับสนุนโดยหน่วยงานเอกชนของอังกฤษ และได้รู้จักกับคุณมาร์กาเร็ต ภรรยาของอาจารย์ป่วย ซึ่งท่านทำงานเป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่ศูนย์นี้เช่นกัน ก็สนิทกัน ช่วงที่ทำงานด้วยกันที่ศูนย์ ตอนเย็น ๆ อาจารย์ป่วยขับรถออสตินคันเล็ก ๆ ไปจอดรอรับภรรยาที่หน้าศูนย์ ถ้าดิฉันออกมาก่อนและเห็นท่านนั่งอยู่ในรถ ดิฉันจะรีบเดินย้อนกลับเข้าไปบอกคุณมาร์กาเร็ต ดิฉันไม่กล้าเข้าไปทัก กลัวท่านมาก
- ผู้สัมภาษณ์** ทำไม่จึงกลัว
- อาจารย์จิรา** คือรู้สึกว่าท่านมีตำแหน่งใหญ่โตเป็นถึงผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และมีชื่อเสียงมาก รู้สึกเกรงขามมี การทำงานที่ศูนย์อนามัยแม่และเด็กก็มีโครงการเกี่ยวกับสล้มคลองเตย เข้าใจว่าอาจารย์ป่วยคงทราบการทำงานของดิฉันจากคุณมาร์กาเร็ต ดิฉันทำงานโครงการสล้มคลองเตยได้สำเร็จ ท่านก็เลยไว้ใจว่าทำงานสำเร็จได้ พอท่านเริ่มโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองก็เลยเรียกดิฉันไปช่วยทำงาน ท่านไม่ได้พูดมาก บอกเพียงว่าอาจารย์มาช่วยงานหน่อย พูดแค่นี้ก็ตกลง
- ผู้สัมภาษณ์** ขอทราบวิธีการทำงาน
- อาจารย์จิรา** เมื่อมาทำงานโครงการนี้ก็ได้สนิทกับท่าน อาจารย์ป่วยกับดิฉันติดต่อกันด้วย slip หรือ note ตลอดเวลา ท่านจะให้ทำอะไรก็เขียนโน้ตมา เราทำอะไรไปบ้างก็เขียนโน้ตเรียนท่าน ท่านก็ตอบมาเป็นโน้ต ก็รู้เรื่องกัน แต่ท่านเป็นคนมีเมตตา มีอยู่คราวหนึ่ง อาจารย์ป่วยมาที่บ้านท่านข้าวกับคุณพ่อ กับข้าวมีอยู่อย่างเดียว ยังจำได้เป็นแกงคั่วสับประรด ก็รับประทานกันง่าย ๆ ตอนกลางปี ๒๕๑๙ ดิฉันป่วยเป็นอัมพาต อาจารย์ป่วยก็ไปเยี่ยมที่โรงพยาบาล
- ผู้สัมภาษณ์** นอกจากเขียนโน้ตแล้ว ติดต่อกันทางโทรศัพท์บ้างไหม
- อาจารย์จิรา** ไม่ติดต่อทางโทรศัพท์ค่ะ นอกจากมีธุระสำคัญก็ติดต่อขอเข้าพบ พูดกับอาจารย์ป่วยนี้นับค่าได้ ท่านเป็นคนไม่พูดมาก ดิฉันรู้ว่าท่านเป็นคนดู ท่านแค่มอง เราก็กลัวแล้ว
- ผู้สัมภาษณ์** อาจารย์ป่วย เป็นคนเลือกผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการของมหาวิทยาลัยทั้ง ๓ แห่งด้วยตนเองหรือเปล่า หรือว่าแต่ละมหาวิทยาลัยเลือกมาให้
- อาจารย์จิรา** แต่ละมหาวิทยาลัยเป็นฝ่ายเลือกมา ท่านเป็นผู้เลือกเฉพาะในฝ่ายของธรรมศาสตร์เท่านั้น

ผู้สัมภาษณ์	โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองมีเขตพื้นที่ทดลองปฏิบัติงานอยู่ ๖ แห่ง อาจารย์ป่วยเป็นผู้คัดเลือกหรือไม่
อาจารย์จิรา	ท่านไม่ได้เป็นผู้คัดเลือก ท่านมอบให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการทุกท่านร่วมกันคัดเลือก
ผู้สัมภาษณ์	อาจารย์ต้องนั่งอยู่ในที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการ อาจารย์สังเกตพบหรือไม่ว่ากรรมการจากแต่ละมหาวิทยาลัยมีความไม่ลงรอยหรือมีอะไรทำให้อาจารย์ป่วย ทำงานลำบาก
อาจารย์จิรา	อาจารย์ป่วยทำงานไม่ลำบาก เพราะกรรมการแต่ละท่านเกรงบาปมีอาจารย์ป่วย ท่านเองไม่ค่อยพูดมาก ท่านฟังเฉย ๆ เงียบ ๆ ท่านไม่พูดมาก ไม่มีการถกเถียง
ผู้สัมภาษณ์	การประชุมระดับผู้ช่วยผู้อำนวยการ ระหว่าง อาจารย์ศิริพัฒน์ อาจารย์สันหัต และอาจารย์อคิน ท่านถกเถียงกันบ้างไหม
อาจารย์จิรา	เถียงกันบ่อย คนที่เถียงสู้เขาไม่ได้คืออาจารย์อคิน เพราะพูดซ้ำเถียงไม่ทันเขา ส่วนอาจารย์ศิริพัฒน์ กับดิฉันเรียนที่ Carolina เหมือนกัน เขาเรียนที่ Raleigh ดิฉันเรียนที่ Chapel Hill เขาเรียกดิฉันว่าป้า เวลาไม่พอใจดิฉันก็ดูเอาเหมือนกัน
ผู้สัมภาษณ์	ทำไมอาจารย์จึงรู้สึกที่อาจารย์ป่วยเป็นคนดู
อาจารย์จิรา	จะขอยกตัวอย่างที่ดิฉันประสบเองนะค่ะ คราวหนึ่งกลับจากภาคสนามที่ต่างจังหวัด คณะกรรมการอำนวยการนั่งรถผ่านแถววังสวนจิตรลดา ตอนนั้นน้ำกำลังท่วมกรุงเทพฯ เห็นคนน้ำที่ติดวังระดับน้ำปกติ ส่วนอีกด้านคนน้ำที่ติดสนามม้า น้ำท่วมเจ็จ ดิฉันก็ทูลว่า เอ๊ะ ทำไมเป็นอย่างนี้ปรากฏว่าอาจารย์ป่วยหยิกดิฉันเจ็บมากทำนองว่าไม่ให้พูด อีกตัวอย่าง มีอยู่คราวหนึ่งอาจารย์ป่วยพากรรมการอำนวยการโครงการแม่กลองไปเลี้ยงอาหารที่ภัตตาคารจีนแถวถนนเกษร อาจารย์ป่วยให้ดิฉันเป็นคนสั่งอาหาร ดิฉันสั่งซูปปเต้าหู้ ซึ่งคล้ายซูปปหูฉลามแต่ทำด้วยเต้าหู้ เพราะเห็นว่ามีเนื้อหมูมากกว่าและไม่คาว พวกนั้นก็บ่น ดิฉันก็พูดแบบประชดว่า อาจารย์ป่วยชอบทาน ในใจดิฉันก็คิดว่าเราสั่งซูปปเต้าหู้เพราะอาจารย์ป่วยต้องเป็นคนจ่ายสตางค์ แล้วก็ทราบว่าในครอบครัวอาจารย์ป่วยประหยัดกันทุกคน ขณะที่ดิฉันพูดสังเกตดูอาจารย์ป่วยท่านไม่เอ่ยอะไร ท่านเพียงแต่จ้องมองดิฉัน
ผู้สัมภาษณ์	แต่กับลูกน้อง อาจารย์ป่วยไม่ประหยัด และค่อนข้างตามใจจนจะเสียผู้เสียคน โดยเฉพาะลูกน้องชั้นผู้น้อย มีอยู่ครั้งหนึ่งอาจารย์ป่วยพาอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์กลุ่มหนึ่งไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัคร แล้วไปพักที่สำนักงานสาขาของธนาคารแห่งประเทศไทยที่ลำปาง หลังอาหารเย็นมีบางคนเปรยว่าอยากจะนั่งรถม้า ก็มีคนค้านว่าตึกแล้วนอนดีกว่า รุ่งขึ้นต้องตื่นแต่เช้าเดินทางต่อ และควรจะเกรงใจคนที่ลำบากไปติดต่ोजัดหา แต่ปรากฏว่าสักพักก็มีเจ้าหน้าที่ของธนาคารมาเรียกให้ไปนั่งรถม้า บอกว่าอาจารย์ป่วยสั่งไว้ นี่ก็แสดงว่าท่านตามใจผู้น้อย เมื่อตอนที่อาจารย์จิราเข้าเฝ้าในหลวงกราบทูลเรื่องการดำเนินงานโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง เป็นการริเริ่มจากใคร
อาจารย์จิรา	คุณชุมพล โลหะชาละ เป็นผู้แนะนำ อาจารย์ป่วยจึงให้ดิฉันไปเข้าเฝ้าแทน เหตุที่คุณชุมพลแนะนำให้เข้าเฝ้าก็คงเป็นเพราะโครงการนี้ถูกเฟ่งเล็ง ตัวดิฉันเองตอนนั้นมีตำรวจแก่ ๆ คนหนึ่งมาอยู่แถวหน้าบ้าน เราเห็นว่าแดดร้อน ฝนตกแดดออก สงสาร ไปบอกให้ตำรวจคนนั้นเข้ามาในบ้าน เลี้ยงอาหารกลางวัน เข้าห้องน้ำ เสร็จแล้วถามว่ามาเฝ้าฉันทำไม เขาว่าเจ้านายสั่ง ดิฉันบอกให้เข้ามาเฝ้าในบริเวณบ้านดีกว่า ไปยืนเฝ้านอกบ้านจะไปเห็นอะไร

ผู้สัมภาษณ์ อาจารย์เล่าเรื่องนี้ให้อาจารย์ป่วย ทราบหรือเปล่า

อาจารย์จิรา ไม่ได้เล่า อย่างที่บอกแล้วว่าอาจารย์ป่วยกับดิฉันพูดกันไม่กี่คำ ในการประชุมคณะกรรมการ
อำนวยการก็ไม่เคยพูดกันถึงปัญหาที่โครงการฯ ถูกคุกคามทางการเมือง

ผู้สัมภาษณ์ อาจารย์ทำงานโครงการฯ ได้คำตอบแทนเท่าไร

อาจารย์จิรา ไม่ได้รับคำตอบแทน ทั้งผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ๓ ท่าน และดิฉัน ไม่มีใครได้
คำตอบแทน ดิฉันได้เงินเดือนจากการเป็นอาจารย์ประจำ

ผู้สัมภาษณ์ พอเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โครงการนี้ก็หยุดไปโดยปริยาย เท่าที่ทำงานร่วมกับ
อาจารย์ป่วย มีอะไรจะวิจารณ์ท่านบ้าง

อาจารย์จิรา ชอบวิธีทำงานของท่านมาก ท่านทำงานลูกเดียว งานในหน้าที่ท่านทำเต็มที่ไม่มีให้บกพร่อง ดิฉัน
กลัวเกรงท่าน แต่สนิทกับคุณมาร์กาเรต ทำงานกับอาจารย์ป่วย จะว่าง่ายก็ง่าย จะว่ายากก็
ยาก ยากก็คือไม่พูด ยากก็คือไม่พูด แต่ถ้าเราไม่เข้าใจอะไรก็ถามได้

ผู้สัมภาษณ์ ตอนนั้นทางคณะสังคมสงเคราะห์ทำโครงการสละสลวยเลย มีนักศึกษาจากหลายสถาบัน
ตั้งเป็นชมรมขึ้นมาทำงานร่วมกัน จำได้ว่าตอนที่ข้าวสารมีราคาแพงในปี ๒๕๑๗ ชมรมของ
นักศึกษาก็เสนอโครงการขายข้าวสารเพื่อช่วยเหลือคนจน แล้วเอาโครงการไปขอความ
ช่วยเหลือจากอาจารย์ป่วย ท่านก็ให้ความช่วยเหลือ แถมแนะนำว่าคนจนไม่มีเงินซื้อข้าวที่ละ
มาก ๆ ให้แบ่งขายเป็นลิตร

อาจารย์จิรา อาจารย์ป่วยควักกระเป๋าเอาเงินให้ ๑๐,๐๐๐ บาท ดิฉันบอกกับนักศึกษากลุ่มที่จะไปดำเนิน
งานว่า เงินนี้มีค่ามาก มาจากท่านอธิการบดี เสร็จงานแล้วต้องเอาเงินมาคืนท่าน นักศึกษาก็
ส่งเงินคืนท่านเป็นงวด ๆ จนเงินครบแล้วท่านก็บอกมาว่าพอแล้วไม่ต้องส่งอีก นักศึกษาไป
ซื้อข้าวจากโรงสีข้าวไทย เอามาตัดขายเป็นลิตร

ผู้สัมภาษณ์ คุณมาร์กาเรต อ่านหนังสือไทยได้ไหม

อาจารย์จิรา อ่านเขียนและพูดไทยได้ ดิฉันพูดกับคุณมาร์กาเรตที่ใช้ภาษาไทย **คุณมาร์กาเรตเรียนจบ
ทางด้านสังคมสงเคราะห์จากมหาวิทยาลัยลอนดอน** ทำงานเป็นอาสาสมัครอยู่ที่ศูนย์อนามัยแม่
และเด็กที่สาทร ทำงานเป็นทั้งผู้ฝึกและผู้ปฏิบัติงาน เวลาปีใหม่อีกพาลูก ๆ มาร่วมงานเลี้ยงด้วย
เวลาคุณมาร์กาเรตไปทำงานในสลัม แรก ๆ บางครั้งอาจารย์ป่วยต้องไปเป็นเพื่อนเพราะคน
ในสลัมคล่องเตยสมัยก่อนค่อนข้างไม่ไว้ใจคนแปลกหน้า ตอนนั้นทางศูนย์ฯ เริ่มต้นโดยพา
หมอด้านเด็กและหมอสูตินรีเวชเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ความไม่เป็นมิตรก็ค่อย ๆ จางลงไป
เรื่อย ๆ ต่อมาคุณมาร์กาเรตก็เข้าไปคนเดียว เข้าไปเกือบทุกวัน เวลาอยู่ที่ศูนย์อนามัยแม่และเด็ก
คนไข้มาติดต่อจะขอพบแต่คุณมาร์กาเรตมากกว่าขอพบดิฉัน เพราะคุณมาร์กาเรตมักจะ
ยิ้ม ๆ เฉย ๆ ไม่ว่าอะไร

ผู้สัมภาษณ์ ตอนผมเป็นนักศึกษาไปฝึกงาน คุณมาร์กาเรตเป็นคนพูดน้อย พูดจาไพเราะ ไม่ดู

อาจารย์จิรา ส่วนดิฉันใครมาเล่นตลกตลก จะไม่เฉย ตัวอย่างเช่น นมที่ศูนย์ฯ แจกมี ๒ ชนิด ชนิดหนึ่ง
สำหรับแม่ อีกชนิดหนึ่งสำหรับเด็กเป็น full cream ปรากฏว่ามีแม่บางคนได้รับแจกแล้ว
เอานมสำหรับเด็กไปขาย เอานมสำหรับแม่ให้เด็กกิน เด็กขาดสารอาหารเลยตาบอด เราก็จับ
ได้ด้วยความบังเอิญ คือนั่งรถเมล์มีผู้โดยสาร ๒ คน นั่งอยู่ข้างหน้าคุยกันว่าเขามาขอนม
สำหรับเด็กจะเอาไปขาย พอรถเมล์วิ่งมาถึงศูนย์ฯ ดิฉันก็ลงรถพร้อมกับหันไปบอกเขาว่า
ดิฉันได้หมดแล้ว ไม่ต้องไปพบอีกแล้วนะ หมดเรื่องหมดราวกันไป

ดิฉันเริ่มมาสอนที่ธรรมศาสตร์เป็นอาจารย์พิเศษ ปี ๒๕๐๒ พอดิฉันเป็นอาจารย์ประจำในปี ๒๕๑๒ คุณมาร์กาเร็ตก็หยุดงานที่ศูนย์ฯ คุณมาร์กาเร็ตเป็นผู้ปฏิบัติงานที่ดี มาทำงานตรงต่อเวลา กลับบ้านตรงต่อเวลา ใจดีต่อ client ทุกคนที่มาติดต่อที่ศูนย์ฯ จะขอพบแต่ “หมอหม่อม”

หมายเหตุ : สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๔๒ ผู้สัมภาษณ์ ได้แก่ อาจารย์ชูศรี มณีพฤษ์ อาจารย์ติเรก เต็งจำรูญ และอาจารย์วันรักษ์ มีงมณีนาคิน

แต่อาจารย์ป่วย

อาจารย์ แห่งอาจารย์ของผองไทย
ป่วย ย่อมยิ่งใหญ่อยู่ไม่สูญสิ้น
อึ้ง กับข่าวสูญเสียซึ่งได้ยิน
ภากรณ์ จะอาจินต์ในความทรงจำ

นาย แห่งใจที่ไม่หลงในผลประโยชน์
เข้ม ด้วยการแยกคุณโทษได้เด่นชัด
เย็น ในจุดยืนที่ไม่มีเซซัด
ยิ่ง เป็นดัชนีวัดความดีคน

แจงคลอน

สิ้นแล้ว ลีนพ่อ ลีนสังขาร

สิ้นแล้ว ลีนพ่อ ลีนสังขาร
สิ้นหนึ่ง ดวงมัลย์ นักสู้
สิ้นเพียง วิญญาน์ ที่เชิดชู
ให้รู้ ศรัทธา ไม่สิ้นเลย.

ถึงผมจะเป็นลูกแม่โคมไม่ทันอยู่ใต้ร่มเงาของพ่อ
แต่ความดีของพ่อก็เป็นสิ่งที่ผมได้รับรู้อยู่เสมอ
ถึงวันนี้...ไม่มีพ่อของพวกเราอีกต่อไป
แต่ในใจลูกพ่อและแม่โคมทุกคนจะขอยึดตามความดี
ที่พ่อเคยทำ
ให้สมกับที่ชีวิตหนึ่งได้ชื่อว่าเป็นลูกของ
อาจารย์บ๊วย อึ้งภากรณ์

ชัยวัฒน์ คุณพาดิซอนันต์

เพลง “เขาคือป่วย”

สร้อย*

เขาคือคนชื้อป่วย
ไม่โกงและไม่กิน

บ้านไม่รายน้อยทรัพย์สิน
ไม่ดูหมิ่นชาวไร่นา

สันติประชาธรรม
เผด็จการคอยจับผิด

ตัวอย่างนำคนได้คิด
หวังรอนริดเสียงประชา *สร้อย

ผดุงเสรีไทย
ธรรมาธิปไตย

โถมกายใจช่วยรักษา
ทั่วทิศาแซ่ซ้องยิน *สร้อย

วางฐานเศรษฐกิจ
ช่วยเหลือปวงประชา

วางแผนคิดขบปัญหา
ค่ายอาสาร่วมอยู่กิน *สร้อย

สิ้นแล้วต้องลาลับ
ประวัติศาสตร์เป็นตำรา

แม่ชีพดับคนถามหา
เพื่อศึกษาประชาธรรม *สร้อย

ชาลี ศรีพทุธาธรรม

โชคดีที่ได้ทำงานกับอาจารย์ป่วย

ก่อนเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ (ผู้ช่วยอาจารย์ในขณะนั้น) ในคณะเศรษฐศาสตร์ กิตติศัพท์ของอาจารย์ป่วยเท่าที่ข้าพเจ้าได้ยินมาก็คือ เป็นคนเก่ง และซื่อสัตย์ อาจารย์พทยา สายหู ซึ่งเป็นอาจารย์ที่เคยสอนข้าพเจ้า พูดทุกครั้งเมื่อเจอข้าพเจ้าว่า “ดี ดี ที่ได้ทำงานกับอาจารย์ป่วย” และหลังจากที่ได้ทำงานอยู่ใต้บังคับบัญชาอาจารย์ป่วยกว่า ๗ ปี กล่าวคือ ๖ ปีในช่วงที่อาจารย์ป่วยเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ อีก ๑ ปีกว่าที่ท่านเป็นอธิการบดี ก็พบว่าคำกล่าวของอาจารย์ท่านนั้นเป็นความจริง

คิดถึงอาจารย์ป่วยเป็นเรื่องง่ายมาก มีเรื่องมากมายเกี่ยวกับอาจารย์ที่เราจำได้ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวเรา แต่จะเขียนถึงอาจารย์โดยไม่ให้กลายเป็นเรื่อง อาจารย์ป่วยกับข้าพเจ้า เป็นเรื่องยาก

ในฐานะผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา อาจารย์ป่วยเป็นเจ้านายที่มีความเมตตาและมีความอดทนสูงต่อพวกเรา ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ช่วยรุ่นแรกที่อาจารย์รับเข้ามาเป็นอาจารย์ประจำของคณะจำนวน ๑๓ คน ความอ่อนน้อมถ่อมตัว และคุณวุฒิ ทำให้อาจารย์ป่วยต้อง ‘เตรียม’ พวกเราให้มีความพร้อมสำหรับการศึกษาในระดับสูง ต้องทำให้เรามีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง และกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น

ในช่วงที่อาจารย์ผู้ช่วยรุ่นแรกเข้าไปทำงานที่คณะมี Visiting Professor อยู่หลายคน ตามโครงการช่วยเหลือของมูลนิธิ Rockefeller อาจารย์เหล่านั้นนอกจากสอนนักศึกษาในระดับปริญญาตรี (โครงการภาษาอังกฤษ) ยังต้องสอนอาจารย์ผู้ช่วยอีกด้วย พวกเรารู้ดีว่าแม้อาจารย์ป่วยจะไม่เคยย่างกรายเข้ามาในห้องเรียนของเราเลย แต่ท่านจะรู้พฤติกรรมของเราเป็นอย่างดีจากรายงานของอาจารย์ผู้สอน เราต้องเรียนวิชาที่จะสอนทุกวิชา ยกเว้นภาษาอังกฤษ

เพื่อความมั่นใจในความรู้และเพื่อเป็นการทดสอบความสามารถในการสอน อาจารย์ป่วยได้ให้พวกเราทดลองสอน และเชิญผู้มีเกียรติจากหน่วยงานภายนอกมาฟังการสอน ส่วนใหญ่มาจากธนาคารชาติ ซึ่งคงต้องจำใจมาด้วยความเกรงใจ อาจารย์ป่วยนั่งฟังอยู่ด้วย (บางครั้งหลับตาฟัง)

หลังจากประมาณ ๑ ปีผ่านไป พวกเราถูกเกณฑ์ไปสอบ GRE และ TOEFL ซึ่งเป็นเรื่องแปลกใหม่มากในปี ๒๕๐๘ จากนั้นพวกเราจะถูกเลือกให้ไปเรียนต่อในต่างประเทศตามความเหมาะสม บางคนไปสหรัฐอเมริกา บางคนไปฟิลิปปินส์ บางคนไปมหาวิทยาลัยใหญ่และดี บางคนไปมหาวิทยาลัยเล็ก และปานกลาง บางคนไวไปเร็ว (หลังจากเตรียมตัว ๑ ปี) บางคนก็ต้องเตรียมตัวอยู่นาน

เมื่อพวกเราไปเรียนต่างประเทศ พวกเราได้เขียนจดหมายมาถึงอาจารย์ในฐานะผู้บังคับบัญชา และได้รับจดหมายตอบจากอาจารย์ทุกครั้ง ครั้งไหนถ้าตอบช้าอาจารย์จะขอโทษ อาจารย์ทวี หมื่นนิกร ปลื้มใจมากกว่า อาจารย์ป่วยขึ้นต้นจดหมายว่า อาจารย์ทวีที่รัก ซึ่งในความเป็นจริงอาจารย์ป่วยจะเขียนถึงทุกคน เช่นนี้ จดหมายของอาจารย์เป็นจดหมายสั้น ๆ ได้ใจความ ให้กำลังใจและให้คำแนะนำ เพราะจดหมายจากพวกเรามักจะมีรายการบ่นถึงปัญหาต่าง ๆ นานาอยู่เสมอ

เมื่อสำเร็จการศึกษากลับมาทำงาน เราต้องสอนและทำงานบริหารให้คณะ (ในระหว่างที่เพิ่งกลับมาใหม่ ๆ ยังไม่รู้จะทำงานอะไร อาจารย์จะมอบหมายให้ไปเป็นผู้ช่วยวิจัยของ Visiting Professors) งานสอนเป็นงานที่พวกเราต้องรับผิดชอบเอง แต่งานบริหารต้องช่วยกัน เราถูกสอนให้ทำงานบริหารโดยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการชุดต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการอำนวยการสอน คณะกรรมการห้องสมุด เป็นต้น เรามีเวทีที่จะฝึกการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ทุ่มเถียงกัน จนกว่าจะได้ข้อตกลงอย่างหนึ่งอย่างใดออกมา อาจารย์ป่วยไม่เคยเข้ามาร่วมประชุมกับเรา แต่คงต้องพิจารณาข้อเสนอต่าง ๆ ที่เราส่งขึ้นไป จำได้ว่าท่านก็ไม่ได้ติเตียนอะไร (แต่จะทำตามความเห็นของเราหรือไม่อีกเรื่องหนึ่ง) ซึ่งเหล่านี้สร้างความมั่นใจให้แก่พวกเรามากกว่าพวกเราคิดเป็นและทำได้

นอกจากเป็นอาจารย์ทำหน้าที่สอน ช่วยงานคณะ เรายังมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมหลายอย่างที่ริเริ่มโดยอาจารย์ป่วย พวกเราหลายคนเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาบัณฑิตอาสาสมัคร ของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ได้มีโอกาสไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัครตามท้องถิ่นชนบทในหลายจังหวัด บางครั้งก็ได้ไปพร้อมกับอาจารย์ป่วย ถ้าไปกับอาจารย์เรามักจะได้เที่ยวเป็นการแถมพอก เพราะมีคณะผู้ต้อนรับนำรถยนต์พาไปเยี่ยมชมบางแห่ง ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในทางผ่าน แต่ถ้าต้องค้างคืนในหมู่บ้าน อาจารย์ป่วยก็ต้องนอนเปล่ อาบน้ำบ่อ กินข้าวกับชาวบ้านเหมือนเรา (บางหมู่บ้านก็ไปทะเลาะกับชาวบ้านด้วย เพราะชาวบ้านจะมาขอให้ช่วยแก้ปัญหาโน่นนี่ให้ ซึ่งอาจารย์ต้องบอกแล้วบอกอีกว่าทำไม่ได้ เพราะไม่ใช่หน้าที่)

ในปี ๒๕๑๗ อาจารย์ป่วยได้ริเริ่มโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล มีอาจารย์หลายคนในธรรมศาสตร์สมัครเป็นผู้วิจัยหาข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการกำหนดรูปแบบการพัฒนา บางคนก็สมัครเป็นหัวหน้าทีมผู้ปฏิบัติงานในท้องที่ เคยถามอาจารย์ว่าทำไมอาจารย์จะต้องทำด้วย เพราะงานมันยาก งานมันลำบาก และไม่รู้ว่าจะทำได้สำเร็จหรือไม่ อาจารย์ตอบว่า ถ้าเราไม่เริ่มทำก่อนแล้วใครจะทำ ส่วนจะสำเร็จหรือไม่นั่นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งต้องคอยดูไป

ก่อนที่พวกเราจะออกงานสนาม อาจารย์ซึ่งเป็นประธานมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในขณะนั้น ได้ให้พวกเราไปดูงานของมูลนิธิที่ชัยนาท ได้ไปฟังวิธีการทำงาน ปัญหาต่าง ๆ ในการทำงาน ฟังดูแล้วใจคอไม่ดี เพราะกลัวว่าจะไปเจออย่างนั้นบ้าง แต่เมื่อตัดสินใจแล้วก็ต้องไปกัน จำได้อีกเช่นกันว่า เราทำงานโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองค่อนข้างจะเป็นอิสระมาก ถ้ามีปัญหาหรือต้องการการสนับสนุนในการทำกิจกรรมอะไร (ชุดบ่อ ปราบโรคพืช ซื่อปุ๋ย) ก็ส่งข่าวมาที่ส่วนกลาง อาจารย์ป่วย มักจะมอบให้อาจารย์จิรา ศาครพันธุ์ คอยดูแลพวกเราแทน อาจารย์ไม่ค่อยมีเวลามาร่วมประชุมด้วย (แต่ทราบจากอาจารย์จิราว่าการทำงานติดต่อสื่อสารกับอาจารย์ป่วยอยู่เสมอ แต่ใช้โน้ตแทนการพูด)

เมื่อนึกทบทวนดูแล้วมีความรู้สึกที่อาจารย์ทำอะไรมากมาย (ที่กล่าวมายังไม่รวมการเป็นผู้ว่าการธนาคาร และอื่น ๆ อีกมาก) และอาจารย์จะต้องเป็นนักจัดการด้วย เพราะอาจารย์เลือกคนที่จะทำงานรับผิดชอบงานบางอย่างแทน ซึ่งทำให้อาจารย์เป็นเพียงผู้คอยกำกับ และดูแลในเรื่องใหญ่ ๆ และในขณะเดียวกันก็รู้สึกว่าอาจารย์ได้เปิดโอกาสให้ลูกน้องได้ทำอะไรต่ออะไรมากมายตามแต่สติปัญญาของแต่ละคนจะอำนวย

แม้จะมีงานมากมาย แต่อาจารย์ก็ยังมีเวลาพบปะสังสรรค์กับพวกเรา (อาจารย์ในคณะ นักศึกษา ข้าราชการ) อยู่บ้าง งานต้อนรับนักศึกษาใหม่ งานแข่งกีฬาระหว่างอาจารย์ต่างคณะ ต่างมหาวิทยาลัย งานเลี้ยงต้อนรับและอำลา Visiting Professor อาจารย์เป็นกันเองสนุกสนานในความรู้สึกของพวกเราซึ่งเป็นอาจารย์ใหม่ มีความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และความสนิทสนมระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ และกับอาจารย์นอกคณะแล้ว ยังเป็นงาน ‘เปิดตัว’ หรืองาน ‘ออกแขก’

สำหรับพวกเราด้วย พุดง่าย ๆ ทำให้เราออกสังคมเป็น รู้จักวางเนื้อวางตัว รู้จักพูดคุยกับคนอื่นเป็น (ไม่ใช่คุยกันเอง) และการ ‘ออกแซก’ ด้วยกันทำให้เรารู้จักว่าอาจารย์จำลูกน้องเก่ง จำได้ว่าใครชอบร้องเพลง ใครกินเก่ง ใครช่างคุย ใครพูดเร็ว ใครซื่อๆ ทำให้พวกเราภูมิใจมากกว่าอาจารย์จำเราได้

การทำงานของอาจารย์ในฐานะคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ และอธิการบดีเชื่อว่าจะราบรื่น อาจารย์ต้องเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากอยู่หลายประการ บางเรื่องอาจารย์สามารถแก้ได้ แต่ในบางเรื่องก็มีความรุนแรงเกินกว่าที่อาจารย์จะรับมือไหว

เมื่ออาจารย์เสนอให้มหาวิทยาลัยออกจากระบบราชการมาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล อาจารย์และทีมงานที่เสนอความคิดนี้ (ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์สังเวียน อินทวิชัย อาจารย์เสน่ห์ จามริก อาจารย์เกษม ศิริสัมพันธ์ และอาจารย์นิออน สนิทวงศ์) ต้องตอบคำถามของอาจารย์ทั้งหลายในมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการออกนอกระบบ แน่นอนว่าคำถามส่วนใหญ่เป็นคำถามที่แสดงถึงความไม่แน่ใจและความไม่มั่นใจในระบบใหม่ การถกเถียง โต้ตอบ ได้ดำเนินไปจนถึงขั้นลงคะแนนเพื่อตัดสินใจ จำได้ว่าฝ่ายให้ออกนอกระบบเป็นฝ่ายชนะอย่างเฉียดฉิว แต่จำไม่ได้แล้วว่าเรื่องนี้ได้มีการดำเนินการต่อมาอย่างไร เข้าใจว่าคงจะจบไปด้วยสาเหตุบางประการ

ต่อมาก็เป็นช่วงที่อาจารย์เขียนจดหมาย นายเข้ม เย็นยิ่ง เพราะจดหมายฉบับนี้มีลักษณะเหมือนกับเป็นการประกาศสงครามกับทราซอย่างอาชญา ตอนอ่านจดหมายของนายเข้มมีความรู้สึกว่ากลัวแทนอาจารย์ แต่ในขณะเดียวกันก็ดีใจจนบอกไม่ถูก ดีใจว่าในที่สุดเราก็มีคนกล้าที่จะลุกขึ้นมาท้าทายอำนาจของเผด็จการ และจดหมายฉบับนี้เป็นการจุดประกายให้ผู้รักเสรีภาพ ประชาธิปไตย อีกหลายร้อยคนมองเห็นแสงสว่าง มองเห็นทางที่จะร่วมกันเรียกร้องเสรีภาพ และประชาธิปไตยคืนมา และก็เป็นจริงดังหวังไว้เมื่อเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

อาจารย์ได้รับเลือกตั้งเป็นอธิการบดี ทุกคนดีใจ และคิดว่าสิ่งดี ๆ คงเกิดขึ้นกับธรรมศาสตร์อย่างไม่ต้องสงสัย เราคงเป็นมหาวิทยาลัยที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีเสรีภาพทางวิชาการ มีความเป็นประชาธิปไตย และมีความสมานฉันท์ในการทำงาน และการอยู่ร่วมกัน โชคไม่เข้าข้างธรรมศาสตร์เอาเสียเลย ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับผู้กุมอำนาจทางการเมืองได้ลุกลามจนมีการใช้กำลังปราบปรามนักศึกษาที่ชุมนุมกันในธรรมศาสตร์อย่างรุนแรงเมื่อเช้าตรู่วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทำให้อาจารย์ต้องเดินทางออกจากประเทศไทยในคืนวันนั้นเอง เป็นการเดินทางออกไปโดยไม่มีการเตรียมตัว ไม่มีการร่ำลา และไม่มีใครที่จะสามารถดูแลให้ความสะดวกต่อการเดินทางของอาจารย์ได้เลย และวันนั้นเป็นวันแรกที่เราได้เห็นอาจารย์อยู่ในอาการงุนงงและไม่จับใจอย่างที่เคยเห็น และวันนั้นก็เป็นวันสุดท้ายที่เราได้เห็นอาจารย์ในสภาพปกติ

อาจารย์เคยพูดครั้งหนึ่ง (หรืออาจจะมากกว่าหนึ่งครั้ง) ว่า ในบางครั้งเราต้องเสียสละและใจเด็ดเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น อาจารย์คงได้รับความใจเด็ดมาจากแม่ของอาจารย์ แต่ได้แสดงออกเมื่อเขียนจดหมายนายเข้ม ในการปกป้องธรรมศาสตร์ และทำความเข้าใจกับนักศึกษาธรรมศาสตร์ที่เป็นหัวหอกในการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม เพื่อมิให้ถูกปราบปรามจากอำนาจรัฐ โดยไม่เกรงว่าจะถูกโจมตี กล่าวหาว่าร้ายแต่ประการใด อาจารย์เคยตำหนิพวกเราว่า พวกเราทำหน้าที่น้อยเกินไปในการต่อสู้กับความเท็จ ความไม่ถูกต้องในสังคม โดยเฉพาะความเห็นเกี่ยวกับธรรมศาสตร์ และตัวอาจารย์เอง จำได้ว่าในขณะที่ถูกตำหนิเราจะปฏิเสธและเถียงว่าไม่จริง เราทำเต็มที่แล้ว แต่ที่เป็นจริงก็คือ สิ่งที่เราทำนั้นมันเล็กน้อยเหลือเกินเมื่อเทียบกับการต่อสู้ของอาจารย์กับอิทธิพล อำนาจอันไม่ชอบธรรม ความเท็จในแผ่นดิน

อาจารย์ไม่สบาย และพูดไม่ได้อยู่เป็นเวลา ๒๒ ปี เราไม่ทราบว่าคุณครูรู้สึกอย่างไร ท้อแท้ ลึนหัว หรืออย่างไร แต่ทุกครั้งที่อาจารย์กลับมาเมืองไทย มาเยี่ยมพวกเราที่ธรรมศาสตร์ หรือให้พวกเราไปเยี่ยมที่บ้าน เราจะพบว่าหน้าตาอาจารย์แจ่มใส อารมณ์ดี ตายังเป็นประกาย มองตาอาจารย์ก็รู้ว่าอาจารย์ยังจำเราได้ ดังนั้น เมื่อพบอาจารย์แต่ละครั้งก็จะมีความรู้สึกว่าอาจารย์เหมือนเดิม ยิ่งกล้าหาญ (ไม่ยอมแพ้ต่อโรคภัย) ยังใจดี มีเมตตา (ทนฟังเราพูด เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งมีสาระ และไม่มีสาระ) ยังคงเป็นสุภาพบุรุษ (ลุกขึ้นมารับมาส่งแขก บางครั้งจนถึงประตูบ้าน)

เมื่อตอนอาจารย์เสียชีวิตใหม่ ๆ อาจารย์จินตนา เชิญศิริ เอาจดหมายของอาจารย์ที่เขียนถึงอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ตอนจะลาออกจากการเป็นคณบดีมาติดในห้อง ๔๐๓ เป็นจดหมายที่ทำให้เราระลึกได้ว่า จดหมายปลายทางของการเป็นอาจารย์ของเราคืออะไร และเราจะต้องสืบทอดภาระหน้าที่ที่อาจารย์ได้มอบไว้ จดหมายของอาจารย์เขียนในเดือนสิงหาคม ๒๕๑๔ บัดนี้เวลาได้ผ่านไปแล้วถึง ๒๘ ปี เราอาจะทำอะไรบกพร่อง ไม่ถูกใจอาจารย์ไปบ้าง แต่เราเชื่อว่าเราได้ทำอะไรหลายอย่างที่ถูกใจอาจารย์ เช่น เราตั้งใจสอนหนังสือ อุทิศเวลาให้คณะและมหาวิทยาลัย (แม้จะไปทำงานข้างนอกบ้าง เพื่อความอยู่รอด) เป็นกันเองกับนักศึกษา เอาใจใส่การเรียนของนักศึกษา แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เอาใจใส่ต่อปัญหาบ้านเมือง และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขตามบทบาทและหน้าที่ของเรา ฯลฯ

ขอขอบคุณอาจารย์ที่กรุณาเป็นแบบอย่างที่ดีให้เราได้เห็นและปฏิบัติตาม (แม้ว่าจะไม่ครบทุกอย่างที่อาจารย์เป็น)

ชูศรี มณีพิทักษ์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ กับคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ผมขอเสนอบางมุมที่หลายท่านอาจจะไม่เคยทราบมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนการศึกษาและวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ ซึ่งนับเป็นยุคบุกเบิกงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม ดังเช่นกรณีศึกษาชุมชนแออัดบริเวณท่าเรือคลองเตย ตลอดจนหลักสูตรการศึกษาที่ส่งนักศึกษาปีสุดท้ายก่อนจะเป็นบัณฑิตต้องไปศึกษาเรียนรู้ชีวิตชุมชนจากคนในชุมชน ซึ่งเป็นความคิดริเริ่มและผลักดันจากอาจารย์ป๋วย นั่นเอง

นอกจากนี้ผมขอเสนอบางมุมของชีวิตของอาจารย์ที่ผมได้มีส่วนร่วมงาน และได้มีโอกาสพบคุณมาร์กาเร็ต ภริยาของอาจารย์ที่ต่อไปนี้ผมจะเรียกว่าอาจารย์ແ່ມ່ມ

จุดเริ่มต้นที่พบอาจารย์ป๋วย และอาจารย์ແ່ມ່ມ

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ผมเป็นนักศึกษาได้มีโอกาสใกล้กับอาจารย์เป็นครั้งแรกเนื่องจากอาจารย์มาสอนวิชาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้ง ๆ ที่ภารกิจของอาจารย์มากมายแต่ท่านยังสละเวลามาสอนพวกเราถึง ๓ ชั่วโมงเต็ม ๆ ในขณะนั้นพวกเราทุกคนเป็นปลื้มมากที่มีโอกาสเป็นศิษย์ของอาจารย์ที่เรียนเก่ง มีความรู้ความสามารถ เสียสละและซื่อสัตย์ต่อชาติบ้านเมือง

พวกเราประทับใจท่าทางและการสอนของอาจารย์ที่เป็นกันเองสบาย ๆ ไม่เครียด สอนแล้วนักศึกษาเข้าใจได้ ทุกคนเพลินกับการฟังคำสอนของอาจารย์

หลังจากศึกษาภาคทฤษฎีแล้ว จึงถูกส่งไปฝึกภาคปฏิบัติ ตามข้อบังคับของหลักสูตรการศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์สมัยนั้น ด้วยเหตุผลใดไม่ทราบผมถูกส่งไปฝึกภาคฯ ที่ศูนย์อนามัยแม่และเด็ก (Mother and Child Health) ที่สาร (ซึ่งปัจจุบันถูกรื้อย้ายไปแล้ว)

ผมอยู่ภายใต้การดูแลของอาจารย์ที่ปรึกษาในคณะ ท่านนั้นคือ รศ.จิรา สาครพันธ์ และมีอาจารย์ที่ปรึกษาภาคสนาม ๒ ท่าน คือ อาจารย์พนมวัลย์ พ่วงพงศ์ และอาจารย์ถาวร จิตโสภาก

เหตุการณ์ที่ไม่เคยนึกมาก่อนเลย กล่าวคือได้พบสุภาพสตรีชาวอังกฤษท่านหนึ่งมาทำงานเป็นนักสังคมสงเคราะห์อาสาสมัคร ท่าทางของท่านที่ผมได้พบในวันนั้น คือ ท่าทางคล่องแคล่ว พูดภาษาไทยได้พูดได้เพราะด้วย และคงใจดี เห็นทำยืมเวลาพูดกับคนไข้ (Client) สุภาพสตรีท่านนี้คือ คุณมาร์กาเร็ต ภริยาของอาจารย์ป๋วย นั่นเอง ผมในฐานะเป็นนักศึกษาตอนนั้น จึงได้เรียกท่านว่า อาจารย์ແ່ມ່ມ

การทำงานอาสาสมัครของอาจารย์ແ່ມ່ມ เป็นการทำงานอาสาสมัครจริง ๆ คือไม่มีค่าตอบแทน ตลอดเวลาของการฝึกภาคปฏิบัติที่นี้ของผมและคณะเพื่อนนักศึกษาอีก ๓ คน เราไม่ค่อยได้เห็นอาจารย์ແ່ມ່ມนั่งโต๊ะทำงานสักเท่าไร จะพบท่านมักจะเป็นตอนเช้าและตอนใกล้เลิกงานซึ่งเป็นเวลาอยู่ในสำนักงาน ซึ่งท่านจะใช้เวลาบันทึกการทำ case เวลาที่ไม่อยู่สำนักงานอาจารย์ແ່ມ່ມจะเข้าชุมชน ทำการเยี่ยมเยียนประชาชนติดตาม case ที่ให้การช่วยเหลือ

ชุมชนที่ท่านเข้าเยี่ยมเยียนประชาชน ที่น่าสนใจคือ สลัมคลองเตย เมื่อกว่า ๓๐ ปีที่แล้วเรียกแหล่งเสื่อมโทรมด้วยซ้ำไป ไม่ค่อยมีคนกล้าเข้าไปในชุมชนเหล่านี้ คนในชุมชนคลองเตยสมัยนั้นไม่ค่อยเป็นมิตรและไม่ไว้วางใจคนแปลกหน้า ซึ่งมีเหตุผลที่ชาวบ้านเขาเป็นเช่นนั้น เพราะจากสภาพเงื่อนไขการไร้รัฐที่การทำเรื่องการขยายท่าเรือรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ

อาจารย์แหม่มเข้าชุมชนคลองเตยได้ ไม่เพียงเท่านั้น อาจารย์จิรา และอาจารย์ณัฐไชย ยังเล่าให้ฟังว่า อาจารย์แหม่มชวนอาจารย์ป๊วย เข้าชุมชนนี้ด้วย

บทบาทการทำงาน ตลอดจนพฤติกรรมท่าทางของอาจารย์แหม่มซึ่งเป็นฝรั่งสามารถเดินเข้าออกชุมชนคลองเตยได้ ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงความสามารถในการทำงานกับชาวบ้านในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ผมได้ทราบจากท่าน ผศ.ณัฐไชย ดันติสุข อดีตคณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ซึ่งเป็นอาจารย์ผมว่า อาจารย์แหม่มมาเป็นนักสังคมสงเคราะห์อาสาสมัครคนแรกของศูนย์อนามัยแม่และเด็ก โดยมี รศ.จิรา สารพันธ์ เป็นนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพคนแรกเช่นกัน สมัยนั้นศูนย์ฯ นี้เป็นองค์กรที่ให้บริการแก่ประชาชนและชุมชน แล้วยังทำหน้าที่เป็นสถาบันฝึกอบรมให้แก่ข้าราชการไทยและเจ้าหน้าที่จากต่างประเทศด้วย

อาจารย์ป๊วยกับการศึกษาของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

ภูมิหลังของการที่อาจารย์จิรา และอาจารย์ณัฐไชย เคยทำงานที่ศูนย์นี้และทำงานร่วมกับอาจารย์แหม่มมาก่อน ภายหลังต่อมา อาจารย์จิรา และอาจารย์ณัฐไชย ได้โอนมาเป็นอาจารย์ประจำ (ก่อนหน้านี้เป็นอาจารย์พิเศษอยู่หลายปี) แล้วต่อมาวันหนึ่ง อาจารย์ป๊วย ได้ถามอาจารย์จิรา กับอาจารย์ณัฐไชย ว่าทำวิจัยได้ไหม?

คำถามนี้มีที่มา โดยที่ต้องขออนุญาตย้อนยุคไปเกือบ ๓๐ ปี ชุมชนคลองเตยได้ชื่อว่าเป็นแหล่งเสื่อมโทรมที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพ และมีลักษณะเป็นชุมชนที่บุกกรุกที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทย เรียกว่าเป็นการบุกรุกเข้าไปอยู่อย่างผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงขาดแคลนสาธารณูปการ สิ่งแวดล้อมไม่ดี เด็กเกิดมาไม่มีทะเบียนบ้าน เข้าเรียนหนังสือไม่ได้ ฯลฯ

นี่คือที่มาของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ในยุคของคณบดี ศาสตราจารย์คุณนวนาน อดมตยกุล โดยมีอาจารย์ปวยเป็นผู้จุดประกายไฟ ให้อาจารย์สองท่านลงมือทำการวิจัย ไม่เพียงแต่ให้ความคิด อาจารย์ปวยยังหาแหล่งทุนจากมูลนิธิไทยวัฒนา ต.สุวรรณ เพื่อสนับสนุนการวิจัย ชุมชนแออัดบริเวณท่าเรือคลองเตยให้อีกด้วย

การวิจัยสำเร็จประมาณปี ๒๕๑๔-๒๕๑๕ ขบวนการสร้างกลุ่ม ค้นหาผู้นำชุมชนได้เกิดขึ้นภายใต้ หลักการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางและวิธีการแก้ปัญหา นอกจากนี้ จะดำเนินการโดยคณะอาจารย์กับชาวบ้านแล้ว พลังที่สำคัญคือพลังหนุ่มสาว นักศึกษาอาสาสมัครจาก มหาวิทยาลัยที่มารวมตัวกันเป็นชมรม โดยมีธรรมศาสตร์เป็นศูนย์กลาง ผลงานเหล่านี้ปรากฏในงานเขียน งานวิจัยมากมาย ขอยกเว้นที่จะเอ่ยถึงกระบวนการทำงานและบทเรียน ความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค ไว้ในที่นี้

หลังจากค้นพบผู้นำ มีการรวมตัวในรูปคณะกรรมการชุมชน มีชมรมนิสิต นักศึกษาเข้าชุมชนกันทุกวันเสาร์และอาทิตย์ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น คลินิกเคลื่อนที่ โรงเรียนวันเสาร์ อาทิตย์ เป็นต้น

เหตุการณ์ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ราคาข้าวสารในกรุงเทพฯ แพงมาก สร้างความเดือดร้อนให้กับคนยากจน โดยเฉพาะคนในชุมชนคลองเตย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกรรมกรรับจ้าง อาจารย์ปวย นำเงินส่วนตัว ๑๐,๐๐๐ บาท ให้อาจารย์จิรา แล้วบอกว่าคนจนเขาไม่มีเงินซื้อข้าวเป็นถัง ฉะนั้นให้เอาเงินไปซื้อข้าวแล้วแบ่งขายเป็นลิตร นี่คือการสังคมสงเคราะห์ที่ถูกต้องมิใช่แจกฟรี ต้องช่วยเขาให้เขาสามารถช่วยตนเองได้โดยเขาไม่รู้สึก สูญเสียศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคน

ชมรมนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อาทิ ธรรมศาสตร์ ศิลปากร รามคำแหง มศว.ปทุมวัน ฯลฯ จึงได้รวมแรงกันกับผู้นำชุมชน กิจกรรมนี้สนุกและเหนื่อยมาก แต่สร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชนและเป็น กิจกรรมเสริมสร้างเครือข่ายขององค์กรนักศึกษาอีกด้วย

ด้วยความสามารถในการบริหารจัดการขององค์กรชุมชน และองค์กรนักศึกษา ในที่สุดได้นำเงิน ส่วนที่เป็นเงินทุนคืนแก่ท่านอาจารย์ปวย และกำไรยังคงเป็นทุนหมุนเวียนซื้อข้าวสารมาแบ่งขายให้ชาวบ้านต่อไป

นอกจากท่าน ศ.ดร.ป๋วย จะเป็นผู้นำทางปัญญาให้เกิดแสงสว่างการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดองค์กรชุมชน และผลกระทบต่อเนื่องมาอีกมากมายนานปีการ

ผลแห่งกิจกรรมสร้างการเรียนรู้ สร้างคน ก่อให้เกิดกระแสที่หนุนเนื่องไหลต่อไปไม่มีวันสิ้นสุด และยังล้ำยุคทางการศึกษา ได้เกิดขึ้นแก่คณะสังคมสงเคราะห์ใน พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๓ อาจารย์จิรา ผู้ได้รับเริ่มโครงการส่งนักศึกษาเข้าไปเรียนรู้และอยู่ร่วมกับประชาชนในชุมชนชนบท โดยเป็นหลักสูตรของคณะ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นการส่งนักศึกษาไปฝึกงานในชนบท

อาจารย์จิรา สาครพันธ์ ท่านนี้ต่อมาได้รับเชิญของอาจารย์ป๋วย ในฐานะผู้ช่วยผู้อำนวยการโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง ซึ่งท่านอาจารย์ป๋วยเป็นผู้ดำเนินการ

ผมในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จึงภาคภูมิใจเป็นที่สุดว่า คณะได้รับการสนับสนุนทั้งทางปัญญาความคิด ตลอดจนทรัพยากรจากท่านศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ จนทำให้คณะได้รับชื่อเสียงเกียรติคุณ กล่าวคือ งานวิจัยกรณีศึกษาคลองเตย ได้รับรางวัลดีเด่นจากสมาคมนักวิจัยแห่งชาติ องค์กรชุมชนและผู้นำของชุมชนคลองเตยสามารถพึ่งตนเองได้ และเติบโตด้วยตนเองอย่างเข้มแข็ง เป็นที่ประจักษ์แก่ท่านทั้งหลายอยู่แล้ว ตลอดจนมีหลักสูตรการศึกษาที่ก้าวไกล รับผิดชอบต่อประชาชน สมดังคำกล่าวชาวธรรมศาสตร์ที่ว่าฉันรักธรรมศาสตร์ เพราะธรรมศาสตร์สอนให้รักประชาชน หลักสูตรการส่งคนไปเรียนรู้ อยู่ร่วมทำงานกับประชาชน จึงเป็นหลักสูตรที่คณะได้ยึดเป็นแนวทางมากระทั่งปัจจุบัน

อารมณ์ขันของอาจารย์ป๋วย

ในสมัยที่ผมได้ร่วมงานในฐานะนักวิจัยของโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองในระยะที่หนึ่ง เป็นการสำรวจวิจัยข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในเขต ๖ จังหวัด การสำรวจแบ่งเป็นทีม ๆ หนึ่ง ๆ ประกอบด้วยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหิดลและธรรมศาสตร์ และบัณฑิตอีก ๘-๑๐ คน

การสำรวจของแต่ละทีมต้องตระเวนรอนแรมพักค้างคืนตามโรงเรียน และครั้งหนึ่งของการสัมมนาสรุปปัญหาอุปสรรคของการสำรวจ ทุกทีมจะมาพร้อมกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปัญหาที่พบและเทคนิควิธีการแก้ปัญหา โดยมีอาจารย์ป๋วย มารับฟังด้วย

ตอนหนึ่งของการเสนอปัญหา ทีมหนึ่งได้รายงานว่ วันหนึ่งหลังเลิกงานแล้วอาจารย์สาวและบัณฑิตสาวพากันไปอาบน้ำในห้องน้ำของโรงเรียน ห้องน้ำเป็นฝาไม้กระดานเก่า ๆ อุดมไปด้วยรูจำนวนหนึ่ง

กลุ่มอาจารย์และบัณฑิตสาวได้สังเกตว่าตอนอาบน้ำมีสายตาอยู่ตามรู จึงพบว่ามีคนแอบดูพวกตนอาบน้ำ ทันใดนั้นมีเสียงสุภาพสตรีในที่ประชุมร้องออกมาว่า อย่างนี้อาจารย์ป๋วย ต้องชดใช้ค่าเสียหายนะคะ เสียงนั้นทำให้หลายคนรู้สึกสนุกที่ได้มีโอกาสกระแซ้าอาจารย์เล่น

แต่แล้วมุขเด็ดของอาจารย์สวนกลับมว่า “ผมไม่ได้ดูด้วย แล้วจะให้ผมชดใช้ให้ได้อย่างไร” เท่านั้นที่ประชุมได้เฮกันลั่น

อาจารย์ป๋วยกับชาวบ้านที่เขาอ้อยและยกกระบัตร

ผมเคยเป็นหัวหน้าทีมปฏิบัติงานโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองที่หน่วยเขาอ้อย วันหนึ่งอาจารย์ป๋วยและคณะมีกำหนดเดินทางไปเยี่ยมประชาชนและคนของโครงการ ผมได้รับรู้ความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านว่าอาจารย์จะมานอนค้างในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงจริงหรือ อาจารย์จะอยู่ในหมู่บ้านได้อย่างไร ชาวบ้านเขารู้จักอาจารย์เพียงว่า เป็นผู้ใหญ่ เป็นอาจารย์ของพวกอาจารย์ที่มาทำงาน และที่รู้จักดี คือ “คนเซ็นแบงก์” ผมว่าอาจารย์ในสายตาของชาวบ้านที่จำกัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รู้เพียงว่าอาจารย์เป็นคนลงนามในธนบัตรให้ใช้ก็ดูดีไปอีกแบบ

ในที่สุดอาจารย์นอนพักค้างคืนในหมู่บ้าน กินข้าวพูดคุยกับชาวบ้านอย่างกันเอง ความเป็นธรรมดาของอาจารย์ที่เป็นกันเองกับทุกคน จึงทำให้คนที่รู้จักจริงและใกล้ชิดจะรักและเคารพอาจารย์ ผมได้ยินชาวบ้านคนหนึ่งพูดว่า “คนใหญ่ทำเล็ก คนเล็กทำใหญ่” นี่คือความคิดของชาวบ้านจากการที่ได้สัมผัสกับอาจารย์ป่วยในหมู่บ้านแห่งนั้น

สำหรับที่ยกกระบัตร เป็นอีกหน่วยหนึ่งที่ผมได้มาเป็นหัวหน้าทีม และมีโอกาสใกล้ชิดเพราะว่าอาจารย์เข้าไปในหมู่บ้าน และมีการทอดกฐินของ ๓ มหาวิทยาลัย โดยการนำของท่านอาจารย์ป่วยนั่นเอง

การทำงานโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลองในช่วงปลายสมัย พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๑๙ การคุกคามการปล่อยข่าวลือ ข้อหาจากจรรยาที่สุจริตคือ คอมมิวนิสต์ โครงการนี้เป็นเป้าถูกโจมตี ถูกใส่ร้ายป้ายสี

หน่วยยกกระบัตร เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงสูง มีวัด มีพระ ผู้นำชุมชน และชาวบ้านที่พยายามต่อสู้แก้ปัญหา

ชุมชนส่วนหนึ่งประสบความสำเร็จมาก จากชีวิตคนยากจน ตัดฟัน เย็บจาก กลายมาเป็นเศรษฐีปลูกมะพร้าว ทำน้ำตาลปีบ โดยมีมือของพระครูสาครสังวรกิจ เจ้าอาวาสวัดยกกระบัตรสมัยนั้น

แต่อีกด้านหนึ่งของชุมชน ได้รับผลกระทบจากเขื่อน ชวนาประสบปัญหาน้ำเค็ม ทำนาไม่ได้ผลยากจนลง บางครั้งการแก้ปัญหาของทางราชการ ได้กลายเป็นข้อพิพาทระหว่างชาวบ้าน ๒ กลุ่มนี้

หน่วยยกกระบัตรของโครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง ได้เรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำกับผู้นำชุมชน ได้ก่อให้เกิดกลุ่มชาวบ้านและเห็นศักยภาพของการเปลี่ยนวิถีชีวิตในการทำมาหากินของตนเอง จึงเป็นที่สนใจของคนทั่วไปเป็นอันมาก

และหน่วยนี้ได้ปิดตัวเองลงเมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แต่องค์กรประชาชนยังคงเติบโตสามารถฟันฝ่าอุปสรรค ชุมชนที่เคยเป็นทุ่งนาร้าง กลายมาเป็นบ่อเลี้ยงปลา มีสวนผลไม้ สวนมะพร้าว ทำน้ำตาลปีบ มีผักสวนครัว ชีวิตที่อยู่ร่มรื่นกับธรรมชาติช่วยเหลือเกื้อกูล เอาแรงกันตอนจับปลา ชีวิตที่เคยเป็นหนี้ มีแต่คนดูถูก ได้กลับกลายมาเป็นชีวิตที่สุขสงบ

ท่านอาจารย์ครับชาวบ้านยังคงเคารพและระลึกถึงคุณูปการของอาจารย์ที่มีส่วนผลักดันให้ชีวิตของเขาเปลี่ยนจากความท้อแท้ ลึนหวัง กลับมามีชีวิตที่แจ่มใส กล้าแกร่ง

ผมประทับใจชาวบ้านที่เอาน้ำตาลปีบมาให้อาจารย์ป่วย ตอนแรกผมกลัวถูกดู แต่ชาวบ้านคนนั้นขอร้องให้ผมพาไปพบอาจารย์ที่ห้องอธิการบดี ผมก็ว่าไปก็ไป ถ้าโดนดูก็โดนด้วยกัน ในความรู้สึกผมคิดว่าอะไรกันแค่น้ำตาลปีบ คิดจะเอามาให้อาจารย์ แต่ตรงกันข้ามเมื่อพบอาจารย์ อาจารย์ป่วยต้อนรับชาวบ้านพูดคุยอย่างสนุกร่าเริงและลุกไปเอาน้ำเย็นมาดื่มให้ชาวบ้านด้วย

อาจารย์ครับแนวคิด แนวทางของอาจารย์ที่สอนให้เคารพในหลักสันติประชาธรรม เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ลดอหังการของตนเอง รู้จักเรียนรู้จากชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม และสามารถพึ่งตนเองปรัชญาของการพัฒนาในคุณภาพชีวิต ฯลฯ นี่คือนคุณค่าทางปัญญาที่ไม่มีเสื่อมสลาย ดังเช่น วัตถุที่ร่อนเลื้อยไปตามกาลเวลา สังคมวัตถุนิยมคนนิยมแต่วัตถุ จึงคิดถึงแต่วัตถุ คิดถึงแค่อิฐ แคปูน ที่ก่อรูปเป็นอนุสาวรีย์

ดิเรก เต็งจำรูญ

อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ : บนเส้นทางสร้างทรัพยากรมนุษย์

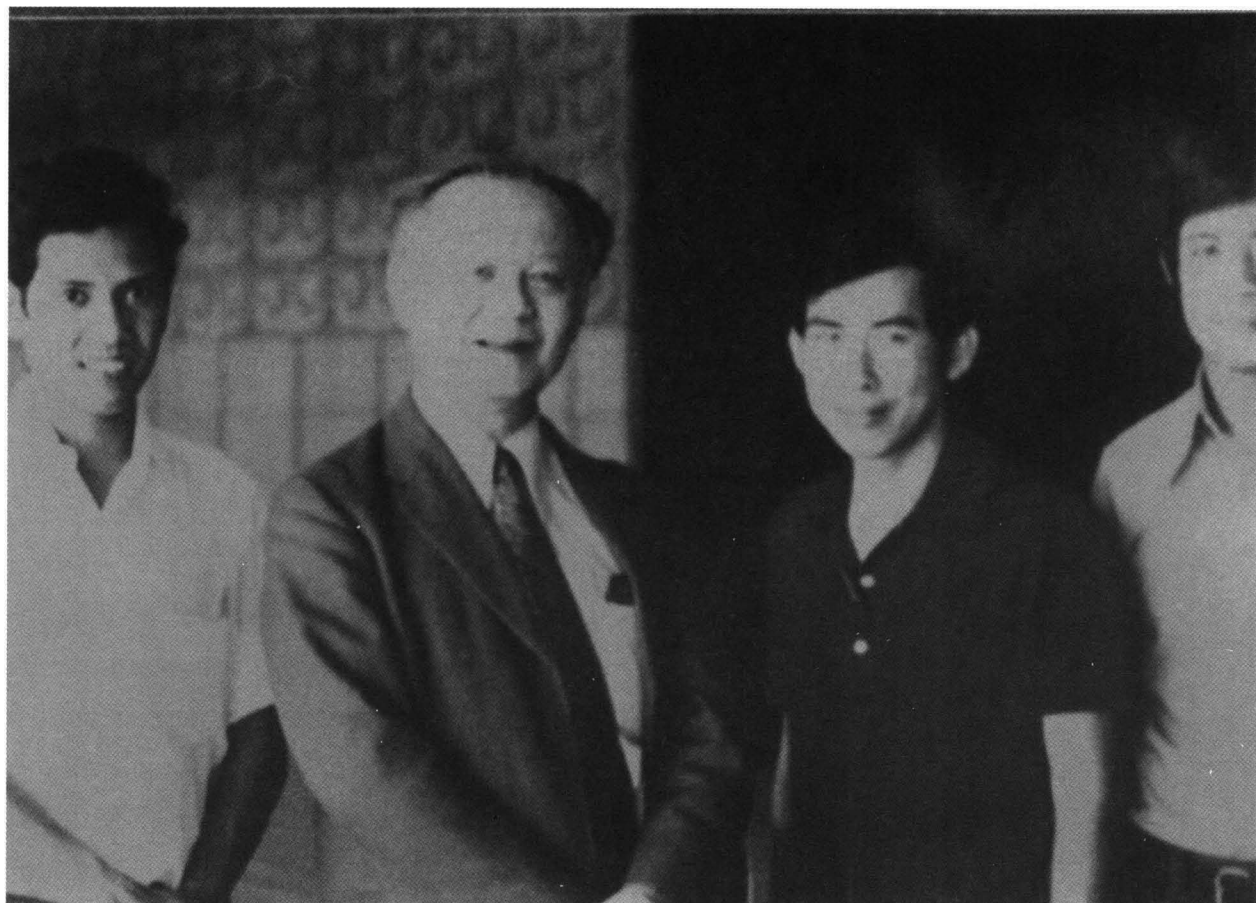
ดร.จิระ : การที่ธนาคารชาติมีแต่บุคลากรที่สมองดี มีการศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่ท็อปที่สุดของโลก บางครั้งไม่พอ สิ่งสำคัญเท่านั้นคือ จริยธรรม สิ่งสำคัญเท่านั้นคือ ความดี นี่เป็นเรื่องที่ต้องดูต่อไป

พูดถึงประเด็นเรื่องของการสร้างคน ธนาคารแห่งประเทศไทยด้วยความริเริ่มของอาจารย์ป๋วย ได้ส่งนักเรียนทุนไปเรียนทั้งหมด ๓๐๐ กว่าคน ๓๐๐ กว่าคนนี้เป็นนักเรียนทุนเรียนในประเทศด้วย ถ้าเอาเฉพาะต่างประเทศประมาณ ๒๙๗ คน ขณะนี้ก็มีบางคนออกไปบ้างสัก ๕๐ คน และก็เสียชีวิตไปคนหนึ่งในประเทศ เสียชีวิตในต่างประเทศคนหนึ่ง ปัจจุบันเหลือทำงานในแบงก์ชาติ ๑๔๐-๑๕๐ คน เป็นกำลังที่สำคัญของแบงก์ชาติในขณะนี้ เพราะว่ากระจัดกระจายอยู่ในฝ่ายต่าง ๆ หน่วยราชการ โรงพิมพ์ธนบัตร และก็ฝ่ายอื่น ๆ เป็นผลการดำเนินการของอาจารย์ป๋วยที่มองไว้ไกล ก็ด้วยเหตุผลที่สำคัญที่สุดที่ริเริ่มครั้งนี้ก็เนื่องจากอาจารย์ป๋วยเองก็เป็นนักเรียนทุนของรัฐ

ท่านเป็นคนที่มีธรรมดามาก ๆ เลย ตอนที่ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยและคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ตอนนั้น ๆ ท่านก็จะไปที่ธรรมศาสตร์ ท่านจะขับรถอออสติน ๑๓๐๐-๑๔๐๐ คันเล็ก ๆ ไม่ได้แต่งสุทผูกไทอะไร ใส่เสื้อผ้าธรรมดา ๆ เหมือนคนธรรมดาทั่วไป ถือไม้เท้า เมื่อลงจากรถ ท่านจะทักทายนักศึกษาหัว ๆ ไป

ดร.ไตรรงค์ : ผมเอาตัวอย่างผมดีกว่า คือ ผมเป็นคนที่ยกย่องเกรตตอนอยู่ธรรมศาสตร์แต่ว่าเรียนหนังสือเก่ง อันนี้ทำยากนะครับ ทำยาก รุ่นผม ๑๓๒ คน เหลือแล้ว ๔ ปี ผมได้ที่ ๒ ผมแพ้ผู้หญิงอยู่คนเดียว คุณวิไลวรรณ นุชเกษม ผมก็ได้ ๘๔.๕ ขณะนั้น ถ้า ๘๕ จะได้เกียรตินิยามอันดับ ๑ ผมก็ได้เกียรตินิยามดี ท่านอาจารย์ป๋วยต้องการจะสร้างคณาจารย์ขึ้นมา ก็เปิดรับและก็ให้ทุกคนมาสมัครเป็นอาจารย์ อันดับ ๑ - อันดับ ๑๐ จะสมัครเป็นอาจารย์ เพราะมีมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ตั้งอยู่แล้วที่นั่น มีทุนล่ออยู่แล้ว แต่ผมไม่สนใจ ผมไปสอบเข้ากรมวิเทศ เพราะว่ากรมวิเทศมี คุณบุญชนะ อุตถากร เป็นรัฐมนตรีว่าการพัฒนา และเป็นอธิบดี และชัดเจนมากถ้าสอบเข้ากรมวิเทศได้ ไปเรียนอินเดียน่าแน่นอน สมัยนั้นแน่นอนมาก เพราะว่าท่านมี connection และทุกคนก็จะไปที่นั่น เพราะว่าได้บิ๊ปไปเลย ผมก็ไปสอบที่นั่น สอบประกาศผลมาก็ติด ติดก็ได้ไปสหรัฐอเมริกา

พออยู่มาวันหนึ่ง ผมต้องการข้อมูล IMF Statistics ผมก็ไปบอกท่าน ท่านบอกทำไมไม่ไปเยี่ยมที่ห้องสมุดธรรมศาสตร์ ผมบอกไม่มี มันมีเฉพาะที่ห้องสมุดแบงก์ชาติ และผมก็เยี่ยมไม่ได้ เพราะผมไม่ใช่พนักงาน ตอนเย็นท่านก็เอาผมติดรถมา บอกเยี่ยมให้ ก็พามาที่นี่ เป็นครั้งแรกที่ผมมาแบงก์ชาติ เดินหลงอยู่ลึกลับ เพราะมันสวย ก็ได้หนังสือไป แตระหว่าง

ทางที่มา ท่านถามว่า คนที่สอบได้ที่ ๑-๑๐ มาสมัครเป็นอาจารย์ มีอยู่คนเดียวเท่านั้น คุณทำไมไม่มา ผมบอก ผมเป็นไม่ได้หรอกครับอาจารย์ ภาษาผม ผมจำไม่ได้ ผมนี่เหมือนลิง ผมจะไปเป็นสรรพากร สรรพสามิต ศุลกากร จะไล่จับไล่ยิงกับพวกโน้น ผมถนัดไปด้านนั้น เป็นอาจารย์ไม่ได้

ท่านบอกว่าถ้าคิดอย่างนี้อีกหน่อยมหาวิทยาลัยจะมีปัญหา จะมีแต่พวกหนอนหนังสือ ผมต้องการคนเหมือนคุณสักคน ที่อย่างน้อยมาดูพวกนักศึกษา เพราะที่นั่นเป็นศูนย์กลางการเมือง เด็กจะมีความคิดทางการเมืองตลอด เพราะมันต้องมีคนที่สนใจการเมืองเหมือนคุณ และมีบุคลิกเหมือนคุณ สามารถพูดจาปราศรัยกับนักศึกษาได้ คอยถนอมเอาไว้ไม่ให้หลงทาง จะเป็นอันตราย มาลองสมัครสอบหน่อย ที่นั่นก็ต้องสอบเหมือนกัน ครับ ๆ ผมจะไปสอบ พอประกาศผลสอบออกมา ผมก็ติดอีก ติด ๒ แห่งที่นี้ผมทำยังไง เพราะว่าที่ธรรมศาสตร์ ยังไม่มีใครการันตีว่าจะได้ไปหรือไม่ได้ไปต่างประเทศ เราต้องมาแข่งกันเองอีก เพราะมีโปรเฟสเซอร์ ศาสตราจารย์ของร็อกกี้เฟลเลอร์ ที่เป็นฝรั่งทั้งนั้น และมันก็มาสอนเศรษฐศาสตร์เป็นภาษาอังกฤษตอนเย็น ตอนภาคเช้าอาจารย์ AUA มาสอนให้อ่านออกเสียง A-B-C-D เพราะทุกคนจบปริญญาตรีสมัยก่อน พูดภาษาอังกฤษขอชาวกินไม่ได้สักคน ผมก็พูดไม่ได้ พูดขอชาวกินไม่ได้จริง ต้องฝึกกัน เอาเหम्म AUA มาสอน เราต้องแข่งขันกัน ไม่มีอะไรแน่นอนเลยว่าใครจะได้ไปหรือไม่ได้ไป มันต้องมาแข่งอีกที่ แต่ที่กรมวิเทศไม่ต้องแข่งเลย คือว่าใครสอบได้ปั๊บก็ได้ไปแน่นอน เพราะต้องการ ๑๐ คน ๑๐ คนก็ไปเลย

ผมก็เริ่มปรึกษาหารือ เพราะพ่อเคยสอนเอาไว้ว่า ทศกัณฐ์ ๑๐ เคียร ๒๐ กร เวลาออกรบยังต้องประชุมยักษ์ พระนารายณ์ ๔ กร ยังต้องประชุมพระยาสิงห์ พระพุทธเจ้า เวลาทำอะไรยังต้องประชุมเถรสมาคม เหตุไฉนเราจะเอาความคิดของเราเป็นใหญ่ ต้องปรึกษาให้รอบคอบ ก่อนตัดสินใจ

ผมก็เริ่มปรึกษาญาติพี่น้องเท่าที่หาได้ มีอยู่น้อยมากในกรุงเทพฯ แต่ว่าที่มีความรู้ ดร.พิมล จิตต์ห่มัน ผมเป็นอาเขา เขาเป็นหลานตามศักดิ์ พ่อผมปักซ์ได้เป็นเสมียนมาเพียรตระกูลพ่อผมสูงมาก นี่เป็นหลานผมตามศักดิ์ ก็ปรึกษา ดร.พิมล ปรึกษา ดร.อดุลย์ วิเชียรเจริญ พี่อานวย สุวรรณศิริ ทุกคนก็แนะนำอย่างนี้บอกว่า ให้ไปเป็นลูกศิษย์ ดร.ป๋วย ดีที่สุด เพราะการเป็นลูกศิษย์ ดร.ป๋วย อ้างได้จนตาย และบารมี ดร.ป๋วยนั้น คุ่มครองได้จนตาย เพราะ ดร.ป๋วย ได้ดีเพราะความดีของท่านจริง ๆ ไม่ได้ดีเพราะการเมือง ได้ดีเพราะการเมืองนั้น ขึ้นได้ตกได้ แต่ความดีของคนที่มีมันดีเพราะความดี มันดีด้วยตัวของมันเอง มันไม่มีเสื่อมสลาย มันเป็นกาลปาวสาน มันนิรันดร์

เพราะการที่เรามาเป็นลูกศิษย์อาจารย์ป๋วย ท่านจะได้สอนคุณธรรม เป็นลูกศิษย์ของท่านและชื่อเสียงของท่าน จะคุ้มกระบาลเราไปได้ตลอด เราไปที่ไหน ถ้าเค้ารู้เป็นลูกศิษย์อาจารย์ป๋วย อย่างน้อยคนก็เชื่อครึ่งว่ามันพอใช้ได้ นี่คือการแนะนำ และนี่คือเหตุผลที่ผมตัดสินใจ พรรคพวกนี้วิ่งมาหาผม เค้าเอา ๑๐ คนที่โน้น คนที่ ๑๑ วิ่งมาหาผมทุกวัน ไหว้เอา ๆ ให้เลือกธรรมศาสตร์เหอะ มันจะได้ไปที่โน้น มาหาผมทุกวัน ๆ ในที่สุด ผมตัดสินใจมาอยู่ที่คณะเศรษฐศาสตร์

ดร.จิระ : นักเศรษฐศาสตร์ มักเน้นในทุนทางมนุษย์ หรือ Human Capital แต่เดี๋ยวนี้มันไม่พอ คำเรียกว่า ทุนทางปัญญา เอาไป applied เพราะโลกในความจริง ซึ่งบางครั้งคนที่เรียนเก่ง IQ สูง ถ้าไม่ได้ applied กับความเป็นจริง ก็เป็นปัญหา ตรงนี้ต้องเรียนถามอาจารย์ไตรรงค์ นิดหนึ่ง ผมดูแล้วตอนนี้ ใน ครม. อย่างน้อย ๆ ๓ คน เป็นลูกศิษย์อาจารย์ปวย คือ ศุภชัย ตัวท่านอาจารย์ไตรรงค์เอง คุณพิสิฐ แล้วคุณธรรมที่อาจารย์ปวยให้ไว้ มันไปกระทบ พฤติกรรมของนักการเมืองบ้างไหม?

ดร.ไตรรงค์ : คนอื่นไม่ทราบ ผมโดนกระทบ หมายความว่าเพราะคนอื่นที่เอ่ยชื่อเป็นรัฐมนตรีกันสมัย สองสมัย พิสิฐเพิ่งมา ศุภชัยครั้งที่ ๒ ผม ๕ ครั้ง รัฐมนตรีช่วย ๒ กระทรวง ว่าการ ๒ กระทรวง แล้วเป็น รองนายก งดหน้าไม่พูดถึง แต่ละครกระทรวงมาอยู่ มันจะมีคนเข้ามา approach เพื่อให้เรารับขึ้น เราต้อง guard สูงจริง ๆ ขาดต้องแข็งจริง ที่ท่านอดีตรัฐมนตรีพูดเมื่อตะกี้ คุณธรรมของเราในใจ มันต้องเบรกเราไว้ได้ มันต้องเป็นใหญ่กว่าความต้องการของเรา

เราต้องแยกให้ได้อย่างที่ผมพูดตอนต้น จิตใจส่วนหนึ่งเราอยากได้ เรามีกิเลส แต่ จิตใจส่วนหนึ่งเรามีธรรมะ ผมอ่านพระไตรปิฎกจบ และก็อ่านมหาคัมภีร์กูรอ่านที่เค้าแปลมา จุฬาราชมนตรีให้ทั้งฮาร์ดดีส (คำสอน) ของนะบีมุฮัมมัด เพราะเซตเลือกตั้งของผม ๖๐% เป็นมุสลิม เวลาเลือกตั้งผมต้องพูดได้ทั้ง ๒ ศาสนา เพราะฉะนั้น ของพวกนี้ รวมทั้ง คำสอนของท่านอาจารย์ อาจารย์ปวยสอนมา และผมก็บวชวัดชลประทาน อาจารย์ปัญญา นันทะภิกขุ ก็เป็นอุปัชฌาย์ให้ อาจารย์ปัญญา นันทะ เป็นสามเณร เป็นลูกศิษย์พ่อผม เพราะพ่อผมเป็นรองเจ้าอาวาสช่วงนั้น มันจะล่อมจิตใจเราไม่ให้เรากล้าทำในสิ่งที่ against กับ equity ที่ผมพูด บางอย่างเราทำได้ ที่เค้าเรียกว่า กินตามน้ำ เรียกว่า Justice ถูกต้อง ยุติธรรม ถูกต้องตามกฎหมาย อาจารย์ปวยระบุ ผมมีหลักฐาน justice ท่านเขียนไว้เลย ความแตกต่างระหว่าง equity กับ ความยุติธรรม, ความยุติธรรม ท่านใช้คำว่า equity แทน justice เพราะจงใจจะระบุไว้ คำว่า ยุติธรรม หมายถึงกว้างถึงศีลธรรมและยุติธรรม นี่คือบทความ อาจารย์ปวย เขียนเมื่อปี ๒๕๐๓ สมัยเมื่อเป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ

เพราะฉะนั้น มันจะมีคนมาติดต่อเวลาเป็นรัฐมนตรี ต้องการผลประโยชน์ ถ้าไม่ใช่ พรรคพวกไม่กล้าโผล่มา มันโดนอัด ส่วนมากรู้จักกัน ส่งคนรู้จักมา ช่วงเป็นรัฐมนตรีช่วย มหาดไทย คุม รพช. ต้องซื้อเครื่องมือเครื่องจักรเยอะ พรรคพวกที่สนิทมาให้ช่วยเขียน spec สั่งไปให้ช่วยเขียนว่าซื้อบริษัทนั้นนะ แล้วจะให้เท่านั้นเปอร์เซ็นต์เท่านั้นเปอร์เซ็นต์ เราต้องบอก เราทำไม่ได้ เค้าบอกคนอื่นทำกัน เราก็บอกนั่นมันคนอื่น นี่มันกู เพื่อนรู้จักกัน ทำไม่ได้ ไม่ทำ อย่างนี้โกรธเป็นโกรธ ผมถือหลักอย่าง ถ้าเพื่อใครให้ผมทำชั่ว ทำไม่ดี ผมไม่ทำ ถ้ามันโกรธ ช่างหัวมัน คน ๖๐ กว่าล้านอยากคบผมตั้งเยอะเยอะ ทำไมผมต้องง้อไบบ้าน นั่นคือ หลักคุณธรรมในใจ แต่ผมไม่พูด ถ้าพูดผิดหู ผมไล่เลย ผมพูดไม่เพราะเลย เพราะผมตั้งใจจะเลิกคบกับมัน เพราะผมอยู่หลายกระทรวง เจออย่างนี้เยอะเยอะเลย

ดร.จีระ : อยากให้อาจารย์ช่วยสรุปนิดหนึ่ง อันนี้อาจารย์ไตรรงค์อาจจะทราบ คือ ท่านอาจารย์ป่วย นอกจากท่านจะพัฒนาคนในองค์กร ที่ธนาคารชาติ ที่ธรรมศาสตร์ ที่พัฒนาบัณฑิตอาสาสมัคร ที่มูลนิธิพัฒนาชนบท ท่านก็มีความคิดเกี่ยวกับนโยบายทรัพยากรมนุษย์ระดับประเทศด้วย ผมจำได้ท่านเคยไปที่สวางคนิवास พยายามที่จะคิดเรื่องการศึกษาไทย ปัจจุบันท่านคงทราบว่า ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ เราอ่อนแอมากเรื่องการศึกษา ทั้ง ๓ ท่านอาจช่วย comment แล้ว ตอนที่อาจารย์ป่วยเป็นที่ปรึกษาอาจารย์สัญญา อาจารย์ไตรรงค์ก็เข้าไปช่วยด้วย อาจารย์ป่วย ท่านมีความคิดที่แปลกคือ ความคิดของท่านในมุมหนึ่งคือเพื่อสังคม แต่อีกข้างเป็นความคิดของระบบเศรษฐกิจค่อนข้างเปิดกว้าง เพราะอาจารย์คงเห็นนักคิดบางคน ออกมาทางสังคม ก็สังคมไปเลย ออกมาทางทุนนิยม ก็ทุนนิยมไปเลย และขัดแย้งกัน ท่านอาจารย์ป่วย มีวิญญานเพื่อสังคมตลอดเวลา แต่ขณะเดียวกันเรียนเศรษฐศาสตร์ได้เกียรตินิยม A ที่ LSC เพราะฉะนั้น อยากฝากถามอาจารย์ไตรรงค์หน่อย ช่วย comment ว่า สมมติว่า ท่านอยู่ในตำแหน่งจะเป็นที่ปรึกษา อะไรก็แล้วแต่ นโยบายทรัพยากรมนุษย์ซึ่งขณะนี้ ก็ยังไม่มี มันจะเปลี่ยนไปได้ไหม

ดร.ไตรรงค์ : อาจารย์ป่วยไม่ได้คิดที่จะสร้างนักเศรษฐศาสตร์ไว้เป็นอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ และกับบริหาร ธนาคารชาติอย่างเดียว ที่ท่าน ดร.จีระ พูดถูกต้อง คือ ท่านคิดทุกสาขาเรื่องการพัฒนากำลังคน ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงเป็นตัวชูโรงในขณะนั้น ตรงใดที่มหาวิทยาลัยยังเป็นหน่วยราชการอยู่ มันไม่มีทางที่พัฒนาการศึกษา คิดมา ๓๐ ปีที่แล้ว ท่านจึงเรียกร้องระดม เรียกว่า brainstorming หรือ วิธีที่ทำให้การศึกษาเป็นเลิศ academic excellency ความเป็นเลิศทางวิชาการจะเกิดขึ้นได้ ต่อเมื่อมหาวิทยาลัยแข่งขันกัน อาจารย์ที่อยู่ต้องมียาได้ ไม่ใช่ตามระบบราชการ เพราะว่าคนเก่ง ๆ เดี่ยวก็ถูกเอากันซื้อไปหมด

ท่านก็อยากให้มหาวิทยาลัยทุกแห่ง ไม่ว่าจุฬา ธรรมศาสตร์ สอนนิเวศ ภาสัช แพทย์ สอนอะไรต่าง ๆ ให้ออกเป็นอิสระ อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ อีกกฎเกณฑ์หนึ่ง ที่มีเสรีภาพในการกำหนดกฎเกณฑ์ของตัวเองและอัตราเงินเดือน อะไรต่าง ๆ ของตัวเอง แต่ว่าให้เรียกว่า อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาล อะไร ๆ ยังเป็นสมบัติของรัฐบาล ตีกรามบ้านช่องต่าง ๆ กำกับเฉย ๆ แต่ว่าให้เสรีภาพในการบริหาร เพราะท่านร่างพระราชบัญญัติมา เราไปประชุมที่สวางคนิवास ท่านร่างมา ๓ มาตรา แค่นี้เอง ๓ มาตรา

มาตราที่ ๑ เรียกว่าอย่างนี้ มาตราที่ ๒ ให้มหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัย เป็นอิสระ ไม่เป็นราชการ และ ๓ แต่ว่าให้อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาล มี ๓ มาตราแค่นี้จบแล้ว ประเทศจะเจริญ สามารถผลิตบัณฑิตในสาขาต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ ครูบาอาจารย์ก็จะหลั่งไหลมาจากที่ต่าง ๆ มีคุณภาพดีขึ้นและจะมีการแข่งขันกันมากขึ้น นี่ความคิดของอาจารย์ป่วย ก็ปีแล้ว ยังไม่มีการนำพากันมา นี่เพิ่งเข้า ครม. เมื่อวันอังคารที่แล้ว จะเอาอย่างนี้ จะเอาอย่างอาจารย์ป่วยคิด เพิ่งเข้า ครม. เมื่อวันอังคารที่แล้ว ตกลงจะเอาอย่างนี้กันแล้ว ตอนนั้นคิดเข้าไป ๓๐ ปี

ดร.ไตรรงค์ สุวรรณคีรี เคารพอัฐิอาจารย์ป่วย

ดร.จีระ : ในช่วงนี้ จะขออนุญาตท่านได้ทั้งประเด็นไว้ว่า คุณค่าที่อาจารย์ป่วย ถึงแม้ว่าท่านเสียชีวิตไปแล้ว มุมมองของเราในเรื่องทรัพยากรมนุษย์ก็เป็นเรื่องสำคัญ วันนี้เราได้พูดคุยเรื่องราวบางอย่างที่เป็นประโยชน์ ทำให้สังคมไทยได้รู้ว่า ในอดีตนั้น มีนักเศรษฐศาสตร์ที่สนใจเรื่องทรัพยากรมนุษย์มาตั้งแต่อดีต ผมเองเป็นผู้หนึ่งที่พยายามติดตามความคิดของท่าน เรายังไม่ได้พูดกันแม้กระทั่งเรื่องค่าจ้างขั้นต่ำ ซึ่งอาจเป็นครวหน่า

นอกจากเรื่องคุณธรรมที่เราพูดไปแล้ว มีมุมมองอื่นไหมครับ

ดร.ไตรรงค์ : ผมอยากให้ศพอาจารย์ป่วย เป็นอาจารย์ใหญ่ คือใช้ศพมาสอนคน สอนตัวผมด้วย สอนคนอื่นด้วย เพราะชัดเจนมาก ผมไปเยี่ยมอาจารย์ป่วยที่ลอนดอน อยู่ห้องเก่า ๆ บ้านเก่า ๆ ดูทีวีขาวดำ ผมขออนุญาตพลเอกเปรม บอกฝากเตือนอาจารย์ให้กลับมาอยู่เมืองไทยเถิด คนจะได้อบอุ่น อาจารย์ก็พูดไม่ได้แล้ว ท่านเขียนมือซ้ายอย่างเดียว ท่านบอกมาไม่ได้ ตลอดชีวิตไม่เคยแสวงหาและสะสมความมั่งคั่ง เป็นกรรมการรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ เวลาได้โบนัสไม่เคยรับ เอามาแจกเสมียนหมด แจกภารโรงหมด ตัวเองไม่เอา ไม่สะสม

จอมพลสฤษดิ์ฯ ต้องการสร้างบ้านให้เป็นตึก เพราะท่านอยู่บ้านไม้ชั้นเดียว เพื่อจะได้คุมดอกเตอร์ป่วยได้ ท่านบอกไม่เอา อยู่บ้านไม้สบายดี ให้อะไรไม่เอา ไม่สะสม แต่เวลาพอท่านตายไปทุกคนก็พูดถึงท่าน ทุกคนคิดถึงท่าน คนที่รวยกว่าอาจารย์ป่วยเยอะเยาะ อาจได้มาด้วยการโกงกิน ชูตริต เวลามันตายไป มีคนพูดถึงก็คน มนุษย์เราก็มีแค่นี้ ถ้าพูดจริง ๆ ชาติหน้าเกิดเป็นช้างไม่ดีกว่าหรือ เกิดเป็นวัว เป็นควาย ดีกว่า เพราะเวลาตายช้างยังมีงาคู่หลายแสน วัวมีเขาเอาไว้แขวนเสื้อได้ มนุษย์มีแต่จะระหว่างที่มีชีวิตอยู่ได้ทำอะไรไว้บ้าง เพราะฉะนั้น ให้ใช้ศพอาจารย์ป่วย เป็นบทเรียนบทสุดท้าย คนเวลาเกิด เลือเกิดไม่ได้ อาจารย์ป่วยแก่เลือกเกิดไม่ได้ ผมก็เลือกไม่ได้ แต่ทุกคนเลือกตายได้ว่าจะให้ตายให้คนถ่มน้ำลายใส่ หรือให้คนยกมือไหว้คร่ำครวญ

ดร.จีระ : ผมคิดว่า ประวัติผลงานอาจารย์ป่วย เป็นตัวอย่างที่ดี ที่นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งหลาย ถือเป็นตัวอย่างที่ดี คือผมคิดว่า นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เรา จะพัฒนาให้เค้ามีความรู้ดี มีสุขภาพดีอย่างเดียวไม่พอ จำเป็นต้องพัฒนาทางด้านคุณธรรมด้วย ผมยังจำได้ว่า อาจารย์ป่วยเขียนกลอนไว้อันหนึ่ง คนที่มีความรู้ จะต้องไม่ขึ้นไม่ลงเหมือนกับน้ำ จะต้องไม่เปลี่ยนทิศ เปลี่ยนทางไปตามกระแสหรือตามอำนาจอะไรทำนองนั้น ไม่เอาวิชามาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว อันนี้ผมคิดว่าผมจำกลอนท่านไม่ได้ แต่เป็นกลอนที่ไพเราะมาก ผมว่าอันนั้นคือหลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประเทศที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดีทางด้านความรู้ ทางด้านสุขภาพ ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเหนือกว่าประเทศที่มีคุณธรรมสูง แต่ความีความรู้ มีสุขภาพอะไรต่าง ๆ แคร่ระดับพอใช้ได้

ดร.ไตรรงค์ : ผมขอนิดหนึ่งพูดในสิ่งที่ผมไม่เคยพูดเลย อาจารย์ป่วย ให้เงินผม ๑ หมื่นบาท แล้วให้ผมไปจ้างเด็ก ลีวล้อ อะไรต่าง ๆ แล้วให้ไปที่หอสมุดแห่งชาติ ให้ไปค้นหนังสือพิมพ์ตั้งแต่ท่านเริ่มมีชื่อเสียง แล้วดูสิว่า ความคิดของท่านเคยเปลี่ยนแปลงไหมในทางการเมือง เพื่อพิสูจน์ว่า

consistency ความคงเส้นคงวาของท่าน อย่างที่อาจารย์นิมิตร พูด ขึ้น ๆ ลง ๆ เดี่ยวชอบ
เผด็จการ เดี่ยวชอบประชาธิปไตย ตรงไหนมีประโยชน์ ไปตรงนั้น ไม่ใช่ ดร.ป๋วย ดร.ป๋วย
ยึดมั่นในประชาธิปไตย ต้องการให้ประเทศนี้เป็นประชาธิปไตย มาตั้งแต่ปี ๒๕๐๓ ตั้งแต่
ก่อนหน้านั้น หนังสือที่ผมถืออยู่นี้ เขียนชัดเจนต้องการประชาธิปไตยตั้งแต่ปี ๒๕๐๓ แล้ว
ไม่เคยเปลี่ยนให้สัมภาระณ์ ไม่เคยเปลี่ยนแปลง ไม่ว่า ใครจะขึ้นจะลง ใครจะเสนอให้ ไม่
เคยเปลี่ยน แต่ความคิดของอาจารย์ป๋วย จนตาย ไม่เคยเปลี่ยนแปลง คือ ต้องการประชาธิปไตย
ต้องการเสรีภาพ ต้องการให้บ้านเมืองอยู่กัน มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตทุกวงการ
ท่านเสียเงินไปหมื่น แต่หมื่นนั้น มีค่ามากสำหรับผม ไม่ใช่สำหรับท่าน consistency ความ
คงเส้นคงวา คือ ความเป็นมนุษย์ ท่านสอนผม

คัดจากเทปการสนทนาระหว่าง ดร.ไตรรงค์ สุวรรณคีรี และ ดร.จีระ หงส์ลดารมภ์ รายการสู่ศตวรรษใหม่ ครั้งที่ ๗๓ ตอน “ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ :
บนเส้นทางสร้างทรัพยากรมนุษย์” ณ พิพิธภัณฑ์ห้องสมุด ชั้นล่างพระตำหนักบางขุนพรหม ธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๘ กันยายน
๒๕๔๒ เวลา ๑๐.๓๐-๑๒.๐๐ น.

นี่แหละอาจารย์ป่วย...ใช่เลย

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ผมกำลังเล็งว่าจะเรียนต่อคณะไหนดี หลังจากจบปี ๑ จากคณะศิลปศาสตร์แล้ว พอได้ข่าวว่า ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย จะมาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ แทน ดร.สมทบ สุวรรณสุทธิ ซึ่งกำลังจะเกษียณอายุ

ผมเชื่อกว่าจนแน่ใจว่า ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ มาแน่ ผมตัดสินใจรอกับสมัครเข้าเรียนคณะเศรษฐศาสตร์เลย

มีคนถามผมเสมอว่า ทำไมถึงเลือกเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ ทั้ง ๆ ที่บุคลิกน่าจะไปทางนิเทศศาสตร์ หรืออักษรศาสตร์ หรือไม่ก็รัฐศาสตร์มากกว่า

ผมก็ตอบทุกครั้งว่า **ผมเลือกเรียนเศรษฐศาสตร์ เพราะอยากเป็นลูกศิษย์ ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์**

ผมได้รับความไว้วางใจจากเพื่อนร่วมรุ่น ให้เป็นประธานนักศึกษา ร่วมกับเพื่อนอีก ๔ คน (ยงยุทธ ยงพันธ์กุล เปรมฤดี (ศรีตชาติ) จาติกวณิช จรุง สุวรรณพงษ์ ศุภกิจ นิมมานนรเทพ)

วันหนึ่งพวกผมเสนอโครงการจัดหารายได้เพื่อซื้อหนังสือให้ห้องสมุดป่วย อึ้งภากรณ์ ของคณะเศรษฐศาสตร์ โดยจัดฉายภาพยนตร์ และแสดงดนตรีในหอประชุมใหญ่ จำได้ว่าภาพยนตร์เรื่อง "HOW TO MURDER YOUR WIFE" นำแสดงโดย แจ็ค นีโคลสัน ส่วนดนตรีวงสโมสรมักศึกษาศาสตร์ธรรมศาสตร์

ปรากฏว่าคนดูแลโรง มีรายรับประมาณ ๕ หมื่นบาทเศษ ผมและคณะผู้จัดก็เอาค่าใช้จ่ายมาเคลียร์กัน ก็มีค่าพิมพ์บัตร ค่าเขียนโปสเตอร์ ค่าสูจิบัตร ค่าเครื่องดื่ม ค่าเบี้ยเลี้ยงการฝึกซ้อมดนตรี ฯลฯ รวมประมาณ ๒ หมื่นบาท ก็ทำบัญชีรายรับรายจ่าย จัดหมายปะหน้าเรียบร้อย เงินสด ๓ หมื่นบาทเศษ ใส่พานเข้าไปมอบ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ คนบดี ด้วยความเบิกบานสำราญใจเป็นที่สุดที่งานสำเร็จด้วยดี

ดร.ป๋วย แกะซองจดหมายออกอ่านแล้วถามว่า “หักค่าอะไรตั้ง ๒ หมื่นบาท” ผมก็บอกว่า “หักค่าใช้จ่ายตามบัญชีที่แนบนั้นแหละครับ บางรายการก็มีใบเสร็จบางรายการก็ไม่มี แต่เป็นค่าใช้จ่ายจริงทั้งนั้นครับ”

“หักไม่ได้หรอก” ดร.ป๋วย บอก “ตอนคุณทำโครงการมาขออนุญาต บอกแต่เพียงว่าจะหารายได้ซื้อหนังสือให้ห้องสมุด คุณไม่ได้บอกว่าจะมีรายจ่ายอะไรนี้”

พวกผม ๔-๕ คนก็คอตกหมด ผมทำใจดีสู้เสือถามว่า “แล้วอาจารย์จะให้พวกผมทำอะไรเล่าครับ เงินตั้ง ๒ หมื่นบาท แล้วพวกผมก็ใช้ไปแล้วจริง ๆ”

“ผมก็ไม่ได้บอกว่าไม่จริง แต่มันผิดระเบียบ เรายังงี้ก็แล้วกันคราวนี้ผมออกให้พวกคุณก่อน” ดร.ป๋วย พุดพลาถ ควักเงินสด ๆ ๒ หมื่นบาท จากกระเป๋าใส่ลงไปในซองที่นำมาเสนอ “แล้วที่หลังจะทำโปรเจ็คอะไร ต้องเสนอมาทั้งรายรับและรายจ่าย จำไว้” ท่านล่ำหับ

พวกผมรีบยกมือไหว้ แล้วลนลานออกมาจากห้องท่านเหมือนตายแล้วเกิดใหม่

อาจารย์สอนดี สอนตรง สอนแรง และ สอนแพงมาก

มีคนเล่าว่า ตอนท่านเป็นคนบดีได้ครบเดือน เงินเดือนก็จะออก ต้นสังกัดคือธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งท่านยังเป็นผู้ว่าการอยู่ถามว่า จะรับเงินเดือนอย่างไร เพราะเป็นข้าราชการ ทำงาน ๒ แห่งพร้อมกัน ตามกฎ ก.พ. บอกว่าต้องรับเงินเดือนที่หนึ่งเต็ม อีกที่หนึ่งครึ่ง

(สมัยนั้นเงินเดือน ผู้ว่า ชปท. ๕ หมื่นบาท เงินเดือนคนบดี ๘ พันบาท)

ดร.ป๋วย ตอบว่า ผมขอรับเงินเดือนคนบดีเต็ม รับ ชปท. ครึ่ง เหตุผลคือ “ผมทำงานให้คณะเศรษฐศาสตร์ มากกว่า งานแบงก์ชาติอยู่ตัวแล้ว ผมไม่ค่อยได้ไปทำเต็มที่”

สรุปแล้ว แทนที่จะรับเงินเดือน ๕๐,๐๐๐ บาท ๔,๐๐๐ กลายเป็นรับ ๘,๐๐๐ บาท ๒๕,๐๐๐

นี่แหละ อาจารย์ป๋วยของผม

รูปประกอบบทความนี้ ถ่ายตอนไปเยือนท่านที่ลอนดอน เมื่อปี ๒๕๓๑

ผมไม่รู้จักบ้านท่านหรอก ไปถามที่สถานทูตไทยประจำกรุงลอนดอน ท่านเอกอัครราชทูตไทยบอกว่า ตอนแรกก็ไม่รู้จัก ดร.ป๋วย แต่เข้าวันหนึ่ง เห็นคนแก่คนหนึ่งมาขึ้นเข้าคิวยาวเหยียด หนาวตัวลั่นง ๆ รอรับ เงินบำนาญอยู่หน้าตึก พอรู้ว่าเป็น ดร.ป๋วย ก็ให้คนไปเชิญให้เข้ามานั่งข้างใน ท่านไม่ยอมเข้ามา ขอเข้าคิวตาม ลำดับไม่อยากจะเปรียบใคร

ก็นี่แหละอาจารย์ป๋วยละ

ยังเคยมีคนเล่าให้ผมฟังอีกว่า เมื่อคราวที่ ดร.ป๋วย ปลัดการเมือง สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลาออกจากผู้ว่าธนาคารแห่งประเทศไทย ไปอยู่ประเทศอังกฤษ สถานทูตไทย ณ กรุงลอนดอน ก็ตั้งให้ท่าน เป็นที่ปรึกษา ดีกว่าอยู่เปล่า ๆ วังนั้น

ต่อมาก็มีเงินเดือนตกเบิกพร้อมค่าเช่าบ้าน ดร.ป๋วย ก็แยกเอาเงินเดือนออกมา ส่วนค่าเช่าบ้าน ส่งคืน หลวงหมด พร้อมหมายเหตุว่า

“ผมไม่ได้จ่ายค่าเช่าบ้าน ผมนอนบ้านเมียผม”

นี่แหละอาจารย์ป๋วย....ใช่เลย

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

ศิษย์เก่าคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จบปี พ.ศ. ๒๕๑๐

อดีต ส.ส. กทม. และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

อาจารย์ป่วยกับความเจ็บในต่างแดน

กันยายน ๑๙๙๙

กราบเรียน ท่านอาจารย์ป่วยที่เคารพ

บรรณาธิการ สารคดี ขอให้ผมเขียนบันทึกความทรงจำที่มีต่ออาจารย์
แต่ผมเขียนไม่ได้

ผมทราบดีว่าอาจารย์โหลี่ให้แก่ผมและเพื่อน ๆ มานานแล้วสำหรับ
การกระทำใด ๆ ที่พวกเราได้ล่วงเกินอาจารย์ท่ามกลางความขัดแย้งทาง
ความคิดเมื่อ ๒๐ กว่าปีก่อน

แต่ผมขอฝากข้อเขียนที่ตีพิมพ์พร้อมจดหมายนี้มาเป็นการขอ
อโหสิกรรมอีกครั้ง

ขอฝาก สารคดี ส่งจดหมายนี้ถึงอาจารย์ด้วยครับ

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

ธงชัย วินิจจะกุล

คงไม่จำเป็นต้องเริ่มด้วยบทสรรเสริญอาจารย์ป่วยอย่างที่ได้อ่านกันมากมายในหน้าหนังสือพิมพ์ คำสรรเสริญ
จากบางท่านทำให้อดคิดไม่ได้ว่า เรานัดสรรเสริญสามัญชนคนดี ๆ ต่อเมื่อเขาจากไปแล้วเท่านั้น

ข้อเสนอให้จัดสร้างอนุสาวรีย์อาจารย์ป่วยบอกถึงความ “เวอร์” ที่เรามักทำให้มนุษย์กลายเป็นเทวรูป
เทวดาสำหรับบูชากราบไหว้จนแทบจะแตะต้องไม่ได้ เมืองพุทธอย่างเรากลับยึดติดกับเทวดากันเกือบเหมือน
จนไม่รู้ว่าจะเกิดวิกฤตขนาดไหนหากปราศจากเทวดาเหล่านั้น

อาจารย์ป่วยคงไม่ปรารถนาจะถูกนับเป็นหนึ่งในบรรดาเทวรูปเทวดาที่ทำให้ผู้คนมกยกันหนักเข้าไปอีก

คำสรรเสริญอาจารย์ป่วยล้วนสอดคล้องกันถึงความซื่อสัตย์สุจริตและกล้าหาญของท่านในฐานะข้าราชการ
ปัญญาความสามารถในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ และอุดมคติที่มุ่งช่วยเหลือคนยากจนเสียเปรียบในสังคมไทย
ในฐานะมนุษย์เงินเดือนคนหนึ่ง

เกียรติประวัติทั้งหมดนี้ประมวลจากตลอดชีวิตการทำงานของท่านจนถึงปี ๒๕๑๙ เมื่อสังคมไทย
ขับไล่ไล่ส่งท่านออกไปเมื่ออายุ ๖๐ ปี

แล้ว ๒๐ ปีสุดท้ายในความเงียบของท่านล่ะ?

เคยลองคิดไหมว่า ความเงียบของอาจารย์ป่วยบอกอะไรแก่เราบ้าง?

อาจารย์ป่วยประสงค์จะบอกเราอย่างไรหรือไม่มีอาจทราบได้ แต่ความเงียบของท่านเป็นอรรถที่ชวนให้เราได้คิดมากมายเกี่ยวกับชีวิตและสังคมไทย

ใครก็ตามที่มีชีวิตอยู่กับการคิด พูด เขียน แต่จับปล้นกลับไม่สามารถพูดหรือเขียนได้อีก ชีวิตในความเงียบคงจะเจ็บปวดน่าอึดอัดจนยากจะบรรยายได้

ยิ่งสติปัญญาของท่านยังรับรู้ความเป็นไปในเมืองไทยรวมทั้งเหตุการณ์พฤษภา ๓๕ และวิกฤตเศรษฐกิจล่าสุด แต่กลับไม่สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนหรือแสดงความเห็นใด ๆ ได้

แม้อาจารย์ป่วยจะปรับตัวได้ เราน่าจะลองพินิจถึงสภาวะเช่นนั้นดูบ้าง

นอกจากชวนให้เรานึกถึงเวชในชะตากรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ความเงียบของอาจารย์ป่วยอาจมีความหมายมากกว่านั้น

ในขณะที่สังคมไทยถูกปิดปาก เสียงของท่านดัง เป็นความหวังอยู่ไกลโพ้น ท่านต่อสู้กับการปิดมดเท็จของรัฐบาลต่ออาชญากรรมที่ผู้ทรงอำนาจในสังคมไทยและกลไกรัฐร่วมกันก่อขึ้น ท่านต่อสู้กับการปกปิดไม่รับผิดชอบที่ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงวันนี้ ท่านทำงานหนักจนล้มปล้นกลับกลายเป็นความเจ็บสนิ

ความเงียบของท่านฟ้องถึงความทารุณโหดร้ายและด้านที่อัปลักษณ์ของสังคมไทย ในขณะที่คนที่พูดและเขียนได้กลับยังยกย่องสรรเสริญอาชญากรรมอยู่ทุกวี่วัน

ความเงียบคือความสัตย์ ในขณะที่เสียงแข็งแะคือการหลอกลวงตัวเองอย่างน่าอนาถ

เรื่องที่ยังไม่ได้พูดและพูดไม่ได้คือความจริง ส่วนประวัติศาสตร์ที่เขียนอ่านกันอยู่ทุกวี่วันกลับเต็มไปด้วยการประจบประแจงและหลอกลวงกันเอง

ความเงียบคือยาขม ส่วนเรื่องราวที่บอกเล่ายากันแข็งแะทุกวี่วันคือยากล่อมประสาท

เมื่อสังคมไทยอ้าปากได้ ก็กลับโอดอองหังการอยากจะเป็นเสือเศรษฐกิจ เราพากันระเริงหลงใหลกับความฝันสวยหรูที่จะบันดาลให้ไทยเป็นเมืองคนรวย เป็นใหญ่ทางเศรษฐกิจ ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมถูกหล่อเลี้ยงด้วยคำหวานของคาสตาดพยากรณ์มากมายหน้าหลายตา รวมทั้งชีวิตนักมายากลทางการเงิน

เสือตัวนี้เติบโตด้วยมายากล ขยี้กินทรัพยากรและทุกอย่างที่แปรเป็นสินค้าได้ รวมทั้งชีวิตของคนด้อยโอกาส

แต่แล้วเสือเศรษฐกิจกลับเป็นแค่ความเพ้อเจ้อ พูดกันไปมาบนฐานความเท็จและการหลอกลวงกันและกัน รวมทั้งหลอกลวงตัวเองด้วย

เรามีโอกาสที่จะพูด แต่เราไม่ได้เรียนรู้ที่จะพูดความจริง

อาจารย์ป่วยไม่มีโอกาสพูด แต่ความเงียบของท่านกลับเต็มไปด้วยความซื่อสัตย์และเคารพตัวเองที่เราสามารถดูชมได้ยินได้ฟังเมื่อไรก็ได้

น่าเสียดายที่เราไม่เคยคิดจะฟังความเงียบของอาจารย์ป่วย

ยี่สิบปีหลังของชีวิตในความเงียบ อาจารย์ป่วยเลือกที่จะใช้ชีวิตอยู่ต่างแดน ทั้ง ๆ ที่คงไม่ต้องสงสัยอีกต่อไปแล้วว่า ท่านรักแผ่นดินเกิดของท่านมากขนาดไหน

ท่านไม่ต้องพูด ไม่ต้องเขียน แต่ความเจ็บในต่างแดนเปรียบเสมือนคำถามต่อสังคมไทยที่ไม่กล้าเผชิญหน้ากับความสัจยจริงที่อัปลักษณ์ ไม่กล้าชำระสะสางอดีตที่คร่าชีวิตคนนับร้อยและทำร้ายท่านอย่างเจ็บปวด สังคมไทยกลับไม่นำพา ปล่อยให้อาชญากรผู้ใช้อำนาจบาตรใหญ่ลอยนวลและเป็นใหญ่เป็นโตขึ้นอีก

ความเจ็บในต่างแดนคือคำถามต่อวัฒนธรรมทางการเมืองที่เคยตัว ปล่อยปละละเลย ไม่กล้ารับผิดชอบกับปัญหาใหญ่น้อยทั้งหลายตั้งแต่ความบกพร่องจนถึงการโกงบ้านกินเมืองและอาชญากรรมของรัฐ

ความเจ็บในต่างแดนคือคำถามต่อสังคมไทยที่ถลำตัวเข้าไปในความหลงระเห็จครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ ด้วยเศรษฐกิจศาสตร์และเศรษฐกิจแบบ “หลอกตัวเอง”

ความเจ็บยืนตระหง่านในต่างแดน เพื่อเป็นกระจกเงาบานใหญ่ให้สังคมไทยส่องดูตนเอง และคอยเตือนสติสังคมไทยให้อยู่กับอุดมคติและเคารพความสัจย

ความเจ็บของอาจารย์ป่วยชวนให้นึกถึงเวชในชะตากรรมของสังคมไทยที่ไม่รู้จักดูกระจกเงาและไม่รู้จักฟังความเจ็บ

อาจารย์ป่วยไม่พูดและไม่เขียนตลอด ๒๐ ปีหลังของชีวิตท่าน แต่ “สันติประชาธรรม” ยังคงก้องอยู่ทุกวัน

น่าเสียดายที่เราไม่ได้ยินเองต่างหาก

อย่าสร้างอนุสาวรีย์ให้อาจารย์ป่วยเลย

ความคิดตื่น ๆ เช่นนั้นมาจากความเคยชินกับสิ่งปลูกสร้างโอ้อวดระการตาอีกทีก็กรีกโครม ไม่รู้จักหัดฟังความเจ็บ

อย่าทำให้อาจารย์ป่วยกลายเป็นเทวรูปศักดิ์สิทธิ์ เมืองไทยไม่ขาดแคลนผู้ใหญ่ที่มีไว้สำหรับเซ่นไหว้บูชา และยังมีรอคิวอยู่อีกหลายคน

แต่สามัญชนคนธรรมดาที่ยึดมั่นและต่อสู้เพื่ออุดมคติของสามัญชนกลับหายากกว่า สามัญชนที่งามส่งอย่างอาจารย์ป่วย สมควรได้รับสิ่งที่พิเศษกว่าอนุสาวรีย์ดาด ๆ ที่อกเป็นดอกเห็ดในระยะหลัง

ถ้าหากอยากให้คนรำลึกถึงท่าน คงไม่มีอะไรดีไปกว่าให้อ่าน “ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ของท่าน นี่คือนามคติของสามัญชนเดินดินที่ไม่ต้องปรุงแต่งด้วยถ้อยคำวิจิตรหรือทฤษฎีใด ๆ

หากมีอนุสรณ์ชนิดใดที่ชวนให้คนรุ่นหลังได้อ่านข้อเขียนชิ้นนี้ ก็คงดีกว่ารูปเคารพใด ๆ ทั้งสิ้น

ถ้าหากอยากตอบแทนคุณความดีของอาจารย์ป่วย คงไม่มีอะไรดีไปกว่าถามตัวเองและตอบตัวเองว่า จะมีส่วนร่วมสร้างความหวังและอุดมคติของคนเดินดินได้อย่างไร

แต่ก้าวแรกของการรำลึกถึงท่านและตอบแทนคุณความดีของท่าน คงไม่มีอะไรดีไปกว่าชำระสะสางเหตุการณ์ที่ทำร้ายทั้งร่างกายและจิตใจของท่าน อนุสรณ์ใด ๆ อย่างเก่งก็เป็นแค่ฐิฐูนของความอิหลักอิเหลื่อคลุมเครือทางประวัติศาสตร์ ถึงแม้ในระยะหลังจะมีผู้ให้ความเคารพยกย่องท่านอย่างสูง การชำระสะสางอาชญากรรมของรัฐเมื่อ ๖ ตุลา ๑๙ คือการแสดงความเคารพต่อท่านที่มีความหมายที่สุด

นับจากนี้ไป เราคงต้องทนอยู่กับเสียงโหวกเหวกหวนวทุกวี่วัน ๖ ไม่มีความเจ็บในต่างแดนให้เรา
๗ ได้ยินได้ฟังอีกแล้ว

ปัทมาธิษฐาน

อ.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ กล่าว
ถึงนิสิตนักศึกษาและประชาชน
ที่มาร่วมพิธี และกล่าวถึง
ไม่เชื่อฟัง

୩୫୫

The Sunman

1954

อาลัยรัก อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์

นอกจากการจากไปของคุณพ่อ คุณแม่ของผมที่ทำให้ผมต้องร้องไห้จนน้ำตาเป็นสายเลือด ก็มีอาจารย์ปวยอีกท่านหนึ่งที่ทำให้ต้องสะอื้นให้อยู่หลายครั้ง ทุกครั้งที่นึกถึงท่านแล้วมักจะน้ำตาไหลคลอเบาโดยไม่รู้ตัวเสมอ ด้วยความเสียใจและความโกรธ เสียใจที่ท่านต้องจากไปโดยไม่มีวันกลับ เสียใจที่สังคมต้องสูญเสียคนดีที่หายากในแผ่นดินไปอีกท่านหนึ่ง เสียใจที่ไม่ได้มีโอกาสได้ตอบแทนคุณงามความดีของท่าน เสียใจที่ท่านไม่มีโอกาสได้ชื่นใจและมีความสุขในบ้านปลายชีวิตของท่านในแผ่นดินเกิด

และที่ต้องโกรธก็คือโกรธธนาคารแห่งประเทศไทยที่ไม่นำแนวคิดของท่านมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารการเงินการคลังของประเทศอย่างเคร่งครัด จนเศรษฐกิจของประเทศไทยพังยับเยินอย่างที่เราเห็น โกรธข้าราชการที่ไม่รักษา “พรหมจรรย์แห่งจริยธรรม” ของความเป็นข้าราชการที่ดีที่ซื่อสัตย์อย่างท่านจนกลายเป็นข้าราชการที่ไร้คุณธรรม จนเปิดโอกาสให้นักการเมืองชั่วได้มีโอกาสกินบ้านกินเมือง สร้างความเดือดร้อนให้กับคนไทยดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน โกรธตัวเองที่ไม่สามารถเป็นครูที่สมณะสันโดษ และเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ค่านิยมที่ดีให้กับลูกศิษย์ จนทำให้ศิษย์หลายคนเกิดปัญหาวิกฤติทางค่านิยมกลายเป็นคนฟุ้งเพื่อหัววัตถุนั้น ต้องมีอาชีพเสริมด้วยการขายบริการทางเพศ โกรธตัวเองที่ขาดความกล้าความเด็ดเดี่ยวที่จะทำความดีที่ยึดมั่นในคุณธรรม กล้าหักท้วงผู้ทำผิดที่มีอำนาจเหมือนท่าน ทั้ง ๆ ที่เคยใกล้ชิดท่าน (เคยทำงานโครงการบัณฑิตอาสาสมัครของท่าน และเคยอยู่กับท่านสมัยที่ท่านหลบพิษการเมืองไทย หลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไปพบนักเรียนไทยในต่างประเทศขณะที่ผมเป็นประธานสมาคมนักเรียนไทยในรัฐออสเตรเลียตะวันตก) ท่านยึดมั่นในหลักการ ท่านกล้าที่จะวิจารณ์และคัดค้านการกระทำที่ไม่ถูกต้อง แม้ผู้นั้นจะมีอำนาจล้นฟ้า ดังจดหมายของท่านที่ใช้ชื่อว่า “นายเข้ม เย็นยิ่ง” เขียนติติงผู้มีอำนาจสมัยนั้น “นายท่าน เกียรติทอง” (จอมพลถนอม กิตติขจร) ก่อนเหตุการณ์นองเลือด ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ น่าเสียดายที่ท่านไม่มีโอกาสเขียนจดหมายเตือนผู้นั้นในยุคนั้น (เพราะเจ็บป่วยจากเหตุการณ์ครั้งนั้น) ที่ทำให้การเงินการคลังของประเทศชาติเดี้ยงจนเกือบจะต้องยกเมืองให้กับต่างชาติ

อย่างไรก็ตามการจากไปของท่านอาจารย์ปวยก็คงจะทำให้สังคมตื่นตัว และได้รำลึกถึงคุณงามความดีมากขึ้น ดังประสบการณ์ของผมเมื่อไปบรรยายเรื่อง “แนวคิดจริยธรรมทางธุรกิจ” งานปัจฉิมนิเทศบัณฑิตมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๒ และได้พบ ศ.ดร.ปกรณ์ อุดุลพันธ์ อธิการบดีท่านได้เล่าให้ฟังถึงประสบการณ์ของท่านที่ได้พบนักการทูตชาติตะวันตกท่านหนึ่งในการประชุมนานาชาติ นักการทูตท่านนี้ได้พูดกับอาจารย์ปวยว่า “Dr. Puey you were born in the wrong country, if you had been born in the civilize country, you would have been the Prime Minister” ผมได้ฟังแล้วปลื้มปีติยิ่งนัก ทุกคนที่ได้มีโอกาสพบอาจารย์ปวย จะต้องมีเรื่องเล่าชื่นชมเกี่ยวกับท่าน แม้นักการเมืองที่เคยทำงานกับท่านยังเล่าให้ฟังว่า “ครั้งหนึ่งขับรถพาอาจารย์ปวยไปประชุมทางภาคใต้ แล้วไปซื้อแอปเปิ้ล แม่ค้าแถวชายแดนภาคใต้รู้ว่ามากับคณะอาจารย์ปวย ถึงกับยกให้กินฟรีโดยไม่ต้องเสียเงิน เพราะแม่ค้าบอกว่าได้ยิน

กิตติศัพท์คุณงามความดีของท่านก็เลยอยากจะตอบแทน” เห็นมั๊ยครับคนที่มีความคุณงามความดี แม้นไม่มีอำนาจ แต่ชื่อเสียงก็คุ้มครองคนที่เป็นลูกน้อง พลอยได้รับบุญและอานิสงส์ไปด้วย

ยามที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เคยเล่าให้ผมฟังว่า ได้รับรางวัลจากอาจารย์ป่วย ๕๐๐ บาท ฐานที่ไม่ยอมให้ท่านนำรถของท่านเข้ามหาวิทยาลัยหลังเวลาราชการ โดยอ้างว่าเป็นคำสั่งของท่านอธิการบดี ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นอาจารย์ป่วยท่านเป็นอธิการบดี และยามคนนั้นจำท่านไม่ได้ จึงทำให้ท่านต้องจอดรถไว้นอกมหาวิทยาลัยแล้วเดินเข้ามหาวิทยาลัยเพื่อไปที่ห้องทำงานของท่านที่ตึกโดม

และถ้าหากผมจำไม่ผิดอาจารย์ป่วยเป็นผู้นำระบบอาจารย์ที่ปรึกษามาใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ครั้งแรก และกำหนดให้อาจารย์แต่ละท่านมีเวลาพบนักศึกษา Office Hour เป็นครั้งแรก จำได้ว่าอาจารย์ป่วยเข้มงวดกับ Office Hour ของอาจารย์มาก ช่วงเวลาดังกล่าวท่านอาจจะโทรศัพท์มาสอบถามและถ้าหากไม่พบ ท่านจะเรียกมาสอบถามและตำหนิเป็นส่วนตัว นับเป็นวิธีการที่ทำให้อาจารย์และนักศึกษาได้ใกล้ชิดและเรียนรู้ตลอดเวลา

จำได้เมื่อสมัยที่ผมเรียนหนังสืออยู่ต่างประเทศ และมีปัญหาในเรื่องการเรียนอย่างมาก และเขียนจดหมายเรียนให้ท่านทราบโดยไม่คิดว่าท่านจะตอบจดหมาย แต่ท่านได้สละเวลาอันมีค่าของท่านเขียนจดหมายด้วยลายมือของท่านบนกระดาษเขียนจดหมาย Aerogramme ผมมีความประทับใจมากและซาบซึ้งในความเมตตาของท่านที่มีต่ออาจารย์ผู้น้อย เมื่อท่านหลบภัยการเมืองเดินทางไปประเทศ Australia ผมได้มีโอกาสไปรับท่านที่สนามบินเมืองเพิร์ธ ท่านลงจากเครื่องบินสวมแจ็กเก็ตและหมวกเก็บ (ดังรูปที่พวกเรามักจะเห็นบนปกหนังสือที่พิมพ์มอบแก่ผู้ร่วมอภีร์ของท่าน) เดินท่อม ๆ ประปนกับผู้โดยสารอื่นอย่างเรียบง่าย ไม่มีริ้วกระบวนต้อนรับ นอกจากนักเรียนไทยที่รักและศรัทธาท่าน ๔-๕ คน ผมรู้สึกดีใจที่พบท่านแต่ก็เศร้าใจที่ท่านผอมและซูบไปมาก นี่แหละคนดีที่สังคมไทยไม่ต้องการ

ผมเคยได้ฟังผู้บริหารระดับสูงขององค์การรัฐวิสาหกิจพูดถึงท่านแล้วรู้สึกหดหู้อย่างนัก นักบริหารท่านนี้บอกว่า เพราะอาจารย์ประพฤติปฏิบัติมีคุณธรรม อย่างนี้จึงไม่มีแผ่นดินจะอยู่ ทำให้คนไทยไม่กล้าที่จะทำตามอย่างท่าน และคนที่ทำตรงข้ามกับท่านมักจะได้ดีได้ดีเป็นใหญ่เป็นโตเสวยสุขในแผ่นดินนี้ ผมคิดว่าความคิดเช่นนี้คงต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน มิฉะนั้นเราคงจะต้องพบความหายนะของแผ่นดินอย่างแน่นอน เพราะมันจะเข้าทำนองว่า “สังคมเลว เพราะคนดีท้อแท้” แต่ผมก็ชื่นใจที่คนหนึ่งมีเด็กผู้หญิงคนหนึ่งเขียนคำคมส่งมาอกรายการทีวีช่อง ๓ ว่า “ทำดีแล้วคนชัง ดีกว่าดังเพราะทำชั่ว” ทำให้รู้สึกสังคมไทยยังพอมีความหวังอยู่บ้าง

อาจารย์ป่วยได้วางระบบการเงินและการคลังของประเทศจนเป็นผลให้เศรษฐกิจไทยเจริญอย่างต่อเนื่องในภายหลัง ถึงแม้ประเทศไทยจะพบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในยุคพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่การยึดมั่นต่อจริยธรรมทางการเงินและการคลังของรัฐมนตรีการคลังยุคนั้น คุณสมหมาย ชุนตระกูล จึงทำให้รอดพ้นจากภัยเศรษฐกิจในครั้งนั้น และเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องจนอัตราการขยายตัวรายได้ของคนไทยสูงขึ้น เฉลี่ยถึงร้อยละ ๘.๒ และร้อยละ ๘.๗ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ แม้ว่าจะมีความผันผวนในตลาดการเงินของโลกตลอดเวลา เศรษฐกิจในยุค พ.ศ. ๒๕๓๘ มีมูลค่าวัดได้ ๑๓๐ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ใหญ่กว่าประเทศอินโดนีเซียเล็กน้อย แต่ใหญ่กว่ามาเลเซียกับสิงคโปร์ถึง ๒ เท่า ประเทศไทยจึงน่าจะเป็นประเทศที่มั่งคั่งไม่ซ้ำ

แต่การบริหารประเทศที่ขาดจริยธรรมและคุณธรรม มีการคอร์รัปชันอย่างหนัก การโกงภาษี การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การรับสินบนจากนักธุรกิจ นักการธนาคาร ธนาคารแห่งประเทศไทยแทนที่จะดำรงบทบาทด้านจริยธรรมดังยุคท่านอาจารย์ป่วย เป็นผู้นำแบงก์ชาติด้วยการกำกับตรวจสอบดูแลธนาคารพาณิชย์

ต่าง ๆ ด้วยความเป็นธรรม ถูกต้องตามหลักการ กลับเข้าไปปรับหุ้น รับผลประโยชน์ ดังเช่นจากธนาคาร BBC จนกลายเป็นสาเหตุการล่มสลายของธนาคาร BBC และเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจอย่างแรงต่อมาในปี ๒๕๔๐

ขณะที่อาจารย์ป่วยมีชีวิตอยู่ท่านได้วิเคราะห์ปัญหาสังคมและการเมืองขณะนั้น จึงได้เขียนปฏิทินแห่งความหวัง “จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย แต่ถ้าหากท่านยังมีชีวิตขณะนี้ เห็นความล่มสลายของระบบธนาคาร ระบบเศรษฐกิจและธุรกิจทุกวันนี้ ผมคิดว่าท่านคงอยากจะเขียนปฏิทินแห่งจริยธรรมของการประกอบธุรกิจและการธนาคารเพื่อความมั่นคงของสังคมและเศรษฐกิจดังนี้คือ

ท่านคงอยากให้เห็นสังคมไทยเริ่มทำธุรกิจด้วยการลงทุนแต่น้อยแบบ SME* ไม่ต้องกู้มากและแสวงหากำไรที่ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้บริโภค ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ท่านคงจะหวังให้นักธุรกิจหากำไรจากการประหยัด ทำงานหนักและสร้างสรรค์ มิใช่จากการกดค่าแรง โกงภาษี โกหกหลอกลวงผู้บริโภค

ระหว่างการดำเนินธุรกิจท่านคงอยากที่จะเห็นการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นจริงตามมาตรฐาน และการโฆษณา ท่านคงจะไม่ต้องการที่จะเห็นการโฆษณาที่เกินจริงตามทีวีและสื่อสารมวลชนอื่น ๆ ที่มอมเมาคนไทยอย่างหนักเช่นทุกวันนี้

ท่านคงอยากที่จะเห็นนักธุรกิจไทย นักการธนาคารทำธุรกิจที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือเป็นอันตรายต่อความสงบสุขของสังคม การล่วงละเมิดศีลธรรม ดังเช่น ห่วยออนไลน์ ที่เป็นข่าว

ท่านคงหวังที่จะเห็นระบบการเงิน ระบบการทำการที่ไม่ได้มาจากการเอารัดเอาเปรียบส่วนรวม เช่น การโกงภาษี การโกงเวต การเสียค่าปากกุง การปล่อยกู้ที่ขาดหลักทรัพย์

ท่านคงหวังว่ากำไรที่ได้จากการทำธุรกิจต้องนำมาเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของสังคม เริ่มตั้งแต่หน่วยเล็กที่สุด คือครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ

ท่านคงหวังว่ากำไรของธุรกิจ การธนาคารที่ได้มาต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อความเป็นมนุษย์ด้วย เป็นความเสมอภาค การเคารพศักดิ์ศรี การเคารพต่อสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพที่ดีระหว่างมนุษย์

ท่านคงหวังว่า เมื่อนักธุรกิจเหล่านี้จะต้องตายขอให้ตายอย่างสงบ บริษัทองค์การยังคงอยู่ สามารถเป็นที่ทำงานของหัวหน้างาน ผู้จัดการต่อไป และมีเงินกำไร เงินปันผลให้กับผู้ถือหุ้น ไม่ใช่ล่มสลายเพราะเป็นหนี้ธนาคาร หรือมีหนี้ NPL จนทำเศรษฐกิจพังทั้งระบบ มีเงินเหลือพอที่จะเสียภาษีให้กับรัฐ เพื่อที่รัฐจะนำไปใช้พัฒนาประเทศ นักธุรกิจจะต้องไม่หาทางออกด้วยการฆ่าตัวตาย เพราะการล่มสลายของระบบการเงิน การคลังของประเทศ และเมื่อตายแล้วไม่ควรจะมีเงินมากเกินไปจนพี่น้องต้องเข่นฆ่ากัน ดังเช่นกรณีมรดกเลือด

ครับ... การจากไปของท่านอาจารย์คงจะช่วยให้พวกเราหันมาทบทวนบทบาทของตัวเองในฐานะที่เป็นศิษย์ของอาจารย์ป่วย เป็นคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกับท่าน ขอให้พวกเราหันมาเดินตามรอยท่านและมาร่วมกันสานเจตนา และปณิธานที่ท่านได้วางไว้ ถ้าหากการจากไปของท่านสามารถทำให้สังคมไทยได้ตื่นตัวและสามารถปฏิบัติค่านิยมของสังคมไทยเสียใหม่ให้มีคุณภาพและจริยธรรมมากกว่านี้คงจะทำให้ท่านได้จากไปอย่างสงบ และคงจะเป็นกุศลบญที่จะนำพาดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุคติยิ่งขึ้น และเป็นการยกระดับจิตวิญญาณของคนไทยที่โชคดีเกิดร่วมแผ่นดินกับท่านอาจารย์ในสังคมให้สูงให้มีคุณค่า เพื่อเป็นการแสดงกตัญญูทศเวทต่อคุณงามความดีของท่านที่เกิดเป็นคนไทยและเป็นที่ยกย่องและยกย่องของคนทั่วโลก

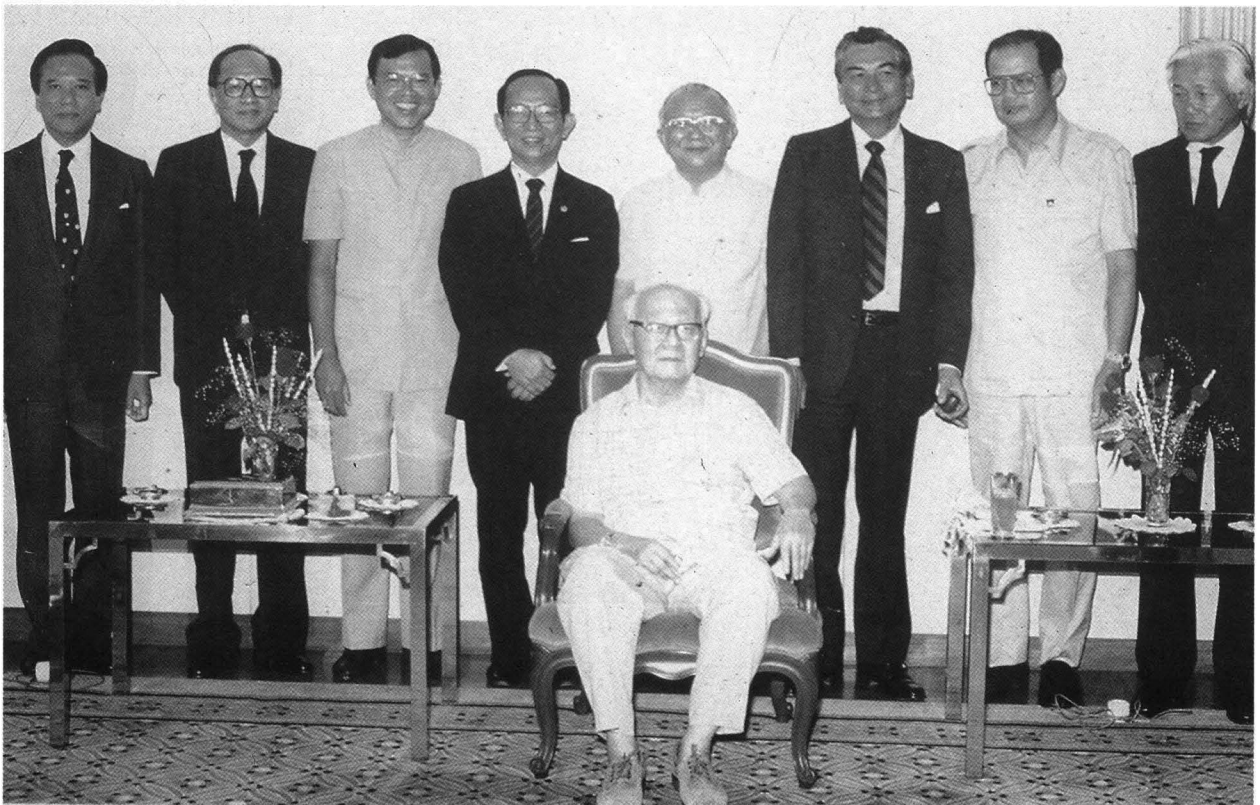
* Small Medium Enterprises ธุรกิจขนาดย่อมและกลาง

กราบอาจารย์ที่เคารพรักยิ่ง

“คนที่มิบุญทำไว้แล้ว
ย่อมแช่มชื่นในโลกทั้งสอง
คือย่อมแช่มชื่นในโลกนี้ ล่วงลับไปแล้วก็ยังแช่มชื่น
นึกขึ้นมาว่า เราได้ทำบุญไว้แล้ว ย่อมแช่มชื่น
ไปสู่สุคติแล้วยังแช่มชื่น”

“เมื่ออยู่ ก็ให้เขาไว้ใจ เมื่อไป ก็ให้เขาคิดถึง”

ดิฉันขอกราบไว้อาลัยท่านอาจารย์ด้วยความเดียวกันนี้ข้างต้น ที่ท่านอาจารย์เคยเขียนในจดหมายมาถึงดิฉันเมื่อ ๑๘ ปีที่ผ่านมา (วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๒๔) เพื่อไว้อาลัย คุณประทีป สนธิสุวรรณ ดิฉันเชื่อมั่นว่า ณ บัดนี้ ท่านอาจารย์กำลัง “แช่มชื่น” อยู่แล้วในสุคติภูมิ และท่านจะคงอยู่ในความ “คิดถึง” ของทุกคนตลอดกาลค่ะ

นงนาท สนธิสุวรรณ

ธนาคารแห่งประเทศไทย

รำลึกถึงอาจารย์ที่ชื่อ “ปวย อึ้งภากรณ์” คนดีของแผ่นดิน

ยามที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ อันเนื่องมาจากความผันผวนและวิกฤติการณ์ทางการเมืองของบ้านเมือง ที่มีผลกระทบมาถึงมหาวิทยาลัยหลายครั้ง ทำให้อดนึกไม่ได้ว่าทำไมเราจึงถูกเล่นงานและกลั่นแกล้งถึงเพียงนั้น ทั้ง ๆ ที่เราได้ทำผิดคิดร้ายต่อแผ่นดิน

แต่ทั้ง ๆ ที่เราถูกเล่นงานหลายอย่าง มหาวิทยาลัยเคยถูกปิดด้วยอำนาจที่ไม่ถูกต้อง ถูกรุกรานด้วยกำลังอย่างรุนแรง ผมมานึกดูแล้ว บางอย่างที่เราคิดก็ควรถือว่าเป็นความโชคดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วย

นั่นก็คือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีอาจารย์สอนศิษย์และอธิการบดีอย่าง ท่านอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ อยู่ด้วย

ผมเองแม้จะได้เป็นนักศึกษาเรียนกับท่านโดยตรงก็ตาม แต่ก็ได้อาศัยหลักการทำงานของท่านเป็นแนวทาง ตอนปลายสมัยที่ท่านอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ เป็นอธิการบดี ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้มีความไม่เข้าใจกันของนักศึกษา ท่านอธิการบดีปวย อึ้งภากรณ์ ได้ตั้งผมเป็นประธานคณะกรรมการประสานงานกับนักศึกษา แต่ทำงานให้ท่านได้ไม่ทันไร ก็เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

ความเป็นครูของอาจารย์ปวยนั้น ใครที่เคยเป็นศิษย์จะรู้และจะรักท่าน นอกเหนือไปจากความเคารพนับถือ เพราะอาจารย์เป็นบุคคลที่ควรแก่การเคารพรัก คนที่รักนับถือท่านอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ นั้น ก็มิใช่จะมีอยู่เฉพาะศิษย์ที่เรียนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น ผู้คนทั่วไปข้างนอกมหาวิทยาลัยก็มี

ผมยังจำได้ว่า เมื่อประมาณ ๑๓ ปีที่แล้ว ตอนที่ทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่งผมไปเป็นรองอธิการบดีศูนย์รังสิตเป็นคนแรก ขณะที่ศูนย์รังสิตยังไม่เจริญ มีตึกไม่กี่หลังนั้น ได้มีผู้ที่เคารพนับถือท่านอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ท่านหนึ่ง ซึ่งผมจำไม่ได้แล้วว่าเป็นใคร เพราะท่านดูจะไม่ได้เน้นในเรื่องที่จะทำอะไรเป็นทางการ หากเพียงต้องการเอารูปร่างหน้าตาใหญ่ของท่านอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ ที่วาดด้วยสีฝุ่นหรือสีชอล์กมามอบให้ผม เพื่อให้ติดตั้งไว้ ภาพที่ขณะนี้ก็ยังอยู่ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพหุชาติปทุมธานี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจะอยู่กับมหาวิทยาลัยตลอดไป

สิ่งที่อาจารย์ปวยสอนและทำ เสมือนนำทางศิษย์นั้นได้เป็นตัวอย่างที่ดี เป็นมาตรฐานที่คนในธรรมศาสตร์รู้และเห็น ทั้งได้ตั้งเป็นข้อกำหนดได้ในใจว่านั่นเป็นความดี ที่ต้องมุ่งหวัง

แนวทางในการบริหาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความโปร่งใส หรือเรื่องการมีส่วนร่วมของคนทั้งหลายในงาน หรือการตรวจสอบความรับผิดชอบได้ ที่เวลานี้พูดกันมากว่าเป็นการปกครองที่ดีนั้น ดูเหมือนว่าเราได้เคยเห็นรูปร่างมาแล้วจากการทำงานของท่านอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ที่หลายคนอยากทำตาม

ฉะนั้นจึงเป็นโชคของธรรมศาสตร์ แต่ก็น่าเสียดาย ท่านอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในระยะเวลาที่สั้นมาก เพียงปีกว่าเท่านั้นเอง นอกจากจะเป็นระยะเวลาที่สั้นมากแล้วยังเป็นเวลาที่บ้านเมืองไม่ปกติ การเมืองภายนอกมหาวิทยาลัยได้เข้ามาทำความเสียหายภายในมหาวิทยาลัย

ที่เสียดายก็เพราะเมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โชคดีได้อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ มาเป็นอาจารย์และอธิการบดีแล้ว ถ้าอาจารย์ปวย ท่านเป็นอธิการบดีนาน ได้นำทางมหาวิทยาลัยไปตามแนวทางที่ท่านวางไว้และบริหารจัดการตามที่ท่านคิด ป่านนี้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คงได้พัฒนาไปยิ่งกว่าที่พัฒนามาอย่างที่เห็นในบัดนี้ โชคดีที่ได้ท่านมาเป็นอธิการบดี

แต่น่าเสียดายที่ท่านเป็นอธิการบดีได้เพียงระยะเวลาอันสั้น เพราะเหตุการณ์ร้ายที่เล่นงานมหาวิทยาลัย การจากไปของท่านอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ นั้น แม้เราจะทราบดีว่าชีวิตเป็นอนิจจัง ทุกคนเมื่อถึงเวลาก็ต้องไป แต่เราไม่อยากให้เวลานั้นมาถึงเร็ว เมื่อก่อนนั้นพอถึงเวลาที่ท่านอาจารย์เดินทางมาเมืองไทย เราก็คอยเวลาที่ท่านจะแวะมาที่มหาวิทยาลัย อาจารย์ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาพากันมาต้อนรับ มาพบท่าน เห็นท่านแข็งแรงและสุขภาพดี พวกเราที่รักเคารพท่านก็สบายใจ

ผมเองเมื่อครั้งสุดท้ายที่ได้ไปพบกราบท่านอาจารย์ที่บ้านท่าน ณ ประเทศอังกฤษ ตอนเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ก็ในโอกาสที่ทางสภามหาวิทยาลัยได้มอบหมายให้ท่านนายกสภามหาวิทยาลัย คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี และผมผู้ซึ่งเป็นอธิการบดี นำปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ไปมอบให้แก่ท่าน ตอนนั้นก็ยังดีใจว่าแม้ท่านอาจารย์จะเดินไม่สะดวกเลย แต่ดูหน้าตาทำทางท่านอาจารย์ก็สบายดี

ท่านอาจารย์ครับ สิ่งที่ท่านอาจารย์ทำไว้ในแผ่นดินนี้ คนธรรมศาสตร์และคนไทยอีกมากมาย ไม่มีวันที่จะลืม ท่านอาจารย์มิใช่จะเป็นเพียงคนดีศรีธรรมศาสตร์เท่านั้น ท่านอาจารย์เป็นคนดีของแผ่นดินที่เราภูมิใจด้วย

นรนิติ เศรษฐบุตร

อาจารย์ป่วยที่ผมรู้จัก

ในฐานะอธิการบดีธรรมศาสตร์ผมรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้มาเขียนเรื่องราวของท่านอาจารย์ป่วยในหนังสือเล่มนี้

ในฐานะคนที่เรียนธรรมศาสตร์และทำงานธรรมศาสตร์ ผมได้สัมผัสท่านอาจารย์ป่วยในช่วงประมาณปี ๒๕๑๘ คือตอนที่ท่านมาดำรงตำแหน่งอธิการบดีของธรรมศาสตร์ แต่ในฐานะที่ท่านเป็นญาติผู้ใหญ่ ผมได้สัมผัสอาจารย์นับตั้งแต่ผมเองเริ่มจำความได้

ท่านอาจารย์ป่วยเกี่ยวข้องกับผมคือคุณแม่ของท่านอาจารย์ป่วยเป็นพี่สาวแท้ ๆ ของคุณย่าผม โดยคุณแม่อาจารย์ป่วยเป็นพี่สาวคนโต ในขณะที่คุณย่าผมเป็นน้องสาวคนที่สามในบรรดาพี่น้องชายหญิง ๗ คน ดังนั้นท่านอาจารย์ป่วยจึงเป็นลูกพี่ลูกน้องกับคุณพ่อของผม และท่านอาจารย์ป่วยจึงมีศักดิ์เป็น “คุณลุง” ของผม ซึ่งผมเองก็ติดปากที่จะเรียกท่านอย่างนั้น แม้ตอนที่ท่านเป็นอธิการบดีแล้วก็ตาม

นับตั้งแต่จำความได้ ท่านอาจารย์ป่วย หรือ ที่ญาติ ๆ รุ่นคุณพ่อผมเรียกกันติดปากว่า “เฮียป่วย” หรือ “พี่ป่วย” ก็เป็นหลักชัยในหมู่ญาติของเรา สมัยเด็ก ๆ ผมจำได้ว่าในหมู่ญาติใครมีงานอะไร เช่น งานทำบุญ งานศพ ต้องเชิญท่านอาจารย์ป่วยมาเป็นผู้ใหญ่ของงาน ยิ่งถ้าเป็นงานแต่งงานแล้ว เพื่อเป็นสิริมงคลเจ้าภาพต้องเชิญอาจารย์ป่วยมาเป็นประธานกล่าวทุกครั้ง (ที่จำได้แม่นเพราะบางครั้งท่านมาสาย เจ้าภาพไม่กล้าเสิร์ฟอาหารก่อน) หรือใครจะสมัครงาน จะสมัครเรียน หรือจะทำอะไรก็หนีไม่พ้นที่จะต้องไปปรึกษาท่านอาจารย์ป่วยก่อน นอกจากนั้นพวกญาติ ๆ ใครมีลูกหลาน มักจะสอนลูกหลานให้เอาอย่าง “ลุงป่วย” ทั้งนั้น

ดังที่ทราบกันในหมู่คนที่ทำงานกับท่านอาจารย์ป่วยว่า ท่านเป็นคนที่ชอบให้ เช่น ในที่ทำงานท่านก็นำเงินเดือนของท่านมาแจกจ่ายแก่คนงานที่ทำงาน ในหมู่ญาติก็เช่นกัน ท่านอาจารย์ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลทุกคน โดยเฉพาะหลาน ๆ ที่พ่อแม่มีปัญหาการเงินท่านจะช่วยเรื่องค่าเล่าเรียน หรือถ้าใครไม่ขัดสนอะไรท่านก็มีวิธีแจกเงิน คือ ในทุก ๆ ปีที่ครบรอบวันตรุษจีน ท่านจะส่งเงินมาให้หลาน ๆ ทุกคน ผมเองได้รับเงิน “เต๊ะเฮีย” จากท่านทุกปี แม้กระทั่งเข้ามหาวิทยาลัยแล้ว เพราะท่านถือหลักว่าหลานคนไหนที่ยังไม่ทำงานท่านยังคงให้เงินอยู่

เรื่องการให้ของท่านอาจารย์ป่วยนี้ ไม่ใช่เป็นเฉพาะตอนที่ท่านมีหน้าที่การงานใหญ่โตมีเงินเดือนเป็นหลักเป็นเรื่องแล้วเท่านั้น แม้ในช่วงที่ท่านยังลำบากอยู่แต่ท่านก็ยังมึจิตใจที่ให้อยู่ตั้งแต่ต้น คุณพ่อผมเล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนนี้คุณปู่และคุณย่าของผมมีบ้านอยู่ที่ฝั่งธน (ซึ่งบ้านนี้ท่านอาจารย์ป่วยได้มาอาศัยนอนเก็บตัวอยู่ตอนจะสอบชิงทุนไปเรียน ณ ประเทศอังกฤษ) และบ้านนี้เกิดไฟไหม้ ท่านอาจารย์ป่วยซึ่งตอนนั้นมีฐานะเป็นเพียงนักเรียนอยู่ที่ประเทศอังกฤษ คงมีเงินเดือนไม่มาก แต่ท่านก็ยังมึน้ำใจส่งเงินมาให้คุณย่าผมจำนวนหนึ่ง

อีกประการเกี่ยวกับการให้ของท่านอาจารย์ป่วย ท่านสอนคนเสมอว่าการให้ต้องมีข้อจำกัด แต่ในทางปฏิบัติตัวท่านหาเป็นเช่นนั้นไม่ ดังที่ท่านมักสอนอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ตอนที่ท่านเป็นคณบดีว่า อย่าค้ำประกันใครเด็ดขาด ท่านมักยกตัวอย่างตัวอักษรภาษาจีนว่า ค้ำประกันแปลว่าโง่ เพราะฉะนั้นขอรับรองไม่ให้อาจารย์ป่วยไปค้ำประกันใครต่อใคร แต่ตัวท่านเองกลับทำหน้าที่ค้ำประกันให้ผู้คน โดยเฉพาะพวกญาติที่สมัครงานหลายคนให้ท่านอาจารย์ป่วยค้ำประกันให้

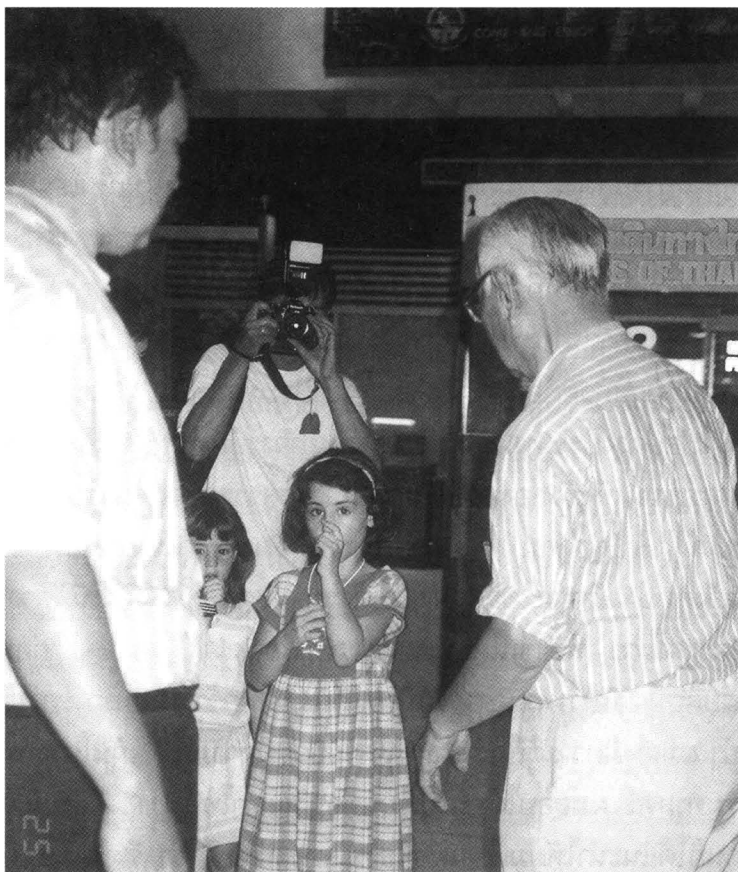
เมื่อพูดถึงอาจารย์ป่วยกับครอบครัวผม คงต้องพูดถึงท่านอาจารย์ป่วยกับคุณย่าของผมก่อน ผมสังเกตว่าท่านอาจารย์ป่วยให้ความสำคัญเคารพรักคุณย่าผมซึ่งท่านเรียกว่า “แม่อี” อย่างมาก และมาเยี่ยมเยียนคุณย่าผม แม้จะมีภารกิจมาก บางครั้งก็รีบไปเที่ยว ซึ่งครั้งหนึ่งผมจำได้คือไปเที่ยวโคราช ซึ่งผมนั่งข้างหน้ากับท่านอาจารย์และท่านขับรถให้

การที่ท่านอาจารย์ป่วยให้ความสำคัญพคุณย่าของผม คงจะเพราะท่านมีอุปนิสัยเป็นคนที่คุณพ่อผู้ใหญ่ และอาจจะเพราะคุณแม่ของท่านอาจารย์เสียชีวิต คือหลังจากท่านอาจารย์ไปอังกฤษไม่นาน และคุณย่าของผมอายุยืนมากที่สุดในบรรดาน้า ๆ ของท่านอาจารย์ป่วยทั้งหมด คุณย่าผมจึงเป็นญาติผู้ใหญ่ด้านคุณแม่คนเดียวที่ท่านอาจารย์มีอยู่ อีกประการท่านอาจารย์ป่วยชอบเล่าให้เหล่าญาติฟังบ่อย ๆ จนเป็นที่เปิดเผยในงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับครอบครัวผมว่า สมัยเด็ก ๆ ครอบครัวท่านอาจารย์เดือดร้อน คุณแม่ของท่านอาจารย์ใช้ท่านให้มา ยืมเงินน้ำหรือคุณย่าของผมนั่นเอง

สำหรับความสัมพันธ์กับคุณพ่อของผมนั้น คุณพ่อผมอายุใกล้เคียงกับท่านอาจารย์ คือ คุณพ่อผมอ่อนกว่า ๓ ปี คุณพ่อเล่าว่าท่านอาจารย์ป่วยเป็นผู้ชักชวนให้คุณพ่อผมไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งเป็นที่ท่านอาจารย์ป่วยเรียนและทำงานอยู่ นอกจากนั้นเมื่อคุณพ่อของผมมาทำงานธนาคาร คุณปู่เสียชีวิตแล้ว จึงขาดผู้ใหญ่ค้ำประกัน ก็ได้ท่านอาจารย์ป่วยนี้แหละเป็นผู้ค้ำประกันให้ นอกจากนั้น คุณพ่อผมเล่าให้ฟังสนุก ๆ ว่า ถ้าไม่ได้น้องสาวแท้ ๆ ของท่านอาจารย์ป่วย คือ คุณป้าระเบียบ พ่อกับแม่ผมคงไม่ได้เจอกัน ผมคงไม่ได้เกิด เพราะผู้ที่แนะนำให้คุณพ่อผมรู้จักคุณแม่คือ คุณลุงสันต์ สามีของป้าระเบียบนั่นเอง (คุณลุงสันต์และป้าระเบียบเป็นพ่อแม่ของ ดร.ยงยุทธ ยุทธวงศ์ กรรมการสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และพลเรือเอกณรงค์ ยุทธวงศ์ ผู้บัญชาการกองเรือยุทธการที่ให้ความอนุเคราะห์ในการลอยอังคารของท่านอาจารย์ป่วย)

สำหรับตัวผมนั้น ต้องเรียนตามตรงว่า แม้จะเป็นหลานแต่ผมก็ไม่ได้พบท่านอาจารย์มากเท่าไรเพราะท่านมีภารกิจมาก และช่วงหนึ่งท่านก็ไปอยู่ต่างประเทศ อีกประการหนึ่ง ผมโตไม่ทันที่จะได้เข้าทำงานกับท่าน ในช่วงที่ท่านอยู่คณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ แต่มาอยู่ช่วงที่ท่านเป็นอธิการบดีแล้วและผมยังเป็นนักศึกษาอย่างไรก็ดี ถ้าถามว่าท่านอาจารย์ป่วยมีบุญคุณหรือมีส่วนกำหนดชีวิตของผมมากน้อยแค่ไหน ผมคงต้องตอบว่ามีมาก

เริ่มด้วยการศึกษา ผมเรียนหนังสือตั้งแต่ชั้นประถมจนจบชั้นมัธยมตอนปลายที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล โรงเรียนนี้ดังที่ทราบ ๆ กันว่าเป็นที่นิยมอย่างมาก การเข้าเรียนแม้แต่ชั้นประถมหนึ่งก็ยากเย็นแสนเข็ญ หลายคนที่ไม่ได้ถ้าไม่นับถือคริสต์ หรือเป็นลูกหลานศิษย์เก่า ก็ต้องเสียเงินแป๊ะเจี๊ยะในอัตราที่สูง แต่ด้วยบารมีของท่านอาจารย์ป่วยท่านได้กรุณาฝากผมเข้าเรียนโรงเรียนดังกล่าว โดยผมไม่ต้องเสียแป๊ะเจี๊ยะเลย แม้แต่บาทเดียว ทั้งนี้ท่านได้ขอร้องให้ลูกน้องของท่านที่แบกซ่าดีซึ่งเป็นอดีตครูของโรงเรียนเซนต์คาเบรียล คือ มาสเตอร์ฟริชช่วยฝากให้ ซึ่งทราบภายหลังว่า ไม่ใช่มีผมเท่านั้นที่ท่านอาจารย์ป่วยถูกขอร้องให้ฝากเข้าเรียนในปีนั้น ยังมีคนอื่นอีก แต่ท่านได้เลือกฝากผมคนเดียว เพราะท่านถือว่าท่านมีความสนิทสนมกับคุณพ่อของผมมากกว่า ดังนั้นผมเป็นหนี้บุญคุณท่านอาจารย์ป่วยในเรื่องการศึกษา เพราะท่านได้สร้างโอกาสให้ผมได้เรียนในโรงเรียนที่ดี ที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการและเป็นโรงเรียนที่เน้นสอนการดำเนินชีวิตที่ดี ที่นี้ได้พบเพื่อนที่ดีหลายคนที่ยังคบหาสมาคมกันอย่างสนิทสนมตราบนานทุกวันนี้ ผมเองเคยคิดเล่น ๆ ว่า ถ้าท่านอาจารย์ป่วยไม่ได้ฝากให้ผมเรียนโรงเรียนนี้ บางทีผมอาจจะไม่ได้เป็นอย่างที่ผมเป็นทุกวันนี้ก็ได้ เพราะฉะนั้นต้องถือตามหลักพุทธศาสนาที่ว่า ท่านอาจารย์ป่วยและผมมีกรรมสัมพันธ์กัน จึงทำให้ท่านอาจารย์ป่วยได้มาช่วยเหลือเกื้อกูลผมในทางการศึกษา

ประการต่อมาก็ยังเป็นเรื่องการศึกษา สมัยก่อนนักเรียนชั้น ม.ศ. ๕ เมื่อจบการศึกษาจะต้องเลือกสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งสมัยนั้นคณะยอदनียมของนักเรียนคือ แพทย์และวิศว โดยประวัติการเรียนของผมนึกคิดว่าไม่น่ามีปัญหาอะไรถ้าผมจะสอบเข้าคณะเหล่านี้ แต่ด้วยความที่รู้จักท่านอาจารย์เป็นส่วนตัว และชื่นชมในคุณงามความดีของอาจารย์ จึงทำให้ผมตัดสินใจเลือกที่จะเรียนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นอันดับหนึ่ง โดยมุ่งที่จะเรียนเศรษฐศาสตร์ ทั้ง ๆ ที่ผมเรียนสายวิทยาศาสตร์ ซึ่งผมก็สอบเข้าได้ในอันดับที่สูงและได้มีโอกาสรับพระราชทานรางวัลเรียนดีทุนภูมิพลด้วย

ครั้งแรกเมื่อผมเข้าธรรมศาสตร์ ท่านอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์เป็นอธิการบดี แต่อยู่มาไม่นานเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ขึ้น ท่านอาจารย์สัญญาได้ไปดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้มีการสรรหาอธิการบดีคนใหม่ขึ้น ซึ่งยุคนั้นต้องถือว่าเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงการสรรหาอธิการบดี คือ ให้มีการหยั่งเสียงจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ ข้าราชการ และแม้แต่นักศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเราได้อยู่ใต้ระบอบการปกครองที่ไม่ค่อยเป็นประชาธิปไตยมานาน การดำเนินการต่าง ๆ แม้แต่การสรรหาอธิการบดีก็ต้องใช้ระบบประชาธิปไตย และท่านอาจารย์ป่วยก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นอธิการบดี

ในยุคที่ประชาธิปไตยเบ่งบาน และท่านอาจารย์ป่วยเป็นอธิการบดี ท่านได้ส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ผมคิดว่ายุคนั้นธรรมศาสตร์มีชีวิตชีวา มีบรรยากาศทางวิชาการแบบสุด ๆ แต่ละวันจะมีการอภิปราย ปาฐกถา เสวนาไม่ได้ขาด นักศึกษาและอาจารย์มีความกระตือรือร้นในการหาความรู้ และแสวงหาแนวทางที่ถูกต้องของสังคม มีการพิมพ์หนังสือแปลหนังสือต่าง ๆ ออกมามากมาย และแน่นอนที่สุดในบรรยากาศเช่นนั้น มีการประท้วงหรือชุมนุมเกิดขึ้นหลายครั้งในธรรมศาสตร์ ซึ่งท่านอาจารย์ป่วยก็รับได้ตราบไธที่การประท้วงหรือการชุมนุมดังกล่าวไม่ได้ไปทำลายสิทธิของผู้ใด ผมจำได้ว่าเวลาท่านอาจารย์ป่วยเจอผมทีไร ท่านมักจะถามผมว่า “เมื่อไรจะเดินขบวนประท้วง” การที่ท่านถามอย่างนั้น น่าเสียที่ท่านพูดไม่ได้มีความเกลียดชังนักศึกษาแม้แต่น้อย แต่เป็นการพูดเล่น ๆ ถึงเหตุการณ์ตามยุคสมัยและเป็นการกระซำเข้าแหย่เสียมากกว่า

อย่างไรก็ดี แม้ท่านอาจารย์ป่วยจะเห็นกระบวนการนักศึกษาเป็นเรื่องปกติของคนหนุ่มสาว เป็นเรื่องปกติของคนที่ไม่ได้มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นมานาน แต่มีบางฝ่ายไม่เห็นเช่นนั้น และสร้างกระแสจนเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ขึ้น ซึ่งท่านอาจารย์ต้องตกเป็นเหยื่อของเหตุการณ์ดังกล่าว ผมจำได้ว่าก่อนเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาเพียงไม่กี่วัน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีการซ้อมรับพระราชทานปริญญา มีการถ่ายรูปหมู่ ผมเองได้มีโอกาสถ่ายรูปคู่กับท่านอาจารย์ดังที่เห็นในภาพประกอบนี้ และครั้งนั้นเป็นครั้งสุดท้ายที่ผมได้พูดกับท่านอาจารย์ป่วยก่อนท่านต้องออกจากประเทศไทยไป และเป็นครั้งสุดท้ายที่อาจารย์พูดกับผม เพราะหลังจากที่ไปอยู่ต่างประเทศได้ไม่นาน ท่านอาจารย์ล้มป่วย และเสียความสามารถในการพูดรวมทั้งความสามารถในการเขียน ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ถือว่าเป็นพรสวรรค์ของท่านอาจารย์

ก่อนเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่นาน ผมเองก็ได้เข้าเรียนต่อในโครงการปริญญาโทเศรษฐศาสตร์ภาคภาษาอังกฤษ ที่คณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ โครงการนี้จัดว่าเป็นโครงการนานาชาติโครงการแรก ๆ ของประเทศไทย ที่ตั้งขึ้นโดยท่านอาจารย์ป่วยตั้งแต่ปี ๒๕๑๒ ก่อนที่คำว่า “โลกาภิวัตน์” จะเป็นคำฮิตติดปากหลายสิบปี นับว่าท่านอาจารย์ป่วยมีวิสัยทัศน์กว้างไกลมาก สามารถมองถึงความจำเป็นในอนาคตได้อย่างแม่นยำ ผมเองมีความรู้สึกที่ท่านอาจารย์ป่วยมีความภูมิใจกับโครงการนี้มาก เพราะพร้อม ๆ กับการเข้าเรียนต่อที่ธรรมศาสตร์ ผมสอบได้ทุนไปเรียนต่อปริญญาโทที่ U.P. ด้วย แต่เมื่อนำเรื่องนี้ไปปรึกษา กับท่านอาจารย์ป่วย ท่านก็ได้แนะนำให้ผมเรียนต่อที่ธรรมศาสตร์จะดีกว่า ซึ่งก็ตรงกับใจที่ผมคิดไว้ล่วงหน้า

ขณะที่เรียนปริญญาโทที่ธรรมศาสตร์ ผมก็ได้วางแผนจะเรียนต่อปริญญาเอกในต่างประเทศ ต้องยอมรับว่าในตอนนั้นผมเองไม่ค่อยคุ้นเคยหรือมีความรู้เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศมากนักเพราะเรียนเมืองไทยมาตลอด และข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ก็มีจำกัดไม่มากเหมือนตอนนี้ แต่มีสถานที่แห่งหนึ่งที่ผมมีความมั่นใจว่าดี นั่นคือ The East-West Center (EWC) ณ เมืองฮอนโนลูลู รัฐฮาวาย เพราะที่สถาบันนี้ท่านอาจารย์ป่วยรับทำหน้าที่อยู่ใน Board of Governors เท่ากับเป็นการประกันคุณภาพ เนื่องจากท่านอาจารย์ป่วยไม่ใช่คนที่รับตำแหน่งง่าย ๆ ถ้าไม่เห็นว่าคุณภาพดีจะทำประโยชน์ได้ ดังนั้นผมจึงได้สมัครทุนของ EWC และได้รับการคัดเลือกให้ได้รับทุนดังกล่าวเมื่อปี ๒๕๒๑ โดยให้ศึกษาที่มหาวิทยาลัยฮาวายควบคู่ไปด้วย

ที่มหาวิทยาลัยฮาวาย และที่ EWC ผมถือว่าผมไม่ผิดหวังเลยที่ได้เลือกสมัครมาเรียนที่นี่ โดยนอกจากวิชาความรู้ต่าง ๆ แล้ว ผมยังได้ประสบการณ์ที่คุ้มค่าในแง่ได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับนักศึกษานักวิชาการต่างชาติจากสหรัฐ และที่มาจากประเทศแถบเอเชียแปซิฟิกเกือบทุกชาติ และยังรวมถึงออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ด้วย โดยเฉพาะการที่ได้ได้อยู่พัก Hale Manoa เป็นเวลาสี่ปีเศษ ทำให้ทราบถึงความแตกต่างและความเหมือนกันของผู้คนต่างเชื้อชาติ เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างฉันท์มิตร ไม่มีการรังเกียจเหยียดหยามหรือดูถูกดูแคลนกัน ซึ่งผมเชื่อว่าสังคมเช่นนี้เป็นสิ่งที่ท่านอาจารย์ป่วยฝันที่จะเห็น

ที่ EWC นี่เองเป็นที่ที่ผมได้กลับมาติดต่อกับท่านอาจารย์ป่วยอีกครั้ง โดยเฉพาะผมเชื่อว่าจดหมายจะถึงท่านอาจารย์แน่นอน เพราะหลังเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ใหม่ ๆ มีความเชื่อว่าการเซ็นเซอร์จดหมายต่าง ๆ ที่ส่งจากเมืองไทย โดยเฉพาะส่งไปให้คนไทยในต่างประเทศ เนื่องจากเกรงว่าจะมีการให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นการต่อต้านรัฐบาล อย่างไรก็ตาม น่าเสียดายว่าตอนประมาณปี ๒๕๒๑ ท่านอาจารย์ป่วยได้ล้มป่วยลง และเสียความสามารถในการพูดและการเขียนด้วยมือขวา

แม้ท่านอาจารย์จะเขียนด้วยมือซ้ายไม่ได้ แต่ท่านอาจารย์ก็ได้สร้างความชุ่มชื้นและกำลังใจให้กับผมอย่างมาก เพราะอยู่มาวันหนึ่งผมได้รับจดหมายตอบจากท่านอาจารย์ ท่านเขียนถึงผมด้วยมือซ้าย ดูจากลายมือแล้วผมเชื่อว่าท่านต้องใช้ความพยายามอย่างมาก สิ่งที่ท่านเขียนถึงผมก็คือ ท่านเขียนแนะนำเพื่อนของท่านที่อยู่ที่ฮาวายให้ ๒ คน พร้อมทั้งให้ที่อยู่ ผมยังจำได้ว่าผู้ที่ท่านแนะนำคือ มิสเตอร์ทอนิน อดีตวิศวกรที่สร้างถนนพระราม ๑ และ มิสเตอร์สัจวัต มิชชัม เป็นพวกเคเวกเกอร์ ที่เคยมาเมืองไทย ผมเองได้ไปตามที่อยู่ที่ท่านให้ พบว่ามิสเตอร์ทอนิน ได้เสียชีวิตแล้ว อยู่แต่ภรรยา ซึ่งผมได้มีโอกาสพูดคุยและทานอาหารกับภรรยาเพื่อนของท่านอาจารย์ป่วยด้วย

เมื่อผมเรียนจบปริญญาเอก ผมได้กลับมาทำงานเมืองไทย ณ คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์เมื่อปี ๒๕๒๖ ซึ่งในเรื่องงานนี้ เพื่อนสนิทของผมหลายคนรู้ว่า ผมได้ตั้งเป้าว่า ผมจะประกอบอาชีพเป็นอาจารย์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ตั้งแต่ผมอยู่ชั้นมัธยม ซึ่งแน่นอนที่สุด แรงผลักดันนี้มาจากท่านอาจารย์ป่วย เพราะท่านเคยเป็นอาจารย์และเคยดำรงตำแหน่งคณบดีเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์มาก่อน ผมจำได้ฝังใจว่าครั้งหนึ่งเมื่อผมยังเด็กมีงานแต่งงานของลูกคุณอาที่ภัตตาคารโกยง บางขุนพรหม โดยคุณพ่อผมเป็นเจ้าภาพ ท่านอาจารย์ป่วยได้มาเป็นประธานกล่าวอวยพร และเมื่องานเลิกท่านได้กรุณาขับรถส่งเจ้าบ่าวเจ้าสาวด้วยตัวของท่านเอง ผมเองจำไม่ได้ด้วยเหตุอันใด ผมนั่งรถที่ท่านอาจารย์ขับมาด้วย โดยนั่งหน้าคู่กับท่านอาจารย์ ในขณะที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวนั่งข้างหลัง ผมจำได้ว่าในระหว่างนั่งอยู่ในรถท่านอาจารย์ได้พูดกับผม และให้กำลังใจว่าลูกหลานต้องพยายามให้มากกว่าคนรุ่นท่านอาจารย์ ประเทศชาติจึงจะพัฒนา คำกล่าวสั้น ๆ นี้แหละที่ผมจำได้ขึ้นใจ และพยายามมาตลอด อยากจะทำอย่างท่านอาจารย์ แม้ว่ารู้อย่างไรที่ไม่มีใครเทียบเท่าท่านอาจารย์ได้ แต่ก็ถือเป็นการสร้างจุดหมายให้กับชีวิต

เมื่อผมกลับมาทำงานที่ธรรมศาสตร์ราว ๔ ปี ในปี ๒๕๓๐ ท่านอาจารย์ป่วยได้เดินทางกลับมาประเทศไทยครั้งแรก หลังจากได้ออกจากประเทศไทยไปเมื่อปี ๒๕๑๙ ที่ธรรมศาสตร์มีการต้อนรับการกลับมาของท่านอย่างอบอุ่นยิ่งใหญ่มาก มีผู้คนหลายพันคนมาต้อนรับท่าน ผมเองตอนนั้นรู้สึกหัวใจพองโต ปลื้มใจแทนท่านอาจารย์ป่วย และเชื่อในกฎแห่งกรรมว่า ผู้ใดทำดีแล้วในที่สุดความดีนั้นต้องปรากฏไม่สูญหายไปไหน ผมเองก็ได้รับงานต้อนรับท่านอาจารย์ป่วย ทั้งที่จัดขึ้นโดยลูกศิษย์ลูกหาและคนที่เคยทำงานกับท่านอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ และงานจัดขึ้นในหมู่ญาติ ซึ่งถือว่าเป็นการชุมนุมญาติด้านคุณพ่อที่ใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งที่เคยจัดมา หลังจากที่เคยจัดมาครั้งหนึ่งที่บ้านเชิงสะพานวันชาติสมัยที่ผมเป็นเด็กอยู่ชั้นประถม

ถ้าผมจำไม่ผิด หลังจากการกลับมาบ้านครั้งนั้น ท่านอาจารย์ป่วยได้กลับเมืองไทยอีก ๓ ครั้ง โดยครั้งที่ผมจำได้แม่นคือ ช่วงที่กลับมาตอนผมดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ และ ๒๕๓๘ และอีกครั้งสุดท้าย พ.ศ. ๒๕๔๐ คือ การกลับมาเยี่ยมอาจารย์จอนบุตรชายของท่านที่เข้ารับการรักษาตัว ในการกลับมาครั้งนี้ผมเป็นคณบดี ท่านอาจารย์ยังดูแข็งแรงสมบูรณ์ดี ผมจำได้ว่าเมื่อไปรับอาจารย์มาที่ธรรมศาสตร์ท่านยิ้มแย้มมีความสุข มาร่วมทานข้าวกลางวันกับอาจารย์และเจ้าหน้าที่คณะเศรษฐศาสตร์ โดยทางคณะจัดอาหารที่ท่านชอบทานสมัยท่านทำงานอยู่คือ ก๋วยเตี๋ยวจากถนนวิสุทธิกษัตริย์ ซึ่งคนขายก็อายุมากแล้วเช่นกัน

ในการกลับมาเมื่อปี ๒๕๓๘ ท่านอาจารย์ได้แสดงให้เห็นอีกครั้งว่า ท่านเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่ได้ถือเนื้อถือตัวและมีความเมตตากรุณากับศิษย์อย่างมาก ผมจำได้ว่าหากกลับจากคณะเศรษฐศาสตร์จะไปส่งบ้านท่านที่ซอยอารีย์ พหลโยธิน รถยนต์ผ่านกระทรวงการคลัง ท่านจะไม่ชี้มือให้ผมนำท่านเข้าไปในกระทรวงเพื่อพบท่านอาจารย์อรรถ ธรรมโน ซึ่งเป็นศิษย์โปรดของท่าน และดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงการคลังอยู่ หลายคนคงทราบว่าท่านอาจารย์ป่วยเป็นผู้ที่จัดงานแต่งงานให้อาจารย์อรรถ และท่านทั้งสองมีความรักใคร่ชอบพอกัน ท่านอาจารย์อรรถบอกผมว่า รู้สึกเหมือนว่ามีภูเขาลูกมหึมาเคลื่อนเข้ามาหาท่าน ผมรู้สึกปลื้มใจแทนท่านอาจารย์อรรถอย่างมาก และผมก็คิดว่าท่านอาจารย์ป่วยดูคนไม่ผิด เพราะท่านอาจารย์อรรถนั้นถือว่าเป็นศิษย์เก่าเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ที่พวกเราภูมิใจท่านหนึ่ง และท่านได้ตอบแทนคณะและมหาวิทยาลัยมาโดยตลอด โดยเฉพาะท่านได้กรุณามอบเงินทุนสำหรับให้นักศึกษาที่ศึกษาโครงการปริญญาเอกของคณะเศรษฐศาสตร์ถึง ๑๐ทุน ซึ่งถือเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของอาจารย์ป่วยที่เน้นส่งเสริมการศึกษาโครงการนานาชาติ

สำหรับการกลับมาครั้งสุดท้ายของท่านอาจารย์ป่วย จำได้ว่าท่านไม่ค่อยแข็งแรง ทางลูก ๆ ไม่ได้ให้มาที่ธรรมศาสตร์ แต่ให้ไปพบที่บ้าน รู้สึกว่าสุขภาพของอาจารย์ดูอ่อนลงไปบ้าง ต่อมาในการเดินทางมาประเทศไทยครั้งสุดท้ายนั้น ท่านประสบอุบัติเหตุหกล้มในบ้านของท่านเอง และต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธ ซึ่งไม่ไกลจากบ้าน ซึ่งผมก็ทราบต่อมาว่าทางหมอที่รักษาท่านต่างรู้จักชื่อเสียงท่าน และรู้จักคุณความดีของท่าน จึงอาสาจะรักษาให้ท่านโดยไม่คิดมูลค่า

หลังจากการเกิดอุบัติเหตุครั้งนั้น ท่านอาจารย์ไม่ได้กลับเมืองไทยอีกเลย แต่ผมได้ติดต่อกับท่านอยู่บางครั้ง ภรรยาของท่านหรือที่ผมเรียกแบบไทยว่า บ้ามาร์กาเร็ตเขียนกลับมาบอกว่าท่านค่อนข้างจะลำบากในการช่วยเหลือตัวเอง และครั้งหนึ่งผมได้รับการขอร้องจากท่านอาจารย์นรนิติ เศรษฐบุตร ซึ่งเป็นอธิการบดีให้ช่วยติดต่อเรียนท่านอาจารย์ว่า จะขอนำปริญญาบัตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ด้านเศรษฐศาสตร์ที่ท่านได้รับจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ไปมอบให้ท่านที่ประเทศอังกฤษ ซึ่งด้วยความเกรงใจและความสมณะไม่ต้องการทำความลำบากแก่ใคร ภรรยาของท่านได้เขียนจดหมายมาแนะนำให้ส่งปริญญาบัตรทางไปรษณีย์ก็ได้

ส่วนสื่อครูนั้นก็ไม่จำเป็นที่จะต้องตัดให้ แต่เมื่อท่านอาจารย์นริติ และท่านนายกสภามหาวิทยาลัยคือ ท่านอาจารย์นงเยาว์ ชัยเสรี เดินทางไปอังกฤษ ท่านก็ยินดีให้เข้าพบและต้อนรับท่านอาจารย์ทั้งสอง

เมื่อผมได้เข้าดำรงตำแหน่งอธิการบดีตั้งแต่เดือนสิงหาคม ปี ๒๕๔๑ ผมได้เขียนจดหมายเพื่อเรียนให้ท่านทราบ ภรรยาของท่านเขียนจดหมายมาแสดงความยินดี และท่านอาจารย์ป๋วยได้เซ็นชื่อลงในจดหมายฉบับนั้นด้วย ผมเองปลาบปลื้มใจเป็นพิเศษ ไม่ใช่เพราะได้เห็นลายเซ็นท่านอาจารย์เท่านั้น แต่ในจิตใจของผมรู้สึกดีใจอย่างน้อย ท่านอาจารย์ได้มีโอกาสรับทราบ ว่า เด็กคนหนึ่งที่คุณอาจารย์เคยฝากฝังให้เรียนหนังสือเมื่อเกือบสี่สิบปีก่อน ได้มีโอกาสทำงานและทำประโยชน์ให้กับสถาบันที่ท่านอาจารย์รักและผูกพัน และผมตั้งใจจะทำให้ดีที่สุด แม้ว่าคงไม่มีวันจะทำดีเท่ากับท่านอาจารย์ก็ตาม

นอกจากนี้ ยังมีอีกสองสิ่งที่ผมดีใจที่ได้ทำงานสืบทอดเจตนารมณ์ของท่านอาจารย์ คือ อย่างแรก ในฐานะอธิการบดีผมได้มาทำงานในการสร้างธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต หลายคนอาจไม่ทราบว่า การวางแผนขยายธรรมศาสตร์ไปรังสิตนี้ถือเป็นวิสัยทัศน์ของท่านอาจารย์ป๋วยโดยแท้ กล่าวคือ เมื่อราว ๔๐ ปีก่อน ท่านอาจารย์ป๋วยเป็นคนแรกที่มองเห็นว่าในที่สุดแล้ว ธรรมศาสตร์คงจะต้องขยายตนเอง ไม่อาจใช้ที่ดินที่ทำพระจันทร์เพียงอย่างเดียวได้ ท่านจึงได้นำวางแผนขยายธรรมศาสตร์จากทำพระจันทร์ไปอยู่รังสิตด้วย โดยนำที่ของธรรมศาสตร์ที่บางชัน (ได้มาสมัยที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์เป็นอธิการบดี) ไปแลกกับที่ของกระทรวงอุตสาหกรรมที่รังสิต ซึ่งที่ดังกล่าวในปัจจุบันได้ใช้เป็นสถานที่ศึกษาหลักของนักศึกษาธรรมศาสตร์ชั้นปีหนึ่ง และนักศึกษาทุกชั้นปีในสายวิทยาศาสตร์ สาธารณสุขและวิศวกรรมศาสตร์ และในไม่ช้าจะกลายเป็นสถานที่เรียนหลักของนักศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสาขา ดังนั้นเมื่อผมเข้ามาเป็นอธิการบดี ผมจึงได้จัดส่งทั้งวิดิทัศน์ และภาพถ่ายของธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิตแก่ท่านในวันปีใหม่ โดยในวิดิทัศน์และภาพถ่ายนั้นผมได้ส่งภาพศูนย์กีฬาธรรมศาสตร์รังสิตระหว่างช่วงแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ครั้งที่ ๑๓ ให้ท่านด้วย ผมเชื่อว่าแม้ท่านจะพูดไม่ได้ แต่ท่านต้องดีใจแน่นอน ที่ได้เห็นธรรมศาสตร์ก้าวไปเป็นเมืองมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย

อย่างที่สอง ที่ผมคิดว่าถ้าท่านอาจารย์ป๋วยได้ล่วงรู้ ท่านก็คงจะดีใจแน่นอนคือ การสร้างความเป็นอิสระ (autonomy) ให้กับมหาวิทยาลัย คงจะทราบกันดีว่า ขณะนี้ในบ้านเมืองเรา มีการพูดถึงแนวทางที่จะทำให้มหาวิทยาลัยของรัฐเป็นเพียงมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล ที่จะมีความสามารถในการบริหารคล่องตัวขึ้นและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้ดีกว่า โดยเน้นว่าในแต่ละปีมหาวิทยาลัยจะได้เงินอุดหนุนเป็นก้อนจากรัฐบาลเท่านั้น แนวคิดนี้เชื่อใหม่ว่า ท่านอาจารย์ได้พูดได้ประชุมกับอาจารย์ของธรรมศาสตร์เป็นเวลาเกิน ๓๐ ปีก่อนหน้านั้นแล้ว แต่เพิ่งได้มาปฏิบัติหรือคิดหาแนวทางปฏิบัติกันจริงจังก็ตอนนี้ ดังนั้น ต้องถือว่าท่านอาจารย์ป๋วยเป็นคนที่ดีมองไปข้างหน้าได้กว้างไกล และมีสายตาวาวกว่าพวกเราอย่างมาก

ท่านอาจารย์ป๋วยได้เสียชีวิต ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๒ แต่ได้มีการประกาศเป็นทางการในประเทศไทยโดยบุตรของท่านอาจารย์เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๔๒ ผมเองในฐานะญาติได้มีโอกาสทราบล่วงหน้าก่อนมีการประกาศเป็นทางการ ๔ วัน แต่ได้รับการขอร้องให้ปิดข่าวไว้ ความรู้สึกแรกของผมที่ทราบข่าวนั้นบอกไม่ถูก จริง ๆ ยอมรับว่าเตรียมใจไว้แล้วว่าวันนี้คงมาถึง แต่อีกใจก็รู้สึกเสียใจและเสียายที่ท่านน่าจะยังมีชีวิตอยู่อีกยาวนาน โดยเฉพาอย่างยิ่งในปีนี้ คือ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ คณะเศรษฐศาสตร์จะฉลองครบรอบ ๕๐ ปีของการก่อตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ เรามีการวางแผนที่จะจัดงานคืนสู่เหย้าที่ธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต โดยจะมีการฉลองและแสดงกตัญญูกตเวทีแก่ท่านอาจารย์ด้วย แต่ท่านมาด่วนจากไปเสีย ผมจำได้ว่าวันที่ทราบข่าวว่าท่านถึงแก่อนิจกรรมเป็นตอนบ่าย ในตอนค่ำผมต้องไป

ร่วมกับทางสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์แถลงข่าวงานนี้ที่โรงแรมดุสิตธานี และต้องมาเฉพาะเจาะจงให้ผมพูดถึงท่านอาจารย์ป๋วยเสียด้วย ผมพูดไม่ค่อยออก ยิ่งมีนักข่าวมาถามว่า ท่านอาจารย์ป๋วยยังอยู่สบายดีที่อังกฤษหรือไม่ ผมไม่รู้จะตอบยังไง เพราะไม่อยากพูดเท็จ แต่ก็ได้ถูกขอให้ปิดข่าวไว้ จึงตอบเลี่ยงไปว่าท่านยังอยู่อังกฤษ แต่ไม่ได้พูดว่าท่านเสียชีวิตแล้ว

ท่านอาจารย์ป๋วยเป็นคนสมถะตลอดชีวิต ท่านไม่ต้องการทำให้ใครเดือดร้อน แม้แต่ตอนที่ท่านเสียชีวิตทางครอบครัวของท่านก็ปิดข่าวนี้ไว้ จนกระทั่งได้มีการฌาปนกิจเสร็จสิ้นแล้วที่อังกฤษ ถึงได้มีการเปิดเผยข่าวอย่างเป็นทางการ ด้วยเกรงว่าถ้ามีการเปิดเผยทันที อาจจะทำให้หลายคนลำบากต้องเดินทางไปร่วมงานที่อังกฤษ กระนั้นก็ตาม ผมคิดว่าท่านอาจารย์ป๋วยยังเป็นหลักชัยของพวกเราทุกคน แม้ในวาระสุดท้าย ผมยังจำภาพที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ว่า ไม่ว่าท่านไปที่ไหนมีแต่ผู้คนรายล้อมชื่นชม ในขณะเดียวกันแม้ท่านจะสิ้นไป แต่ท่านก็ยังเป็นศูนย์รวมใจของผู้คนมากมาย ทั้งที่อยู่ร่วมในยุคสมัยของท่านหรือแม้แต่ผู้ที่อยู่ที่เกิดที่หลัง ต่างมารวมกันระลึกถึงคุณงามความดีของท่านนับหมื่นนับแสน ผมเชื่อว่าถ้าดวงวิญญาณของท่านอาจารย์ป๋วย ได้รับรู้สิ่งนี้ ท่านก็定会ยินดีและภูมิใจอย่างที่สุด สมกับจดหมายฉบับล่าสุดลงวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๔๒ ที่ผมได้รับจากภรรยาของท่าน ที่กล่าวหลังจากที่ได้ดูหนังสือรวมภาพงานที่จัดขึ้นเพื่อระลึกถึงท่านอาจารย์ป๋วยที่ธรรม-ศาสตร์ว่า

“.....มันเป็นเรื่องน่าตื่นตันทึ่งที่ได้ทราบว่า มีผู้คนมากมายที่ซาบซึ้งประวัติชีวิตของท่าน และสิ่งที่ท่านยืนหยัดมาตลอดชีวิต”

นริศ ชัยสูตร

อาจารย์บูชา

กระผมได้ยื่นชื่อท่านเมื่อราว ๆ ๔๐ ปีก่อน บิดาของกระผมเล่าถึงความดี ความสามารถของท่านให้ฟัง
เนื่องเพราะบิดาของกระผม

ภาคภูมิใจที่ร่วมตระกูลหวาง (แซ่ฮวี่) กับท่านอาจารย์
กระผมจำภาพแห่งความภาคภูมิใจของบิดาได้อย่างยิ่ง

กระผมไม่ได้เป็นชาว มช. ไม่ได้เป็นลูกศิษย์ท่านโดยตรง ไม่เคยได้พบได้เห็นแม้แต่ตัวของท่านอาจารย์
มาได้รู้จักท่านอาจารย์จาก “จดหมายจาก นายเข้ม เย็นยิ่ง ถึงผู้ใหญ่ท่าน เกียรติก้อง” ราว ๆ ปี ๒๕๑๔
กระผมเรียนอยู่ที่เชียงใหม่ และรู้จักท่านอาจารย์มากขึ้นจาก “สันติประชาธรรม”
ซึ่งถือเป็นอุดมคติในการดำรงชีวิตของกระผมมาโดยตลอด
ความรู้สึกของกระผมต่อท่านอาจารย์นั้นเสมือนกับความรู้สึกของกระผมที่มีต่อบิดาบังเกิดเกล้า
บิดาของกระผม ชื่นชมท่านอาจารย์ดุจพี่ชาย

การจากไปของท่านอาจารย์เสมือนการสูญเสียบุคคลในครอบครัว
บิดาของกระผมฝากความเสียใจมายังครอบครัวของท่าน
อาจารย์มา ณ ที่นี้ด้วยความนับถือ

ส่วนตัวกระผมเองขอยึดมั่นในอุดมการณ์สันติประชาธรรมเพื่อเป็นอาจารย์บูชา
จะใช้ความสามารถที่มี เผยแพร่อุดมคตินี้ตามศักยภาพที่มีต่อครอบครัว
ญาติมิตร องค์กรในบังคับบัญชา ชุมชนที่มีส่วนร่วม
โดยแนวทาง “สันติประชาธรรม”

ถึงจะไม่รู้จักท่านมากนักแต่ก็รู้ว่าท่านเป็นคนดีคนหนึ่ง ท่านได้ทำอะไรต่ออะไรให้ธรรมศาสตร์มากมาย
ขอให้ท่านนอนหลับให้สบาย
ถึงตัวตายแต่ความดีจะยังคงอยู่ในใจของพวกเราชาวธรรมศาสตร์ตลอดไป

นับทอง จุลพันธ์

ผลงานเลี้ยวหนึ่งของอาจารย์ป่วย

ดร.ป่วย อึ้งภากรณ์ ที่เพิ่งเสียชีวิตไปนั้น ในความรู้จักของผู้คนทั่วไป คงเป็นเพียงบุคคลในอดีต แต่ความจริงแล้ว คนจำนวนไม่น้อยยังคงได้รับประโยชน์ที่ท่านได้ริเริ่มไว้ โดยที่ไม่รู้ตัว

“อาจารย์ป่วย” ที่ผู้คนเรียกขานนั้น มีที่มาจากการก่อตั้งมูลนิธิให้ท่าน
ผู้จัดตั้งมูลนิธิได้ขอให้ท่านเลือกจะใช้ชื่ออะไร มีทั้งศาสตราจารย์, ดร., อาจารย์
ท่านเลือกที่จะใช้ชื่อมูลนิธิว่า “มูลนิธิอาจารย์ป่วย” โดยไม่ใส่นามสกุล
สำหรับประวัติของอาจารย์ป่วย นั้น

ท่านเคยเป็นเสรีไทยหมายเลข ๑๔ รหัสเข้ม
เป็นคนดีและอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
โดยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการธนาคารแห่งประเทศไทยในเวลาเดียวกัน
และด้วยความคิดที่ว่า “ความแข็งแกร่งของสถาบัน อยู่ที่คน”

ท่านได้พัฒนาศักยภาพของนักศึกษาและบุคลากรของคณะเศรษฐศาสตร์ และบุคลากร สปท.
ด้วยการขอทุนจากต่างประเทศ เพื่อพัฒนาโครงการต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เช่น ทุนร็อกกีเฟลเลอร์ นำมาจัดตั้งโครงการปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์ ภาควิชาภาษาอังกฤษ
นอกจากนี้ยังหาทุนจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อให้อาจารย์ มธ. เรียนปริญญาเอกทางด้านเศรษฐศาสตร์ จำนวนมาก
ตั้งโครงการนักเรียนทุน สปท. เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓

นอกจากการหาทุนแล้ว อาจารย์ป่วย ได้คัดเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาเป็นพนักงาน สปท.
และอาจารย์ที่ มธ. อีกด้วย

ในระหว่างนี้ ท่านได้หาพื้นที่สำหรับ มธ. ย้ายไปที่ศูนย์รังสิต
รวมทั้งขอทุนต่างประเทศ เพื่อจัดตั้งสถาบัน AIT ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับ มธ. ศูนย์รังสิต
และเขียนตำราเศรษฐศาสตร์ ภาษาไทย ให้นักศึกษาได้เข้าใจยิ่งขึ้น
โดยมีอาจารย์สุภาพ ยศสุนทร ร่วมเขียนด้วย

นอกจากการพัฒนาบุคคลและสถาบันแล้ว อาจารย์ป่วย ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา
ระบบการเงินการคลังของประเทศ อาทิ
ปรับปรุงระบบการเงินการคลังของประเทศ โดยจัดระบบงบประมาณ และตั้งสำนักงานประมาณ
ให้แยกออกจากกระทรวงการคลัง

ออก พ.ร.บ. ธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งปรับปรุงใช้จนถึงปัจจุบัน
เริ่มพัฒนาตลาดทุน จนกระทั่งกลายเป็นตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
ตั้งโรงพิมพ์ธนบัตร ที่ สปท.

ขอรับรองให้นักการเมืองและนายทหารชั้นผู้ใหญ่ในสมัยนั้น เลิกเป็นกรรมการธนาคารพาณิชย์

แม้ว่าวันนี้ ไทยจะเป็นลูกหนี้ของ World Bank แต่ในสมัยที่อาจารย์ป่วย เป็นผู้ว่าฯ ธปท. ไทยก็เคยเป็น “เจ้าหนี้” ของ World Bank ด้วยการนำเงินสำรองของประเทศ ซึ่งมีเหลือจำนวนมากในสมัยนั้น มาพัฒนาประเทศ โดยให้อยู่นอกกระบวนการงบประมาณ คือไม่มอบเงินจำนวนนี้ผ่านรัฐบาล แต่นำไปให้ World Bank กู้ เพื่อให้ประเทศไทยกู้มาพัฒนาระบบสาธารณูปโภคของประเทศ เช่น สร้างทางหลวงทั่วประเทศ และนำเงินกู้ดอกเบี่ยต่ำอีกส่วนหนึ่งให้รัฐบาลกู้มาสร้าง รพ.รามาธิบดี ในขณะที่พัฒนาคน สถาบัน และระบบการเงิน แต่อาจารย์ป่วยก็ไม่ลืมที่จะพัฒนาชนบท ท่านได้ตั้งมูลนิธิบูรณะชนบท เพื่อหาต้นแบบในการพัฒนาชนบทไทย โดยเริ่มที่จังหวัดชัยนาท และได้ตั้งโครงการบัณฑิตอาสาขึ้นมา

สิ่งที่เล่ามาทั้งหมดนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของงานที่อาจารย์ป่วยได้ทำ ด้วยเหตุที่ท่านเป็นคนกล้าคิด กล้าทำในสิ่งใหม่ ๆ และให้ความสำคัญกับ teamwork ที่ดี จึงทำให้ท่านทำงานได้มากมาย และประสบความสำเร็จ

teamwork ที่ดังในสมัยที่อาจารย์ป่วยเป็นผู้ว่าฯ ธปท. ประกอบด้วย

- คุณพิสุทธิ นิมมานเหมินทร์ (รองผู้ว่าฯ ธปท. สมัยนั้น และต่อมาก็ได้ดำรงตำแหน่ง ผู้ว่าฯ ธปท.)
 - คุณสมหมาย สุนตระกุล (ต่อมาได้ดำรงตำแหน่ง รมว.คลัง)
- คุณประจิตร ยศสุนทร (ปัจจุบันเป็นประธานบริหารธนาคารไทยพาณิชย์)
- คุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร (ผู้หญิงคนแรกที่ได้เป็นกรรมการบริหารของ World Bank)

สิ่งที่ทำให้เป็น teamwork ที่ดีอีกประการหนึ่งคือ อาจารย์ป่วย เป็นผู้ที่ยอมรับในความแตกต่างของคน เพราะแต่ละคนมีความสามารถและความถนัดที่ต่างกัน ท่านจึงให้คนทำงานตามความสามารถ คนที่ทำงานกับท่านจึงทำด้วยความสบายใจ

เรื่องเล่าเก่า ๆ ที่เป็นปัจจุบันของอาจารย์ป่วย

ยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่หยุดนิ่ง

และดูเหมือนว่าสิ่งที่เล่ามาทั้งหมด ยังไม่พบว่ามีสิ่งใดที่ท่านทำให้ตนเอง

นอกจากเพื่อประเทศชาติและสังคม

ซึ่งเป็นสิ่งที่พึงยกย่องและปฏิบัติตาม

แม้จะไม่ได้สักเพียงเลี้ยวหนึ่งของท่านก็ตามที

นิตยา กบข. และอดีต นศ.มธ. ปี ๓๖

แต่อาจารย์ป่วย

คนดี	อาจารย์ป่วย	แม่ชีพม่วย	ดับสังขาร
คำสอน	อุดมการณ์	ควรจดจาร	แผ่นดินไทย
ศิษย์ของ	ธรรมศาสตร์	อภิวัต	ร่วมอาลัย
ชาติหน้า	มีจริงไหม	ให้อาจารย์	คืนกลับมา

นุชนาถ ธรรมมโนมัย

บทเสวนา “ดร.ป่วย ที่ข้าพเจ้ารู้จัก”

คัดลอกและปรับปรุงจากบันทึกการเสวนาเรื่อง “ดร.ป่วย ที่ข้าพเจ้ารู้จัก” จัดโดยคณะเศรษฐศาสตร์ ร่วมกับสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ณ ห้อง เอ.ที มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๖ ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือ คิดถึงอาจารย์ป่วย โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า ๒๕๖๗

ผู้ร่วมการเสวนาประกอบด้วย ดร.อรรณ ธรรมโน ดร.เสนาะ อุณากุล และคุณสวัณณ์ วรดิกล โดยมี คุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ เป็นผู้ดำเนินรายการ

ก่อนเริ่มการเสวนา คุณทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ ได้เรียนเชิญ ศาสตราจารย์ ดร.สิริ สมบัติศิริ กล่าวนำ การเสวนา

สิริ สมบัติศิริ

ท่านนายกสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ท่านคนบดี และท่านผู้มีเกียรติที่รักและศิษย์เก่าหรือไม่เก่าของผมที่อยู่ในที่นี้ทุกคน ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับฉันทานุมัติให้มาพูดในฐานะที่เป็นอาจารย์เก่าแก่คนหนึ่ง คือ ถึงไม่เป็นเพราะอาวุโสนัก แต่ก็รู้สึกว่าเก่ากว่าใคร ผมคิดว่าอาจารย์ที่เก่าและแก่กว่าผมก็ยังมี แต่ไม่รู้มาจับพลัดจับผลูอย่างไร ผมก็เลยมาปรากฏตัวอยู่ที่นี้ ทั้งนี้เป็นความรู้สึกประทับใจอย่างยิ่ง ความสำคัญในวันนี้มีหลายประการเหลือเกิน แต่ผมยินดีที่ได้เห็นสมาชิกเก่า ๆ ของเราที่ได้มาวันนี้มาพร้อมเพรียงกัน เป็นส่วนใหญ่ เหตุที่ผมมีความยินดีและรู้สึกเป็นเกียรติก็เพราะว่า วันนี้เป็นวันสำคัญวันหนึ่งในชีวิตของพวกเราชาวคณะเศรษฐศาสตร์ เรามาเพื่อฉลองคุณความดีของอาจารย์ผู้ใหญ่ของเราคนหนึ่ง ซึ่งไม่สามารถจะมาอยู่ในที่นี้ได้ คือ ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อังภากรณ์ เรามีความรู้สึกระลึกถึงบุญคุณที่ท่านได้ก่อสร้างไว้ในคณะเศรษฐศาสตร์

คณะเศรษฐศาสตร์ของเราเนี่ย เดิมทีก็มากันเรื่อย ๆ เป็นไปตามพระราชบัญญัติ มีคนบดีคนหนึ่งมีอาจารย์ประจำคนหนึ่ง นอกนั้นก็มีส่วนพนักงานอยู่ ๒-๓ คนบ้าง มีอยู่ ๒ ห้อง ก็สอนกันมา มีอาจารย์หลายคนเป็นอาจารย์ภายนอก ผมคนเดียวเป็นอาจารย์ภายใน รับหน้าที่หมดไม่ว่าอะไรรับหมด

พออาจารย์ป่วยมาเป็นคนบดี ตอนนั้นมันขึ้นอย่างบอกไม่ถูก บวม บวม บวม (ปรบมือ) ผมไม่รู้จะใช้คำว่าอย่างไรดี มาใช้คำภาษาที่เรียกว่าสมัยใหม่ที่เรียกว่าบวม ก็บวมกับเขาด้วย มันบวมจริง ๆ

ในสมัยที่ผมอยู่เนี่ย เขียนหนังสือเท่าไรก็แล้ว ทำบันทึกก็แล้ว อะไรก็แล้ว ไม่สามารถที่จะได้รับประโยชน์จากองค์กรต่างประเทศเลย เขาบอกว่าไม่พร้อมบ้าง อะไรว้าง ขอน้อยและขอให้ส่งครุภาษาอังกฤษมาเถิดสักคนก็ดี เจียบ ส่งรายงานไปบอกว่าเดี๋ยวนี้จะต้องทำอย่างนั้น อย่างนี้ เจียบ แหม...ผมไม่รู้จะทำอย่างไรหมดปัญญา วันดีคืนดีฝันอาจารย์ป่วยมาเป็นคนบดีเท่านั้น บอกว่าไม่ต้องเขียนหนังสือหรอก เขายื่นมาเลย สหรัฐอเมริกาเลยมายื่นกันเป็นแถวเลยครับ ส่งอาจารย์มาตั้งคณะหนึ่งเลยนะฮะ มาถึงก็จัดการกันใหญ่ เรียบร้อยเราจึงได้มาอยู่ในสถานะที่เคียงบ่าเคียงไหล่กับสถาบันต่างประเทศได้จนทุกวันนี้ เพราะฉะนั้น ผมคิดว่าท่านผู้นี้คือ ดร.ป่วยได้ทำประโยชน์ให้แก่คณะอย่างมากมาย

ที่เราวันนี้ก็เพราะว่าเราระลึกถึงบุญคุณท่านที่ได้สร้างคณะเศรษฐศาสตร์ให้เคียงบ่าเคียงไหล่กับในต่างประเทศ และที่สำคัญที่สุดก็คือได้แสดงความกตัญญูทวนเวทีต่อผู้ที่มีบุญคุณแก่เรา อันนี้เป็นธรรมะอันสูงสุดซึ่งคุณทั้งหลายคงทราบดีแล้วว่า ไม่มีอะไรที่จะน่านับถือนอกจากบิดามารดา หรือครูบาอาจารย์ วันนี้ท่านทั้งหลายก็ได้แสดงให้เห็นแล้ว และต่อไปผมเชื่อว่าท่านคงจะแสดงความหนักแน่นให้เห็นความสามัคคีของคณะเศรษฐศาสตร์อีก ในเรื่องที่จะช่วยเสริมสร้างและก่อสร้างห้องสมุดหรือหอสมุดดร.ป๋วย ทำให้ผมเห็นว่าการที่ท่านทำแล้วนั้นเป็นนิมิตดีเหลือเกินสำหรับคณะเศรษฐศาสตร์ เพราะห้องสมุดเป็นที่รวมความคิดและชุมชนซึ่งเป็นประโยชน์แก่ชนรุ่นหลังอย่างยิ่ง

ถ้าเราเกิดมาในโลกนี้เราไม่ได้ทำอะไรไว้ รู้สึกว่าเราเกิดมาในชีวิตนี้เสียเปล่า ประเทศเราต้องการผู้ที่มีความคิดและปฏิบัติตามความคิดให้ถูกต้อง เหตุที่ยังจวนเจียนอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะว่า มีความคิดอยู่บ้างแล้ว แต่ยังปฏิบัติกันไม่ถูกต้อง อันนี้ผมคิดว่าขอฝากไว้กับตัวท่านเมื่อเรามีความคิดที่จะมาร่วมกันในเรื่องนี้ ในอันที่จะรวบรวมเอกสารต่าง ๆ อันที่จะเป็นแนวทางปฏิบัติของมนุษย์ต่อไปนั้น ผมคิดว่าเป็นกุศลอย่างหนึ่งในชีวิตของเราเท่าที่เรายู่ร่วมกัน เพราะฉะนั้นในฐานะที่ผมได้มีโอกาสมาพุดแทนอาจารย์ทั้งหลาย ก็ขอขอบพระคุณทุก ๆ ท่านที่มา และขอให้รู้สึกว่สมาชิกของเราเนี่ยจะร่วมกันเป็นความสามัคคีที่จะเจริญดำเนินความคิดของท่านผู้ริเริ่มก่อการในการตั้งสมาคมนี้ต่อไป และผมก็รู้สึกว่าได้เห็นแล้ว ความสามัคคีของเราเนี่ยเกิดขึ้นและเชื่อว่าคงจะเจริญต่อไปในอนาคต ผมขอขอบพระคุณ

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

ในนามของลูกศิษย์ กระผมขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์สิริ สมบัติศิริ ที่ได้ให้เกียรติกับงานในวันนี้ ที่ท่านออกตัวว่ามีอาจารย์ที่แก่กว่านี้ ผมได้กราบเรียนถามท่านคณบดีแล้ว ปรากฏว่าไม่มี มีท่านหนึ่งคือ ดร.เดือน บุญนาค เราไม่เชิญท่านมาแล้ว (หัวเราะ)

เพื่อน ๆ พี่ ๆ และน้อง ๆ ที่เคารพตลอดจนแขกผู้มีเกียรติ ซึ่งเดี๋ยวนี้ได้เป็นศิษย์เก่าของคณะเศรษฐศาสตร์ และผู้ซึ่งมีความสนใจในเกียรติคุณและคุณความดีของ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ในโอกาสที่คณะเศรษฐศาสตร์และสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ได้เป็นเจ้าภาพในการจัดวันทีระลึก เนื่องในโอกาสคล้ายวันเกิด ๖๘ ปีเต็ม ของอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ ทางคณะผู้จัด คือทั้งสมาคมฯ และคณะเศรษฐศาสตร์ ได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๓ ท่านบนเวทีนี้มาเป็นผู้นำสนทนาในเรื่อง “ดร.ป๋วย ที่ข้าพเจ้ารู้จัก” ซึ่งทั้ง ๓ ท่านนี้ก็มีความรู้สึกสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้ที่เรากำลังจะกล่าวถึงในแง่มุมต่าง ๆ กัน เราจะใช้เวลาในการคุยกันจนกระทั่งถึงประมาณ ๒ ทุ่มครึ่ง คิดว่าคงจะพอสมควร เพราะว่าเราจะคุยเรื่องของ ดร.ป๋วย ทุก ๆ ปี คุยกันเรื่อยไปจนกว่าเราจะไม่อยากคุย

คนที่เราได้กราบเรียนเชิญมาในวันนี้ ผู้ร่วมอภิปรายท่านแรกที่ผมใคร่ขอแนะนำ ปัจจุบันเป็นอธิบดีกรมสรรพสามิต อดีตของท่าน ก่อนที่จะอยู่กรมสรรพสามิต ก็คือ หัวหน้ากองเศรษฐกิจของกระทรวงการคลัง ท่านผู้นี้เริ่มรู้จักกับ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ ตั้งแต่เป็นนักศึกษาปีสุดท้ายในคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อปี ๒๔๙๖ นะครับ เมื่อเรียนจบแล้วก็ทำงานเป็นเลขานุการส่วนตัวของอาจารย์ป๋วย เมื่อปี ๒๔๙๗ และ ๒๔๙๘ หลังจากนั้นก็มีโอกาสได้สัมผัสกันในแง่เป็นลูกน้องที่สำนักงานเศรษฐกิจการคลังตั้งแต่ปี ๒๕๐๕-๒๕๑๑ รวม ๖ ปีเต็ม ๆ และก็ยังเป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ของเราอีกประมาณ ๕-๖ ปี ลูกศิษย์ในยุค ๒๕๐๕-๒๕๑๐ จะรู้จักเป็นอย่างดีในช่วงนั้น ผมขอแนะนำ ดร.อรรณ ธรรมโน (ปรบมือ)

สำหรับผู้อภิปรายท่านที่สอง ปัจจุบันท่านเป็นเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อดีตของท่านหมาด ๆ ก็คือ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย แล้วก็ยังเป็นอาจารย์ของเรามาเป็นเวลาคิดว่ามากกว่า ๑๐ ปี เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งมีความสนิทสนมกับท่านอาจารย์ป่วยอย่างมาก และปัจจุบันนี้ท่านก็ได้เจริญรอยตามอาจารย์ของเรา คือ ทำทุกอย่างเพื่อให้เศรษฐกิจของชาติดีขึ้น และเป็นกำลังสำคัญของรัฐบาลในการที่จะผ่านพระราชบัญญัติ หรือนโยบายเศรษฐกิจอะไรก็ตาม จะต้องผ่านมือท่านผู้นี้เสมอ ผมขอแนะนำ ดร.เสนาะ อุณากร (ปรบมือ)

สำหรับผู้อภิปรายท่านสุดท้าย เพื่อน ๆ หลายคนอาจจะแปลกใจว่าทำไมถึงเลือกเชิญ ชื่อของท่านมาเป็นอันดับต้น ๆ เลย ทั้ง ๆ ที่ท่านผู้นี้ไม่เคยสอนในคณะเศรษฐศาสตร์ ไม่เคยทำงานในธนาคารใด ๆ มีแต่ใช้ธนบัตรที่มีลายเซ็น ดร.ป่วยมาหลายปี แต่ว่ามีหลาย ๆ ช่วงในชีวิตที่ได้เข้ามาสัมผัสกับ ดร.ป่วย ซึ่งผมพยายามที่จะหลอกถามว่าช่วงไหน ท่านก็บอกว่าเอาไว้เดี๋ยวเล่าให้ฟัง เดี่ยวจิต เดี่ยวจิต (เสียงหัวเราะ) พวกเรารู้จักท่านในนามของ **รพีพร** ซึ่งเป็นนักประพันธ์นามกระเดื่อง มีผลงานอย่างมากมาสุดที่จะจดจำ เรื่อง **พิราบแดง** ที่ท่านเขียนนั่นก็คือ ขวัญใจของหนุ่มสาวร่วมสมัยในขณะนี้ และท่านยังมีผลงาน มีไฟที่จะเขียนอะไรอีกมากมายกายกอง ท่านผู้นี้ก็คือ **คุณสุวัฒน์ วรดิลก** (ปรบมือ)

การสนทนาครั้งนี้ไม่มีรอบไม่เหมือนกับการอภิปราย เพราะการอภิปรายทุกชนิดที่ว่า รอบ ๑ รอบ ๒ นั้น ก็คือการเข้าคิวกันเล็คเชอร์ นั้นเอง แต่เราไม่นิยม ผมก็จะขอเริ่มต้นจากท่านอาจารย์ ดร.อรัญ กรุณา ได้คุยว่าท่านได้รู้จักอาจารย์ป่วยอย่างไร และท่านประทับใจอะไร มีอะไรบ้างที่ท่านจะฝากเป็นข้อคิดสำหรับลูกศิษย์ลูกหาที่เป็นผู้ฟัง ขอเรียนเชิญท่านอาจารย์ ดร.อรัญ

อรัญ ธรรมโน

ผมขอขอบคุณท่านคนบดี ผมขอขอบคุณ คุณทินวัธน์ ที่กรุณาแนะนำข้อเท็จจริง ผมอยากจะเรียนเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องสักนิดนะครับ ผมเข้าใจว่าท่านอาจารย์สิริ สมบัติศิริ ไม่ใช่อาจารย์ที่แก่ที่สุดในคณะอาจารย์ที่อาวุโสกว่านี้คือ ขุนประเสริฐคุรุมาตรา ขณะนี้ท่านยังมีชีวิตอยู่ แล้วก็ในสมัยนั้นเรามีอาจารย์ประจำอยู่เพียง ๒ ท่านคือ คนบดี (ขุนประเสริฐคุรุมาตรา) กับอาจารย์สิริ ผมเป็นนักศึกษาเรียนเศรษฐศาสตร์รุ่นที่ ๔ คณะเศรษฐศาสตร์ตั้งเมื่อปี ๒๔๙๒ ผมเข้าเรียนรุ่นที่ ๔ ปี ๒๔๙๕

การเรียนสมัยนั้นส่วนใหญ่คณะเศรษฐศาสตร์เราก็มีวิชากฎหมายค่อนข้างมาก ครึ่งต่อครึ่งของวิชาที่เรียนเป็นวิชากฎหมาย การเรียนไม่ค่อยยาก ผมเข้ามาเรียนปี ๒๔๙๕ เวลานั้นคณะเศรษฐศาสตร์ต้องการดึงคนเข้าเรียนมาก ๆ ก็มีการโฆษณาในปิ่นว่า ใครเข้ามาเรียนในปีหนึ่ง ถ้าสามารถสอบในสมัยทั่วไปได้หมดสมัยที่เขาแก้ตัวก็ให้สอบในปีถัดไปได้เลย ฉะนั้นผมเข้ามาในปี ๒๔๙๕ ผมจบการศึกษาในปี ๒๔๙๖ ผมเรียนเพียง ๒ ปี เพราะมีการนี้ ง่ายมากตอนนั้นใคร ๆ ก็เรียนได้ ผมเข้าใจว่าเนื่องจากมีคนเข้ามาเรียนน้อย จึงมีคนเรียนจบภายในสองปีน้อย ถ้ามีคนมาเรียนเยอะแยะก็มีคนจบ ๒ ปีเยอะแยะ

พอจบ ๒ ปี ผมออกไปทำงานเลย ทาง ก.พ. ตีปริญญาบอกว่าควรให้เท่าจบพาณิชย์ (เสียงหัวเราะ) เพราะเรียนแค่ ๒ ปี ก็มีการต่อรองกันยกใหญ่ ในที่สุด ก.พ. บอกว่ามีข้อยกเว้นให้คนหนึ่ง เนื่องจากพอดีผมได้เกียรตินิยมด้วย ตีค่าเกียรตินิยมมาเป็นปริญาตรี แล้วก็ขอให้คณะเศรษฐศาสตร์เลิก เพราะถ้าหากเรียนแบบนี้ต่อไปคนจบ ๒ ปีหมดแล้วจะมีปัญหาคนว่างงานกันเยอะด้วย

ขอถือโอกาสประชาสัมพันธ์นิดหนึ่ง ผมรู้สึกดีใจที่ได้รับเชิญมาในวันนี้ ไม่แน่ว่าผมจะสามารถทำหน้าที่ได้ดี แต่ว่าก็ต้องมาในเมื่อได้รับเชิญแล้ว แล้วก็ความอยากมีมากกว่าความสามารถ... (หัวเราะ)

ผมใกล้ชิดกับท่านอาจารย์ป่วย ครั้งแรกที่สุดในชีวิตของผม ก็คือตอนที่ผมเรียนในคณะเศรษฐศาสตร์ วิชาชั้นปีที่ ๓ ในปี ๒๕๓๖ อาจารย์ป่วยเป็นผู้บรรยายวิชาการคลัง ด้วยความประทับใจจากการที่ผมฟัง อาจารย์บรรยาย ตอนที่ผมสอบวิชาชั้นปีที่ ๓ ได้อนุปริญา อาจารย์ก็บอกว่าให้ผมไปสมัครสอบเข้าทำงานที่ กระทรวงการคลัง ซึ่งตอนนั้นอาจารย์เป็นที่ปรึกษาการคลังอยู่ ผมก็ไปสอบ ผมถามอาจารย์ว่ามีคนไปสอบ มากเหลือเกิน ผมจะสอบได้หรือเปล่า เพราะผมจบแค่อนุปริญญาไปสอบ ไม่ได้ปริญญาตรีนะครับ อาจารย์ ป่วยบอกว่าไม่เป็นไรขอให้ไปสอบ เพราะอาจารย์จะออกข้อสอบวิชาเศรษฐศาสตร์เอง วิชาเฉพาะตำแหน่งนั้น คือวิชาเศรษฐศาสตร์...(หัวเราะ) ผมก็ไปสอบ แล้วปรากฏว่าผมแพ้คนอื่นแทบทุกวิชา แต่วิชาอาจารย์ผมสอบ ได้คนเดียว...(หัวเราะ) เพราะเหตุว่าสมัยนั้นไม่ค่อยมีใครรู้วิชาเศรษฐศาสตร์ พวกที่ไปสอบมีผมรู้อยู่คนเดียว และอาจารย์ออกข้อสอบ... (หัวเราะ) ผมก็ได้ไป

ผมเข้าไปก็มีโอกาสทำหน้าที่อยู่ในกองเศรษฐกิจ แต่ทำหน้าที่เป็นเลขานุการส่วนตัวของท่าน เวลาท่าน จะไปไหนก็เอาผมไปลงงานรายงานการประชุมบ้าง เป็นหน้าที่ในรูปนั้น ผมทำหน้าที่ร่วมกับสุภาพสตรีคนหนึ่ง คือคุณสาคร (ถาวรโรทธิ) ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดท่านค่อนข้างมาก คุณสาครทำหน้าที่เหมือนเลขานุการด้านสังคม ส่วนผมทำหน้าที่เลขานุการด้านวิชาการ

ผมทำหน้าที่อยู่ระยะหนึ่ง ก็สอบชิงทุน ก.พ. ในความต้องการของกระทรวงการคลังไปศึกษาต่อที่ สหรัฐอเมริกาได้ ผมถามอาจารย์ว่าผมควรจะไปเรียนกี่ปีดี อาจารย์บอกว่าไปเรียนนาน ๆ เพราะเห็นว่าทาง กระทรวงเรามีคนทำงานได้เยอะ เพราะฉะนั้น ถ้าผมไม่อยู่สักคนก็ไม่ใช่ไร...(หัวเราะ) ฉะนั้นขอให้เรียนให้นานที่สุด ขอให้จบกลับมาได้ปริญญาสูง ๆ ผมก็ไปนั่งเรียนอยู่หลายปีเพราะผมเรียนหนังสือไม่ค่อยดีนัก เมื่อผมจบแล้วก็กลับมาทำงานที่กระทรวงการคลัง ตอนนั้นผมได้มีโอกาสใกล้ชิดอาจารย์อีกครั้งหนึ่ง ในขณะนั้น อาจารย์เป็นที่ปรึกษากระทรวงการคลังอยู่ และต่อมามีอีกส่วนหนึ่งก็ได้เป็นผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจ การคลัง อันนี้ผมเข้าใจว่า ประวัติที่ได้พิมพ์แจกไปเกิดความบกพร่องในเรื่องเวลานิดหนึ่งความจริงเวลาที่ ระบุไว้ ท่านเป็นตำแหน่งอะไรต่าง ๆ รู้สึกจะผิดพลาดไปนิดหนึ่ง **สำนักงานเศรษฐกิจการคลังตั้งขึ้นราว ๆ กลางปี ๒๕๐๕ เพราะฉะนั้น ท่านจะเป็นผู้อำนวยการในปี ๒๕๐๓ หรือ ๒๕๐๒ คงเป็นไปได้**

ผมรับใช้ท่านค่อนข้างเต็มที่อยู่ระยะหนึ่ง จนถึงปี ๒๕๑๑ ผมก็ถูกย้ายไปอยู่กรมสรรพสามิต ก็ทำ หน้าที่ในเรื่องอบายมุขทั้งหลายจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ หลังจากปี ๒๕๑๑ จนถึงก่อนที่อาจารย์จะเดินทางออกจาก ประเทศไทยในปี ๒๕๑๙ ผมก็มีโอกาสใกล้ชิดอยู่บ้างแต่ก็ไม่มากมายนัก ไม่เหมือนระยะก่อนปี ๒๕๑๑

ความใกล้ชิดประการหนึ่งที่ผมอยากเรียนก็คือว่า ผมเป็นเด็กบ้านนอก เกิดอำเภอเบตง จังหวัดยะลา มาเรียนอยู่กรุงเทพฯ เกือบจะเรียกว่าเป็นกำพร้าพอสมควร อาจารย์ป่วยท่านก็มีความสงสารผมพอสมควร ได้ดูแลอุปการะผมเรื่อยมา แม้กระทั่งตอนผมจบจากต่างประเทศมาแล้วก็คิดจะแต่งงาน ก่อนไปผมรู้จัก นักศึกษาเศรษฐศาสตร์ที่นั่นคนหนึ่ง แล้วก็รู้สึกว่าจะรักกันแล้ว...(หัวเราะ) พอกลับมา ก็คิดจะแต่งงานกัน แต่ก็ไม่ทราบว่าจะแต่งงานกันอย่างไร เพราะไม่มีสตางค์นะครับ อาจารย์ถามว่าแต่งแน่หรือ ผมบอกว่าแน่ อาจารย์บอกว่าจัดการให้เอง

ฉะนั้นงานแต่งงานของผมเมื่อปี ๒๕๐๖ มีลักษณะเหมือนนางนกลีลา อาจารย์เป็นคนจัดการแทบทุกอย่าง อาจารย์ก็จัดให้เรียบร้อยเลยว่า ใครเป็นคนออกค่าชุดเจ้าบ่าวเจ้าสาว...(หัวเราะ) ใครเป็นคนออกค่างานเลี้ยง ใครเป็นคนพิมพ์บัตร ใครเป็นคนจัดการเรื่องสถานที่ คือท่านเป็นคนจัดการแทบทุกอย่าง แม้กระทั่งอันนี้ผม ท่านก็เป็นคนจัด

เนื่องจากท่านเป็นคนสนใจเรื่องเหล่านี้มาก ท่านก็จัดว่าการไปฮันนีมูนควรไปที่ไหน...(หัวเราะ) ท่านเลือกที่ให้ผมถึง ๓ แห่ง คือ บอกผมว่า ฮันนีมูน ๗ วันมีที่ ๓ แห่ง คือ ไปถึงเพื่อไม่ให้เกิดความตื่นตันให้พักที่โรงแรมรถไฟที่เชียงใหม่ ผมจำได้บังกาลัยที่ ๗...(หัวเราะ) ต่อจากนั้น ท่านก็ยืมบ้านของท่านพิสุทธินิมมานเหมินท์ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ในแบงก์ชาติขณะนั้น ซึ่งตอนหลังเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ท่านยืมบ้านบนดอยสุเทพให้เป็นที่พักแห่งที่ ๒ สำหรับแห่งที่ ๓ ท่านอุตส่าห์ไปจัดบ้านให้ผมกิโลเมตร ๕๒ ทางสายฮอดแม่สะเรียง คือจัดให้ฮันนีมูนในป่า ไปสร้างบ้านไว้หลังหนึ่งไปปลูกบ้านแบบง่าย ๆ แล้วก็มีผมกับเจ้าสาวไปอยู่กัน ๒ คน ตื่นเช้าจะมีคนไปทำกับข้าวให้ทานไว้ แล้วเขาก็ออกมา เราก็ทานจนถึงเย็น รุ่งขึ้นก็ไปทำให้ใหม่แต่เช้า ตักน้ำให้เสร็จหมด อันนี้ก็ผมอยากจะเรียน คือ ความเป็นมนุษย์ของท่านค่อนข้างมากเหลือเกิน แม้กระทั่งตอนที่ ขอภัยท่านสุภาพสตรีหลายท่านในที่นี้ อาจารย์ป่วยเป็นคนบอกผมว่า ไปฮันนีมูนอย่าไปใกล้ ๆ เลย อยากให้ไปฮันนีมูนไกล ๆ อยากให้นั่งรถไฟไปนะครับ อาจารย์สุภาพ (ยศสุนทร) เป็นคนถามว่า เอ๊ะ! ทำไมไปแนะนำอรัญ เขาเดินทางโดยรถไฟ จะมีประโยชน์อะไรบ้าง อาจารย์ป่วยถามว่า แล้วคุณเคยบนรถไฟบ้างหรือเปล่า...(หัวเราะ) ผมขออนุญาตเล่า ปรากฏว่า ผมไม่ได้ทำตามคำแนะนำของท่าน...(หัวเราะ)

ผมขอเรียนว่า ผมรู้จักอาจารย์อย่างไร ผมคิดว่าผมรู้จักอาจารย์มีใช้ในฐานะที่เป็นคนใกล้ชิด หากแต่เป็นคนอยู่ในอุปการะของท่านมากกว่าอย่างอื่น คือ ไม่เคยมีฐานะเกือบใกล้เคียงกันเลยตลอดเวลาที่รู้จักกัน ผมห่างจากท่านอย่างมหัศจรรย์กันเลย คนละเรื่องกันเลยในฐานะคนรู้จัก ผมเหมือนคนรับใช้ท่านคนหนึ่ง ที่รับใช้ท่าน ผมอยากพูดถึงท่านว่า ท่านเป็นคนที่ดีที่สุดคนหนึ่งในชีวิตผมที่ได้รู้จัก ครั้งหนึ่งผมเคยเรียนกับท่านต่อหน้าท่านอาจารย์บุญมา วงษ์สวรรค์ ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อมากที่สุดอีกคนหนึ่ง ซึ่งผมคิดว่ามีความสามารถต่าง ๆ เท่า ๆ กับท่านอาจารย์ป่วย ผมเคยพูดต่อหน้าท่านทั้งสองว่า ในชีวิตนี้ ผมมั่นใจค่อนข้างมากกว่า ผมจะสามารถฉลาดถึงครึ่งหนึ่งของอาจารย์ป่วยได้ เพราะบางครั้งบางคราวที่อาจารย์พูด ผมยังสามารถจับผิดได้ แล้วรู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด แต่น้อยนักที่จะเถียงได้ แต่ผมก็สามารถฉลาดถึงครึ่งหนึ่งของท่านได้ แต่ในด้านความเป็นมนุษย์ของท่าน ผมเรียนท่านว่าถ้าผมสามารถได้เศษหนึ่งส่วนสี่ของความเป็นมนุษย์ของท่าน ผมถือว่าชีวิตของผมประสบความสำเร็จ ผมได้พยายามและผมไม่เชื่อว่าผมทำได้ เราแต่ละคนที่อยู่ในที่นี้รู้สึกยากเหลือเกินที่จะทำตามท่าน การพยายามทำตามเป็นสิ่งที่ดีเหลือเกิน แต่ว่าคงไม่มีใครทำได้ขนาดนั้น

ผมขอเรียนในเรื่องงานของท่านในกระทรวงคลังเพียงนิดเดียวเพื่อแก้ไขข้อข้องใจบางท่าน คือหลาย ๆ ท่านมีความเข้าใจว่าท่านเป็นคนค่อนข้างจะรุ่งโรจน์ในด้านเศรษฐกิจ ผมอยากจะเรียนเท่าที่ผมมีโอกาสใกล้ชิด ผมคิดว่าถ้าขาดอาจารย์สักคนหนึ่ง ความมั่นคงทางการเงินการคลังของเมืองไทยเรานี้จะเกิดได้ยาก ระยะนั้นท่านเป็นผู้วางแผนเรื่องนี้อย่างยิ่ง ท่านวางแผนเรื่องนี้จนกระทั่งท่านคิดว่าชีวิตของท่านมีค่าน้อยกว่าสิ่งนี้

เห็นได้ว่าระยะหนึ่งที่ท่านเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยอยู่ในขณะนั้น ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยก็คือ ดร.เสริม วินิจฉัยกุล อาจารย์เสริมไม่อยู่ในประเทศ อาจารย์ป่วย รักษาการแทนในยุคนั้นเป็นยุคที่ตำรวจกำลังมีชื่อ ตำรวจขอเบิกเงินเกินบัญชีจำนวนหนึ่ง ตอนนั้นความจริงการเบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคารแห่งประเทศไทยมีเยอะเหมือนกัน ฉะนั้นทางตำรวจได้ยื่นคำขาดจากท่านขอเบิกเงินจำนวน ๖๐ ล้านบาท ซึ่งในปี ๒๔๙๘ นับเป็นจำนวนมากพอสมควร แต่อาจารย์ป่วยไม่เห็นด้วย และเห็นว่าถ้าเบิกออกมาแล้วก็รู้ว่าเงินจำนวนนี้คงไม่ได้ใช้ซื้อรถถังอย่างเดียว คงทำอย่างอื่นด้วย อาจารย์คัดค้านเต็มที่ ท่านไม่เห็นด้วยทั้ง ๆ ที่

มีการชู้ท่่านค่อนข้างมาก ท่านก็บอกว่าถ้าอยากจะได้เงินนี้ก็ต้องปลดท่านออก คำสั่งปลดท่านมาถึงทันที แล้ว ก็ตั้งนายทหารอีกท่านหนึ่งมาเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย แล้วก็ได้เบิกเงินจำนวนนี้ไป

ส่วนอาจารย์ป๋วย ทั้ง ๆ ที่มีคำสั่งออกแล้ว ก็ยังมีการกลั่นแกล้งที่จะไม่ให้อาจารย์อยู่ในประเทศไทย อาจารย์จึงคิดจะออกไปอยู่ยุโรป แต่การออกไปอยู่ยุโรปสมัยนั้น ท่านก็คงทราบดี อาจารย์เป็นคนที่ในชีวิต ไม่เคยสะสมทรัพย์สิน อันนี้ชัดเจน ไม่เคยพยายามเก็บเงินไว้มากกว่าที่จำเป็นที่ต้องใช้ในระยะสั้น ๆ อาจารย์ ไม่มีทางอยู่ได้ในยุโรปโดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล ท่านรัฐมนตรีคลังสมัยนั้น คือ พระบริรักษ์ ยุทธกิจ ซึ่งเป็นนายทหารเหมือนกัน แต่มีความรักอาจารย์อย่างมาก เพราะรู้ว่าอาจารย์เป็นคนดีขนาดไหน ได้ตั้งตำแหน่งพิเศษขึ้นมาตำแหน่งหนึ่ง คือ ที่ปรึกษาเศรษฐกิจและการคลังประจำยุโรป ซึ่งไม่เคยมีตำแหน่ง นี้มาก่อน แต่งตั้งขึ้นสำหรับอาจารย์ป๋วยโดยเฉพาะ ตำแหน่งอื่น ๆ จะเล็กกว่าตัวอาจารย์ ก็เลยต้องตั้ง ตำแหน่งให้พอ ๆ กับอาจารย์ ทั้ง ๆ ที่งานโดยตรงก็มีไม่มากนัก เพื่อให้อาจารย์ได้มีเงินใช้ระหว่างที่อยู่ยุโรป สมัยนั้น อันนี้ก็เป็นตอนหนึ่งที่อยากจะเรียนให้ทราบ

อีกตอนหนึ่งที่อยากจะเรียนว่าท่านพยายามรักษาเสถียรภาพทางการเงินการคลังอย่างไรบ้าง อันนี้เป็น ตอนที่ท่านเป็นทั้งผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ขณะนั้นก็มี การเสนอให้นำทุนสำรองที่เราฝากไว้กับต่างประเทศทั้งในรูปเงินตราต่างประเทศและทองคำมาใช้ในการลงทุน มีการเสนอว่าทุนสำรองบางอย่างให้นำมาเก็บในประเทศไทยเพื่อความสะดวกในการใช้ ซึ่งเรื่องนี้อาจารย์ป๋วย ได้คัดค้านอย่างเต็มที่ ผมได้ติดตามอาจารย์ไปประชุมที่ทำเนียบ ท่านจอมพลถนอมเป็นนายกรัฐมนตรี อาจารย์ ป๋วยบอกว่าท่านไม่เห็นด้วยเป็นอันขาดที่จะเอาทุนสำรองมาใช้ ท่านเป็นห่วงว่าถ้าเปิดช่องให้ใช้ได้ ผู้ใช้ที่ไม่รู้จัก รับผิดชอบก็อาจจะใช้มากเกินไปจนความจำเป็น ท่านเป็นห่วงมากในเรื่องทุนสำรอง และเรื่องทองคำที่จะนำมาขาย ในตอนนั้น ท่านก็ไม่เห็นด้วยที่จะขาย

อันนี้ก็เป็นข้อเท็จจริงเรื่องหนึ่งที่อาจารย์ได้บอกผม อาจารย์บอกว่าเมืองไทยเรานี้สิ่งหนึ่งที่รัฐบาล ทุกรัฐบาลไม่ควรทำคือ เอาทองคำขาย ทองคือทุนสำรอง รัฐบาลใดที่นำทุนสำรองออกมาขาย รัฐบาลนั้นจึง ทุกรัฐบาล อาจารย์ป๋วยห่วงแหนทุนสำรองมาก และเรื่องที่จะนำทุนสำรองมาเก็บไว้ในประเทศไทย อาจารย์ป๋วย ก็เป็นห่วงว่าบ้านเมืองเรามีปฎิวัติกันบ่อย ๆ ถ้าฝ่ายแพ้เกิดชอบหัวทุนสำรองไปด้วยจะมีปัญหาแยะเรื่องค่า เงินบาท (หัวเราะ)

ผมคิดว่าในเรื่องอื่น ๆ อาจารย์เสนอ (อนุทูล) อยู่ในฐานะที่จะพูดดีกว่าผม ผมจะพูดเรื่องส่วนตัว ก่อนข้างมากในฐานะผู้บังคับบัญชา ผมอยากเรียนในฐานะที่ผมอยู่ใต้บังคับบัญชา ท่านเป็นผู้บังคับบัญชาที่ ดีมากคนหนึ่ง อยากจะเรียนว่าพวกเราในสำนักงานที่อยู่กับท่าน ไม่เคยมีใครกลัวท่านสักคน แต่ทุกคนเกรง ท่านค่อนข้างมาก เราเห็นท่านเราไม่เคยกลัวท่าน ยินดีที่จะเถียงกับท่าน เพราะท่านทำตัวเป็นกันเอง ติดต่อกับ คบค้า อยู่ในสภาพเป็นญาติผู้ใหญ่ เป็นพี่เป็นน้อง เป็นพ่อ เป็นอะไรก็แล้วแต่ แต่ท่านไม่เคยเป็น ผู้บังคับบัญชาที่จะใช้อำนาจในราชการ ท่านไม่เคยทำ

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพูดถึงความดีของท่าน พวกเราทุกคนที่อยู่ในยุคพัฒนาสมัยนั้น ฉลาดบ้าง โง่ บ้าง แต่ทุกคนยังทำงานเต็มที่ มีอะไรก็สามารถทำให้ท่านเต็มที่ (หัวเราะ) แต่ถ้าคุณธรรมตา ๆ ต้องทำให้ ท่านเพราะเหตุว่าท่านปกครองลูกน้องด้วยความดี การปกครองอันหนึ่งที่ผมรู้สึกว่าคุณก็ซึ้งใจ แต่ฟังท่านพูด แล้วก็ถูกต้อง ท่านบอกว่าคนในที่ทำงานบางคนโง่ บางคนฉลาด ฉะนั้น ท่านจึงจัดผลงานของคนตามความโง่ ตามความฉลาด... (หัวเราะ) คนบางคนพ่อแม่เลี้ยงมาดีก็โง่ ทำงานน้อยหน้อยก็ถือว่าใช้ได้แล้ว บางคนพ่อแม่

เลี้ยงมาลำบากและฉลาดด้วย ก็ทำงานมากหน่อยถึงจะใช้ได้ อันนี้เป็นหลักเกณฑ์ของท่านในการพิจารณาเงินเดือน

ผมกลับมาทำงานกับท่านใน ๓ ปีแรกในชีวิตราชการของผม ทุกปีอาจารย์มีเหตุผลที่จะให้คนอื่น ๒ ขั้นเสมอ โดยที่บอกผมและผมไม่รู้จะเถียงอย่างไร ผมก็ต่อว่า ท่านก็บอกให้ต่อว่าอย่างเดียว แต่ท่านก็จะให้คนอื่น เหตุผลก็เถียงไม่ได้ พอครบ ๓ ปี อาจารย์ป่วยถามผมว่า คุณมีเรื่องจะร้องเรียนอะไรบ้าง ผมบอกว่าปล่อยให้ทำงานมา ๓ ปี ไม่เคยได้ ๒ ขั้นเลย อุตส่าห์ไปเรียนจนได้ปริญญาเอกกลับมาเงินเดือนเดียว สอนหนังสือแทบตาย แล้วก็ไม่ได้ขึ้น ๒ ขั้นเลย ผมบอกอาจารย์ป่วยว่า ผมสะสมความดีไว้มากใน ๓ ปีนั้น เพราะฉะนั้นต่อจากนี้ ๓ ปี อาจารย์ต้องให้ผม ๒ ขั้น ๓ ปี ...(หัวเราะ) อาจารย์ก็บอกตกลง

ปีที่ ๔ ผมก็ได้ ๒ ขั้น ปีที่ ๕ ผมก็ได้ ๒ ขั้น ปีที่ ๖ ไม่ได้เลื่อนเพราะอายุราชการไม่ถึง ปีที่ ๗ อายุราชการไม่ถึง พอถึงปีที่ ๘ การพิจารณาเงินเดือนปรากฏว่า ในสำนักงานของเราก็มีการแก่งแย่งชิงดี ผมก็ไม่ได้เลื่อน ๒ ขั้น มีการพิมพ์คำสั่งเสร็จแล้วจะส่งไปให้อาจารย์เซ็น ที่คณะเศรษฐศาสตร์ ตอนนั้นอาจารย์มาเป็นคณบดี ผมก็เห็นคำสั่ง ผมจะเดินทางไปเกาหลีพอดี ผมก็เขียนบันทึกลูกขึ้น ๆ บอกว่า “เรียนอาจารย์ที่เคารพ ผมเห็นว่าการพิจารณาเงินเดือนในครั้งนี้อยู่สึก่อนข้างจะเียงชวช (ผมใช้คำเียงชวช) อีกประการหนึ่งที่อาจารย์ให้คำสัญญาผมไว้ จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาแก้ไข” และผมก็เซ็นชื่อเฉย ๆ อย่างนั้น ผมไม่นึกเลยว่าจะได้รับคำตอบ นึกว่าอย่างน้อยคงโดนท่านด่าแน่ อีก ๔๕ นาทีต่อมามีบันทึกลูกขึ้น ๆ ติดต่อกัน ผมบอกว่า “คุณอรัญ ผมเห็นด้วยกับคุณทุกประการ ขอให้แก้คำสั่งใหม่ ผมจะเซ็นใหม่” คือท่านยินดีรักษาคำพูด และท่านเห็นการประท้วงนั้นถูกต้อง

พวกเราที่อยู่กับท่าน เราารู้สึกอย่างหนึ่งว่าท่านให้เกียรติพวกเราก่อนข้างมาก ขณะที่ท่านอยู่กับพวกเราในสำนักงาน ท่านคงเห็นเราเหมือนเด็ก ๆ และท่านก็สั่งคนนั้นคนนี้ทำโน่นทำนี่ แต่เวลาอยู่ต่อหน้าคนอื่นนอกสำนักงาน พวกเราทุกคนไม่ใช่คนธรรมดา พวกเรากลายเป็นเพื่อนร่วมงานของท่าน ไม่ใช่ลูกน้อง ไม่เคยมีใครเป็นลูกน้องท่านนอกสำนักงาน ถ้าหากมีฝรั่งมาพบ ท่านก็จะแนะนำบอกว่าเป็น my associate บ้าง เป็น my colleague บ้าง ซึ่งพวกเราารู้สึกภูมิใจจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเราเป็นข้าท่าน...(หัวเราะ) แต่ท่านให้เกียรติเราเสมอ

ถ้าท่านคิดจะตำหนิเรา ท่านจะเรียกเราไปว่าโดยตรง ท่านจะปิดห้องว่า เพื่อจะไม่ให้คนอื่นได้ยิน ก่อนที่จะตำราเรา ท่านจะให้เกียรติเรา การดำเนินให้เป็นความลับพอสมควร (หัวเราะ)

ในเรื่องความสนใจทุกข์สุขของลูกน้อง ผมว่าท่านสนใจก่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย ท่านยิ่งใส่ใจมากกว่าข้าราชการผู้ใหญ่ ผมเข้าใจว่าท่านมีความรู้สึกที่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่นี้ตำแหน่งก็ใช้ได้แล้ว เงินเดือนก็ใช้ได้ มีคนอื่นมาประจบอยู่บ้างแล้ว ฉะนั้น ไม่ต้องสนใจมากก็ได้ แต่คนขับรถ ภารโรง หรือพวกจั่วตัว พวกอะไรต่าง ๆ เหล่านี้เป็นคนที่น่าใส่ใจ ในกรณีคนเหล่านี้ ท่านจำได้หมดว่าภรรยาเขาชื่ออะไร มีลูกกี่คนชื่ออะไรบ้าง เรียนอยู่ที่ไหน ท่านสามารถทักได้ถูกว่าคนนั้นคนนี้เป็นอย่างไรรู้ชั้นชั้นนั้นแล้วใช่ไหม จะมีปัญหาอะไรบ้างเรื่องเรียน ซึ่งทุกคนไม่ว่าจะแยแ่ไหน พอเจอไม้นี้ของอาจารย์เข้าทุกคนจะต้องสวามิภักดิ์อาจารย์หมด

อีกข้อหนึ่งที่ผมพยายามเรียนตอนแรก ผมบอกว่าท่านเป็นคนไม่ชอบการสะสมทรัพย์สิน ท่านมีวิธีการแปลก ๆ ที่จะหาทางใช้เงิน ท่านเป็นคนหนึ่งที่มักจะรับราชการหลายตำแหน่งเสมอ ระยะเวลาหนึ่งท่านเป็นผู้ว่าการแบงก์ชาติ เป็นผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และมาระยะหลังมาเป็นคณบดีด้วย และเงินเดือนแต่ละแห่งท่านก็ได้ อาจจะได้ครึ่งเดียว แต่เงินเดือนที่ท่านได้นั้น ส่วนที่เกินความจำเป็นท่านพยายามจะแจก

คนในสำนักงานนั้น ฉะนั้น ที่กระทรวงคลังท่านมีเงินเดือนเหลืออยู่ท่านจะไม่รับ ท่านเซ็นชื่อรับแต่ว่าพวกเราไปเก็บมาแล้วจะหาทางแจก ท่านก็ประกาศบอกว่า ท่านจะให้คนที่มียูกคนละ ๑๐๐ บาท ตอนนั้นเงินเดือนเราคนละ ๓๐๐-๔๐๐ บาท ฉะนั้น ถ้าใครมียูก ๓ คน ก็ได้ ๓๐๐ บาท คนที่เป็นโสดในสำนักงานผมมีหลายคน พอมีมาตรการนี้ปรากฏว่ามีลูกกันทั้งนั้น (หัวเราะ) เป็นความลับที่เปิดเผยครั้งแรก (หัวเราะ) ก่อนหน้านั้นเคยอ้างว่าเป็นโสดมาจีบสาว ๆ กันอยู่ แต่พออาจารย์ป่วยบอกว่าจะให้เงินค่าเลี้ยงดูบุตร มีล้ามะโนครัวมาเรียบริ้อย มีภรรยาแล้ว

ผมขอเรียนเกี่ยวกับท่านว่า ท่านเป็นคนที่ไม่สะสมทรัพย์เลย เท่าที่ผมได้มีโอกาสสังเกต พูดไปก็เหมือนคนบริสุทธิ์เหลือเกิน เป็นมนุษย์ทองคำอย่างที่ว่า ความจริงท่านก็มีข้อบกพร่องเหมือนปุถุชนทั้งหลาย ผมอยากจะเรียนว่าทั้ง ๆ ที่ท่านเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงการคลัง ท่านเคยล้มเสียภาษีเมื่อปี ๒๕๐๘ ท่านถามผมว่า เอ...ประเทศไทยน่าจะเก็บภาษีที่ดินสักที ผมบอกว่าเขาก็เก็บกันมานานแล้ว อาจารย์ป่วยบอกว่าทำไมผมไม่เคยเสีย ผมบอกอาจารย์ไม่รู้เรื่อง อาจารย์เลยไม่เสีย (หัวเราะ) ปรากฏว่าอาจารย์ป่วยไม่ได้เสียภาษีที่ดินที่ท่านมีอยู่ที่ซอยอารีย์เลยเป็นเวลาสิบกว่าปี ถ้าหากว่าเคร่งครัดตามกฎหมายจริง ถูกบังคับจำนองไปแล้ว ขายทอดตลาดไล่ที่ท่าน ท่านไม่รู้ว่ามีภาระเก็บภาษีที่ดินในเมืองไทย ซึ่งเขามีเก็บมานานแล้วในรูปภาษีบำรุงท้องที่ ท่านบอกว่า เอ๊ะ...ชื่อมันแปลกดี ชื่อมันไม่สมพงษ์

ท่านเป็นคนที่มีความสามารถในการเล่าเรื่องนิทานสัปดนได้ค่อนข้างดีมาก (หัวเราะ) ผมว่าหายากคนที่เล่าได้ดีเท่า แล้วก็โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องลำตัดที่สกปรก ๆ นะครับท่านพูด ท่านว่ากลอนสดได้ดีเหลือเกินคนหนึ่ง ในเรื่องการดื่ม ท่านก็เก่งมากคนหนึ่งแล้วก็พวกเราอยากจะประชุมบ่อย ๆ เพราะรู้ว่าถ้าประชุมตอนบ่าย พอ ๔ โมงครึ่งปั๊บจะมีทั้งหลายทั้งเบียร์เรียบริ้อย มีกับแกล้มอย่างดี ซึ่งถ้าไปข้างนอกคง

ดร.อรัญ ธรรมโน และภรรยา

เสียเงินกันเยอะ เราก็พยายามประชุมตอนบ่าย เพราะได้กินสิ่งเหล่านี้ด้วย (หัวเราะ) เรื่องการเที่ยวเตร่ผมไม่กล้าพูดถึง ผมในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชา ผมไม่กล้าตามไปดูท่าน (หัวเราะ)

ผมขอเรียนอีกนิดเดียวว่า เรากล่าวถึงอาจารย์ของเรามากเกินไป บางทีผู้ที่ทำให้อาจารย์เราเป็นอาจารย์ที่บริสุทธิ์ที่ดีเกือบ ๑๐๐% เช่นนี้ ก็คือหม่อมมารกาเริต ผมคิดว่าถ้าอาจารย์มีภรรยาที่ไม่ใช่หม่อมคนนี้อาจารย์คงเป็นคนดีไม่มากเท่านี้ แม้ผมคิดว่าจะไม่มีใครสามารถทำลายความดีของอาจารย์ได้ แต่ถ้าเป็นภรรยาคนอื่นอาจจะอยากมีหน้ามีตาบ้างอะไรบ้าง ก็คงทำให้อาจารย์อาจจะต้องหนักใจ อาจจะไม่สามารถทำอะไรดีมาก ๆ อย่างที่ผมเรียนในวันนี้ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าถ้าเรานึกอะไรนึกถึงอาจารย์ก็ควรนึกถึงหม่อมด้วย ผมขอขอบคุณครับ (ปรบมือ)

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

อาจารย์ ดร.อรรณู พุดให้เราฟังเยอะเกินเวลาไปตั้ง ๑๐ นาที (หัวเราะ) ปกติอาจารย์สอนหนังสือก็เกินชั่วโมง (หัวเราะ) ทั้ง ๆ ที่ชั่วโมงละ ๕๐ บาทเท่านั้น อาจารย์ตั้งใจจะให้ความรู้แก่ลูกศิษย์ มีเกร็ดชีวิตหลายอย่างซึ่งเรานึกไม่ถึงว่าอาจารย์ป่วยจะเป็นอย่างนั้น เช่น ดื่มหล่ำแกง เล่าเรื่องสัปดนแกง (หัวเราะ) ซึ่งอาจารย์อรรณูก็มีเชื้อ (หัวเราะ) ตอนต้น ๆ ตอนขึ้นรถไฟที่ว่า (หัวเราะ) บังกาโลหลังที่ ๗ อะไรนี่ ทำให้เราคิดมากพอสมควรทีเดียว (หัวเราะ) ก็ขอกราบเรียนอาจารย์ ดร.เสนาะ อุณากรุล กรณาล่าถึง ดร.ป่วย ว่าท่านเป็นคนอย่างไร

เสนาะ อุณากรุล

ขอบคุณครับ เราได้ตกลงกัน แบ่งหน้าที่กันเล็กน้อย ท่านอาจารย์ ดร.อรรณู ได้เล่าเรื่องส่วนตัวให้ฟัง โดยมีเกร็ดขำขันประกอบตลอดเวลา รู้สึกว่าท่านได้เล่าเรื่องของท่านอาจารย์ ดร.ป่วยที่พวกเราทุกคนในที่นี้ก็มีความเคารพและนับถืออย่างจริงใจ ผมเองนั่งฟังอยู่ก็ด้วยความเพลิดเพลิน จริง ๆ หลายเรื่องที่ ดร.อรรณูพูดนี้ ก็เกือบจะเป็นเรื่องที่อยู่ในใจและเป็นเรื่องที่ผมก็อยู่ในฐานะที่เล่าให้ฟังได้เหมือนกัน (หัวเราะ) แต่ว่า ดร.อรรณูเล่าได้สนุกสนานมาก ถึงแม้ว่าจะเว้นบางอย่างไว้ เช่น เรื่องที่ตามไปดูว่าอาจารย์ป่วยจะไปไหน เป็นต้น

ผมเองจะขอเปลี่ยนบรรยากาศไปทางด้านที่อาจจะซีเรียสเล็กน้อยสำหรับในการสนทนาของเรารวันนี้นะ โดยอยากจะพูดถึงคุณป่วย... ความจริงหัวข้อ “ดร.ป่วยที่ข้าพเจ้ารู้สึก” สำหรับผมเองเกือบจะไม่เคยเรียกว่า ดร.ป่วย หรือ อาจารย์ป่วยเลย เรียกคุณป่วยอยู่ตลอดเวลา การที่เรียกว่าคุณป่วย ไม่ใช่จะตีเสมอหรือเป็นอะไร แต่เรียกตาม ๆ กันในระยะนั้นที่ผมได้เริ่มเข้ามาทำงานที่กระทรวงการคลัง ท่านเป็นนักเศรษฐศาสตร์รุ่นแรกหลังสงคราม ในยุคนั้นคุณป่วยเป็นดาราคนเด่นอยู่ที่กระทรวงการคลัง ทุกคนตั้งแต่ระดับสูงสุด คือท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง คุณพระบริรักษ์ยุทธกิจ ได้เรียกคุณป่วย ท่านคุณหลวงสิทธิ (คุณหลวงสิทธิศิริธิดา) ท่านได้นั่งอยู่กับเราที่นี่ ตอนนั้นท่านเป็นรองปลัดกระทรวงการคลังก็เรียกคุณป่วย ทุกท่านที่อยู่ในระดับสูง ๆ ก็เรียกคุณป่วยทั้งนั้น พวกเราที่กลับเข้ามาในยุคนั้นก็เรียกตามกันไป ไม่ได้ตีเสมอ ฉะนั้นจากอุปนิสัยใจคอลักษณะของอาจารย์ป่วยที่ ดร.อรรณูได้เล่าอย่างชัดเจนแล้วว่าคุณป่วยเป็นคนที่โดยคุณสมบัติคุณธรรมและลักษณะประจำตัว ก็ทำให้ทุกคนมีความรู้สึกสนิทสนม และตลอดเวลาที่ได้ให้เกียรติ และรับรองเรื่องการทำงานของร่วมงานอยู่ตลอดเวลา

เรื่องที่ผมนึกถึงคุณป่วยในขณะนี้ ก็อยากจะพูดถึงผลงานที่ผมคิดว่ามีความยั่งยืนแล้วก็ต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน ๒ ประเด็นด้วยกัน

เรื่องแรก เกี่ยวกับบทบาทของความเป็นผู้นำในด้านวิชาการเศรษฐศาสตร์ของคุณป๋วย ความจริงก่อนหน้านั้น วิชาเศรษฐศาสตร์แทบจะไม่มีใครรู้จัก แม้แต่สมัยที่ผมเรียนที่ธรรมศาสตร์ ขณะนั้นก็ไม่มีใครคณะเศรษฐศาสตร์ จึงต้องเลือกเรียนวิชาบัญชี สมัยโน้นมี ๒ คณะเท่านั้น

คือ กฎหมายกับบัญชี ทางกฎหมายก็ใหญ่หน่อย ทางบัญชีก็เล็กหน่อย ถ้าเป็นผู้ชายมาเรียนบัญชี ก็มักจะถูกเรียกว่า บัญชีก้อ (หัวเราะ) ถูกประชดว่าไปควบคุมผู้หญิงไว้ กันทำไมให้ฝ่ายกฎหมายมาแย่งไปทำนองนั้น ส่วนเศรษฐศาสตร์นี้ได้ยินข่าวว่ามีวิชาที่เรียกว่าเศรษฐศาสตร์ แต่สมัยนั้นรู้สึกว่าเป็นลูกเมียน้อย จนกระทั่งแทบจะไม่มี ความหมาย ไม่มีใครรู้จัก เนื่องจากวิชาเศรษฐศาสตร์ของเราในธรรมศาสตร์ผุดขึ้นในคณะกฎหมาย การที่เศรษฐศาสตร์ได้แฝงอยู่ในกฎหมายนั้น จากประวัติเดิมก็คือ วิชากฎหมายของเรามาจากฝรั่งเศส หลักสูตรดอกเตอร์อังดรัว ก็มีกฎหมายเป็นหลักและมีวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นรอง เศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ก็เน้นหนักไปในด้านลัทธิเศรษฐกิจ ไม่ใช่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์อย่างที่เรารู้จักในขณะนี้ เศรษฐศาสตร์ที่สอนอยู่ในธรรมศาสตร์สมัยโน้นเป็นลัทธิเศรษฐกิจหรือถ้าจะเทียบกับสมัยใหม่ที่เรียน ๆ กันมา อาจจะเรียกว่า History of Economic Doctrine อะไรทำนองนั้น แต่ว่ามีทฤษฎีเศรษฐศาสตร์อยู่บ้าง สมัยนั้นรู้สึกว่าย่านสกลวรรณการเป็นผู้สอน ท่านมีชื่อมาก เพราะจบมาจากเคมบริดจ์ ไม่ใช่มาจากโรงเรียนฝรั่งเศสหรือภาคพื้นยุโรป คือสมัยนั้นนักกฎหมายเป็นผู้สอนเศรษฐศาสตร์ แล้วก็จบจากยุโรป ไม่ได้เรียนเศรษฐศาสตร์โดยตรง

เศรษฐศาสตร์ที่ท่านสกลวรรณการ สอนนั้นมีเนื้อหาเน้นหนักทางสำนักคลาสสิก (Classical Economics) โดยจำแนกเป็นเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการผลิต เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการบริวรรต และเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยวิภาคกรรม อย่างนี้เป็นต้น แต่ว่าในเรื่องของทฤษฎีแท้ ๆ หรือทฤษฎีอย่างที่เราารู้จักในขณะนี้ก็ยังไม่ได้เริ่มสอน ฉะนั้น บทบาทของเศรษฐศาสตร์ในระยะแรกนั้น จะหนักไปทางด้านการเมือง ถ้ามีเนื้อหาอะไรบางอย่างก็มักจะไปสนับสนุนจุดยืนทางการเมือง ซึ่งพวกเรสมัยนั้นก็พยายามหลีกเลี่ยงกัน

แต่จุดที่เริ่มต้นจะเปลี่ยนแปลงก็คือจุดที่คุณป๋วยเข้ามาเกี่ยวข้อง และอาจารย์สิริกิติ์ได้เล่าให้ฟังแล้วถึงเรื่องที่ได้เข้ามาเป็นคณบดีที่นี่ แต่ตามจริงก่อนหน้านั้นได้ปูพื้นไว้แล้ว ได้มีการนำวิชาเศรษฐศาสตร์ที่เน้นทางด้านทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มหภาคและจุลภาค ซึ่งเป็นพื้นฐานของนโยบายการเงิน การคลัง และการพัฒนาเศรษฐกิจ มาใช้ในเมืองไทย ในระยะนั้นเป็นช่วงที่ผมคิดว่ามีความสำคัญในแง่ที่ว่า วิชาเศรษฐศาสตร์ไม่ได้เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอีกต่อไป หรือเป็น Classical Economics ซึ่งไม่มีเรื่องที่จะเอาไปใช้เป็นประโยชน์ทางด้านการบริหารประเทศได้มากนัก ในยุคที่คุณป๋วยได้ริเริ่มขึ้นมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ใหม่ ๆ นี่ ผมรู้สึกเป็นจุดที่มีความสำคัญมากที่ทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์สามารถใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนาประเทศ ผมคิดว่าเป็นบทบาทซึ่งพวกเราคงมีความประทับใจมาก แต่ว่าการที่คุณป๋วยได้เริ่มนำวิชาเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์และก็ใช้กับนโยบายเศรษฐกิจของบ้านเมือง และช่วยให้บ้านเมืองพัฒนาขึ้นมาจนถึงขณะนี้ สำหรับในเรื่องความดีขอเป็นของคุณป๋วย ถ้าบังเอิญการนำวิชาเศรษฐศาสตร์ไปใช้จนกระทั่งบัดนี้พวกเราในคณะเศรษฐศาสตร์ด้วยกันหลายคนอาจจะข้องใจว่าพัฒนาไปแล้วก่อให้เกิดปัญหามากมาย อาจจะเป็นเพราะคนของคุณป๋วยไม่ค่อยดีก็ได้ จึงทำให้เกิดเรื่องอย่างนั้นขึ้นมาก

จากที่คุณป๋วยได้เริ่มปูพื้นตอนที่น่าวิชาเศรษฐศาสตร์ไปใช้กับการบริหารประเทศ หลังจากนั้นก็ได้วิวัฒนาการทางวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งคุณป๋วยก็มีบทบาทอย่างแน่นอน โดยเฉพาะ เมื่อได้สร้างคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ขึ้นมาก็ได้รับความร่วมมือ ความช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นอันมาก และได้ส่งพวกเราที่นั่งอยู่ที่นั่นเป็นจำนวนมากไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ รุ่นหลังนี้ก็เริ่มจะไปเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ที่ทฤษฎีล้าเลิศ มีการเรียนคณิตศาสตร์มากมายขึ้น

ตอนนั้นผมยังจำได้ คุณปวยเริ่มหนักใจอยู่เหมือนกัน ได้ปรารภว่าเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่นี้เริ่มหนักไปทางด้านที่เรียกว่า Quantitative Economics คือเศรษฐศาสตร์เชิงปริมาณมากขึ้น ๆ มีการวิเคราะห์ในเรื่องเล็ก ๆ และรายละเอียดมากขึ้น ที่เป็นห่วงผมเข้าใจว่า ส่วนหนึ่งเป็นเพราะตัวคุณปวยเองอาจจะไม่ค่อยเข้าใจนักกว่า วิชาเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ที่ใช้คณิตศาสตร์มาก ๆ นั้นมันไปกันได้แค่นั้น เพราะว่าพวกเราที่เรียนเศรษฐศาสตร์รุ่นเก่าอย่างคุณปวย ก่อนสงครามยิ่งแย่ใหญ่เพราะว่าพื้นฐานทางคณิตศาสตร์นี้รู้สึกว่าเป็นที่หนักใจกันอยู่ แม้แต่รุ่นผมเองหลังสงครามใหม่ ๆ ก็อยู่ในฐานะที่ค่อนข้างลำบาก

ในเรื่องนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ ทำให้คุณปวยเองต้องพยายามปรับปรุงตัวเสีย ๆ โดยไม่บอกให้พวกเรารู้ การที่ออกไปอยู่ที่เคมบริดจ์ก็ดี ออกไปอยู่ลัซาล์บูร์กก็ดี ก็มีการแอบไปเรียนวิชาคณิตศาสตร์เพิ่มขึ้น เพื่อจะให้ฟังพวกคุณรู้เรื่อง ที่เป็นห่วงมิใช่เพราะว่าพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ไม่เหมือนเด็กรุ่นใหม่ แต่เกรงว่าการที่เรียนเศรษฐศาสตร์ละเอียดโดยใช้คณิตศาสตร์มาก ๆ อาจจะขาดสิ่งที่คุณปวยเรียกว่า Wisdom คือปัญญาในเรื่องของสิ่งที่ผมมองเห็นสิ่งที่เป็นจริง อาจจะมองเห็นน้อยไป ในเรื่องนี้ก็รู้สึกว่าคุณปวยพยายามจะสร้างคณะเศรษฐศาสตร์ให้มีความรู้ความสามารถทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่มากขึ้น ก็อยากจะให้นักเศรษฐศาสตร์รุ่นใหม่ ๆ นี้ได้มี Wisdom ได้มีปัญญาในการที่จะมองอะไรในแง่กว้าง ๆ และก็มองเห็นสภาพของความเป็นจริง เพื่อว่าวิชาเศรษฐศาสตร์ยังจะเป็นประโยชน์ในการบริหารประเทศต่อไปอีกได้

หลังจากที่คุณปวยได้พยายามสร้างความเจริญด้านวิชาการเศรษฐศาสตร์ถึงขั้นก้าวสู่รายละเอียดทางด้านคณิตศาสตร์แล้ว ในระดับต่อมาเท่าที่สังเกตดูก็เริ่มเกิดมีแนวโน้มออกเป็น ๒ ด้านคือ ด้านหนึ่งนั้นก็เริ่มจะกลับไปทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งก็เป็นการใช้วิชาเศรษฐศาสตร์มาผนวกเข้ากับทางด้านการเมือง อีกด้านหนึ่งก็ไปทางด้าน Neo-Classic ซึ่งในยุคหลังนี้ ก็รู้สึกว่า เป็นช่วงที่ตัวคุณปวยเองได้หลุดพ้นไปแล้ว แต่ว่าเรื่องความขัดแย้งทางด้านวิชาการ ๒ แนว มันเป็นเรื่องที่อาจจะเกิดการกระทบกระทั่งกันบ้างในวงการวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งต่อมาในระยะหลังและระยะปัจจุบันนี้ จึงได้มีทางสายกลางเกิดขึ้นเป็นตัวเชื่อมระหว่างเศรษฐศาสตร์การเมืองกับเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก ทางสายกลางอันนี้ที่เราเรียกว่า “การวิเคราะห์วิจัยที่เกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจ” หรือที่เรียกว่า “Policy Research & Policy Analysis” นี่ก็เป็นวิวัฒนาการที่เป็นการประยุกต์เอาเรื่อง ซึ่งคุณปวยเองพยายามที่จะนำวิชาเศรษฐศาสตร์ไปใช้เพื่อการบริหารประเทศ ไปใช้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ กลับมาอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งที่ ๒

วิวัฒนาการอันนี้ผมอยากจะชี้ให้เห็นในฐานะที่พวกเราอยู่ในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ด้วยกัน ควรจะหวนระลึกถึงบุญคุณคุณงามความดีของดร.ปวย ว่าวิวัฒนาการเหล่านี้ได้มีการสืบเนื่องติดต่อกันมาจากพื้นฐานที่คุณปวยเองได้ผุดงรากปักฐานเอาไว้ และได้มีการวิวัฒนาการออกมา ซึ่งทั้งหมดนี้เราถือว่าเป็นเรื่องซึ่งคุณปวยเองได้มีส่วนอย่างยิ่ง แล้วก็ได้ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการก่อให้เกิดวิวัฒนาการในการใช้วิชาเศรษฐศาสตร์ เพื่อประโยชน์ทางด้านการบริหารประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคมของประเทศ ซึ่งเรื่องนี้ก็เป็นประเด็นแรกที่ผมอยากจะเอามาเน้นให้ฟัง

ในเรื่องที่สอง ที่ผมคิดว่าเป็นสิ่งสำคัญที่คุณปวยได้ช่วยสร้างเอาไว้ ก็คือสร้างบุคลากรนั่นเอง เรื่องนี้ถ้าดูกันไปอาจจะแบ่งได้เป็นคน ๓ กลุ่ม ที่คุณปวยได้สร้างเอาไว้ พุฒเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวงการเศรษฐศาสตร์ ถ้าวรวมทั้งนอกวงการเศรษฐศาสตร์ด้วย ผมเชื่อว่าเป็นจำนวนมากเลยทีเดียวที่ได้รับตัวอย่างอันดีงามจากคุณปวย และก็พยายามที่จะได้ปรับปรุงตัวเองหรือปฏิบัติตัวให้ไปในทางที่ดี ที่ชอบ ซึ่งเป็นตัวอย่างของคุณปวย ในวงการทั่วไปเป็นจำนวนมากทั้งในประเทศและนอกประเทศ

ที่ผมอยากจะหยิบยกขึ้นมาเนี่ย เฉพาะที่เกี่ยวกับคนในวงการเศรษฐศาสตร์ ๓ กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มกระทรวงการคลัง กลุ่มที่ ๒ คือกลุ่มที่ธนาคารแห่งประเทศไทย และกลุ่มที่ ๓ เน้นที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรียกว่าเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นคนที่มีบทบาทสำคัญในวงการเศรษฐศาสตร์ของประเทศไทย สำหรับผมเองนั้นจัดอยู่ในกลุ่มแรกในกลุ่มของ ดร.อรัญนี่เหมือนกัน คือกลุ่มกระทรวงการคลัง เพราะว่าเริ่มงานที่กระทรวงการคลังคือกรมบัญชีกลาง ซึ่งสมัยนั้นเราเรียกว่า กลุ่มกระทรวงการคลัง ก็ เพราะว่าหน่วยงานที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดจะอยู่ในกระทรวงการคลัง สมัยนั้นสำนักงานประมาณก็ไม่มี สภาพัฒนาที่ไม่มี หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องับเศรษฐกิจที่ออกมาเป็นกระบวนในภายหลังยังไม่มี ทั้งหมดไปรวมขุมกำลังอยู่ในกระทรวงการคลัง โดยเฉพาะ ๒ หน่วย คือสำนักงานเศรษฐกิจการคลังที่คุณปวยสร้างขึ้น อีกหน่วยหนึ่งคือที่กรมบัญชีกลาง กรมบัญชีกลางสมัยนั้นเป็นหน่วยงานที่ไม่ใช่เกี่ยวข้องกับการบัญชีโดยตรงเท่าไรนั้น คุณทางเรื่องงบประมาณ เรื่องการกู้เงิน เรื่องการเศรษฐกิจ เรื่องความช่วยเหลืออะไรทุกอย่างหมด อยู่ในกรมบัญชีกลางทั้งนั้น ซึ่งคุณหลวงสิทธิเป็นผู้บังคับบัญชาอยู่ในขณะนั้น กลุ่มกระทรวงการคลังนี้ต่อมาแยกตัวจากฐานที่กระทรวงการคลัง งบประมาณต่อไปเป็นสำนักงานประมาณ เป็นสภาพัฒนาฯ และก็มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันนโยบายเศรษฐกิจในระยะหลัง ๆ

ในที่นี้ ผมจะพูดเฉพาะกลุ่มกระทรวงการคลัง แต่จะไม่กล่าวถึงกลุ่มธนาคารแห่งประเทศไทย และกลุ่มคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มคนที่คุณปวยสร้างไว้ที่กระทรวงการคลังคือ นอกจาก ดร.อรัญ ซึ่งทำหน้าที่เลขานุการก็มาจากคณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเอาไปเทียบปริญญาที่ไหนก็ยังเทียบได้แค่พาณิชย์ ยังมีอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่ากลุ่มนักเรียนนอก กลุ่มนักเรียนนอกไม่มีโอกาสได้เรียนเศรษฐศาสตร์ในเมืองไทย

แต่ว่าได้ไปเรียนมาจากที่ต่าง ๆ กลุ่มนักเรียนนอกนี้ความจริงก็เป็นที่น่ามหัศจรรย์ของกลุ่มพาณิชยการเหมือนกัน (หัวเราะ) เพราะว่าเข้ามาถึงก็มักจะได้อภิสัทหรืออะไรต่าง ๆ แล้วบางทีก็เรียกอาจารย์ป่วยว่าคุณป่วย

กลุ่มนักเรียนนอกที่เข้ามากระทรวงการคลังสมัยนั้น ก็เพิ่งจะไปเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์กลับมา ก็มี ๓ สายด้วยกัน สายจากออสเตรเลีย สายจากอังกฤษ และสายจากอเมริกา ที่ผมหยิบขึ้นมาคงเป็นเพราะว่าปมด้อยสายที่เข้ามา ๓ สายนี้ ในการตีราคาก็ปรากฏว่า ทางด้านอเมริกาได้เงินเดือน ๒๐๐ บาทขณะนั้นสูงมาก ทางอังกฤษได้ ๑๖๐ ทางออสเตรเลียได้ลงมานิดหน่อยได้ ๑๔๐ บาท... (หัวเราะ)

ฉะนั้น พวกที่ไปจบมาจากออสเตรเลียในสมัยนั้น ผมขอเรียนให้ทราบว่าพวกเราถูกทิ้งแค่นั้น คือหลังจากที่ผมเรียนบัญชีที่นั่น ก็พอดีเกิดกบฏแมนฮัตตัน ไปอยู่ในคณะกรรมการนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ขณะนั้นด้วย แต่เนื่องจากแพแตกก็เลยไม่มีที่เรียน ถูกย้ายไปตามสถานที่ต่าง ๆ ทราบว่ามีกบฏแมนฮัตตัน เขากำลังเล่นรักบี้อยู่ในสนามที่นี่ ทหารเข้ามาอยู่ในนี้ครึ่งหนึ่งแล้วก็เอาด้ามปลายปืนจี้ ก็เลยต้องออกจากมหาวิทยาลัยกันหมด แล้วหลังจากนั้นมาก็ไม่มีที่เรียน ผมก็ไปสอบได้ทุน ก.พ. ส่งไปเรียนออสเตรเลีย เพราะว่าถูกหน้อยแล้วก็ติดด้วย ฉะนั้น ในช่วงนั้นผมก็เลยกลายเป็นนักเรียนนอกโดยบังเอิญ ถ้าอยู่ต่อไปอีกประมาณเดือนหรือสองเดือน ก็คงจะได้รับปริญญาบัตรอีกใบหนึ่งเพราะว่าพรรคพวกที่อยู่ในคณะกรรมการนักศึกษาชุดนั้นทั้งหมดได้ถูกสันติบาลจับเข้าไปอยู่ในโรงแรมของสันติบาลเป็นเวลาหลายเดือน การที่ไปอยู่ออสเตรเลียเสียก่อน ก็เลยไม่ได้รับปริญญาบัตรด้านนี้

ในช่วงนั้นทางด้านออสเตรเลียก็มี ๓ คนด้วยกัน ซึ่งผมจะพูดถึงก็เพราะว่าทั้งหมดเป็นสายที่คุณป่วยสร้างขึ้นมา เป็นชุดแรกหลังสงครามโลกก็ได้ คนแรกที่กลับมา คือ คุณนุกูล ประจวบเหมาะ ซึ่งขณะนี้เป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย คนที่ ๒ ก็ผมเอง ซึ่งบังเอิญเป็นอดีตผู้ว่าการไปแล้ว แล้วตอนนี้ก็เป็นเลขาธิการสภาพัฒนาฯ คนที่ ๓ ก็คือ คุณจำลอง โตะทอง ซึ่งเป็นผู้จัดการใหญ่ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ทางสายอเมริกาก็มี คุณประสงค์ สุขุม ซึ่งมีบทบาทกันมาก และหลังจากเป็นรัฐมนตรีแล้วก็ออกมามีบทบาททางด้านเอกชน แต่ว่าคนแรกจริง ๆ นี่ก็คือคุณชาญชัย ลีถาวร ซึ่งเคยเป็นปลัดกระทรวงการคลัง เคยเป็นรัฐมนตรี และขณะนี้ก็เป็นเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ทางด้านอเมริกาอีกคน คือ คุณไกรศรี จาติกวณิช ซึ่งก็เป็นอธิบดีกรมศุลกากรรุ่นนี้ก็เรียกว่าเป็นรุ่นแรก รุ่น ๒,๐๐๐ บาท หลังจากนั้นมาก็มีอย่าง ดร.อานวย วีรวรรณ มีคุณบัณฑิต บุญยะปานะ

ส่วนทางด้านอังกฤษนั้นน้อยหน่อย ทั้ง ๆ คุณป่วยเองก็รักเมืองอังกฤษเหลือเกิน แต่ว่านักศึกษารุ่นแรกนี้กลับมาจากนอกแล้ว ไปอยู่กับคุณป่วยที่กระทรวงการคลังก็มี ม.ร.ว.จันทร์แรม ศิริโชคจันทรรัตน์ ซึ่งก็จบมาจากเคมบริดจ์

จากตัวอย่างอันดีงามที่คุณป่วยได้พยายามสร้างพวกเราเอาไว้ทั้งแง่คุณธรรม ในแง่ของความยุติธรรม ในแง่ที่จะต้องช่วยกันสร้างคนอีกต่อไปในรุ่นหลัง การสร้างคนของคุณป่วยเพียงพูดถึงคนกลุ่มเดียวและกลุ่มแรกนี้เท่านั้น ก็คงจะเห็นว่าที่คุณป่วยสร้างเอาไว้เมื่อ ๒๐ กว่าปีที่แล้ว บัดนี้ก็ยังได้รับทอดและสืบเนื่องที่จะพยายามปฏิบัติไปในแนวทางที่คุณป่วยเองได้ทำตัวเป็นตัวอย่าง ถึงแม้ว่าจะไม่ครบถึง ๕๐% แม้จะ ๒๕% อย่างที่ ดร.อรรถ ก็พยายามทำอยู่ แต่ก็เชื่อว่าเราไม่ใช่คนเดียว ไม่ใช่คุณป่วยคนเดียว ก็เชื่อว่าคงจะมีผลเป็นการสืบเนื่องแล้วก็ทำให้คุณงามความดี สิ่งที่คุณป่วยได้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบไว้ในระยะ ๒๐ ถึง ๒๕ ปีที่แล้วนี้ก็ยังจะสามารถออกมา แล้วก็เจริญสืบเนื่องกันไป เพื่อประโยชน์ของพวกเราและก็สำหรับประเทศชาติเป็นส่วนรวมต่อไปโดยที่ไม่ขาดตอน กระผมก็ขอพูดแต่เพียงเท่านี้ (ปรบมือ)

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

กระผมขอเสริมในจุดที่ท่านอาจารย์ ดร. เสนาะ อุณาภูล เล่าให้ฟังว่าท่านอาจารย์ของเราเป็นนักสร้างคนจริง ๆ เลย แล้วก็ท่านมีความจำเริญมามากเลยนะครับ จนถึงวันนี้ท่านก็ยังเขียนจดหมายถึงลูกศิษย์ลูกหา หรือผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านอยู่เสมอ ๆ จดหมายฉบับล่าสุดเขียนเมื่อ ๘ ปีที่แล้ว วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๒๖ แล้วก็ยังมีต้นฉบับตัวจริงติดไว้ที่แสดงนิทรรศการใต้ถุนคณะเศรษฐศาสตร์ ถ้าใครยังไม่รีบกลับก็แวะไปดูได้ เขียนตัวหนังสือลายมืออาจจะไม่เหมือนเดิม เพราะท่านเขียนด้วยมือซ้าย มือขวาไม่ถนัด อันนี้เป็นพยานอย่างหนึ่งที่ท่านสร้างคนและก็สร้างวิชาการนั้น เป็นที่ยอมรับอย่างที่ท่านอาจารย์ ดร. เสนาะว่า ผมขอกราบเรียนเชิญท่านผู้อภิปรายอีกท่านหนึ่งนะครับ คือ คุณสุวัฒน์ วรดิลก ขอเรียนเชิญครับ (ปรบมือ)

สุวัฒน์ วรดิลก

ในชีวิตของคนเรา ผมคิดว่ามีบุคคลที่อยู่ในหัวใจเราหลายคน โดยเฉพาะผมอีก ๔ เดือนก็อายุ ๖๐ ปี และย่างเข้าเดือนตุลาคมปีนี้ก็คงปลดเกษียณ ผมก็เลยมีบุคคลที่อยู่ในหัวใจหลายคน คนบางคนมีค่าควรที่จะอยู่ในหัวใจเรา บางคนไม่มีค่าและเราอาจจะลืม แต่เราก็ลืมไม่ลง (หัวเราะ) เพราะมันทำให้เราปวดแสบปวดร้อน สรุปลงแล้วคนที่อยู่ในหัวใจเราทุกคนจะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ

สำหรับอาจารย์ป่วยท่านอยู่ในหัวใจของผมมานานในด้านบวก ผมรู้จักท่านอยู่ด้วย ๒ ด้าน คือ รู้จักงานของท่านก่อน ผมตื่นเต้นกับกิจกรรมของท่านตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๗ คือ ท่านเป็นกลุ่มคนไทยชุดแรก ๓ คนที่โดตรัมลงมาปฏิบัติหน้าที่เสรีไทย หรือเรียกว่ากู้ชาติในยุคนั้น ผมนิยมท่านมากถือว่าท่านกล้าหาญทีเดียว ท่านเรียนธรรมศาสตร์รุ่นแรกหมายถึงว่ารุ่นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สถาปนาขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ท่านเป็นนักศึกษารุ่นหนึ่ง ผมห่างจากท่านมากราว ๆ ๕ รุ่น ผมเข้าเรียนเป็นนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ หลังจากที่ถูกป้อนขึ้นแล้ว

ผมอยากจะเล่าเฉพาะในด้านส่วนตัว เพราะว่าทั้งสองท่านที่พูดไปแล้วท่านพูดถึงทางด้านวิชาการ และด้านงานที่ท่านสัมพันธ์ต่อกัน สำหรับผมอยากจะพูดเฉพาะเรื่องส่วนตัวที่ผูกพันกับอาจารย์ป่วย สำหรับด้านงานของท่านนั้นเข้าใจว่าทุกท่านที่นี้คงจะได้ศึกษาแล้ว ในด้านส่วนตัว ผมรู้จักท่าน เมื่อครั้งแรกดูเหมือนปี พ.ศ. ๒๔๙๑ หรือ ๒๔๙๒ จำไม่ได้ ตอนนั้นผมมีเพื่อนอยู่คนหนึ่งทำงานอยู่กรมบัญชีกลาง เป็นดาราฟุตบอลธรรมศาสตร์ อาจารย์ป่วยเป็นดาราฟุตบอลเก่าอัสสัมชัญ ท่านก็ชอบนักกีฬาด้วย ตอนนั้นท่านอาจารย์ป่วยไม่ทราบว่าเป็นหัวหน้ากองหรือเป็นผู้อำนวยการ ทำงานยังไม่มีตำแหน่งตอนนั้น แต่ผมได้รู้จักท่านเดิน ๆ หลังจากนั้นก็ได้พูดคุยวิสาสะโดยที่ไม่ได้ใช้เวลามากนัก

ในช่วงที่ผมมีความรู้สึกอยากจะปรึกษาท่าน ก็เป็นช่วงที่บุญวาสนาผมไม่อำนวย คือช่วงที่ท่านมีความรุ่งเรืองมาทำงานร่วมกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วงนั้นผมเข้าไปอยู่ในคุกเสีย (หัวเราะ) โอกาสที่จะพบกันก็เลยไม่มี แต่ผมก็ยังนึกถึงท่านอยู่เสมอ และนึกว่าวันหนึ่งถ้าได้พบกันก็อยากจะสนทนากันนาน ๆ เมื่อผมพ้นจากคุกตระเวนมาแล้ว ก็อยู่ในช่วงที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีอำนาจอยู่ในช่วงนั้น เป็นช่วงที่เราได้รับข่าว ๒ อย่าง คือ ข่าวลืออย่างหนึ่ง และข่าวซุบซิบในวงในอีกอย่างหนึ่ง คือช่วงนั้นท่านที่เคยผ่านมาแล้ว คงทราบดี เป็นยุคที่มีดสนิทสนม หนังสือพิมพ์ก็รู้สึกว่ามันอ่อนส่อน่าย คือ แล้วแต่ที่ท่านจะบงการอะไรมา หนังสือพิมพ์ใหม่ก็ออกไม่ได้ เพราะท่านไม่อนุญาต ก็รู้สึกเป็นยุคที่มีดมั่ว เมื่อมีดมั่วกระแสข่าวลือก็สูง ข่าวซุบซิบวงในก็สูงมาก ในระหว่างข่าวลือ ในความคิดเห็นของผมข่าวลือเราเชื่อได้สัก ๒๐% อีก ๘๐% ควรจะเป็นข่าวเท็จ ผมถืออย่างนั้น แต่ข่าวซุบซิบวงใน ๕๐-๕๐ คือ พอเชื่อได้บ้าง ขณะที่ทั้งเท็จและจริงเกือบก้ำกึ่งกัน

ในช่วงนั้นข่าวเกี่ยวกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นข่าวที่นำหน้ามาก โดยเฉพาะคนที่อยู่ในคุกตะราง อย่างผม พวกเราก็คูยแต่เรื่อง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์กันมาก แม้ออกมาแล้วเรื่องจอมพลสฤษดิ์ ในวงในก็ มีอยู่มากเหลือเกิน เพราะท่านเป็นอัจฉริยะจริง (หัวเราะ) ผมว่าท่านเป็นคนอัจฉริยะผู้หนึ่งที่เดียวที่สามารถ จะควบคุมประเทศชาติไว้อยู่ในกำมือได้ ควบคุมทหารให้มีเอกภาพไม่มีการแตกแถวเหมือนที่เราเห็นทุกวันนี้ หรือเมื่อตอน พ.ศ. ๒๕๑๖

ตอนนั้นข่าวลือเกี่ยวกับท่านจอมพลสฤษดิ์นี้ก็มียาก ผมชอบฟัง เป็นต้นว่าท่านประชุมในคณะ รัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีก็ประชุมไป ซึ่งล้วนแต่มีท่านผู้มีคุณวุฒิทั้งหลาย ท่านจอมพลสฤษดิ์ และท่านอื่น ๆ ก็ทุบเถลิด ระเบิด ๆ แล้วกินไปเรื่อย ๆ ไม่ช้าท่านก็หลับไหลยี้ด ทส.ก็เอาผ้ามาเช็ดให้ อย่างนี้ก็เป็นข่าว ชุบชิบวงใน แต่ท่านมีอัจฉริยะอยู่อย่างหนึ่ง เมื่อท่านรู้สึกตัวตื่นขึ้นเมื่อการประชุมคณะรัฐมนตรีจะเสร็จสิ้น ท่านก็สรุปปัญหาได้หมดเลย ... (หัวเราะ) คือจะทำอะไร ทำอย่างไร ท่านทำได้หมด อันนี้เราถือว่าท่านเป็น อัจฉริยะ แม้แต่กระทั่งรัฐมนตรีว่าการ ๒ คนเกือบจะต่อยกันในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี อันนี้หลายท่านคงจะ ไม่ทราบ อันนี้ก็ชุบชิบวงในอีก ผู้ที่เล่าให้ฟัง ผมคิดว่าเชื่อถือได้ รัฐมนตรีท่านหนึ่งก็ด่ารัฐมนตรีอีกท่านหนึ่ง ว่ากินหมูกาก รัฐมนตรีอีกท่านก็ว่าท่านกินรถเมล์มาก ก็เกือบจะวางมวยกันขึ้น ขณะนั้นท่านจอมพลสฤษดิ์ก็ ไม่อยู่ในที่ประชุม คือท่านไปพบแขกต่างประเทศอยู่ข้างนอก ลักครู่ท่านก็เข้ามาก็มีการห้ามปราม มีการ รายงานให้ท่านทราบ อันนี้ก็แสดงให้เห็นอัจฉริยะท่านอย่างหนึ่ง ท่านไม่สอบถามว่าใครผิดใครถูก ท่านถาม แต่ว่ารัฐมนตรีคนไหนซึ่งเป็นทหารทั้งคู่ “ลือรุ่นไหน” บอกว่ารุ่นนั้น ไอ้นี้ก็รุ่นน้อง ถ้าอย่างนี้รุ่นน้องลือจะ ขอโทษพี่เขาได้ไหม “ได้ครับ” พี่จะยกโทษให้น้องได้ไหม “ได้ครับ” เอาตกลงไว้กันทีเดียวเล็กกัน อันนี้ ผมคิดว่าเป็นอัจฉริยะอันหนึ่งของท่านจอมพลสฤษดิ์

ที่นี้ในช่วงข่าวชุบชิบวงในจากคณะรัฐมนตรีนี้ก็มีอยู่อีกข่าวหนึ่งเกี่ยวกับอาจารย์ป๋วย คือ ตอนนั้น อาจารย์ป๋วยไปเป็นผู้แทนภาคีมูลภัณฑ์กันชนเรื่องติบुक เมื่อสมัยจอมพล ป. เอาติบุกและยางไปเข้า มูลภัณฑ์กันชนระหว่างประเทศ เขากำหนดราคาให้ขายและปริมาณการส่งออก ซึ่งท่านก็คงทราบดีแล้ว ได้มี ข่าวมาบอกว่าอาจารย์ป๋วยท่านเข้าไปร่วมประชุมในฐานะผู้แทนของประเทศไทย ท่านก็มีจดหมายถึงจอมพล สฤษดิ์ฉบับหนึ่ง ท่านด่าจอมพลสฤษดิ์ว่า เสียขายนับถือท่านมาก กรรมการสภาติบุกของโลกในยุโรปมี รายงานแน่นอนว่าท่านร่วมมือกับพ่อค้าเศรษฐีได้คนหนึ่ง คำแร่ออกตลาดมืด ซึ่งผิดกฎของสภาติบุกของ โลก

ผมก็ฝังใจว่าเป็นจริงไหม ผมคิดว่าพบอาจารย์ป๋วยสักครั้งหนึ่ง ผมจะได้ถามเรื่องนี้ แต่โอกาสที่เรา พบกันก็ไม่มี จนกระทั่งท่านมารับตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงนั้นก็ในช่วงที่ไม่ค่อยดี เป็นช่วงที่มีเหตุการณ์ไม่ค่อยดี คือ มีสามเณรอายุ ๖๐ กว่า อยู่ ๆ ก็เดินทางเข้ามาจำวัดอยู่ในประเทศไทย (หัวเราะ) ผมเรียกว่าสามเณรเพราะว่าไม่ได้บวชพระ บวชเณรจริง ๆ (หัวเราะ)

อันนี้เกิดปัญหาขึ้นในกลุ่มศูนย์นิสิตนักศึกษา เขามีการรณรงค์มากมีการเดินขบวน มีการขว้างระเบิด ปากันบ้าง นักศึกษาธรรมศาสตร์ไม่ทราบว่าจะกรรมอะไร คือปัญหาเกี่ยวกับประเทศชาติประชาชน ในด้าน ความไม่เป็นธรรมหรือในด้านที่ไม่ถูกต้องแล้ว ธรรมศาสตร์มักจะตื่นตัวก่อนใคร ผมก็ห้วงอาจารย์ป๋วย เหตุการณ์ก็ตึงเครียดอยู่มาก จนกระทั่งปลายเดือนกันยายน ๒๕๑๙ ผมก็ติดต่อผ่านมายังคนสนิทอาจารย์ป๋วย ผมคิดถึงท่าน ผมห้วงว่าเหตุการณ์อย่างนี้ท่านจะอยู่อย่างไร ท่านจะทำตัวยังไง ท่านก็บอกว่า สำหรับ คุณสุวัฒน์ให้มาพบตอนดึก ๆ

ผลสุดท้าย เราก็นัดพบกันวันหนึ่งที่หน้าตึกเศรษฐศาสตร์ ผมก็นัดพบกับท่าน ท่านก็นัดพบผมว่า ๔ ทุ่มผมว่างงานแล้วผมจะมาพบคุณได้ มหาวิทยาลัยก็ปิดแล้ว เจ็บส่งดี เราจะคุยอะไรกันก็ได้ สี่ทุ่มสัก ๕ นาฬิกา ผมก็มาถึง ปรากฏว่าอาจารย์ป่วยยืนรออยู่ก่อนถือถุงกาแฟหนึ่ง ท่านก็พาผมขึ้นลิฟต์ไปห้องทำงานของท่านซึ่งอยู่ชั้นบนตึกเศรษฐศาสตร์ รู้สึกคุณเพ็ญศรีเพื่อนคู่คิดของผมก็มาด้วย แก่ขบถให้ผม เพราะผมตอนกลางคืนขบถไม่ค่อยเห็น

ท่านก็ถามว่าผมกินเหล้าหรือเปล่า เสร็จแล้วท่านก็ตอบของท่านเองว่าถ้านักเขียนว่ากินเหล้าหรือเปล่านั้นก็ไม่ถูก ท่านก็ควักเหล้าออกมา (หัวเราะ) ผมจำได้ว่าท่านชอบดื่มเหล้าสก๊อตชีวาสรีกัล ซึ่งเป็นเหล้าที่ดี ผมไม่ค่อยได้มีโอกาสกิน ผมเคยแต่ล่อเหล้าตราแดงอย่างสูงหรือ Black and White อะไรตามเรื่องตามฐานะ

ท่านก็กินเหล้าคุยอะไรหลายเรื่อง ซึ่งบางเรื่องผมขอสงวนไว้ไม่พูดในที่นี้ แต่บางเรื่องผมก็เปิดเผยได้ เป็นต้นว่า ท่านก็ถามถึงผมซึ่งจากท่านไปนานเป็นยังงี้บ้าง ผมก็เล่าให้ท่านฟัง ท่านก็บอกว่ารู้แล้วสงบอารมณ์อยู่ในคุก แล้วท่านก็ถามตอนหนึ่งว่า เขาว่าคุณเป็นคอมมิวนิสต์ ผมบอกอาจารย์เห็นยังงี้ ผมเป็นหรือเปล่า ท่านก็หัวเราะ ถ้าคนอย่างคุณเป็นคอมมิวนิสต์คนไทยทั้งสี่สิบล้านคนเป็นหมด คือผมสูบบุหรี่กินเหล้าฝรั่งอย่างนี้ ท่านก็คงว่าไม่เป็นคอมมิวนิสต์หรอก แล้วท่านก็อ่านดูพฤติกรรมผมมาตั้งแต่ต้น เราคุยกันปัญหา คอมมิวนิสต์บ้างสังคมนิยมบ้างหลายปัญหา สรุปท้ายท่านก็บอกว่า คอมมิวนิสต์ผมไม่เอาด้วยหรอก แต่สังคมนิยมพอพูดกันได้ อันนี้ผมยังจำคำพูดของท่านได้ ผมก็เห็นว่าสังคมนิยมทางเดียวในระบบเศรษฐกิจเท่านั้นที่จะช่วยแก้ไขปัญหาในเมืองไทยขณะนี้ได้

เสร็จแล้วผมก็เอาเรื่องที่ฝังใจมานานมาถามท่านว่า อาจารย์ครับ อาจารย์เคยมีจดหมายด่า จอมพลสฤษดิ์ใช่หรือไม่ ถ้ามว่าได้ข่าวมาจากไหน ผมก็บอกว่าเขาก็ซุบซิบวงใน แล้วข่าวมันเป็นยังงี้ ข่าวนี้ก็เป็นการแสดงอัจฉริยะของท่านจอมพลสฤษดิ์เหมือนกัน เพราะว่าท่านรับจดหมายจากอาจารย์ป่วยแล้วแทนที่จะเก็บไว้ ท่านกลับยื่นให้รัฐมนตรีดูทุกคนแล้วท่านก็บอกวານี้ คุณป่วยเข้าใจผมผิด คนอย่างผมหรือจะเที่ยวไปด่าใครเถื่อนกับคนอย่างนั้น ๆ ท่านว่าของท่านไป ท่านรัฐมนตรีหลายคนรู้สึกจะไม่พอใจอาจารย์ป่วย คือไปกล่าวหาท่านได้ ผมก็รายงานให้ท่านฟังว่าข่าวเป็นยังงี้ อาจารย์จะว่ายังงี้ อาจารย์บอกว่าผมไม่ด่าท่านหรอก ผมเพียงพูดว่า ถ้ารายงานของคณะกรรมการของสภาตินุกเป็นจริงแล้ว เราจะเสียเงินค่าปรับมาก ผมห่วงเรื่องเงินค่าปรับ แล้วเราก็ไม่ค่อยมีเงินที่จะเสียค่าปรับ จอมพลสฤษดิ์ท่านก็ไม่ได้ว่าอะไร ท่านเขียนจดหมายออกคำสั่งตอบไปว่าให้พยายามให้ผมทำหน้าที่อย่างเดียว คือ พยายามลดเงินค่าปรับให้น้อยลง... (หัวเราะ) ท่านก็อัจฉริยะจริง ๆ ท่านไม่ฟังเรื่องจริงหรือไม่จริง ท่านบอกลดเงินค่าปรับให้น้อยลงก็แล้วกัน มันก็จบเรื่อง

เราจะเห็นได้ว่าท่านจอมพลสฤษดิ์ก็มีอัจฉริยะเป็นคนที่เก่งในการใช้คน ผมถามท่านว่า ตอนนั้นท่านมาเป็นหลังจากที่เป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณคนแรกที่จอมพลสฤษดิ์ตั้งขึ้น ต่อมาท่านก็ลาออก ผมก็ถามว่าท่านลาออกจากสำนักงบประมาณทำไม ท่านก็พูดว่าไม่ไหวสู้ทหารไม่ไหวเบิกเงินจ้าง (หัวเราะ) ไม่ทราบว่าเป็นที่นี้มีทหารหรือเปล่า (หัวเราะ) มันคนละชุดกัน ดังนั้นเมื่อท่านลาออกมา ท่านตั้งใจจะกลับประเทศอังกฤษ ฟังท่านพูดนะชะว่าจอมพลสฤษดิ์ให้ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยต่อไปอีก ซึ่งต่อมาไม่นานท่านจอมพลสฤษดิ์ถึงแก่กรรม ท่านก็กลับมาจนกระทั่งได้เป็นอธิการบดีเป็นตำแหน่งสุดท้ายของท่าน

ถ้าพูดถึงท่านแล้วผมรู้สึกขมขื่นใจมากทีเดียวสำหรับเหตุการณ์ครั้งหนึ่งที่ผ่านมา คือ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผมห่วงอาจารย์ป่วย หลังจากนั้นกลับไป ผมก็คอยสตาบตรับฟังเหตุการณ์ในธรรมศาสตร์ จนกระทั่งเกิดเหตุร้ายแรงขึ้น จนกระทั่งผมรู้สึกปวดร้าว เพราะคนบางคนที่อยู่ในหัวใจของผม คืออาจารย์ป่วย ผู้ที่มีผลงานขนาดกู้ชาติมาแล้ว รับตำแหน่งสำคัญมาแล้ว มีลายเซ็นในธนบัตรทุกใบที่คนไทยใช้อยู่ช่วงหนึ่ง

แล้วมาดำรงตำแหน่งสำคัญที่สุดคืออธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีข่าวว่าถูกกระชากคอชูเชิญแถมจะให้ประชาชนประท้วงเสียอีก อันนี้เป็นเรื่องขมขื่นใจมาก เมื่ออาจารย์ทินวัฒน์ได้บอกผม ให้มาพูดในวันนี้ผมจึงต้องรีบมาเพื่อบรรเทาความขมขื่นให้ลดลงสักระดับหนึ่ง (ปรบมือ) เพราะฉะนั้นมันเป็นสิ่งที่ประหลาดใจมาก คนอย่างอาจารย์ป๋วยซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดของประเทศเรา แต่เป็นคนที่ไม่มีแผ่นดินอยู่ ทำให้เราเกิดความน้อยใจ เหตุใดสังคมไทยเราทำไมไม่ต้อนรับคนดี ทำไมไม่ทวงแทนปกป้องคนดีไว้

ในส่วนตัวผมกับอาจารย์ป๋วย ผมเคยไปด้อม ๆ มอง ๆ ดูบ้านของท่านหลังจากที่ท่านไปแล้วรู้สึกมีความเศร้าสลดใจมาก ไม่ทราบที่ท่านที่นั่งอยู่ที่นี้จะเห็นด้วยหรือเปล่า บ้านท่านเป็นบ้านชั้นเดียว ท่านซื้อเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ ผมจำได้ในราคา ๔๐,๐๐๐ บาท เนื้อที่ราว ๆ รู้สึกจะ ๓๐๐ ตารางวาได้ ท่านก็อยู่ของท่านมาอย่างนั้น ถึงขนาดจอมพลสฤษดิ์เอยปากนี้ไม่ใช่ขาลือเป็นชาวที่ท่านเล่า จะปลูกให้ใหม่ท่านก็ไม่ยอม แล้วท่านมีรถเกา ๆ อยู่คันหนึ่งเป็นรถออสติน มีคนขับด้วยอายุราว ๆ ท่านคนหนึ่ง และท่านก็ปฏิบัติต่อคนรถเหมือนข้าราชการของเรา เสาร์อาทิตย์ให้หยุดงานได้ ตัวท่านเองเสาร์อาทิตย์ก็นั่งกางเกงขาล้นไปจ่ายตลาดแถวปากซอยอารีย์เป็นประจำ เป็นชีวิตที่งดงามอย่างที่ท่านผู้อภิปรายคนแรก ท่านบอกว่า ในสภาพของมนุษย์แล้วยากที่เราจะสู้ท่านได้

เมื่อปีที่แล้วก็มีท่านอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ คือ อาจารย์ทวี หมิ่นนิกร อาจารย์นวลฉวี สุธรรมวงศ์ ท่านมาชวนผมจัดการให้ห้องสมุดอาจารย์ป๋วย ผมก็ยินดีร่วมอย่างเต็มที่ จัดที่หอประชุมใหญ่ ตอนนั้นมีพวกเรติดต่อไปจะใช้ชื่ออย่างไร ท่านก็ตอบมาด้วยลายมือท่านก็เขียนไม่ตรงที่ตรงทางนัก บอกว่าไม่ให้ใช้ อาจารย์หรือดร. ให้ใช้ชื่อห้องสมุดป๋วย เหยย ๆ อันนี้แสดงให้เห็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งของท่าน จิตใจที่เป็นประชาธิปไตยแท้จริงของท่าน ผมก็จัดงานให้ท่านอย่างเต็มที่ โดยเอาดนตรีแกรนด์เอ็กซ์มาแสดงร่วมกับนักร้องที่มีชื่อเสียง เชิญพฤกษ์ อุปถัมภ์มานั้มาเป็นโฆษก เราจัดสิ่งที่เป็นหวัะกะที่ทั้งหลาย มีคนระดับรัฐมนตรีอย่าง วีระ มุสิกพงศ์ และบัญญัติ บรรทัดฐานก็มาร้องเพลง รายการครึกครื้นน่าดู ผมก็อุทิศภาพยนตร์จีนที่ผมซื้อมาจากประเทศจีนเรื่องหนึ่งคือเรื่อง ซากุระ หนังสือเรื่องนี้ดีมากแต่ฉายแล้วขาดทุน แต่เหมาะที่จะฉายในหอประชุมธรรมศาสตร์ ปรากฏว่าได้รับความสนใจมาก เป็นเรื่องเศร้าโศกมากระหว่างแม่เงินลูกญี่ปุ่น อะไรทำนองนี้ แต่ผลจากการจัดครั้งนั้น รอบเดียวที่เราจัดได้เงินถึง ๑ แสน ๓ หมื่นกว่า คนดูแน่นขนัด นี่แสดงให้เห็นว่าทุกคนไม่ได้มาชมรายการอย่างเดียว มาด้วยความศรัทธาที่มีต่ออาจารย์ป๋วยด้วย และที่น่าชื่นใจที่ผมอยากจะเรียนให้ทราบในที่นี้คือว่า วงดนตรีแกรนด์เอ็กซ์ ซึ่งเป็นดนตรีที่กำลังฮิตอยู่ในยุคนี้จำไปแสดงที่ไหนเขาเอาชั่วโมงละหนึ่งหมื่นบาท จำมาแสดงที่หอประชุมเขาก็เรียกหนึ่งหมื่นบาท แต่หลังจากการแสดงแล้วพวกเขาไม่เอาเงินหรอก เพราะว่ามันดนตรีในวงของเขามีคนหรือ ๒ คนไม่ทราบเป็นลูกศิษย์อาจารย์ป๋วย ขอยกแรงงานของเขาบูชาคุณอาจารย์ป๋วย ได้ยินแล้วน่าชื่นใจ แสดงให้เห็นว่าอาจารย์ป๋วยไม่ใช่เป็นที่ศรัทธาเฉพาะปัญญาชนเท่านั้น แม้แต่ระดับศิลปินทั้งหลายก็มีคนนับถือท่านมาก ท่านจึงเป็นที่นับถือของคนในวงกว้าง ผมคิดว่าในช่วงนี้ขอจบเพียงเท่านี้ก่อน ขอขอบคุณครับ (ปรบมือ)

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

เป็นอย่างไรบ้าง หลายคนขี้ตาคงไม่ใช่วง คงจะซึ้งกับความงามของอาจารย์ป๋วยที่พี่สุวัฒน์ วรดิลกได้เล่าให้เราฟังด้วยความสุจริตและจริงใจ ไม่ได้ใช้สำนวนนักประพันธ์เลย มีเวลาเหลืออีกเพียงนิดหน่อย ไม่ทราบว่ามิผู้ร่วมเสวนาท่านใดต้องการกล่าวเสริม วันนี้ไม่มีการตอบคำถามและเป็นการเล่าความหลังให้ฟัง... (หัวเราะ) อยากจะขอกราบเรียนอาจารย์เพิ่มกันคนละนิด ๆ หน่อย ๆ เพราะว่าอย่าให้เกินเวลามาก ขอกราบเรียนเชิญ ดร.อรรณ (ปรบมือ)

อริญ ธรรมโน

ผมขอผ่านผมใช้เวลาตอนแรกไปมากแล้ว

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

อาจารย์ ดร.อริญ สละสิทธิ์ ขอเชิญอาจารย์ ดร.เสนาะ ดร.เสนาะ ขอผ่าน หรือ คุณสุวัฒน์จะครบแล้วใช่ไหมฮะ

สุวัฒน์ วรดิลก

ขอเรียนแทนอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ โครงการห้องสมุดป่วยจะคงดำเนินต่อไป เพราะว่าทางรัฐบาลไม่มีเงินให้ เจตนารมณ์ของท่านอาจารย์ป่วยและห้องสมุดอันนี้ไม่ใช่เฉพาะนักศึกษาที่เรียนวิชาเศรษฐศาสตร์เท่านั้น ไม่เฉพาะในมหาวิทยาลัยนี้เท่านั้น นักศึกษาทุนมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ หรือประชาชนที่สนใจวิชาเศรษฐศาสตร์ก็สามารถที่จะมาค้นมาศึกษาค้นคว้าได้ในห้องสมุดแห่งนี้ ปีนี้ผมคิดว่าผมจะต้องเห็นदन้อยอีก มีการทำรายการบันทึกเก็บเงินให้สร้างห้องสมุดสมทบทีละเล็กละน้อย ผมคิดว่าเมื่ออาจารย์ป่วยอยู่ในหัวใจของทุกท่านในที่นี้ ผมก็อยากขอร้องทุกครั้งที่มีการจัดรายการเพื่อห้องสมุดป่วยแล้วก็โปรดอย่าได้ขาด ขอให้ช่วยสนับสนุนอย่างเต็มที่ด้วย ขอขอบคุณครับ (ปรบมือ)

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์

ท่านอย่าเพิ่งลุกเลย ขอเวลาสักนิด เราควรจะได้อยู่ร่วมกันให้เกียรติผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๓ ท่านพร้อม ๆ กัน มิฉะนั้นผู้เสวนาเหงาแย่ พูดเสร็จท่านไปก่อน ใครจะปรบมือให้เราตอนท้าย คณะเศรษฐศาสตร์มีข่าวที่จะเรียนให้ศิษย์เก่าทราบ ว่าเรากำลังทำโครงการห้องสมุดป่วย และ Puey's Collection ซึ่งขณะนี้ยังขาดเงินทุนอีกมากมายศิษย์เก่าได้รวบรวมกันขณะนี้ได้มา ๓๗๐,๐๐๐ บาท ก็ยังไม่พอทำอะไร ใครที่รู้ตัวว่ายังไม่ได้ช่วยคณะฯ เลยแม้แต่บาทเดียว... (หัวเราะ) ก็ควรจะลงมือบ้าง ไม่ต้องมากไม่ต้องถึงพัน คนละ ๕๐๐ - ๖๐๐ ก็พอ ถ้าเผื่อท่านมี ๑๐ บาท ๒๐ บาทก็ยินดี ตั้งแต่ ๑ บาทขึ้นไปน้อยกว่านั้นเราไม่มีทอน... (หัวเราะ)

คณะยังมีโครงการที่จะสร้างตึกอาคารของดร.ป่วย ในชื่อนี้โดยงบประมาณของหลวง แต่เราก็ต้องช่วยกันหาเครื่องใช้ไม้สอยในตึก อันนี้ก็คงจะเป็นข่าวดีมากสำหรับพวกเราในเวลาอันใกล้นี้ ไม่เกินปีหน้า

สำหรับสมาคมเศรษฐศาสตร์นั้น ม.ร.ว.ปรีดิยาทร เทวกุล ให้เรียนว่า สมาชิกยังไม่มีมากเท่าที่ควรจะเป็น สมาชิกยังน้อยอยู่และหลายคนขาดการส่งค่าสมาชิกลานมากแล้ว ถ้าท่านรู้ตัวก็ควรจะสมัครใหม่หรือว่าต่ออายุค่าธรรมเนียม

ในที่สุดนี้ขอเรียนว่าวันนี้เราได้รับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นคุณค่ามากมาย อย่างน้อยเราก็ได้ทบทวนความเป็นมนุษย์ของเราว่ามีสักเท่าไร เฉพาะตัวของกระผมเองนั้น ขอโทษ... (หัวเราะ) ผมยังไม่ได้พูดเลย ผมนอนไม่หลับแค้นนี้ ผมเป็นลูกศิษย์ปี ๒๕๐๖ เข้ามาเป็นรุ่นที่ ๒ แล้วก็ได้เป็นผู้แทนของปีและได้เข้าห้องทำงานของท่านบ่อย ๆ ผมพบว่าท่านเป็นบุคคลซึ่งหายากมาก เราจะจัดงานต้อนรับน้องใหม่สังสรรค์รับขวัญเพื่อนใหม่จะเก็บกันคนละ ๒๐ บาท เก็บเงินรุ่นพี่จ่ายค่าน้ำชาให้รุ่นน้อง พอท่านรู้ท่านบอกท่านเป็นสปอนเซอร์หมดดีแล้วกัน เราคิดมาประมาณ ๕,๐๐๐ บาท ท่านก็จะจ่ายเงิน พวกผมบางคนบอกอู้อย่ามายุ่งเลย อีกคนบอกว่าชนหน้าแข้งไม่ร่วงหรอก เบื้องหลังคือ ดร.ป่วยไม่มีชนหน้าแข้งหรอก... (หัวเราะ) ขานี้ขาวจืดเลย... (หัวเราะ) เราก็ได้มา นั่นเป็นปีแรกที่เรพบท่าน ดร.ป่วย และในราวกลางปีผมอยู่ปี ๓ ผมก็จัดภาพยนตร์อันนี้ผมว่า

ท่านอาจารย์สิริคงจะจำได้ เราจัดหนังในหอประชุมใหญ่เพื่อจะหาเงินซื้อหนังสือให้ห้องสมุด ตอนนั้นห้องสมุดเล็ก ๆ อยู่ชั้น ๒ ตึกโดม ขออนุมัติทำเป็นโครงการเลย ท่านก็อนุมัติให้จัด ผมเป็นประธานจัด เพื่อน ๆ หลายคนช่วยกันจัด เราฉายหนังเรื่อง How to Murder Your Wife เรื่องนี้ แจ็ก เลมมอน เป็นพระเอก ซูซาน จอส เป็นนางเอก ผมแก้มึงตั้งชื่อภาษาไทยว่า “มาฆาเมียกันเถอะ” ...(หัวเราะ) และมีดนตรีของ สมธ. เราได้เงินตั้งเยอะเยอะ หักค่าใช้จ่ายแล้วเราเหลือเงินหมื่นหก เสร็จแล้วผมทำบัญชีหมื่นหก แล้วผมยังอุตส่าห์ไปหักออกอีกพันกว่าบาท บอกว่าเป็นค่าโปสเตอร์ ค่าป้ายและค่าพิมพ์บัตร ท่านบอกว่าหักไม่ได้เพราะตอนเสนอคุณไม่ได้บอกว่ามีรายจ่ายนี้ ผมก็บอกว่าอาจารย์ครับผมจ่ายไปแล้วพันหกนี้ครับ อย่างงั้นผมจ่ายเอง แล้วท่านก็ควัก ก็อย่างว่าชนหน้าแข้งไม่ร่วง ทำให้เรารู้สึกว่าคนอย่างนี้คงหาไม่ได้ง่าย ๆ

ผมขออนุญาตกราบเรียนว่า ผมขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร.อรรณ ธรรมโน ดร.เสนาะ อุณากร และพีสุวัฒน์ วรดิลก ที่ได้มารำลึกความหลัง คนที่มีอายุยาวนานรุ่นท่านอาจารย์ป่วยหรือใกล้เคียง ก็จะได้รำลึกความหลัง ลูกศิษย์รุ่น ๒๕๐๕ ถึง ๒๕๑๖ ก็คงจะได้รู้จักอาจารย์ดีขึ้น สำหรับคนที่เข้าหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ก็คงจะได้รู้จักวีรกรรมของ ดร.ป่วยอย่างที่เราพูดกัน หวังว่าเราคงจะได้พบกันในบรรยากาศเช่นนี้อีกในปีต่อ ๆ ไป แล้วเราจะมีการจัดงานคณะเศรษฐศาสตร์ครบรอบ ๓๕ ปี ในปีหน้า ศิษย์เก่าทั้งหลายอย่าพลาดโอกาสนี้

บทเสวนา “ป่วย อังภาภรณ์ : คนดีที่เหลือนอยู่”

บันทึกการเสวนาเรื่อง “ป่วย อังภาภรณ์ : คนดีที่เหลือนอยู่” จัดโดยคณะกรรมการนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มูลนิธิโกลด์คัมทอง และสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๖๗

ผู้ร่วมการเสวนาประกอบด้วย ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ รองศาสตราจารย์ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม คุณสุรพล เย็นอุรา คุณธัญญา ผลอนันต์ คุณระเบียบ (อังภาภรณ์) ยุทธวงศ์ และคุณลุงบุญธรรม ปานแก้ว โดยมี คุณกฤษฎางค์ นุตจรัส เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย และมีศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก เป็นผู้กล่าวเปิดงาน

อนึ่ง ส่วนของการสัมภาษณ์คุณระเบียบและคุณบุญธรรมในบทเสวนานี้ มีการตัดออกบางส่วนเพื่อความกระชับ โปรดอ่านฉบับถอดเทปคำต่อคำได้จากหนังสือ *คิดถึงอาจารย์ป่วย* จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดอกหญ้า ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๗

เสน่ห์ จามริก ท่านรองอธิการบดี ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย ซึ่งมีความร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งในโอกาสนี้ คือ ความเป็นมิตรต่อคนดีในเมืองไทย คือ อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์

ผมคิดว่า นี่คือความรู้สึกร่วมกันที่เรามาอยู่กันในวันนี้ ในวาระนี้ ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับมอบให้มาทำหน้าที่เปิดงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ผมคงไม่จำเป็นต้องกล่าวอะไรมากเกี่ยวกับอาจารย์ป่วย นอกจากอยากฝากข้อคิดเล็ก ๆ น้อย ๆ บางประการ เกี่ยวกับการจัดงานวันนี้ ซึ่งผมคิดว่า ผู้จัดงานนั้นคงไม่ได้มีเจตนาเพียงจัดงานเพื่อความระลึกถึงอย่างเดียว

เมื่อกี้ นายกองค์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ได้พูดว่า การจัดงานครั้งนี้ก็เพื่อที่จะสืบทอดเจตนารมณ์ สืบทอดสิ่งที่ดีที่งาม ที่อาจารย์ป่วยได้ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างตลอดชีวิตของท่าน ปัญหาคือว่าเจตนารมณ์อะไร อะไรที่เป็นแบบฉบับที่ดีงามที่ควรแก่การประพฤติปฏิบัติ ผมคิดว่าผู้ที่อยู่ในที่นี้คงรู้จักอาจารย์ป่วยได้ดีพอสมควร จนผมไม่จำเป็นต้องพรรณนาให้มากความเป็นแต่เพียงว่าอยากจะแสดงความรู้สึกสะท้อนจากสิ่งที่ผมคิดว่าผมรู้จักอาจารย์ป่วยนะครับ ก็คือว่า ในบุคลิก ในชีวิต และการประพฤติปฏิบัติที่ผมเคยได้เห็นมานั้น ไม่ว่าอาจารย์ป่วยจะได้มีหน้าที่การงานในด้านต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ผมคิดว่าเป็นธาตุแท้ของอาจารย์ป่วยอยู่อย่าง คือ ความเป็นนักการศึกษา ซึ่งไม่ได้หมายความว่าท่านต้องมาเป็นคณบดีหรืออธิการบดีนะครับ แต่ความเป็นนักศึกษานั้นหมายความว่า ไม่ว่าท่านจะปฏิบัติหน้าที่การงานอะไรก็ตาม ท่านมีความเป็นนักการศึกษาอยู่เสมอ พุดง่าย ๆ คือความเป็นนักวิชาการ แบบอย่างอันหนึ่งที่ผมคิดว่ารู้จักอาจารย์ป่วยก็คือว่า ความเป็นนักวิชาการที่ทำงานโดยใช้ความรู้ แล้วก็เอาความสุจริต ความกล้าหาญ และการเห็นแก่ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบนะครับ

อันนี้คือความเป็นนักการศึกษาของอาจารย์ปวย ไม่ว่าท่านจะเป็นอธิการบดี ไม่ว่าท่านจะเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย การคิด การตัดสินใจทุกอย่างนั้น เอาเรื่องของความรู้วิชาการเป็นเครื่องตัดสิน แล้วก็เอาความสุจริต ความเห็นแก่ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ผมคิดว่าอันนี้คือความเป็นนักการศึกษา ความเป็นนักวิชาการ ที่ผมคิดว่าเราท่านทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาที่ดี ไม่ว่าจะเป็นครูบาอาจารย์หรือไม่ก็ตาม เมื่อจะไปประกอบอาชีพ ทำหน้าที่อะไรก็ตาม ความเป็นนักการศึกษา ความเป็นนักวิชาการในแบบฉบับของอาจารย์ปวยจะเป็นเงื่อนไขสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำตนเป็นคุณประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

ฉะนั้น การสืบทอดเจตนารมณ์ในชีวิตของอาจารย์ปวยนั้น คงไม่ใช่เพียงพยายามรู้จัก ท่านว่า ท่านเป็นอะไร ทำอะไรมา อีกสิ่งหนึ่งที่จะสืบทอดต่อไปคือรักษาหรือพัฒนาความเป็นวิชาการ ความสุจริต อันนี้ให้ยังยืนมั่นคงต่อไป

ด้วยข้อคิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ฝากไว้นี้ ผมก็ถือโอกาสนี้เปิดงานในวันแสดงความระลึกถึงอาจารย์ปวย ซึ่งผมคิดว่าเป็นผู้ที่ไม่ได้ทำคุณประโยชน์ให้กับสังคมมาในอดีตเท่านั้น แต่ในโอกาสนี้ ก็เป็นโอกาสอันดีอย่างยิ่งที่จะได้วางพื้นฐานที่เป็นแบบฉบับสำหรับเราท่านทั้งหลายและเยาวชนในอนาคตของประเทศชาติต่อไป ขอขอบคุณครับ ...(ปรบมือ)

กฤษฎางค์ นุตจรัส ผมเข้าใจเอาโดยตัวของผมเองว่า เกือบทุกคนในที่นี้คงรู้จัก อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ของเรา ไม่มากนักน้อย ก่อนอื่นต้องขอออกตัวสักนิดว่า หลายคนสงสัยว่าทำไมเราจึงใช้หัวข้อเสวนาว่า “คิดถึงอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ คนดีที่เหลือนอยู่” เหตุผลก็คือทางผู้จัดเองในครั้งที่มาเชิญผม เขาก็ได้ปรารภให้ผมฟังว่า หลายคนไม่เข้าใจว่า เอ๊ะ...ทำไมเราถึงต้องมาพูดถึงคนคนหนึ่ง แล้วคนดีคนอื่นไม่ได้เหลือนอยู่ในแผ่นดินไทยนี้หรือ

ที่นี้ผมคิดว่า การที่เรามาคุยกันนี้ เราพูดถึงคนดี “คนดีที่เหลือนอยู่” ก็แสดงว่ายังมีคนดีอีกหลายคนที่ยังเหลือนอยู่ ทั้งในประเทศไทยและนอกประเทศ และก็ยังมีความชั่วอีกหลายคนที่ยังเหลือนอยู่อีกเช่นกัน แล้ววันนี้เราพูดถึงคนดี คนดีนี้ต่างกับคนได้ดี (ปรบมือ) เพราะว่าวันนี้เราพูดถึงคนคนหนึ่งที่เคยมีคุณงามความดีต่อที่นี้ คือ ธรรมศาสตร์ ต่อประเทศชาติโดยรวม และต่อวงการศึกษาก้าวไกล

ฉะนั้น เราจะพูดถึงความดีของคนที่ได้เคยทำไว้ ซึ่งความดีของอาจารย์ปวยอาจจะเหมือนของผม คือผมอาจจะเคยทำดีเหมือนท่าน หรือหลาย ๆ คนอาจจะเคยทำดีเหมือนท่าน เราพูดถึงความดีนะครับ เพื่อเป็นอนุสรณ์เตือนใจว่า คนที่กระทำความดีนั้นก็สามารถยืนอยู่ในแผ่นดินไทยได้อย่างภาคภูมิใจ ถึงแม้ตัวจะไม่ได้อยู่ ชื่อเสียงก็ยังอยู่ที่นี้ ใช่ไหมครับ (ปรบมือ)

ผมขอแนะนำผู้ร่วมเสวนาก่อน ท่านที่อยู่ขวามือสุดของผมคือ คุณสุรพล เย็นอุรา ปัจจุบันคุณสุรพลเป็นหัวหน้าหน่วยข่าวสาร กองวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทยหรือธนาคารชาติ ท่านเคยทำงานร่วมใกล้ชิดกับอาจารย์ปวยในช่วงที่อาจารย์ปวยเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ในช่วงที่ยาวนานพอสมควร

ท่านต่อมา คือ อาจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม ท่านเป็นอาจารย์ประจำอยู่ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันท่านมีงานอดิเรกเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ด้วยนะครับ ท่านก็คงจะได้มาเสวนาหรือพูดคุยให้พวกเราฟังเกี่ยวกับงานด้าน

วิชาการ หรือความเกี่ยวพันระหว่างอาจารย์ป่วยกับคณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนของชีวิตของท่านอาจารย์ป่วยที่ได้สร้างคุณงามความดีไว้

สำหรับด้านขวามือที่ติดกับผม คือคน ๆ หนึ่งที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับอาจารย์ป่วยมาเกือบตลอดชีวิต และคิดว่าคงจะมากกว่าทุก ๆ คนที่อยู่ในเวทีนี้ คือ คุณระเบียบ ยุทธวงศ์ ท่านเป็นน้องสาวของอาจารย์ป่วย เป็นน้องสาวที่ต่อจากอาจารย์ป่วยเลือดเนื้อเชื้อไขเดียวกัน ท่านก็คงจะได้เล่าให้พวกเราฟังเกี่ยวกับชีวิต ความเป็นอยู่ เกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งพวกเราไม่สามารถจะเข้าไปรู้ได้ว่า คนดีเขาคิดกันยังไงเวลาอยู่ที่บ้าน

สำหรับท่านต่อไปที่อยู่ซ้ายมือของผม เป็นคนหนึ่งซึ่งผมเองก็เพิ่งรู้จักวันนี้ และอยากจะเจอตัวมานานแล้ว และคิดว่าได้เจอพร้อม ๆ กับพวกเรา คงจะได้ฟังสิ่งซึ่งมีสาระประโยชน์ และเกร็ดประวัติศาสตร์สำคัญ ท่านคือ คุณลุนบุญธรรม ปานแก้ว ท่านเป็นชาวอำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เป็นบุคคลที่ได้ใกล้ชิดอาจารย์ป่วยในช่วงสงครามโลก เพราะเป็นทหารที่ได้จับอาจารย์ป่วย เมื่อคราวที่โดดรมตอนเป็นเสรีไทย และก็ได้ช่วยเหลือเจือจุนกันระหว่างอาจารย์ป่วยกับคุณลุนบุญธรรม จนมาถึงทุกวันนี้ นี่เป็นอีกทัศนะหนึ่งของประชาชนคนธรรมดาชาวบ้านที่ได้มองเห็นอาจารย์ว่าเป็นยังไง เดี่ยวเราจะได้ฟังกันนะครับ

ท่านต่อไปคือ อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ท่านนี้คงไม่ต้องแนะนำมาก เพราะเรารู้จักกันดีแล้ว ท่านเคยเป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาวินิจฉัย ในช่วงที่อาจารย์ป่วย อธิการบดีเป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันท่านก็เป็นอาจารย์ประจำอยู่ที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอีกตำแหน่งคือเป็นรองอธิการบดีด้วย

ท่านสุดท้ายทางด้านซ้ายมือคือ คุณธัญญา ผลอนันต์ คุณธัญญาได้คุยกับผมข้างนอกเวที ผมถามว่า ผมจะแนะนำว่าเป็นอะไรดี ก็สรุปสั้น ๆ ว่าเป็นนักธุรกิจดีกว่า เกาเขินที่จะเรียกตัวเองว่าเป็นนักเขียน ทั้ง ๆ ที่เขานักเขียนที่มีชื่อเสียงมาก และขอแก้แทนคุณธัญญานิดหนึ่งว่า ที่ทางผู้จัดรายการประกาศว่าเป็นผู้แต่งหนังสือเรื่อง “ถนนไปสู่ดวงดาว” ไม่ใช่ซะครับ เรื่อง “ถนนไปสู่ก้อนเมฆ” ขอได้โปรดเข้าใจตามนี้ด้วย เดี่ยวคนแต่งเรื่องนั้นเขาจะมาโกรธกัน

ผมคิดว่าเพื่อให้รายการดำเนินไปอย่างรวบรัดนะครับ ผมจะขอพูดเพียงแค่นี้ก่อน ท่านแรกที่ผมจะเชิญให้เล่าเรื่องอาจารย์ป่วย เราใช้คำว่าเล่าเรื่องดีกว่า ให้พวกเราฟังคือ อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ท่านคงมีเกร็ดอะไรที่จะเล่าให้พวกเราฟังเยอะ เพราะได้เคยร่วมทำงานกับอาจารย์ป่วยมาหลายปีในธรรมศาสตร์ ขอเชิญอาจารย์ชาญวิทย์ครับ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ สวัสดีครับ ขอออกตัวเป็นประเพณีนะครับว่า หัวข้อที่ผมได้รับมอบหมายให้พูดเกี่ยวกับอาจารย์ป่วยกับนักศึกษา นั้น ความจริงผมไม่น่าจะพูดได้เลย แต่ผู้ที่ควรจะพูดนั้นไม่ยอมพูด มานั่งฟังอยู่เฉย ๆ คือ ท่านอาจารย์เสน่ห์ จามริก ซึ่งทำงานใกล้ชิดกับอาจารย์ป่วยมาก ในช่วงระยะเวลาที่อาจารย์ป่วยเป็นอธิการบดีอยู่ที่นี่ และก็ได้ร่วมงานในส่วนของท่านอาจารย์ป่วยกับนักศึกษาอย่างมากทีเดียว

ผมนั้นอาจจะมีความรู้สึกทำงานใกล้ชิดกับอาจารย์ป่วย แล้วก็รู้จักอาจารย์ป่วยเป็นเวลานาน รู้จักอาจารย์ป่วยดี อะไรทำนองนั้นนะครับ แต่ถ้าจะพูดในเรื่องของระยะเวลาแล้ว

ผมเข้าไปทำงานกับท่านอาจารย์ป้วยเป็นเวลาดูเหมือนจะไม่ครบหนึ่งปีด้วยซ้ำ อาจารย์ป้วย ท่านเป็นอธิการบดีเมื่อปี ๒๕๑๗ หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ผมได้รับแต่งตั้งให้ เป็นรองอธิการบดีของท่านคนหนึ่งในปี ๒๕๑๘ แล้วอย่างที่ท่านทราบก็คือ ผมทำงาน มาประมาณเกือบจะครบปีก็เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ขึ้น หลังจากนั้นเราก็ พลัดพรากกันไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนนั้น

ฉะนั้นที่จริงแล้วโดยส่วนตัว ถ้าพูดถึงเรื่องระยะเวลาการทำงานกับท่านอาจารย์ป้วย นั้นผมมีส้นมาก ช่วงระยะเวลาที่ท่านอาจารย์ป้วยเข้ามาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ประมาณปี ๒๕๐๗-๒๕๐๘ ผมก็ไม่รู้จักท่าน ผมไม่อยู่ในธรรมศาสตร์ด้วยซ้ำในตอนนั้น ฉะนั้นบทบาทของท่านเป็นช่วงระยะเวลานั้น ๆ ที่ผมลองสังเกตจากการทำงานกับท่าน และได้รู้จักกับท่านในระยะเวลาอันสั้น แต่ในระยะเวลาอันสั้นนั้น ผมคิดว่าบางทีเวลามันบอกอะไรไม่ได้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์เรา บางทีเรารู้จักคนบางคนมาเป็นเวลาสิบกว่าปี เพิ่งจะมาค้นพบว่าเขาหรือเธอเป็นคนอย่างไร ก็เอาเมื่อสิบกว่าปีให้หลังไปแล้วนะครับ ในกรณี ๑ ปีกับอาจารย์ป้วยของผมนั้น ผมมีความรู้สึกอะไรบางอย่างที่เป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง โดยที่เวลาไม่ใช่ตัวกำหนด นี่เป็นความรู้สึกที่เมื่อถูกเชิญให้มาพูดถึงเกี่ยวกับเรื่องของอาจารย์ป้วย

หนึ่งปีที่ผมทำงานกับท่านอาจารย์ป้วย ในฐานะเป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาพื้นฐาน ซึ่งมีเป็นครั้งแรกในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยที่อาจารย์ป้วยคิดค้นขึ้นมา แล้วก็ไม่มีอีกหลังจากนั้น ผมไม่ทราบว่าตัวผมมันเป็นคนยังงี้ ครั้งแรกได้รับตำแหน่งจากท่านอาจารย์ป้วย ก็ เป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาพื้นฐาน ซึ่งก็ไม่มีในสารบบ ตอนนั้นท่านอาจารย์ยังเยาว์ ซึ่งท่าน เคยเป็นรองอธิการบดีฝ่ายบริหารของท่านอาจารย์ป้วย มาเป็นอธิการบดี ท่านให้ผมมาเป็น รองอธิการบดีเหมือนกันเมื่อไม่นานนี้ ให้ผมเป็นรองอธิการบดีฝ่าย ๕๐ ปีนะครับ มันก็คงมี ได้เห็นเดียวเหมือนกัน ไม่ทราบเป็นยังงั้นวนเวียนกันอยู่ตรงนี้ มันเป็นเคราะห์ส่วนตัวหรือใจ ไม่ทราบ ตำแหน่งฟิลิสดูแบบนี้

เอาละครับ เข้าเรื่องนะครับ คือว่าเท่าที่ผมสังเกตจากเกือบ ๑ ปีที่ผมทำงานกับ อาจารย์ป้วยนั้น ท่านอาจารย์ป้วยกับนักวิชาการเป็นอย่างไร

ประเด็นแรก ผมคิดว่าทุกคนคงจะรู้สึกได้ คือประเด็นที่อาจารย์ป้วยเป็นอาจารย์ นะครับ หรือจะใช้คำว่าเป็นครู เป็นครูดีกว่าคำว่าอาจารย์ เป็นครูที่มีความรักในลูกศิษย์ นักศึกษา ผมคิดว่าอันนี้เป็นความรู้สึกที่เราารู้สึกได้โดยที่อาจจะบอกไม่ถูก มันคงอธิบายเป็น วิทยาศาสตร์ไม่ได้นะครับ มันเป็นความรู้สึกที่เราพบกันท่าน แล้วเราทำงานกับท่าน หรือว่า เราเรียนหนังสือกับท่าน หรือว่าแม้แต่กระทั่งท่านเดินผ่านมา

ผมจำภาพได้ ผมชอบภาพนั้นมาก ๆ อาจารย์ป้วยเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่ชอบ เดินดูมหาวิทยาลัย คือท่านไม่จำกัดตัวเองอยู่แต่ในห้องสี่เหลี่ยมแคบ ๆ และก็เปิดแอร์ให้เย็นน่า กินข้าวก็อยู่ในนั้น คุยก็อยู่ในนั้น ดิฉันต่องานอะไรก็อยู่ในนั้นตลอดเวลา มีนักบริหารจำนวน มากอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมของตัวเองไม่เคยออกมาดูอะไรเลย ท่านอาจารย์ป้วยท่านออกมาดูนะครับ ท่านดูว่ามหาวิทยาลัยเป็นอย่างไร นี่พูดเฉพาะในแง่ของมหาวิทยาลัย ผมคิดว่าในแง่ของชนบท ท่านก็คงทำแบบนี้

อาจารย์ป้วยท่านชอบเดินตอนเย็น ๆ รอบสนามฟุตบอล เวลาเขามีกงาน มีดนตรี หรือมีการประพวงอะไรก็ตาม แล้วถือไม้เท้ามาอันหนึ่ง แล้วท่านก็ควงไม้เท้าของท่าน เราดู

ท่านคงไม่แท้ มันจะต้องมีความรู้สึกที่ต้องถูกตีหัวให้ใหม่ครับ แต่ที่นี้ถ้าคนแบบนี้ ในความรู้สึกที่เรา มี คิดว่าท่านอาจารย์ป่วยโกรธเราแล้วเอาไม้ตะพดนั้นตีเรา มันคงไม่เจ็บ ผมคิดว่าอย่างนั้น มันบอกไม่ถูก ถ้าเผื่อท่านมีความรักต่อเรา แล้วก็อยากให้เราทำอะไรให้ได้ดีให้มีประโยชน์ ท่านจะสั่งสอนเรา การตีของท่านมันคงไม่เจ็บ อันนี้เป็นความรู้สึกส่วนตัวของผม แต่ผมเชื่อว่าหลายคนคงจะมี เมื่อเรานึกถึงอาจารย์ป่วย มันเป็นความรู้สึกที่สัมพันธ์กันด้วยความรักอะไรบางอย่าง ซึ่งบางครั้งก็อธิบายไม่ได้

ในส่วนที่อาจารย์ป่วยกับนักศึกษา ท่านเป็นผู้ใหญ่ เป็นครู เป็นคนที่มีอาวุโสกว่าเรากว่านักศึกษา กว่าคนที่ตามมาในรุ่นหลัง ท่านเป็นคนที่สร้างความบันเทิงใจให้กับเรา เวลาเราดูท่านทำงาน หรือว่ามีโอกาสพบปะกันธรรมดา หรือว่าอ่านข้อเขียนของท่าน มันมีอะไรบางอย่างในคำพูด ในข้อเขียน ในอากัปภิกขัยของท่านว่า มันสร้างความบันเทิงใจให้เรา เราอยากจะทำงานให้มากกว่านั้น ให้ดีกว่านั้น อันนี้เป็นอันหนึ่งที่ท่านถ่ายทอดมาให้กับนักศึกษา

ในแง่ที่เราจะเห็นว่า อาจารย์ป่วยเป็นผู้ใหญ่ที่มีลักษณะที่รับฟังความเห็นของผู้ที่อ่อนวัยกว่า อ่อนประสบการณ์กว่า ท่านจะรับฟัง เราทำงานกับท่าน ท่านรับฟังเรา แล้วท่านอาจจะโยนงานให้เราทำ มอบหมายให้ความไว้วางใจ เราเกิดความรู้สึกภูมิใจที่ว่าท่านมอบงานให้เรา ถ้าเผื่องานเราทำทำว่าจะเข้าท่า ท่านก็ปล่อยให้เราทำเลย ไม่ต้องมานั่งจ้ำจี้จ้ำไช หลังจากที่ท่านทราบว่าคนนี้สามารถที่จะทำงานได้

นี่เราเกิดความบันเทิงใจ แล้วก็เกิดความเชื่อมั่น คนที่ทำงานกับอาจารย์ป่วยหลายคนอาจจะรู้สึก คือท่านสร้างคนใหม่ ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์บางคนที่ดี ๆ นะครับ หรือว่านักศึกษาบางคน หรือว่าข้าราชการที่เคยทำงานกับท่าน ผมคิดว่าท่านเป็นคนหนึ่งที่พยายามจะสร้างผู้นำขึ้นมาในสังคม

ท่านทั้งหลายก็เห็นแล้วว่า การสร้างผู้นำในสังคมของเราสร้างยากเหลือเกิน นี่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ป่วยกับคนทั่ว ๆ ไป หรือว่าลงมาในระดับนักศึกษาว่าเป็นอย่างไร ผมคงเข้าไปในรายละเอียดมาก ๆ ไม่ได้ แต่พูดโดยทั่ว ๆ ไปจากสิ่งที่ผมสังเกตเห็น

ในส่วนที่บอกว่าอาจารย์ป่วยมีความรัก ผมคิดว่าความรักของท่านคงกว้างใหญ่ไพศาลมาก ท่านรักทั้งมิตรทั้งศัตรูได้ อันนี้เป็นสิ่งที่ผมคิดว่าประเสริฐมาก

ผมคิดว่าอาจารย์ป่วยเป็นคนประเภทที่คนไทยบอกว่า “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” เท่าที่ผมสังเกตเห็นในการบริหาร อาจารย์ป่วยเป็นท่านหนึ่งที่ทำงานบริหารธรรมศาสตร์แล้วก็พบปัญหากับนักศึกษา ทำงานกับนักศึกษา ทะเลาะกับนักศึกษา แต่ว่ามันมีพื้นฐานบางอย่างเป็นพื้นฐานของความรักความเข้าใจ ท่านกำราบนักศึกษามากกว่า ผมคิดว่าอาจจะมากกว่าอธิการบดีหลาย ๆ คนที่เราเห็นก็ได้

เราลองดูย้อนกลับไปสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีคุณฉัตร ศรียานนท์ เป็นเลขาธิการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เราคิดว่าพวกนี้คงควบคุมนักศึกษาอย่างหลากหลาย เรามองภาพง่าย ๆ แบบชาวบ้านว่า คงเป็นเผด็จการซึ่งเข้ามาปกครองนักศึกษา คงเขี่ยนักศึกษา คงดูเดือดกับนักศึกษา แต่จากหลักฐานของการค้นคว้า พบว่าพวกนี้เอาใจนักศึกษามาก บางทีเอาใจมากจนน่าตำหนิ

แต่ในขณะภาพของอาจารย์ป่วย บางครั้งคนตีความว่าท่านเอาใจนักศึกษา ยุยงนักศึกษา กลัwnักศึกษา อะไรทำนองนั้น เอานักศึกษาเป็นฐานเพื่อที่จะได้เป็นอธิการบดี จากการที่ผมเห็นการทำงานของอาจารย์ป่วย ผมยืนยันว่าไม่ใช่อย่างนั้น ผมคิดว่าในสมัยที่อาจารย์ป่วยอยู่ มีอาจารย์เสนห์ เป็นรองอธิการบดีคนสำคัญ ในตอนนั้นผมคิดว่าไม่มียุคสมัยไหนที่เราทะเลาะกับนักศึกษาได้มันเด็ดขาดเท่าสมัยอาจารย์ป่วย หลายคนที่อยู่ในห้องนี้อาจจะเคยเห็นนะครับ ร้องให้กันในห้องประชุมใหญ่เลย บางครั้งเรียกว่าซัดกันให้แหลกลาญ แต่ว่าบางครั้งเรามองกลับไป คนที่ให้ทำนักศึกษาแบบผิด ๆ ปรากฏว่าเดี๋ยวนี้ไปเล่นอีกบทหนึ่ง ในขณะที่อาจารย์ป่วยกำราบให้อยู่ในแนวทาง ต้องไปอยู่ที่เมืองอังกฤษ ผมขอหยุดไว้แค่นี้ก่อน...(ปรบมือ)

กฤษฎาภค นุตจรัส ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ชาญวิทย์ ท่านรองอธิการบดีฝ่าย ๕๐ ปีอย่างมาก ก็คงจะเป็นอย่างที่ท่านว่า เพราะว่าในส่วนหนึ่งที่อาจารย์ชาญวิทย์ได้เล่าให้พวกเราฟัง คือผมเป็นนักศึกษารัฐศาสตร์ในช่วงนั้นพอดี ขอขีดเส้นใต้สิ่งที่อาจารย์ชาญวิทย์พูดนิดหนึ่งว่า **“ไม่มียุคไหนสมัยไหนที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยกับนักศึกษาทะเลาะกันได้มันเด็ดขาด”** รู้สึกว่าจะเป็นนายก อมร.ไช้ไหม ร้องให้กลางหอประชุมใหญ่ พิเชียร (อานาจวรประเสริฐ) ถึงขนาดนายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร้องให้กลางที่ประชุม

แต่ผมว่านั่นแหละเป็นเรื่องที่คนในครอบครัวทะเลาะกัน เราทะเลาะกันด้วยเหตุด้วยผล และอาจารย์ป่วยเป็นผู้ใหญ่พอที่จะรู้ว่า สิ่งที่นักศึกษากระทำไปนั้นก็ด้วยเจตนาดี ถึงแม้ว่าบางครั้งมันอาจจะออกนอกกลุ่มนอกทางไปบ้างก็ตาม

ผมลืมไปนิดหนึ่ง ก่อนที่จะเชิญอาจารย์เกริกเกียรติ มาเล่าให้พวกเราฟังในอีกทศนะหนึ่ง ผมคิดว่าน่าจะเล่าให้พวกเราหลาย ๆ คนซึ่งอาจไม่ได้อ่านหนังสืออาจารย์ป่วย หรือจะไม่รู้จักประวัติอาจารย์ป่วย หรือไม่ได้เดินดูนิทรรศการข้างหน้า ว่าอาจารย์ป่วยเคยทำคุณงามความดีและมีตำแหน่งหน้าที่อะไรบ้าง อาจารย์ป่วย อิงภากรณ์ ของเรา ปัจจุบันมีอายุ ๖๘ ปี ท่านเกิดที่กรุงเทพฯ จบการศึกษาชั้นมัธยมจากโรงเรียนอัสสัมชัญ และก็จบธรรมศาสตร์บัณฑิต ต่อมาท่านสำเร็จปริญญาตรีทางเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตเกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากมหาวิทยาลัยลอนดอน เมื่อปี ๒๔๘๔ และหลังจากนั้นก็ได้รับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยเดียวกันในปี ๒๔๙๒ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ เคยเป็นเสรีไทยได้ด้อมลงมาช่วยกู้ชาติ และหลังจากนั้นเคยรับราชการในกระทรวงการคลัง ท่านเคยเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยที่อยู่ในตำแหน่งถึง ๑๔ ปี ซึ่งยาวนานที่สุด เคยเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเคยเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี ๒๕๑๗ - ๒๕๑๙ และวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ท่านถูกกล่าวหาเป็นคอมมิวนิสต์ ...(หัวเราะ) ปัจจุบันท่านพำนักอยู่ที่กรุงลอนดอน ซึ่งชีวิตในกรุงลอนดอนจะเป็นอย่างไรนั้น เดี่ยวผมจะเชิญคุณธัญญาเล่าให้พวกเราฟัง

ในช่วงนี้ผมขอเรียนเชิญอาจารย์เกริกเกียรติ เล่าให้พวกเราฟังเกี่ยวกับเรื่องของอาจารย์ป่วยกับคณะเศรษฐศาสตร์ และงานทางด้านวิชาการ เชิญครับ

เกริกเกียรติ พัฒนาเสริมธรรม

สวัสดีครับ ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ก่อนอื่นก็ต้องออกตัวแบบอาจารย์ชาญวิทย์ นะครับ ที่แรกผู้จัดบอกว่าให้มาคุยเกี่ยวกับอาจารย์ป่วยกับคณะเศรษฐศาสตร์ ต่อมาก็มาเห็น บ้ายรายการบอกว่า อาจารย์ป่วยกับวิชาการ ฉะนั้นก่อนเข้าห้องประชุม ก็เลยบอกว่าคงจะมา พุด อาจารย์ป่วยกับวิชาการเพียงเล็กน้อย ในเรื่องวิชาการของอาจารย์ป่วยนี้ท่านมีมาก ผมคิดว่าคนที่รวบรวมผลงานของท่านและได้อ่านผลงานของท่านมากอยู่ก็คือ ท่านอาจารย์ทวี หมื่นนิกร ซึ่งท่านกำลังทำงานในเรื่องนี้อยู่

สำหรับตัวผมเองก็จะเล่าเรื่องเกี่ยวกับอาจารย์ป่วยในด้านของวิชาการเท่าที่ผมพอจะรู้จัก ก็คงเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น คงจะไม่หมด

พุดถึงนักวิชาการ ถ้าจะดูในบ้านเรา รู้สึกว่าเรามีนักวิชาการมากมาย หรือเวลาจะพุด อะไรกับนักวิชาการ เดียวนี้ก็แก้อ่างนักวิชาการ แต่ว่านักวิชาการที่ดี ที่มีคุณธรรม ที่มีความ กล้าหาญ ผมคิดว่ามีน้อย ในตัวอาจารย์ป่วยเองท่านมีคุณสมบัติทั้ง ๓ อย่าง คือ (๑) มีความรู้ความสามารถทางวิชาการ (๒) มีคุณธรรม นำวิชาการไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ ต่อสังคม (๓) มีความกล้าหาญ กล้าที่จะพุดความจริง กล้าที่จะคัดค้านในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

ในเรื่องความรู้ความสามารถด้านวิชาการของท่านอาจารย์ป่วย เราอาจพิจารณาได้หลาย ด้าน ด้านของความรู้ในวิชาการที่ท่านศึกษา จากประวัติการศึกษาของท่าน ปฏิเสธไม่ได้ เลยว่าท่านเป็นคนเรียนหนังสือเก่ง แต่ความสำคัญของท่านไม่ได้อยู่ที่ตรงนั้น แต่อยู่ที่ว่า ท่านสามารถจะเอาวิชาการมาพุดให้คนเข้าใจ เอาเรื่องยากมาพุดให้เป็นเรื่องง่าย สามารถที่ จะนำวิชาการไปใช้ในทางปฏิบัติให้เกิดผล

อันนี้ผมคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญสำหรับนักวิชาการ อย่างพวกเรานี้อาจจะเก่งวิชาการ แต่ ว่าเราไม่สามารถพุดเรื่องง่าย ๆ ให้คนเข้าใจ เรามักพุดเรื่องง่ายให้มันกลายเป็นเรื่องยาก อาจารย์ป่วยท่านมีความสามารถเป็นพิเศษในเรื่องการนำเสนอต่าง ๆ มีหลายอันที่อยากจะพุด ถึง ตัวอย่างเช่น สมัยที่ท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ทุกปีก็มีการประชุมและมี งานเลี้ยงระหว่างสมาคมธนาคารกับผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย อาจารย์ป่วยได้ใช้เป็น โอกาสที่แสดงออกในเรื่องที่อยากจะให้ธนาคารทำอะไรบ้าง หรือให้ตอบสนองนโยบายต่าง ๆ อย่างไร สิ่งที่ท่านทำก็คือ ท่านสามารถเขียนเป็นกลอนนำมาอ่านให้บรรดาผู้จัดการธนาคาร ทั้งหลายที่ไปประชุมนั้นฟัง แล้วก็เกิดความซาบซึ้ง และยอมรับปฏิบัติ

ดีกว่าการที่จะไปขอร้องว่า คุณทำอย่างนั้น ทำอย่างนี้ จริง ๆ แล้วออกกระเบียบออก กฎต่าง ๆ ถ้าหากว่าธนาคารไม่ให้ความร่วมมือก็คงจะสำเร็จได้ลำบาก หรือแม้แต่อย่างที่เป็น อยู่ในปัจจุบัน มาตรการที่ธนาคารแห่งประเทศไทยออกมา ๓ ข้อ เพื่อที่จะลดการนำเข้า ถ้าธนาคารไม่ให้ความร่วมมือ ก็คงจะสำเร็จได้ลำบาก แต่ท่านอาจารย์ป่วยมีความสามารถที่ จะใช้ศิลปะในการนำเสนอ ในการโน้มน้าวให้นายธนาคารให้ความร่วมมือ

ฉะนั้นในสมัยที่อาจารย์ป่วยเป็นผู้ว่าการธนาคารชาติ ท่านประสบความสำเร็จอย่างมากในเรื่องที่จะนำนโยบายต่าง ๆ ออกไปใช้ อันนี้เป็นความสามารถในการนำเสนอทางด้าน วิชาการของท่าน ผมคิดว่านักวิชาการส่วนใหญ่ขาดข้อนี้

จะเห็นว่าท่านอาจารย์ป๋วยมีบทบาทอย่างสำคัญที่เอาวิชาเศรษฐศาสตร์เข้ามาใช้ในการบริหารงานราชการของแผ่นดิน มีหลายจุดด้วยกันที่ท่านได้วางรากฐานเอาไว้ อันแรกที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ท่านได้วางรากฐานเอาไว้อย่างดีทางด้านวิชาการ กิจกรรมธนาคารแห่งประเทศไทยถ้าหากปราศจากรากฐานที่ท่านได้วางไว้แล้ว ธนาคารแห่งประเทศไทยก็คงไม่สามารถจะทำงานได้ดีเหมือนในปัจจุบัน ในบรรดาองค์กรต่าง ๆ ของรัฐบาลในปัจจุบันนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยก็เป็นองค์กรที่ได้รับความเชื่อถือมากที่สุด สิ่งเหล่านี้ส่วนสำคัญเกิดจากการที่ท่านอาจารย์ป๋วยได้วางรากฐานเอาไว้

อีกจุดหนึ่งที่มีความสำคัญ ได้แก่ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง และสำนักงานประมาณ ท่านอาจารย์ป๋วย ก็ได้มีส่วนสำคัญที่ไปพัฒนาและวางรากฐานเอาไว้

ที่นี้ก้าวมาในส่วนที่ใกล้ตัวของพวกเรา คือ คณะเศรษฐศาสตร์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถ้าย้อนหลังดูประวัติศาสตร์ของคณะเศรษฐศาสตร์นี้ ยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างมโหฬารนั้น เริ่มในสมัยของอาจารย์ป๋วย คณะเศรษฐศาสตร์แยกออกมาตั้งเป็นคณะเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ท่านอาจารย์ป๋วยเข้ามาเป็นคณบดี เมื่อ ๒๕๐๗ หลังจากตั้งมาได้ ๑๕ ปี ในขณะนั้นอาจารย์ประจำมีประมาณ ๕ คน ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์พิเศษ ท่านอาจารย์ป๋วย ท่านไปอยู่ที่ไหน ท่านก็สร้างบุคลากร ท่านได้วางรากฐานในการสร้างคณะเศรษฐศาสตร์ ด้วยการสร้างอาจารย์ สร้างระบบต่าง ๆ ขึ้นมา อาจารย์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและโครงการต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ท่านสร้างมาทั้งนั้น รวมทั้งตัวผมเองด้วย

ความศรัทธาในตัวอาจารย์ป๋วยก็มีส่วนหักเหพรหมลิขิตชีวิตผมเหมือนกัน คือความจริงผมจบมาทางด้านพาณิชยศาสตร์และการบัญชี แต่ว่าตอนที่จบมาในตอนนั้น ท่านอาจารย์ป๋วยท่านประกาศรับอาจารย์ รับทั่วไปเลย ผมก็ไปสมัครคัดเลือกก็บังเอิญโชคดีก็ได้รับการคัดเลือก ในรุ่นนั้นหลายคนนั่งอยู่ในที่นี้ ๒๕๐๘ ดูเหมือนรุ่นแรกจะมี ๑๓ คน เหลืออยู่ในปัจจุบันประมาณ ๑๐ คน หลังจากนั้นก็ได้สร้างอาจารย์สร้างอะไรต่าง ๆ ขึ้นมาจนปัจจุบันนี้ อาจจะทำให้ได้ว่าคณะเศรษฐศาสตร์ของธรรมศาสตร์นั้นเป็นคณะหนึ่งที่ไม่ค่อยหน้าใครในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ถัดมาก็มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งท่านก็ได้วางรากฐานต่าง ๆ ที่จะพัฒนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมตลอดถึงโครงการที่จะขยายไปรังสิต แต่ว่าเสียดายช่วงเวลานั้นมันน้อยเหลือเกิน ความจริงในยุคของอาจารย์ป๋วยเป็นยุคที่มีโอกาสทำงานค่อนข้างน้อย ตลอดเวลาต้องแก้ปัญหาเรื่องการเมือง และเรื่องทางการเมืองภายนอกเข้ามาทำให้เกิดเรื่องวุ่นวายในธรรมศาสตร์ ท่านอาจารย์เสนห์ และท่านอาจารย์ชาญวิทย์ก็อยู่ในเหตุการณ์เหล่านั้น โครงการต่าง ๆ ที่ท่านวางไว้มีอยู่มากทีเดียว ถึงแม้ว่าจะมีวิกฤตการณ์ในขณะนั้นก็ตามแต่บางสิ่งบางอย่างที่พอจะเห็นเป็นรูปธรรมได้ก็คือการก่อสร้างตึกอเนกประสงค์ บังเอิญในช่วงนั้นผมเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย แต่ว่าในเรื่องของหลักสูตรต่าง ๆ ผมคิดว่าอาจารย์ชาญวิทย์ได้เข้ามาแล้วในส่วนหนึ่ง อันนี้เป็นในเรื่องของการวางรากฐานทางด้านวิชาการ

ในเรื่องของโครงการตำราทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก็เป็นโครงการที่อาจารย์ป๋วยได้มีส่วนเสริมสร้างขึ้นมา เพื่อจะมีการพัฒนาการเรียนในเรื่องตำราต่าง ๆ ทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในสมัยนั้น

ในด้านที่สอง ในเรื่องของคุณธรรม ท่านอาจารย์ป่วยเป็นนักวิชาการที่มีคุณธรรม ท่านใช้ความรู้ความสามารถเพื่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ท่านเน้นอยู่เสมอในเรื่อง ความเป็นธรรมในสังคม ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่จะช่วยสังคมดีขึ้น มีความ เป็นอยู่ที่ดี มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ หรือว่าในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ท่านก็เน้นใน เรื่องของสันติประชาธรรม

เป็นเรื่องสำคัญว่าคนที่ฉลาดนี้ใช้ความรู้ไปในด้านไหน ท่านอาจารย์ป่วยใช้ความรู้ ความสามารถและความฉลาด เพื่อช่วยเหลือ เพื่อเผื่อแผ่ ต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ อย่างในเรื่องของการพัฒนาชนบท ท่านได้ให้ความสนใจเรื่องนี้มาก องค์การที่ท่านสร้างขึ้น มา คือสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งมีกำเนิดที่คณะเศรษฐศาสตร์ เพื่อที่จะให้นักศึกษาและ อาจารย์ได้สัมผัสชนบท ศึกษาเรื่องชนบท กระตุ้นการศึกษาเรื่องชนบทอย่างมากขึ้น

โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง อันนี้ก็เป็โครงการหนึ่งซึ่งท่านเป็นหัวเรีว หัวแรงเพื่อให้อาจารย์ ให้นักวิชาการในมหาวิทยาลัยได้มีโอกาสไปช่วยชนบทมากขึ้น

ในด้านที่สามซึ่งอยากจะพูดถึงก็คือความกล้าหาญทางด้านวิชาการ กล้าที่จะพูด ความจริง กล้าที่จะนำเสนอในสิ่งที่ถูกต้อง กล้าที่คัดค้านในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ผมคิดว่าเรามี นักวิชาการจำนวนมาก แต่นักวิชาการส่วนใหญ่มักจะเป็นประเภทลู่ตามลม และพวกนี้ส่วนใหญ่ มักจะได้ดิบได้ดีไป แต่ว่าประเภทที่ว่าสิ่งที่ไม่ถูกแล้วคัดค้านนี้หายาก ผมได้มีโอกาสเข้า ประชุมในที่ต่าง ๆ ในบางครั้งสิ่งที่ขัดผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจส่วนใหญ่ มักจะใช้วิธีเยียบ

ความกล้าหาญในด้านนี้ของอาจารย์ป่วยได้มีปรากฏในหลายแห่ง ที่ผมอยากจะเล่าใน ที่นี้ก็ ๒ เรื่อง เรื่องแรกที่เรารู้จักกันเป็นอย่างดีก็คือ ในเรื่องของจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง ซึ่งท่านคัดค้านการกระทำที่ไม่ถูกต้องของจอมพลถนอม กิตติขจร ที่ปฏิวัติตัวเองในตอนนั้น อันนี้เป็นเรื่องหนึ่งซึ่งปรากฏแก่คนทั่วไป

อีกเรื่องหนึ่งซึ่งหลายท่านอาจจะไม่เคยได้ยิน บางท่านอาจจะรู้เป็นอย่างดี หรืออาจ จะรู้ดีกว่าผมด้วยซ้ำไป ก็คือในสมัยที่ท่านเป็นรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ในช่วง นั้นก็ราว ๆ พ.ศ. ๒๕๔๘ ในช่วงนั้นเรามีปัญหาเรื่องดุลการค้า ดุลการชำระเงิน แล้วก็ใช้ มาตรการอัตราแลกเปลี่ยนหลายอัตรา เนื่องจากเงินตราต่างประเทศมีจำกัด ฉะนั้น ก็มีการ ควบคุมกันว่าจะเอาเงินตราต่างประเทศไปซื้ออะไร ในช่วงนี้ก็มีธนาคารพาณิชย์ที่เรียกว่า ไม่สุจริต คือ เงินปอนด์สเตอร์ลิงราคาท้องตลาดประมาณ ๖๐ บาท แต่ถ้าซื้อในอัตราราชการ นี่ประมาณ ๔๐ บาท หรือมากกว่านั้น แล้วแต่ว่าจะใช้สำหรับสั่งซื้อสินค้าเข้าที่มีความจำเป็น ต่อประเทศมากน้อยแค่ไหน ธนาคารแห่งนั้นก็ใช้วิธีไปซื้อปอนด์สเตอร์ลิงในอัตราราชการ แล้วก็มาขายเอากำไร นี่เรียกว่าเป็นการบ่อนทำลายเศรษฐกิจของประเทศ แล้วก็ถูกจับได้

แต่ว่ากลุ่มพ่อค้ากลุ่มนั้น ก็มีความสามารถวิ่งเข้าหาทั้งพล.ต.อ.เผ่า และจอมพล สฤษดิ์ จอมพลสฤษดิ์นั้นเองที่ส่งคนไปเจรจากับอาจารย์ป่วย ทั้งให้ผลประโยชน์ ทั้งขู่ ทั้ง ะไรต่าง ๆ แต่ท่านอาจารย์ป่วยก็ไม่ยอม ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ท่านต้องออกจากตำแหน่ง รองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในขณะนั้น แล้วก็มาประจำอยู่ที่กระทรวงการคลัง ก็โดน ตามล้างตามผลาญ

แต่ความที่ท่านอาจารย์ป่วยเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต เจ้านายเห็นว่าเป็นคนมีความรู้ความสามารถ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในสมัยนั้น ก็คือ พลเอกพระบริภัณฑ์ยุทธกิจ ก็หาทางให้ท่านรอดพ้นปากเหยี่ยวปากกาไปประจำอยู่ที่อังกฤษ ความจริงตำแหน่งที่ท่านไปประจำอยู่ที่อังกฤษ ก็เป็นตำแหน่งที่ตั้งขึ้นมาสำหรับเพื่อให้อาจารย์ป่วยไปทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของสถานเอกอัครราชทูตไทย

อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นไม่นาน จอมพลสฤษดิ์ก็ปฏิวัติยึดอำนาจ แต่จอมพลสฤษดิ์เห็นว่าอาจารย์ป่วยเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้ความสามารถมาก ก็พยายามที่จะดึงอาจารย์ป่วยกลับมา ในที่สุดท่านก็กลับมารับใช้ประเทศชาติ และก็มีบทบาทสำคัญในทางเศรษฐกิจของประเทศ ผมคิดว่าเสถียรภาพทางการเงินของประเทศที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในช่วงระยะ ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมานั้น เกิดจากการวางรากฐานของท่านอาจารย์ป่วย ทั้งในด้านวิชาการ และในด้านขององค์กรต่าง ๆ ถ้าไม่เช่นนั้นแล้ว บางทีเรื่องการลดค่าเงินบาทหรืออะไรต่าง ๆ นี่ เราอาจจะเจอปัญหาหนักยิ่งกว่านี้ การที่เรามีรากฐานทางด้านการคลังดี ทางด้านเศรษฐกิจดี เกี่ยวกับเรื่องการรักษาเสถียรภาพของอาจารย์ป่วยที่ทำได้ นี่ก็มีส่วนเกื้อกูลทำให้เศรษฐกิจไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ถึงแม้จะเผชิญมรสุมต่าง ๆ ก็ตาม ก็ยังไปได้ดีพอสมควร อันนี้ผมคิดว่าเป็นความดีของอาจารย์ป่วยที่ผมได้รู้

กฤษฎาภค นุตจรัส ขอขอบคุณท่านอาจารย์เกริกเกียรติ พวกเราทุกคนคงจะพอทราบเค้าโครงที่ท่านอาจารย์ทั้งสองได้เล่าให้เราฟังถึงคุณงามความดีของอาจารย์ป่วยที่มีต่อธรรมชาติและก็มีต่อคณะเศรษฐศาสตร์ มีต่อนักศึกษา และมีต่อระบบเศรษฐกิจของไทย

หลายคนก็สงสัยว่า เอ๊ะ ทำไมในเมื่อเป็นคนดีทำไมถึงต้องระเห่ร่อนออกไปนอกประเทศเหมือนกับที่เสภาซึ่งก่อนที่พวกเราจะมาเสวนา เขาขับให้พวกเราฟัง กระผมอยากจะทิ้งไว้ให้เป็นคำถามที่พวกเราสงสัยอยู่ในใจ และหาคำตอบกันเอาเองตามหน้าหนังสือพิมพ์ เพราะว่ามันก็เป็นอย่างนี้ละครับ คนดีในสังคมไทยถ้าไม่ไปอยู่เมืองนอก ถึงแม้อยู่เมืองไทยก็ต้องถูกเหยียบย่ำซ้ำเติม ยิ่งโดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ที่ท่านอาจารย์ป่วยของเราได้รับเคราะห์กรรม ผมใช้คำว่า “เคราะห์กรรม” ดีกว่านะครับ ต้องถูกอำนาจอันไม่เป็นธรรมเบียดเบียนท่าน ก็เพราะเรามีผู้ปกครองที่อาจจะเรียกว่าโง่เขลา

ในช่วงนั้นทุกคนก็คงจะยอมรับเหมือนผมว่าเป็นรัฐบาลชุดที่สายตาสั้น โง่เขลา และขาดความกล้าหาญทางการเมือง ทำให้เราเสียบุญคุณและมันสมองของชาติไปอีกทีหนึ่ง และอีกหลายพันรายที่เดียวนะครับ ที่เราไม่กล้าจะเอ่ยชื่อในที่นี้ก็เป็นความเศร้าอย่างหนึ่ง

ต่อไปผมอยากจะขอเชิญคุณสุรพล เย็นอุรา ซึ่งท่านคงจะมาเล่าสู่กันฟังเกี่ยวกับบทบาทของท่านอาจารย์ป่วยสมัยอยู่ธนาคารแห่งประเทศไทย แล้วก็ในฐานะที่ได้เคยใกล้ชิดสนิทสนมทำงานร่วมกันมาเป็นเวลานานนับสิบปี ขอเชิญครับ

สวัสดีครับท่านผู้นิยมในความดีความงามของท่าน ดร.ป๋วย วันนี้ผมรู้สึกว่าเป็นโอกาสที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ที่นำเรื่องราวของ ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ มากเล่าในช่วงเวลานี้ เพราะว่าการกล่าวถึงเรื่องความดีความงามในช่วงต้นปี มั่นยอมเป็นสิริมงคลทั้งผู้ฟังและผู้พูดด้วย

ท่านทั้งหลาย ผมอยากจะทำความเข้าใจเล็กน้อย ก่อนที่จะพูดว่า หนึ่งใน ผมจะไม่พูดถึงท่านผู้ว่าการป๋วยเกี่ยวกับงานในธนาคารชาติ แต่ผมจะพูดถึงจริยวัตรที่น่าสนใจของ ดร.ป๋วย ในขณะที่ทำงานอยู่ที่ธนาคารชาติ และผมสังเกตเห็นเพราะผมเป็นคนช่างสังเกต ... (หัวเราะ)

ปัญหามันมีอย่างนี้ว่า เรื่องราวของ ดร.ป๋วยนั้น ถ้าว่าที่จริงมันก็เป็นเรื่องราวของประวัติศาสตร์ ถึงแม้เจ้าของเรื่องราวตราประทับยังมีชีวิตอยู่ แต่ว่าก็หมดบทบาทใด ๆ แล้ว เพราะฉะนั้นเรื่องใด ๆ ที่ผมเคยเขียนหรือเคยพูด ถ้าหากผมต้องมาพูดหรือมาเขียนอีก ผมก็ต้องเขียนเรื่องเดิม ผมจะไปบิดเบือน ปรับปรุงรสชาติ เพื่อให้ถูกใจคนฟังคนอ่าน ให้แตกต่างไปกว่าเดิมก็คงทำไม่ได้

นี่คือปัญหาว่า ท่านที่เคยฟังผมพูดเมื่อคราวก่อนที่ตึก เอ.ที. ท่านก็อาจจะสนใจไม่มากเท่าที่ควร แต่ก็พอมีโชคคติที่ว่า การไปพูดคราวนั้นผมเตรียมตัวน้อยเต็มที เมื่อกลับไปบ้านก็นึกขึ้นได้ว่าลืมพูดตั้งหลายเรื่อง ก็จะได้นำมาพูดกันเสียในวันนี้

สำหรับปัญหาข้อที่สองก็คือว่า คงจะมีท่านที่เพิ่งเข้ามาฟัง เคยได้ยินชื่อแต่ ดร.ป๋วยว่าเป็นคนดีอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ไม่เคยรู้จักหรือสัมผัสกับท่าน ท่านก็อาจจะขาดอารมณ์ร่วม ฉะนั้นเสียงที่ฮือฮาที่พอกพองใจหรือปวดร้าร่วมไปกับผมด้วยก็คงจะไม่มี

อย่างไรก็ตาม จริยวัตรของ ดร.ป๋วย เท่าที่ผมติดตามมาตลอดเวลา ๑๒ ปี ที่ผมอยู่กับท่านเท่าที่พอจำได้ ก็คิดว่าคงจะมากพอที่จะทำให้ท่านทั้งหลายรู้จักว่า คำว่าปฐุชนียบุคคล หรือผู้ที่จะเป็นปฐุชนียบุคคลนั้น ควรจะประกอบด้วยคุณลักษณะอย่างไร

ท่านทั้งหลาย คำว่า “คนดี” นั้นหายาก แต่ว่าก็ไม่ถึงกับหาไม่ได้ เพราะคงเป็นโชคคติของคนที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ในระหว่างที่ผมทำงานมา ๓๓ ปีนี้ มีคนดีเข้ามาบริหารงานอยู่มากมายหลายคน และ ดร.ป๋วยก็เป็นคนหนึ่ง แต่พอถือว่าท่านเป็นคนที่บริหารงานในธนาคารในฐานะผู้ว่าการยาวนานกว่าเพื่อน ผลดีในการปฏิบัติงาน หรือคุณสมบัติต่าง ๆ ของท่านก็แสดงออกมาได้นานกว่าคนอื่น เพราะฉะนั้นท่านจึงมีเรื่องราวที่จะทำให้ผมเอามาเล่าได้มากพอสมควร คือมากกว่าท่านอื่น

อันว่าคนดีเด่นในเมืองไทย หรือว่าในโลกนี้ ผมว่าก็มีเยอะครับ แต่ส่วนใหญ่ที่ผมเห็นมักจะไปตีเด่นกันในตอนที่เติบโต มีความสำเร็จในหน้าที่การงานแล้ว สำหรับ ดร.ป๋วยนั้นผมถือว่าเป็นกรณีพิเศษ เพราะว่าท่านดีเด่นมาตั้งแต่เด็ก ดีเด่นมาทุกขั้นตอนของอายุ เดิมทีเดียวผมก็ตั้งใจว่า จะนำเอาเรื่องราวของท่านตอนที่เป็นเด็กและก็มีเปิดเผยแล้วเป็นที่รู้จักกันมากแล้ว แต่ว่าพอมีคุณระเบียบ ซึ่งเป็นน้องสาวของท่านมาอยู่ด้วย และท่านก็ตั้งใจว่าจะพูดเกี่ยวกับชีวิตในวัยเยาว์ของ ดร.ป๋วยอยู่แล้ว ฉะนั้น ผมก็จะเข้าไปถึงตอนที่ท่านเริ่มทำงานและก็ในส่วนที่ผมเข้าไปเกี่ยวข้อง

ดร.ป๋วยเป็นคนหนึ่งที่ไม่กี่คนในเมืองไทย ที่ว่าเรียนอะไรมาก็ได้ทำงานในสิ่งที่ตัวเรียน เป็นนักเศรษฐศาสตร์ เรียนจบจากมหาวิทยาลัย London School of Economics ก็ได้ทำงาน

ในเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ตลอดมา ซึ่งน้อยคนในยุคปัจจุบันที่จะทำได้เช่นนั้น นอกจากคนที่สวมเครื่องแบบ

ทุกคนที่ทำงานก็หวังที่จะได้เห็นหัวหน้างานของตัวที่มีความสามารถ มีความฉลาดเฉลียว ปรารถนาดี แต่อย่างใดก็หวังที่จะได้เจอหัวหน้างานที่เก่ง และนี่ก็ว่าคนอื่นไม่เก่ง... (หัวเราะ) ดร.บัว เป็นคนที่ยกเว้นนอกเหนือจากลักษณะที่กล่าวนี้ ท่านเป็นคนที่ให้การสนับสนุนต่อการทำงานของลูกน้องอย่างเต็มที่ อาจารย์ชาญวิทย์ และอาจารย์เกริกเกียรติ ได้กล่าวถึง ท่านมีนิสัยติดตัวมาแต่ไหนแต่ไรคือการเป็นครู เมื่อตรวจพบว่าคนไหนทำงานผิด ท่านจะหลีกเลี่ยงในการที่จะทำให้เขาอับอาย ผมจะยกตัวอย่างมาสักสองสามกรณีว่าท่านเป็นคนอย่างไร

ท่านตรวจงานที่เป็นตารางตัวเลขในวันหนึ่ง ก็ปรากฏว่า ตัวเลขอันนั้นมันผิด ท่านก็ขีดเส้นใต้และก็เขียนไปบอกว่า “ตัวนี้ผมสงสัยว่าน่าจะเป็นอย่างนี้มากกว่า ลองช่วยดูทีเถอะว่ามันเป็นจริงอย่างที่ผมว่าหรือไม่ ถ้าเป็นจริงก็ไม่ต้องส่งกลับคืนมา” ปรากฏว่ามันไม่ส่งกลับคืนมาจริง ๆ ครับ เมื่อผมโทรศัพท์ไปถาม เห็นเงียบไปหลายวัน ก็ถามว่ามันเป็นอย่างไรรู้ เขาก็บอกว่า “ท่านแน่ะ... อุตส่าห์จับผิดจนได้” และก็พอกพอใจเสียด้วยที่ถูกจับผิด เพราะท่านไม่ทำให้ใครอับอาย

ทีนี้ไอ้เรื่องเกี่ยวกับตัวผมเป็นเรื่องที่น่าขันพอสมควรก็คิดว่าเอามาแล้วให้ฟัง ผมเป็นพนักงานพิมพ์ดีดอยู่หน้าห้องท่าน ก็เผอิญ ดร.บัว คุณ ๆ ทั้งหลาย คงทราบว่าเป็นนักเขียนคำบรรยาย นักเขียน speech ที่มีชื่อเสียงทั้งไทยทั้งอังกฤษ จะไปพูดเป็นภาษาอังกฤษ ท่านก็เขียนเอง แต่ในกรณีหนึ่ง เกิดต้องไปพูดเป็นภาษาอังกฤษ แล้วก็จำเป็นต้องแปลเป็นภาษาไทยโดยรีบด่วน เพื่อให้สื่อมวลชนมาขอไปลง ท่านก็จำเป็นต้องไปพึ่งพาพวกนักเรียนนอกบางคน ซึ่งไม่ใช่ตัวผม ... (หัวเราะ)

ตามปกติ ถ้าท่านมีเวลาท่านจะแปลทั้งภาคไทย ภาคอังกฤษด้วยตัวของท่านเอง แต่คราวนั้นเป็นงานเร่งด่วนจริง ๆ ขณะที่ผมพิมพ์ไป ผมก็อ่านสำนวนนักเรียนนอกบางคนว่ามันเหม่ง ๆ มันเหมือนอังกฤษแปลเป็นไทยอะไรทำนองนั้น ก็เลยถือโอกาสปรับปรุงไป (หัวเราะ) เมื่อปรับปรุงเสร็จแล้วก็นำเสนอท่าน ลักพักใหญ่ท่านก็เรียกผมเข้าไป ท่านถามว่า “คุณไปแก้ของเขาใช้ไหม”

ผมก็มองหน้าท่าน นี่ก็ว่าท่านจะขอบคุณ ผมบอก “ใช้ครับ”

“คุณบอกเขาหรือเปล่าว่าคุณไปแก้ของเขา”

ผมบอกว่า “ไม่ได้บอก”

“ทีหลังจะแก้ของเขาก็บอกให้เขารู้ละ เดี่ยวเขาจะโกรธคุณเอง”

ผมเดินหน้าเสียวออกมา นี่ก็ว่าทำคุณบูชาโทษแท้ ๆ ปรากฏว่า วันรุ่งขึ้นท่านก็เรียกผมเข้าไปพบและบอกให้เอาไปพิมพ์ใหม่ และไอ้ที่ผมแก้ ท่านแก้หมดเลย เพราะมันคงใช้ไม่ได้ละครับ

แต่อย่างข้อสำคัญที่สุดที่ทำให้ผมขมลูกซ่า พูดถึงตอนนี้ยังขมลูกเลย ท่านเขียนว่ายังไง คือ ท่านบอกว่าทุก ๆ ครั้งที่ใครช่วยท่านทำอะไร ท่านจะต้องให้เครดิตแก่คนเหล่านั้น ท่านก็เลยบอกบทความนั้นแปลโดยนักเรียนนอก ๓ คน แล้วแถมผมเข้าไปอีกคน

มันก็กลายเป็นความเดือดร้อนของผม ที่ใครต่อใครต้องโทรศัพท์มาถามว่า ผมไปเรียนภาษาอังกฤษที่ไหนมา แล้วที่รายนาก็คือขอรับรองให้ผมช่วยแปลในเวลาต่อไปด้วย ... (หัวเราะ)

ท่านทั้งหลาย เรื่องน้ำใจกว้างของ ดร.ป๋วยนั้นหาที่สุดมิได้ ผมไม่อยากจะพูดว่า มหาสมุทรจะใหญ่กว้างเท่ากับ ดร.ป๋วย เพราะว่าทั้ง ๆ ฐานะท่านก็ไม่ได้ร่ำรวยอะไรนักหนา แต่ว่าท่านเป็นคนจิตใจที่กว้าง ท่านไม่ได้เห็นเงินเป็นพระเจ้าเลย เป็นต้นว่า ถ้าใครทำอะไรให้ท่าน อย่างที่ผมเรียนให้ทราบเมื่อกี้แล้ว ว่า ท่านจะยกเครดิตให้คนนั้นเสมอไป ใครมาช่วยท่าน แปลท่านจะเอ่ยชื่อ แม้กระทั่งข้อเขียนบางอัน ท่านเคยมอบหมายให้เจ้าหน้าที่บางคนช่วยทำ ให้แล้วก็ส่งไปให้ผู้ติดต่อขอมา ก็ปรากฏว่าท่านก็ใส่ชื่อคนคนนั้นไปว่าเป็นผู้ช่วย พอต่อมาเขาก็ส่งเงินค่าเขียนอะไรมาให้ ท่านก็ใส่ของส่งกลับมาให้คนที่ช่วยท่านครบทุกบาททุกสตางค์ ไม่มียกไว้เลย (หัวเราะ)

ในกรณีที่มีการประชุมประจำเดือน ซึ่งท่านก็ประชุมหลายคณะ จนกระทั่งท่านแทบไม่มีเวลาไป ปรากฏว่าบางครั้งการประชุมที่ท่านสามารถจะมอบหมายให้ผู้อื่นไปได้ ก็ให้เขาไป ปรากฏว่าหลังจากนั้นเขาก็เอาเบี้ยประชุมมาให้ท่านที่ทำงาน มาให้เซ็น พอท่านเซ็นเสร็จ ท่านก็เขียนใส่ซองถึงคนที่ประชุมแทน ท่านทำอย่างนี้เสมอมาได้ขาด เพราะฉะนั้น ใครก็ตามที่ได้ทำงานร่วมกับท่าน นอกจากจะได้ความภูมิใจ ได้ความรู้รอบรู้แล้ว ก็ยังได้เงินด้วย ... (หัวเราะ)

ถ้าพูดถึงฐานะความเป็นอยู่ของ ดร.ป๋วย อย่างที่กระผมได้กล่าวแล้วว่า ตลอดชีวิต คงจะรวยไม่ได้ เพราะท่านไม่คำนึงถึงเรื่องครอบครัวเป็นเรื่องใหญ่ ท่านถือว่าเมื่อท่านอยู่ในที่ทำงาน อะไรก็ตามที่เกิดขึ้น ผลประโยชน์ใด ๆ ที่เกิดต้องเป็นของคนในที่ทำงานนั้น ไม่มีการเอาอะไรกลับบ้านทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น เรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของท่าน ผมเห็นแล้วก็สงสาร ท่านเป็นคนง่ายมาก ท่านที่รู้จักกับ ดร.ป๋วยมาตั้งแต่สมัยท่านกลับจากเมืองนอก จะเห็นว่าผู้ชายที่ผมยุ่ง ๆ ใส่เสื้อแขนถลกและก็เหงื่อโชก นาฬิกาข้อมือเก่า ๆ แล้วก็ถุงกางเกงวีสบัยอยู่ตั้งหลายปี จนกระทั่งเสื้อบัยขาดตลาด แล้วถึงจะเริ่มกลับมาถุงผ้าอย่างชาวบ้าน แล้วก็ถุงผ้าอย่างชนิดที่ไม่มีพิธีรีตอง ตัวเองไม่ได้ตั้งใจสนใจอะไร ชอบอะไรก็ชอบง่าย ๆ ฝรั่งมังค่าที่สนิทสนมมาแทนที่เขาจะเลี้ยงกันเป็นพิธีรีตองใหญ่โต ท่านก็ส่งข้าวต้มก๊วยไปเลี้ยงเขาครับ ท่านก็บอกว่าเขาก็ชอบ บางทีท่านก็ส่งเต้าฮวยมาเลี้ยงเขา ท่านบอกว่าท่านเคยกินตั้งแต่สมัยเรียนอยู่ อัสสัมชัญที่สามแยกยังติดใจไม่หาย

อย่างนี้ก็เป็นเรื่องที่ผมชี้ให้เห็นว่าความเรียบง่ายของ ดร.ป๋วยนั้น ท่านมีมาโดยตลอด จนกระทั่งมีอยู่คราวหนึ่งเกิดขับรถไปบ้านนอกอยู่คนเดียว ท่านเป็นคนไม่สนใจเรื่องจุกจิก ท่านลืมหืมน้ำรด หม้อน้ำก็เลยแห้ง อะไรมันไค้มันงอรถมันก็แล่นไม่ได้ ทางเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเขาก็เป็นธุระให้ เขาเตรียมจะจัดรถมาส่ง ท่านก็บอกว่าให้เขาเก็บรถท่านไว้ที่นั่น แล้วท่านก็นั่งรถเมล์กลับ ตอนนั้นผมยังนึกว่า ไอ้เด็กกระเปารถมันคงไม่รู้ ว่า ตาคอนหน้าเหมือนคนจีนที่นั่งงอ ๆ ะ ๆ ทำยรถนั้น คือ คนที่เซ็นในธนบัตรนั้นนะ ... (ปรบมือ)

ในปีใหม่นี้ผมก็เลยนึกถึงว่าควรจะพูดถึงเรื่องเกี่ยวกับ ส.ค.ส. ดร.ป๋วยนี่เป็นคนแปลกครับ เห็นความสำคัญของ ส.ค.ส. เป็นยิ่งยวด ในระยะเวลาประมาณหลังวันที่ ๒๐ ธันวาคมไป ส.ค.ส. ก็จะหลั่งไหลมาหาท่านมิได้ขาด ก็ต้องเสนอท่านไป ท่านก็จะเก็บไว้ เก็บไว้เก็บไว้ แล้วก้อพอเราเสนอ ส.ค.ส. ไปให้ท่านแต่ละใบ ท่านจะเซ็นถึงเขา ท่านจะเขียนแล้ว ท่านจะมองดูว่าคนนี้รู้จักมากรู้จักน้อย แล้วท่านก็จะเขียนถามข่าวคราวไปเลย แสดงว่าท่านไม่ได้หลับหูหลับตาเซ็น ท่านเซ็นแล้วท่านมี Sentiment คือ มีความรู้สึกเกี่ยวข้องกับคนนั้น ยังไง ท่านก็ถือโอกาสทักทายไปใน ส.ค.ส. ท่านเอาจริงเอาจัง เสร็จแล้วก็เอา ส.ค.ส. ที่ได้รับเหล่านั้นมาร้อยเป็นพวงรอบห้องเลย เดินเข้าไปเหมือนอย่างกับเข้าไปในงานวัดนะครับ (หัวเราะ) ท่านห้อยเต็มไปหมด

ระยะนั้นนอกจาก ส.ค.ส. แล้วยังมีพวกของขวัญ ของขวัญที่มาให้ผู้ว่าการมันก็ต้องแน่นห้อยละครับ มันมีของดี ๆ แต่มันมันเป็นของเล็ก ๆ น้อย ๆ เอามาวางเต็มโต๊ะเลย เข้าไปที่ไหนผมก็ขำเลื่อมมองทุกทีละ ผมอยากได้ชิ้นไหน ผมนึกอยู่ในใจ อันนี้ดี อันโน้นดี พอถึงเวลาวันที่ ๓๐ ปี๊บ รุ่งขึ้นมันปิด หยุตงานท่านก็จะค่อย ๆ ทอยเรียกเข้าไป นักการก็ดี หรือเสมียน หรือหัวหน้านะครับที่ท่านเรียกเข้าไป ได้สิทธิ์เท่ากันแหละครับ ไม่ได้มีว่าถ้า นักการแล้วต้องกินเหล้าโรง หรือว่าผู้ใหญ่ต้องให้บริวารดี ไม่ใช่อย่างนั้น

พอถึงตาผม ท่านก็เรียกเข้าไป ผมจ้องอะไรต่ออะไรหลายอย่างเหมือนกัน ผมก็จ้องไอ้ผ้าตัดชุดสากล ปรากฏว่าท่านก็เกิดนึกยังงี้ เห็นมองหรือไงก็ไม่รู้ ท่านบอกว่า “สุรพล เอาเสื้อผ้าไปตัดไป” ผมก็รับมา แล้วท่านก็บอกว่า “เดี๋ยว ๆ อย่าเพิ่งไป เอาบริวารดีไปกินอีกขวดหนึ่ง” แล้วพอจะออกมา ก็แถม Calendar อีกอันหนึ่ง

แจกกันไปอย่างนี้ละครับ แจกกันไปหมดเลย แล้วก็เหลือ Diary เล็ก ๆ ไว้เล่มหนึ่ง เอาใส่กระเป๋าไว้ ไอ้ Diary เล่มนี้ทำงานหนักจริง ๆ สำหรับ ดร.ป๋วย เพราะว่า ท่านจดอะไรเต็มหมดเลย มีนัด มีอะไรต่าง ๆ มีประชุม ท่านใช้ Diary คุ่มค่าจริง ๆ ครับ

ฉะนั้น ก็ชี้ให้เห็นว่า ดร.ป๋วยนี่เป็นคนที่ไม่กว้างเหลือกำลัง ไม่รู้จักคำว่า ครอบครัว เป็นอย่างไร ควรจะเอาเงินไปยังงี้ ของอย่างนี้ควรจะถูกใจลูกม้าย หรือถูกใจเมีย ไม่เคยคิดอย่างนั้น ผมไม่ได้ว่าท่านอื่น ๆ ที่ประพฤติไม่เหมือน ดร.ป๋วย แต่ผมหมายถึงว่า ดร.ป๋วย นะท่านไม่เหมือนคนอื่น

ทีนี้ระหว่างก่อนที่ท่านจะมาดำรงตำแหน่งผู้ว่าการ ท่านต้องเดินทางระหว่างอังกฤษ กับประเทศไทยอยู่บางครั้งบางคราว บ้านท่านที่กรุงเทพฯ ท่านก็ยังให้เพื่อนท่าน ซึ่งได้ข่าวว่าเป็น ดร.เหมือนกัน แต่ไม่มีที่อยู่ ไปอยู่ชั่วคราว ทุกครั้งที่ท่านเข้ามากรุงเทพฯ แทนที่จะเข้ามาพักบ้านของตัวเอง กลับต้องไปแอบพักบ้านคุณบุญมาบ้าง บ้านคุณสุภาพบ้าง ถามว่าทำไมเกรงใจเขาครับ เกรงใจคนที่ไปพักบ้านตัวเอง (หัวเราะ)

ทีนี้ผมก็จะพูดต่อไป ถึงเรื่องครอบครัว ให้ลึกไปนิดหนึ่ง ลักครู้คุณระเบียบ อาจจะเสริมต่อไปจากที่ผมพูดก็ได้ว่า คือมีอยู่บ่อยครั้ง เมื่อผมพูดว่า ท่านไม่เอาอะไรกลับบ้าน ท่านไม่เอากลับจริง ๆ และไม่ห่วงเรื่องครอบครัวจริง ๆ ว่า จะต้องร้ายหรือยากจนอะไรเกี่ยวกับรายได้ของท่าน เมื่อลูกท่านตอนที่เล็ก ๆ มาที่ทำงาน มีบางครั้งท่านก็มาถามผมบอกให้พาไปซื้อหนังสือที่ศึกษาภัณฑ์น้อย

แล้วก็เรียกลูกคนเล็กชื่อ “ใจ” ถามว่า “สมุดออมสินเอามาด้วยหรือเปล่า”
ถามอย่างนี้ “ใจ” ก็บอกว่า “เอามา”

“นี่คุณพา “ใจ” ไปถอนสมุดออมสินก่อน ได้เงินมาแล้ว ไปซื้อสมุด”

ผมเห็นท่านทำอย่างนี้แล้ว ผมยังแปลกใจ ทำไมท่านแจกเงินให้ใครต่อใครโครม ๆ แต่ที่ลูกให้ถอนสมุดออมสิน ทางกึ่งทางงกก็ไม่ได้ดีไปกว่าลูกชาวบ้านเขา สีซิด ๆ หัวเข้มซัดก็ไม่ได้ซัดด้วย นี่คือลักษณะการเลี้ยงลูกของท่าน ว่าท่านไม่ต้องการให้ลูกของท่านต่างจากลูกของคนอื่น

ทีนี้เมื่อผมไปบ้านท่าน ผมเห็นต้นนกยูงปลูกอยู่กลางสนามหญ้า ต้นบ่อเริ่ม ก็ได้ถามคนที่บ้านที่ทำสวนว่า ทำไมเอาต้นนกยูงบ่อเริ่มมาปลูกอยู่กลางสนามหญ้า ทำให้เปลืองที่ รกหมด เขาก็บอกว่าเมียของท่านชอบ ท่านเป็นคนตามใจเมียครับ ท่านเป็นคนมีกติกาอย่างยิ่งในครอบครัว ผมบอกไว้เลยว่า คนอย่าง ดร.ป๋วย ถ้าหากว่าเราไปที่บ้าน ถึงจะมีเจตนาดีว่าเห็นแจกันในบ้าน ดอกไม้เหี่ยวนะ แล้วซื้อดอกไม้ทิวลิปส่งไปให้ ท่านคงจะถามละว่า “เอ๊ะ! คุณเห็นเมียผมเป็นยังงี้” ท่านก็คงไม่ชอบใจที่จะให้ใครไปทำอย่างนั้น เพราะท่านมีความเคารพต่อครอบครัวของท่าน

มีอยู่วันหนึ่ง ประมาณปี ๒๕๑๔ ระหว่างที่ท่านต้องถูกเนรเทศโดยปริยาย ไม่ให้กลับเมืองไทย ในยุคที่พวกเรายังไม่ค่อยรู้จัก คั่นเคย กับคำว่าทรราช การติดต่อกันระหว่างผมกับ ดร.ป๋วยทำได้ยากลำบากเหลือกำลัง ท่านก็คงเห็นว่าผมเป็นเด็กเลือดร้อน เขียนอะไรตรงไปตรงมา ทารูไม่ว่าถูกเซ็นเซอร์ทุกฉบับ จดหมายฉบับหนึ่งก็ใช้เวลาส่ง ๒๘ วัน คนอื่นเขาใช้เวลา ๔ วัน ของเราตั้ง ๒๘ วัน มีรอยเปิด อะไรมาต่าง ๆ ท่านก็เตือนมาบอกให้ระวัง

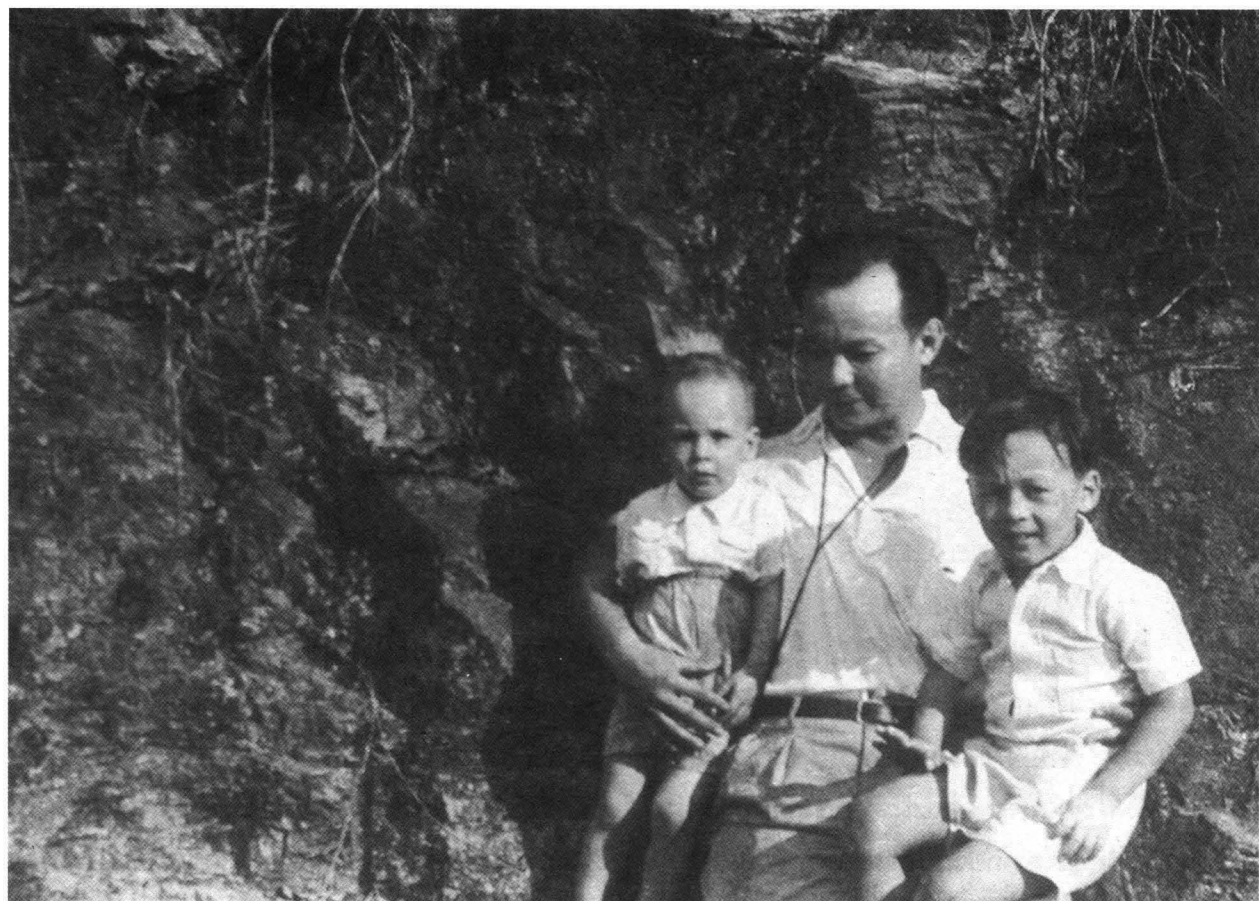
มีอยู่ครั้งหนึ่ง ผมเขียนเรื่อง “ด้วยความรักและระลึกถึง ดร.ป๋วย” แต่ปรากฏว่าในยุคนั้นไม่ค่อยมีใครกล้าเขียนถึงท่านละครับ พอใครเอ่ยถึง ดร.ป๋วย คนเขาจะอดสูกัน เขาจะเดินเสียงกัน เขากลั้วกันจริง ๆ ว่า ชื่อ ดร.ป๋วยเป็นชื่ออันตราย ผมซึ่งมีความเพี้ยนอยู่ในตัวก็เลยเขียนถึงท่านด้วยในเรื่องนั้น ผมก็เอ่ยถึงตอนหนึ่งว่า

“เมื่อพูดถึงคุณงามความดีของท่านนั้น ได้เคยมีคนเอาโทรทัศน์ไปให้ที่บ้านหนึ่งเครื่อง ท่านก็ปฏิเสธไม่ยอมรับ เอาวีสก็ตราด่าไปให้ ๑ ทีบ ท่านก็ไม่ยอมรับ ให้เอาของเขาคืนไป”

ท่านก็ได้เขียนจดหมายมาแก้ข่าว ท่านบอก “ที่คุณเขียนไปมันคลาดเคลื่อนนะ ไอ้โทรทัศน์นะ ผมไม่ได้บอกว่าผมมีแล้ว และผมไม่ได้รับหรอก ผมเพียงแต่บอกว่า บ้านนี้ผมไม่ได้ดูโทรทัศน์หรอก เพราะว่าลูก ๆ เรียนหนังสืออยู่ ถ้าหากว่าผมดู แล้วไม่ให้มันดู มันก็ไม่ยุติธรรม พ่อแม่ก็ร่วมมือกันไม่ดูไปด้วย เพราะฉะนั้น โทรทัศน์เครื่องนั้นก็ไม่ใช่ว่า ไม่เต็มใจรับ”

ผมก็คิดว่า บ้านเมืองเรายุคนั้น ก็มีคนที่ซื่อสัตย์อย่างนี้เหมือนกัน คือว่า เมื่อใครเอาโทรทัศน์มาให้ ก็เอาคืนไป บอกว่าจอมันเล็กไป ... (ปรบมือ) หรือว่ามันควรจะเป็นเครื่องสี หรือว่ายี่ห้อที่มันมีมาตรฐาน ไม่ใช่ทำในเมืองไทย

สำหรับเรื่องวีสก็ตราด่านั้น ท่านชี้แจงมาว่า ท่านไม่ได้คืนเขาหมดหรอก ท่านเอาไว้ขวดหนึ่ง ผมก็นึกเหมือนกันว่า คนในบ้านเมืองนี้ก็ประพฤติคล้ายกับท่านแหละคือ คืนเขาไปขวดหนึ่งครับ เอาเฉพาะที่เป็นส่วนใหญ่ไว้

ที่นี้ผมจะพูดถึงเรื่องเคร่งครัดเกี่ยวกับการนัดแนะ ผมเข้าใจว่า ผมพูดในคราวก่อนแล้ว แต่ก็จะพูดอีก คือว่าท่านถือเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับการนัด ผมเคยส่งสารฝรั่งคนหนึ่ง นัดกับท่านเอาไว้สี่โมงเย็น เล่นมาตอน ๓ โมงเย็น พอมาถึงฝรั่งก็รู้ตัวเหมือนกันว่าตัวมาเร็วไป ก็นั่งอ่านหนังสือพิมพ์ฆ่าเวลา ผมก็เข้าไปบอกท่าน ท่านก็นั่งอ่านหนังสือพิมพ์อยู่เหมือนกัน ผมไปบอกว่า ฝรั่งคนนั้นมาแล้ว บอกให้มันรอไป ท่านนั่งถ่วงเวลาจนกระทั่ง ๔ โมง ไม่มีงานทำล่ะครับ ปลอ่ยให้มันรออยู่อย่างนั้น พอฝรั่งไปเสร็จแล้วเรียกผมเข้าไปบอก

“ไม่ได้ขึ้นให้มันพบ เดียวมันบอกให้ใครมา อย่างนี้เคยตัวหมด ทิหลังก็มาก่อนเวลาหมด”

มีอีกครั้ง สมัยที่เป็นผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ ตอนนั้นท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารชาติด้วย ก็ปรากฏว่า มีนายพลโทอะไรคนหนึ่งมาขอพบ ก็คงวิ่งเต้นเรื่องงบประมาณแหละครับ ปรากฏว่าไม่ได้นัดแนะมาก่อน ท่านก็เลยบอกว่า ให้บอกว่าไม่ว่าง เขาเลยกลับไปเดินอย่างคอตกไปเลยครับ

ผมก็มานั่งนึก เอ! ดร.ป๋วยนี่เคร่งครัดจริงเรื่องเวลานัด แต่ไม่แน่เสียแล้ว ปรากฏว่ามีอยู่วันหนึ่งเด็กนักเรียนอัสสัมชัญมากันหลายคน ๔ คน ๑๐ คนมา พอผมไปบอก ท่านก็บอกให้เรียกเข้ามาเลย เดินเข้าไปเต็มห้องเลย ทั้งที่ไม่ได้มีนัดหรอกครับ ถ้าเป็นเด็กนักเรียนล่ะไม่ได้เขี้ยว เท้าใครเท้ากัน ล้อมหน้าล้อมหลังกันสนุกสนานมากนะครับ ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวเด็กนักเรียนแล้ว แกเป็นโรคคิดเป็นครูล่ะครับ เห็นเด็กนักเรียนล่ะไม่ได้เป็นรักเหลือเกิน รักเหลือกำลัง รวมทั้งรักนักศึกษารวมศาสตร์อย่างที่ท่านอาจารย์ทั้งหลายเล่าไว้ด้วย

พูดถึงเรื่องศิลปะในตัวท่าน ท่านเป็นคนมีศิลปะในการประนีประนอมสูงมาก ดร.ป๋วยไม่ว่าเข้าประชุมที่ไหน ที่ประชุมเป็นได้เฮฮา แล้วก็ได้ผลลัพธ์ของการประชุมทุกครั้งไป คุณหลวงเดช สนิทวงศ์ ที่ท่านล่องลับไปแล้ว ซึ่งเป็นคนดีคนหนึ่งนั้น ก็ได้เคยพูดถึง ดร.ป๋วยไว้ว่าทั้ง ๆ ที่ท่านเป็นประธาน แต่ถ้าว้นไหน ดร.ป๋วยไม่มาประชุม ขอเลื่อนทุกที ท่านบอกว่าขาด ดร.ป๋วยเหมือนขาดคนที่ให้ความรู้ ขาดคนที่ทำหน้าที่ประนีประนอมไป เพราะฉะนั้น ดร.ป๋วยท่านมีความสำคัญ นอกจากมีความรู้แล้วท่านยังเก่งในเรื่องที่เป็นคนที่ทำให้ใคร ๆ รักและเกรงใจด้วย

ที่นี้การเป็นตัวของท่านเองนี้ ในยุคสมัยที่จะเรียกว่าท่านเป็นคนดีหรืออะไรก็ตาม แต่ว่าก็ตรงอย่างที่อาจารย์กล่าวไว้แล้วว่าเป็นคนกล้าหาญ พอยุคที่คำว่า “ทรราช” ยังไม่เป็นที่คุ้นหูนั้น ท่านยังอุตส่าห์เดินทางไปอังกฤษที่ไร ก็ยังอดแวะไปหาคุณหลวงประดิษฐไผ่ได้ ทั้ง ๆ ที่คุณหลวงประดิษฐ์ฯ นั้นไม่มีใครกล้าเอ่ยว่าไปหาท่าน คนที่ไปหาท่านต้องแอบไม่บอกให้ใครรู้ท่านไป ท่านเอารูปถ่ายอย่างเห็นในจอเมื่อกั้น เามาตั้งบนโต๊ะ ไม่กลัวใครหรอก

แล้วในการประชุมบางแห่ง บางประเทศ ซึ่งรัฐบาลไทยไม่สนับสนุนให้ไปประชุม แต่ท่านเห็นว่าเป็นเรื่องที่ท่านสนใจ ท่านไป เพราะฉะนั้นก็น่าอยู่หรือครับที่เขาจะเนรเทศไปอยู่ที่อื่น ท่านไม่ค่อยเชื่อฟังเท้าใคร เป็นตัวของตัวเองอย่างนี้ตลอดมา

ถ้าจะมีคนตั้งคำถามว่า เอ๊ะ ถ้าอย่างนั้น คนที่ทำดีอย่าง ดร.ป๋วยแล้วไม่ได้ดี แล้วเราจะทำดีกันเพื่ออะไร ผมก็เห็นจะต้องเรียนว่าเราต้องเข้าใจเจตนาของ ดร.ป๋วยก่อนว่า

ท่านผู้นี้ไม่ได้เป็นผู้ที่มีความทะเยอทะยาน เมื่อทำอะไรก็ได้คิดว่าเขาดีเขาเด่น ต้องการ
อย่างเดียวขอให้ได้ทำ ขอให้ได้รับความไว้วางใจ ทำในสิ่งที่ตัวอยากทำ เพราะฉะนั้น เมื่อ
ทำไปแล้วไม่ได้ผลดี ไม่ได้เด่น ท่านก็ไม่ได้ผิดหวัง เพราะท่านไม่ได้คิดไม่ได้หวังในสิ่งเหล่านั้น

แต่ถ้าหากจะมีสิ่งที่ท่านผิดหวัง ก็คือ สิ่งที่ว่าเมื่อถึงเวลาหนึ่ง คือเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙
เวลาไม่ต้องการตัวท่าน ก็ขับไล่ไสส่งออกไปจากเมืองไทย เสียจนกระทั่งเงินทองติดตัวก็ไม่มี
เนคไทที่ผูกที่คอก็ถูกกระชากลากถูอย่างไม่ปราณี พาสปอร์ตที่กำลังจะยื่นให้เจ้าหน้าที่ก็ถูก
ตบลงไปกับพื้น ทำให้ท่านต้องก้มลงไปหยิบ นึกถึงภาพคนอย่าง ดร.ป๋วย ต้องแสดง
พฤติกรรมก้มลงไปหยิบพาสปอร์ตที่ตกกับพื้นสิครับ หรือลองนึกถึงใบหน้าของท่าน เมื่อ
เวลาท่านถูกคนที่ไม่รู้จักหัวนอนปลายตีนท่าน หรือว่าต้องการเด่นดัง กระชากคอท่าน ซึ่งคน
เหล่านั้น เดียวนี้ก็ได้ดีไปตามกัน

เพราะฉะนั้น สิ่งเหล่านี้ละครับ ถ้าถามว่า ดร.ป๋วยผิดหวังหรือไม่ในการไม่ได้ตำแหน่ง
ผมก็ต้องตอบตามตรงว่า ท่านไม่ผิดหวังเลย แต่ท่านผิดหวังที่ว่าถึงเวลาแล้วไม่มีใครระลึกถึง
คุณงามความดีของท่านแม้แต่น้อย ไม่มีใครนึกถึงการประพาศิโยวโรหิตในระหว่าง
สงครามมาช่วยกู้ชาติ ไม่ได้ระลึกถึงผลงานทางด้านเศรษฐศาสตร์ที่ท่านอุทิศให้กับประเทศ
ตลอดเวลา ต้องการอย่างเดียวคือให้พ้นออกไปจากประเทศ แล้วที่ตามปกติทุกครั้งที่ท่านไป
ต่างประเทศ ท่านจะต้องถือขลุ่ยของท่านติดตัวไปด้วยเสมอไป คราวนี้เอาขลุ่ยไปไม่ทัน ถึง
เอาไปก็เป่าไม่ได้ เพราะท่านไม่อยู่ในฐานะที่จะเป่าได้จนทุกวันนี้ สวัสดิ์ครับ ขอบขอบคุณครับ

กฤษฎาภรณ์ นุตจรัส ขอขอบพระคุณ คุณสุรพลมากนะครับ ที่ได้เล่าเกร็ดเบื้องหน้าเบื้องหลังในชีวิตการทำงาน
ของอาจารย์ป๋วยให้เราฟัง ซึ่งเป็นสิ่งซึ่งผมเองก็ไม่เคยฟังมาจากที่ไหน ก็ฟังด้วยความเพลิดเพลิน
ขอบพระคุณมากครับ

ผมขอเชิญคุณธัญญา ผลอนันต์ มาเล่าเรื่องเกี่ยวกับอาจารย์ป๋วย อีกด้านหนึ่งให้
พวกเราฟัง ขอเชิญครับ

ธัญญา ผลอนันต์

สวัสดีครับ ที่ผมยินดีมาพูดวันนี้ ก็คือเรื่องชีวิตของอาจารย์ป่วยในปัจจุบัน ขณะนี้ก็เป็นที่พักผ่อนอยู่ว่า อาจารย์ป่วยพำนักอยู่ในอังกฤษ พักอยู่ในบ้านของอาจารย์เอง ซึ่งซื้อไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ เคยใช้เป็นที่ลูกหลานไปเรียนหนังสือ แล้วก็มาเป็นบ้านพัก เวลาที่ท่านกลับไปอังกฤษ ท่านก็ไปพักบ้านนี้ ก็เป็นบ้านสองชั้น ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของกรุงลอนดอน เป็น ๓ ห้องนอน ผู้ฟังวันนี้หลายคนก็คงเคยไปบ้านนั้นแล้ว ส่วนมากถ้าไปก็ได้เข้าไปที่ห้องรับแขก ซึ่งเป็นห้องเล็ก ๆ ประมาณสัก ๖ ตารางเมตร แล้วก็โต๊ะผิงแบบโบราณ คือต้องใช้ถ่านหิน ซึ่งเดี๋ยวนี้ในอังกฤษเขาก็ใช้ไฟฟ้าหรือว่าใช้แก๊สกัน บ้านอาจารย์ก็ยังเป็นโต๊ะผิงแบบโบราณอยู่ในห้องรับแขกก็จะมีเก้าอี้รับแขกอยู่ ๓-๔ ตัวแล้วก็ชั้นหนังสือ ชั้นหนังสือนี้เป็นชั้นเล็ก ๆ ซึ่งเมื่อมีภาพสไลด์ฉายอยู่บนชั้นหนังสือจะมีรูปของลูกหลาน ส่วนใหญ่จะเป็นรูปของหลาน ๔ คน ซึ่งเป็นหลานปู่ เป็นลูกของอาจารย์จอห์น ๒ คน และเป็นลูกของคุณใจ ๒ คน เดิมรู้สึกจะมีลูกชายคนโตของอาจารย์คืออาจารย์จอห์นอยู่ด้วย แต่ว่าอาจารย์จอห์นตอนนี้กลับมาแล้ว บ้านนี้ก็เลยอยู่กันเพียง ๒ คน อาจารย์ป่วยกับภรรยา

ตอนนี้อภรรยาของอาจารย์ป่วย ทำงานอาทิติยละ ๓ วัน แต่ว่าเป็นการทำงานครึ่งเวลา ส่วนใหญ่เลิกงานแล้วก็มักจะกลับมาอยู่กับอาจารย์ ชีวิตประจำวันของอาจารย์ เข้าอาจารย์จะตื่น ๗ โมง - ๗ โมงครึ่ง ส่วนวันไหนจะอาบน้ำหรือไม่อาบหน้านั้น ก็แล้วแต่อากาศ ไม่ได้อาบน้ำทุกวันเหมือนอยู่เมืองไทย พออาบน้ำหลังจากตื่นแล้วก็ทานอาหารเช้า อาหารเช้านี้ ภรรยาอาจารย์เป็นคนเตรียม ส่วนใหญ่ก็ทานอาหารง่าย ๆ

แล้วก็จะลงมาอ่านหนังสือพิมพ์ Guardian ที่ลงข่าวค่อนข้างชัดตรง แล้วก็ลงข่าวต่างประเทศมากพอสมควร จากนั้นช่วงเวลาเช้าที่ผมคิดว่าอาจารย์มักเฝ้ารอคอย คือ จดหมายที่พวกคุณ ๆ หรือพวกที่นับถืออาจารย์ส่งไป จะเป็นช่วงที่อาจารย์มีความสุข ถ้าวันไหนมีจดหมายมากก็จะอ่าน ถ้าเป็นข่าวดีก็มีความสุขชื่นชม จดหมายนี้บางทีก็มีข่าวจากเมืองไทยที่มีคนส่งไปให้ หรือตัดจากหนังสือพิมพ์ส่งไปให้ ท่านก็จะได้รับข่าวประจำ ท่านสนใจมากเหมือนกันพอ ๆ กับจดหมายส่วนตัว

อ่านแล้ว ท่านก็พักผ่อน จนกระทั่งเที่ยงก็ทานอาหารเที่ยง เสร็จแล้วถ้าอยู่คนเดียววันไหน ถ้ากรรยาไปทำงาน ท่านก็ออกไปเดินเล่น เดินเล่นรอบ ๆ บ้าน ท่านก็เหมือนกับสมัยอยู่ธรรมศาสตร์ คือยังชอบเดินอยู่ ถ้าอยู่คนเดียวก็ไปเดินคนเดียว แต่ถ้ากรรยาท่านอยู่ด้วย ก็อาจขับรถพาท่านไปเที่ยว Park ไปเดิน Park ใกล้เคียง ๆ หรือไกล ๆ แล้วแต่ว่าวันไหนอากาศจะดีหรือไม่ดี

พอตกเย็นท่านก็ทานอาหารเย็นประมาณหกโมงถึงทุ่มหนึ่ง แล้วก็ดูโทรทัศน์รายการข่าว ท่านสนใจมากคือรายการข่าว แต่ว่ารายการอื่น ๆ ท่านก็ดู ดูละคร ดูภาพยนตร์ที่น่าสนใจหรือไม่ก็อ่านหนังสือ เข้านอนนี่ไม่แน่ ประมาณ ๕ ทุ่ม หลังจากข่าวรอบสุดท้าย เสร็จแล้วท่านก็เข้านอน

หลายคนคงอยากรับว่า ท่านไม่สบายเป็นอย่างไร ดีขึ้นหรือไม่ดี เพราะว่าเวลาเจอใครก็มักจะถาม พอรู้ว่าเพิ่งกลับมาจากอังกฤษ ก็ถามว่า “อาจารย์เป็นยังไง” นี่คือคำถามแรกที่ผมมักจะได้ยิน

ที่นี้ก่อนจะมาถึงปัจจุบัน ผมก็ขอย้อนเล่าไปถึงช่วงที่ท่านไม่สบายว่าเป็นอะไร เพราะว่าหลายคนก็เพิ่งแต่ได้ยินข่าว คือประมาณปลายปี ๒๕๒๐ เดือนกันยายน คือนั่นที่ท่านจะเดินทางไปสหรัฐ เพื่อไปพูดเกี่ยวกับเรื่องเมืองไทย ท่านก็จะเข้านอน แต่บอกว่ารู้สึกปวดหัว อาการก็ทรุดลงไปทุกที ทางบ้านก็เรียกรถพยาบาลมาแล้วก็พาไปโรงพยาบาล โรงพยาบาลเขาก็ขอให้อยู่สักคืนหนึ่งเพื่อดูอาการ แต่ว่าพออยู่แล้วอาการก็ไม่ดีขึ้น พอถึงเวลาผ่านไป การสื่อสารระหว่างท่านกับญาติก็ทำไม่ค่อยได้ คือพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง

ทางโรงพยาบาลก็เลยตัดสินใจว่าต้องผ่าตัด พอผ่าตัดเสร็จออกมา ลูกชายคนหนึ่งของท่านเล่าให้ฟังบอกว่า อาทิตย์แรกอาการท่านแย่มากเลย คือ สะอึกตลอดเวลา น้ำเกลือต้องให้ทั้งแขนทั้งขา เรียกว่าระโยงระยางไปหมด คนเห็นแล้วก็น้ำตาซึมเป็นห่วงท่านมาก

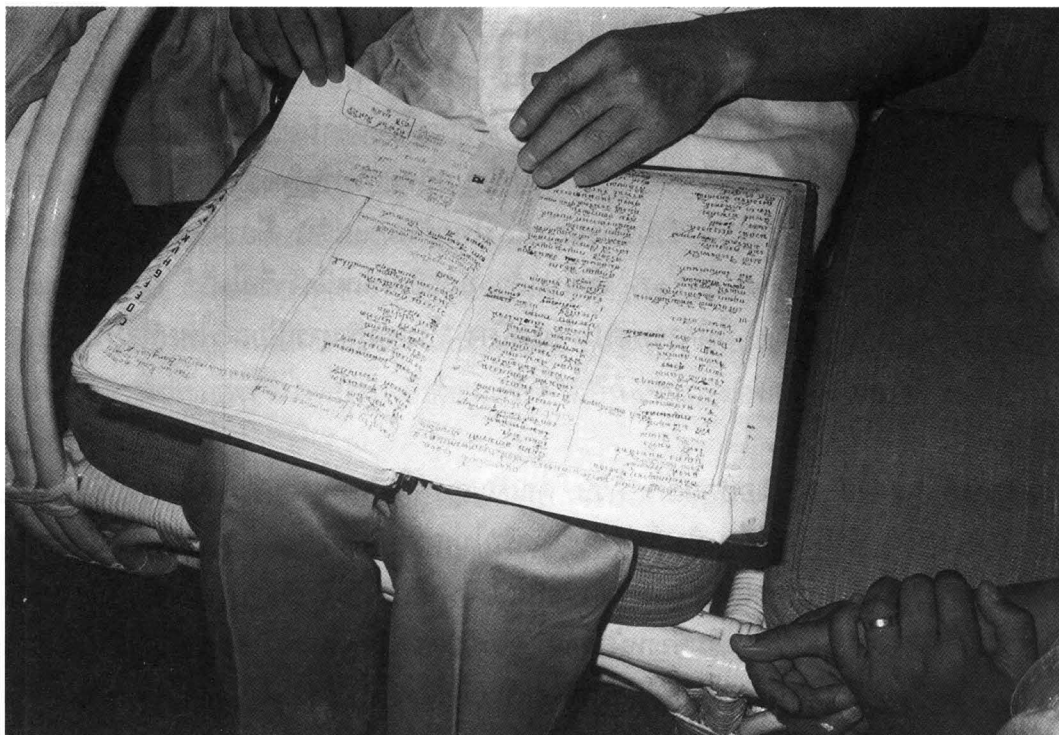
แต่พอหลังจาก ๗ วันแล้ว อาการก็หาย แต่ทางโรงพยาบาลก็ยังให้ท่านอยู่โรงพยาบาลต่อ จนกระทั่งจะกลับบ้านได้ก็ก่อนวันคริสต์มาสเพียงวันเดียว ท่านก็ยังโชคดีที่ได้กลับมาฉลองคริสต์มาสปีใหม่กับญาติ ๆ กับภรรยา และลูก ก่อนหน้านั้น พอออกจากโรงพยาบาล ท่านก็ไปอยู่ที่สถานพักฟื้น สถานพักฟื้นนี้ก็ช่วยให้ท่านช่วยตัวเองได้ คือหลังจากที่เส้นโลหิตในสมองแตก ท่านก็พิการ พูดไม่ได้ บางส่วนของร่างกายก็ใช้ไม่ได้ แขนขวาก็เรียกว่ากระดิกอะไรไม่ค่อยได้ ไปอยู่สถานพักฟื้นเขาก็ช่วยให้ท่านถอดเสื้อ ใส่เสื้อเองได้ ทานข้าวเองได้ แล้วก็พยายามที่จะฝึกให้ท่านพูดได้บ้าง ฝึกให้ออกเสียง เปล่งเสียงออกมาได้บ้าง พอกลับก่อนวันคริสต์มาส ท่านก็ดีพอจะช่วยตัวเองได้แล้ว

จากนั้นอาการก็ค่อย ๆ ดีขึ้นเรื่อย ๆ จนปัจจุบันนี้ ความทรงจำทั้งหมดของอาจารย์เรียกว่าดีมาก คือ มีหลายคนที่เคยพบอาจารย์ เยี่ยมอาจารย์นี่คงจะรู้เลยว่าอาจารย์นี้จำได้ เพราะว่าอาจารย์มีสมุดบันทึกอย่างที่คุณสรุปว่า ว่าท่านใช้สมุดบันทึกนี้ คือ สมุดบันทึกนี้รับใช้ท่านอย่างเต็มที่จริง ๆ เพราะว่าสมุดบันทึกของท่านที่อังกฤษนี่เล่มใหญ่หน่อย ท่านเก็บไว้เป็นเล่มถาวร ในนั้นจะจดชื่อที่อยู่ของคนที่เคยไปเยี่ยมท่าน สมมติว่าคุณเคยไปคนหนึ่ง ถ้าไปอีกหนท่านก็จะจำได้แล้วเปิดให้ดูว่ายังอยู่ที่นั่นหรือเปล่า ถ้าท่านเคยพบคุณ ลูกหรือเมียของคุณ ท่านก็จะถามว่าลูกเมียสบายดีหรือ ท่านมีวิธีถามที่จะทำให้เราเข้าใจว่าท่านถามถึงอีกคนหนึ่ง

ท่านรับรู้ได้ตลอด ดูโทรทัศน์เข้าใจ ท่านอ่านจดหมายรู้เรื่อง จำปะติดปะต่อเรื่องราวได้หมด แต่ปัญหาที่ยังติดขัดอยู่ในใจตอนนี้คือ ท่านไม่สามารถจะพูดออกมาได้อย่างที่ท่านอยากจะพูด ทุกคนคงจะเข้าใจว่าอึดอัดแค่ไหน คนที่อยากจะแสดงความคิดเห็นแต่แสดงไม่ได้ เดียวนี้ท่านพูดได้บ้าง แต่ว่าช้า และก็ใช้ความพยายาม เช่น ท่านอาจจะพูดว่า ขอกาแฟ ท่านพูดได้ พูดว่าเอาอะไรหรือไม่เอา ท่านพูดได้

คนที่รู้จักท่านคงรู้ว่าท่านชอบเล่นไพ่บริดจ์มาก ท่านสามารถจะขานบริดจ์ได้ว่าจะเอาหนึ่ง, สอง, หรือสาม หรือเจ็ด ท่านนับได้ บริดจ์นี้นับได้ถึงเจ็ด แล้วก็โพดำ นี่ท่านพูดได้และคำง่าย ๆ บางคำคิดว่าประมาณสัก ๕๐ คำ ท่านพอจะเปล่งเสียงออกมาได้ ปัจจุบันนี้อาจารย์เดินเหินคล่อง สุขภาพทั่ว ๆ ไปท่านดีมาก ติดอยู่อย่างเดียวคือ พูดไม่ได้

เรื่องการเขียน หลายคนที่ผ่านมาข้างหน้าคงจะเห็นแล้วว่า มีจดหมายของอาจารย์หลายฉบับ คงจะสงสัยว่าอาจารย์เขียนอย่างไร หรือว่าวิธีการเบื้องหลังจดหมายนั้นเป็นอย่างไร

ส่วนมากพอท่านรับจดหมาย ฉบับไหนจำเป็นที่ท่านจะต้องตอบ ท่านก็จะให้คนที่ใกล้ชิด อาจจะเป็นลูกชาย หรือพวกนักเรียนที่อยู่ใกล้ชิดท่านในช่วงนั้น ช่วยร่างมาให้ แล้วท่านก็จะดูว่าชอบใจหรือไม่ชอบ ถ้าไม่ชอบ ท่านก็จะชี้ให้แก คนที่อยู่ใกล้ชิดจะรู้ว่าจะอย่างไร แปลว่าอะไร ท่านจะเอาหรือไม่เอา

เสร็จแล้วท่านก็จะนั่งลอก ฉบับหนึ่งก็ใช้เวลานาน จดหมายที่เห็นบางฉบับมีแค่ ๔ บรรทัด ก็ต้องคิดว่า ท่านใช้เวลามากกว่าจะบันแต่ละตัวมาได้ ฉะนั้นจดหมายพวกนี้มีคุณค่ามาก ทุกท่านที่ได้รับจดหมายจากอาจารย์ก็ขอให้นึกเถอะว่า แต่ละตัวที่ท่านบัน ท่านใช้เวลา

พูดเรื่องจดหมาย ผมก็นึกได้อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับจดหมายเหมือนกัน เป็นเรื่องที่เล่ากันในหมู่คนไทยในญี่ปุ่น คือช่วงนั้นเป็นช่วงประมาณต้นปี ๒๕๒๐ ก่อนที่ท่านจะป่วย ตอนนั้นมีการเชิญท่านไปพูดบ่อย ๆ นักเรียนไทยในญี่ปุ่นในช่วงนั้นก็อยากจะเชิญท่านไปพูดไปพูดที่ญี่ปุ่นบ้าง เพราะว่าท่านจะเดินทางไปออสเตรเลีย ก็อยากจะเชิญต่อมาญี่ปุ่น ก็เขียนจดหมายมาถึงท่าน ท่านก็ตอบ ท่านตอบเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม แต่ท่านเขียน ๑๔ แล้วมีของท่านก็พาว์ตุลาคม แล้วท่านก็นึกออกมาว่าไม่ใช่ตุลาคม ท่านจึงขีดฆ่าและแก้เป็นมกราคม ที่นี้คนรับจดหมาย พอเห็นแล้วขลุ่ย ทราบได้ทันทีว่า จิตใจท่านยังอยู่กับ ๑๔ ตุลา พอ ๑๔ ปีบ มันต้องตามด้วยตุลาคมทันที ทั้ง ๆ ที่วันนั้นเป็นวันที่ ๑๔ มกราคม นี่ก็เป็นเกร็ดย่อย ๆ อันหนึ่ง ซึ่งยังเป็นทีกล่าวขานกันในหมู่นักเรียนไทยในญี่ปุ่น แล้วก็แสดงถึงความผูกพันของท่านต่อเหตุการณ์สำคัญวันหนึ่งของไทย

อีกเรื่องหนึ่งที่จะมาเล่าสู่กันฟังคือ ครั้งหนึ่งเมื่อท่านออกจากโรงพยาบาลแล้ว ท่านมีรถออสตินเก่า ๆ สีน้ำเงินแก่คันหนึ่ง วันหนึ่งรถคันนี้ไปจอดไว้ และก็หายไป คือ ท่านไปเดินเล่นใน Park แล้วกลับมารถก็หาย ก็ไปแจ้งความตำรวจ ตำรวจก็ไปตามให้ แต่หาไม่เจอ ท่านก็ชวนคนที่บ้าน แล้วก็ไปยืมรถเพื่อน ๆ แล้วขับรถออกตระเวนหาทั่วลอนดอน ปรากฏว่า

ตำรวจสกอตแลนด์รายงานว่าเก่งแล้วนี้ทหารยนต์คันนี้ไม่เจอ แต่อาจารย์ป่วย ซึ่งอาการก็อย่างนี้
ปรากฏว่าท่านไปพบห่างจากบ้าน ๑๐ ไมล์ พบที่ข้าง ๆ ป้อมแห่งหนึ่ง ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ว่า ท่าน
มีความสามารถพิเศษบางอย่าง ซึ่งสกอตแลนด์ก็หายไปนะครับ

มีอยู่อีกเรื่องหนึ่ง คือเพื่อนสนิทของท่านซึ่งตอนนี้อยู่อังกฤษ ท่านมีเพื่อนอยู่ ๒-๓
คน ที่เรียกว่า ร่วมขบวนการเสรีไทยกันมาแต่ต้น มีอาจารย์เสนาะ ตันบุญยืน ซึ่งเป็นรุ่นพี่
ของท่าน อายุก็ ๕๐ เข้าไปแล้ว และอีกคนหนึ่งจำชื่อไม่ได้ ซึ่งเกษียณแล้วและบางครั้งก็ไป
ที่อังกฤษ ก็มีการพบปะกันมาบ้าง ในสามทหารเสือเสรีไทยที่อยู่ในอังกฤษ ผมก็ขอยุติไว้
เท่านี้ก่อน

กฤษฎาภรณ์ นุตจรัส ขอบคุณมากครับ คุณธัญญา ก็เป็นที่น่ายินดีที่ อาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ ขณะนี้ก็
แข็งแรง ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์หรือไม่สามารถทำอะไรได้เหมือนกับสมัยก่อนทุกอย่าง แต่เท่าที่
ฟังจากคุณธัญญา ก็รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่น่ายินดีมาก

อย่าลืมข้างหน้านานนี้ เรามีบัตรอวยพรและ card ที่จะส่งถึงอาจารย์ ไม่จำเป็นต้อง
ซื้อที่นี้ก็ได้จะครับ ถ้าหากใครรักและคิดถึงก็เชิญส่งได้ ที่อยู่ของท่านอยู่ที่หน้าหนังสือฉบับนี้
ซึ่งขายอยู่หน้างาน ถ้าไม่ซื้อก็จดไปก็ได้จะครับ

มาถึง ๒ ท่านสุดท้าย ผมคิดว่าคงต้องคุยกับคุณป้าระเบียบ ยุทธวงศ์ ซึ่งเป็นน้อง
สาวของอาจารย์ป่วย ครั้งแรกสุดได้คุยกันแล้วว่า ผมจะเชิญคุณป้ามาพูด มาเล่าให้ฟังถึง
เกร็ดชีวิตของอาจารย์ในด้านครอบครัว ปรากฏว่าทางคุณป้าบอกว่าให้เป็นในลักษณะช่วยกันคุย
คือ สอบถามว่า อยากจะรู้อะไรดีกว่า เพราะว่าคุณป้าก็ไม่เคยขึ้นมาพูดบนเวที ผมก็เลยจะ
ใช้วิธีการคุยกันไป แล้วอยากจะเชิญเชิญผู้ร่วมเสวนาทุกท่าน ถ้าใครอยากจะสอบถามอะไร
เกี่ยวกับเกร็ดชีวิตของอาจารย์ป่วยก็ช่วยกันสอบถามได้

กฤษฎาภรณ์ ตอนนี้อยู่กับระเบียบกับอาจารย์ติดต่อกันอยู่หรือเปล่าครับ

ระเบียบ ติดต่อกะ

กฤษฎาภรณ์ แล้วหลังจากที่ไปอังกฤษติดต่อกันโดยทางไหนครับ

ระเบียบ จดหมายคะ

กฤษฎาภรณ์ ก่อนที่อาจารย์ป่วยจะไป คือหลังวันที่ ๖ ตุลา คือ ต้องออกไปนอกประเทศ ในช่วงที่ท่านเป็น
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีปัญหายุ่งยากมาก ต้องขัดแย้งกับรัฐบาลบ้าง กับ
กลุ่มอื่นหลาย ๆ กลุ่มนี้ อาจารย์ป่วยเคยไปบ่น หรือเคยไปปรึกษาท่านองคมนตรีกับคุณป้า
ระเบียบบ้างไหมครับ

ระเบียบ ไม่เคยคะ

กฤษฎาภรณ์ ในครอบครัวนี้ เท่าที่ทราบจากผู้จัดบอกว่า คุณป้าระเบียบกับอาจารย์ป่วยเป็นพี่น้องที่สนิทกัน
ที่สุดใช่ไหมครับ

ระเบียบ ก็..พี่น้องทุกคนสนิทด้วยกันทั้งนั้นคะ

กฤษฎาภรณ์ สมัยเด็ก ๆ นี่อาจารย์ป่วย สนไหมครับ

ระเบียบ สนคะ

กฤษฎาภรณ์ สนมากไหมครับ

ระเบียบ ก็พอประมาณ แต่ชนอย่างเด็กสมัยก่อนกับเด็กสมัยนี้ไม่เหมือนกันค่ะ

กฤษฎางค์ เป็นยังไงครับ

ระเบียบ พี่ป่วยไม่ชอบเดิน ชอบวิ่ง และกระโดด วิ่งไป กระโดดไป

กฤษฎางค์ มีปัญหาหนึ่งครับ ผมสงสัยว่า ในช่วงที่เป็นเสรีไทย อาจารย์ป่วยโรคอะไร ในช่วงนั้นพอจะเล่าได้ไหมครับว่าเหตุการณ์เป็นอย่างไร

ระเบียบ ถามค่ะข้อ ๘... เมื่อทราบใหม่ ๆ สามิติจันเป็นทหาร เป็นหัวหน้ากองบัญชาการ กองทัพ ๒ ก็มาบอกว่าพี่ป่วยถูกจับเป็นเสรีไทย แล้วก็ระยะแรกเป็นห่วง ก็ทนเสี่ยงวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นขบถ แต่เราไม่เชื่อเพราะว่าพี่ป่วยตลอดเวลาที่บ้านเมือง ตอนหลังใคร ๆ ก็ทราบว่าเป็นเพื่อชาติ

กฤษฎางค์ แล้วในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลา บางคนที่มีอำนาจทางการเมือง เขาก็กล่าวหาหรือว่าโฆษณาออกโทรทัศน์ว่า อาจารย์ป่วยยุยงนักศึกษาบ้าง อยู่เบื้องหลังบ้าง ซึ่งคุณป้าระเบียบคงเข้าใจว่าจริง ๆ ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์

ระเบียบ เข้าใจค่ะ เมื่อเย็นวันที่ ๖ ตุลา แต่ทั้งวันเชียวนะคะ วิทยานเกราะ มีคน ๆ หนึ่งซึ่งคนนั้นก็ตายไปแล้ว ยุยงลูกเสือชาวบ้าน ตอนเย็นวันที่ ๖ บอกว่าเร็วเข้าไอ้ตัวแสบมันไปตอนเมืองแล้ว พวกเราช่วยกันไปล้อมมัน อย่าปล่อยให้มันไป แสบตัวใหญ่กับแสบตัวเล็ก แสบตัวเล็กหนีออกทางใต้ คือ คุณชวน หลีกภัย แสบตัวใหญ่อย่าให้มันไป

ดิฉันก็ให้ลูกสะใภ้กับลูกชายคนโตไปที่ตอนเมือง ไปดูว่ามีอะไรเกิดขึ้น ลูกสะใภ้เป็นพยาบาล เขาก็เตรียมผ้าพันแผลและยาเผื่อว่าคุณลุงเป็นอะไรได้ช่วยได้ พอไปถึงลูกก็ถามว่า ลูกเสือชาวบ้านมาทำไมคะ เขาบอกว่า จะมารุมกันกระต๊อบไอ้ป่วย ไอ้คอมมิวนิสต์ คนไหนล่ะคือไอ้ป่วย เขาถามเองนะคะ ซึ่งพวกเขาไม่รู้จัก ทีนี้คนก็บอกว่าอยู่ในห้องกระจก เขาบอกว่า พัง....พัง ทีนี้หัวหน้าลูกเสือชาวบ้านบอกว่าอย่าพัง อย่าทำลายของหลวง หัวหน้าลูกเสือชาวบ้านกลัวจะผิด บอกว่าอย่าทำลายของหลวง เขายืนอยู่สักประเดี๋ยวเดียวก็หายกันไปหมด ลูกสะใภ้ก็ถามว่า ลูกเสือชาวบ้านจะไปไหนกันคะ เขาบอกว่าคณะปฏิรูปบอกห้ามประชุมเกิน ๕ คน ...(หัวเราะ)

กล่าวถึงที่อังกฤษ ลูกสะใภ้พี่ป่วยมาเล่าให้ฟังว่า เข้าหรือเย็นก็จำไม่ได้ “ใจ” (ลูกชายคนเล็กสุดของอาจารย์ป่วย) มาบอกกับแม่ว่า ตีกันใหญ่แล้วที่ธรรมศาสตร์ ยิ่งด้วย แม่เขาก็หมดแรง ลงนั่งกับเก้าอี้ ลักครู่ก็มีเสียงโทรศัพท์ กลายเป็นว่าพี่ป่วยให้เอารถไปรับ พวกเขaleyใจขึ้นขึ้นมา

กฤษฎางค์ แล้วตอนนั้นทางครอบครัวของคุณป้า มีปัญหาไหมครับ

ระเบียบ ไม่มีเลยคะ เขาไม่มาทวงที่บ้าน จากนั้นท่านบอกว่าให้ดิฉันไปเฝ้าบ้านให้นาน ๆ เพราะตอนนี้แกจะลาออกไปอยู่ที่อังกฤษนานนะ แล้วก็ทราบว่าที่สนามบินวันนั้น กำลังพูดโทรศัพท์กับทนายก็ถูกตำรวจใหญ่คนหนึ่งตบหูโทรศัพท์ โกรธมาก คือกำลังถืออยู่นะคะ ตบ...จ๊ะจะคะ เพราะว่าไม่เคยมีใครทำ

กฤษฎางค์ ที่นี้กลับมาย้อนนิดหนึ่ง ในฐานะที่อยู่ในครอบครัว คุณป้าพอจะมองออกไหมครับ อาจารย์ป่วยนี้เหมือนใครครับ คุณพ่อหรือคุณแม่ คือเหมือนใครในด้านนิสัยใจคอ

ระเบียบ นิสัยใจดีเหมือนคุณพ่อคะ

กฤษฎางค์ คุณแม่ดุชิครับ ถ้าอย่างนั้น

ระเบียบ ดุพอสมควร

กฤษฎางค์ เท่าที่ผมทราบนี่ คุณพ่อของอาจารย์ป่วย ของคุณป้าด้วย เสียก่อน คุณแม่

ระเบียบ ใช่ค่ะ เสียตอนนั้นพี่ป่วย ๑๐ ขวบ

กฤษฎางค์ รู้สึกว่าคุณแม่จะเป็นผู้ที่ดูแลมาตลอดนะครับ แล้วหลังจากที่อาจารย์ป่วยจบจากอัสสัมชัญนี้ก็ทำงานเลยใช่ไหมครับ

ระเบียบ พอจบจากอัสสัมชัญนี้ ดูเหมือนจะเป็น บราเดอร์ ฮีลเลอร์ หรือโง่โง่คะ บอกว่าให้ช่วยสอนที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ระหว่างที่สอนก็มีฝรั่งทำงานกับโรงไฟฟ้ามา ขอกับบราเดอร์ว่า ขอครูสอนภาษาไทย บราเดอร์ก็ส่งพี่ป่วยไปสอนเขา ซึ่งตอนนั้นอายุ ๑๕-๑๖

เกริกเกียรติ อยากจะเสริมสักนิด ผมฟังมาจากแม่ยายผมอีกที แม่ยายผมอยู่เชียงใหม่ เป็นพี่ของนางสาวละออ หลุนเซ่งไถ่ ท่านเห็นอาจารย์ป่วยตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก ในสมัยก่อนลูกจีนที่เกิดเมืองไทยมักพยายามที่จะบอกตัวเองว่าไม่ใช่ชาวไทย จะทำไปต่างด้าว แม่ยายผมเป็นคนในรุ่นนั้นก็ทำไปต่างด้าว แต่เขียนหนังสือไม่ค่อยเป็น อาจารย์ป่วย ช่วยเขียนให้ แล้วอาจารย์ป่วยจะพยายามชักชวนแนะนำ บอกว่าเราเกิดในเมืองไทยเราควรเป็นไทย เราควรถือสัญชาติไทยไม่ควรที่จะไปทำไปต่างด้าว แม่ยายผมซึ่งทำไปต่างด้าวก็เล่าให้ผมฟัง เมื่อรู้ว่าผมเป็นลูกน้องอาจารย์ป่วย ท่านก็ดีใจมากทีเดียว คือท่านรู้จักท่านอาจารย์ป่วยมาตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก

กฤษฎางค์ อาจารย์ป่วยยังมีความห่วงอะไรอยู่ไหมครับ เคยบ่นอะไรให้ฟังไหมครับ ห่วงลูก ห่วงหน้าที่การงาน ก่อนที่จะไป

ระเบียบ อ้อ...ห่วงประเทศชาติ บ้านเมือง ห่วงนักศึกษา ห่วงประชาชน

กฤษฎางค์ มีคนเขียนมาถามว่าอาจารย์ป่วยปกครองลูก ๆ อย่างไร ในฐานะที่คุณป้าใกล้ชิด พอจะยกตัวอย่างวิธีการเลี้ยงลูกให้ฟังได้ไหมครับ

ระเบียบ อย่างตอนเย็น ๆ นะคะ ลูกคนไหนอยากรดน้ำต้นไม้ ก็นั่งเสร็จแล้วได้ค่าจ้าง ตอนเล็ก ๆ มีรถรับส่งไปโรงเรียนนะค่ะ แต่พอโตขึ้นสัก ๑๐ กว่าขวบ ปกติก็ให้นั่งรถเมล์กลับบ้านเอง

กฤษฎางค์ เรื่องโทรทัศน์นี่จริงไหมครับ ที่บอกว่าไม่ให้ลูกดูโทรทัศน์

ระเบียบ จริงค่ะ ในบ้านไม่มี T.V. เลย

กฤษฎางค์ ก็ดีเหมือนกันเพราะว่ามันเป็นพิษเป็นภัยมากเกินไปสินะคะ มีนำลูกอาจารย์ถึงได้ดีทุกคน ผมขอย้อนนิดหนึ่ง อาจารย์ป่วยมีบุตรกี่คนครับ

ระเบียบ ๓ คนค่ะ ผู้ชายทั้งนั้น

กฤษฎางค์ ในตอนที่คุณแม่ของอาจารย์และของคุณป้าระเบียบเสีย ตอนนั้นอาจารย์ป่วยแต่งงานหรือยังครับ

ระเบียบ ยังค่ะ เพิ่งไปเรียนที่อังกฤษ

กฤษฎางค์ แล้วสภาพครอบครัวทางนี้ใครเป็นคนดูแล

ระเบียบ มีพี่ชายใหญ่ค่ะ

กฤษฎางค์ ผมถามปัญหานิดหนึ่ง คือว่าภรรยาอาจารย์เป็นชาวอังกฤษ มีปัญหากับทางครอบครัวไหมครับ

ระเบียบ ครั้งแรกก็เห็นว่าเราจะเข้ากันได้ได้อย่างไร แต่พออยู่ไปอยู่ไปรู้สึกว่าคุณมาร์กาเร็ตนี่ เขาดีมาก คือลูกหลานข้างสามี่นี่แกดูแลเอาใจใส่ดีมาก

กฤษฎางค์ แกพูดไทยได้ไหมครับ

ระเบียบ ได้ค่ะ เขียนหนังสือไทยก็ได้

กฤษฎางค์ ที่คุณสุรพลพูดว่า อาจารย์ป่วยตามใจภรรยาเนี่ย คุณป้าว่ายังไงครับ

ระเบียบ เรื่องของในบ้านพอเข้าบ้านแล้ว ลูกต้องอยู่ในโอวาทของแม่หมด

กฤษฎางค์ ตัดอำนาจปกครองให้แม่ไปเลย

ระเบียบ แต่ว่าถ้าไม่เชื่อแม่ พ่อเฒ่าที่เดียวก็กลัวหมด

สุรพล อยากจะถามแทนคนที่ฟังทั้งหลายว่า ดร.ป่วยของเราเนี่ยเคยคิดที่จะกลับมาเมืองไทยหรือคิดว่าจะอยู่ที่นั่นเป็นการถาวรหรืออย่างไรครับ

ระเบียบ อันนี้ไม่ทราบเหมือนกันค่ะ เพราะไม่กล้าถาม

สุรพล ขอถามอีกทีว่า พี่เขายกย่อง ดร.ป่วย และจัดงานวัน ดร.ป่วย อย่างนี้ ในตระกูล อึ้งภากรณ์ พูดว่าอย่างไรบ้าง

ระเบียบ รู้สึกปลื้มใจค่ะ ว่าทำความดีแล้วไม่สูญเปล่า แล้วก็ขอขอบพระคุณทุก ๆ คน ทุก ๆ ท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วยค่ะ

กฤษฎางค์ ที่นี้ผมจะขอคุยกับคุณลุงบุญธรรม ปานแก้ว ซึ่งเป็นคนที่ใกล้ชิดอาจารย์ป่วยมาก ในช่วงหนึ่งแล้วยังติดต่อกันมาตลอดเวลา

กฤษฎางค์ คุณลุงบุญธรรมรู้จักอาจารย์ป่วยครั้งแรก เมื่อไรครับ

บุญธรรม รู้จักเมื่อผมไปเป็นทหาร ท่านกระโดดร่มลงมา

กฤษฎางค์ คือในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ครึ่งญี่ปุ่นบุกเมืองไทย ตอนนั้นลุงเป็นทหารอยู่

บุญธรรม อยู่เชียงราย ผมก็ได้ลากลับบ้าน

กฤษฎางค์ บ้านของลุงคือ อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท

บุญธรรม ที่นี้ นายป่วยท่านก็มาโดดร่มอยู่หนองหมอ ที่วังน้ำขาวนั่นแหละครับ

กฤษฎางค์ มาโดดร่มที่วังน้ำขาว มาโดดคนเดียวหรือครับ

บุญธรรม ก็เห็นคนเดียว

กฤษฎางค์ ตอนที่โดดร่มเป็นตอนกลางวันหรือกลางคืนครับ

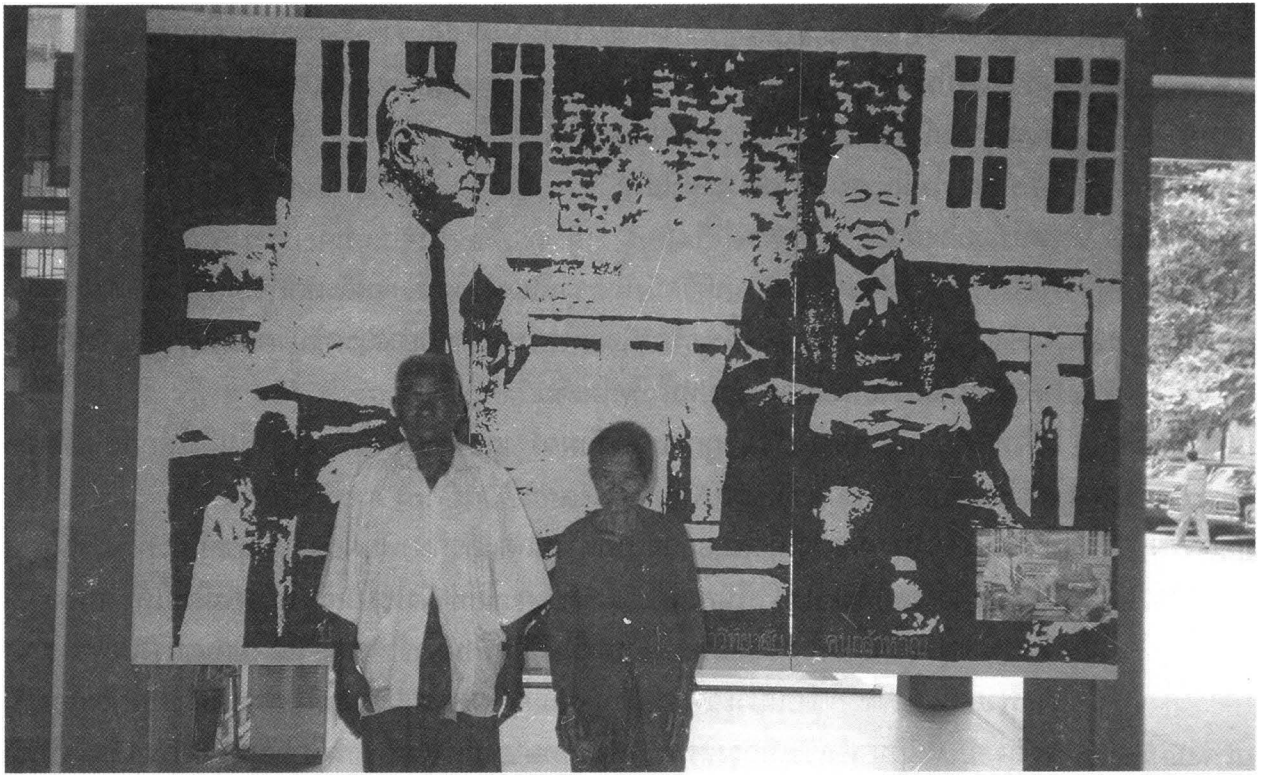
บุญธรรม กลางคืนครับ พอในราวมืดตามัวตา นั้นนะ

กฤษฎางค์ คุณลุงเป็นคนพบใช่ไหม

บุญธรรม ไม่ใช่ผมครับ พวกเกวียนคันพบ เขาก็มาบอกเจ้าหน้าที่กัน บอกว่าข้าศึกเข้ามาในเมืองไทยแล้ว ที่นี้ทางเจ้าหน้าที่เขาก็ต้องร้องป่าวขึ้นให้พวกเราประชาชนไปตามข้าศึกมาครับ ขณะนั้นผมเป็นทหาร ผมลากลับบ้าน ผมก็แต่งรูปแบบไปกับเขาเหมือนกัน เจ้าหน้าที่เขาเกณฑ์ไปก็ไปเห็นนายป่วยนั่งกางแผนที่อยู่ ท่านก็ลดเครื่องบินลง แล้วก็แบมือรับ บอกว่าเข้ามาเถอะครับ ผมไม่รู้หรือครับคนไทย ท่านก็บอกว้จั้น ถ้าญี่ปุ่นผมสู้ครับ ก็ว้จั้น อาจารย์ป่วยก็บอกว่าเข้ามาเถอะครับ คนไทยผมไม่รู้หรือครับ ถ้าญี่ปุ่นผมสู้ครับ ผมมานี้ผมจะมากู้เอาเมืองไทยคืนนะ

ที่นี้พวกเรา ก็ฮึดเข้าไป ฮึดไป ผลักท่าน เอามือไพล่หลังเลยครับ มัดเลย มัดแล้วก็ล้อมท่าน ถึงกับเตะลูกคางนี่เลย ไม่รู้ว่าใครเป็นใครละที่นี้นะ พอล้อมแล้ว เขาก็ผลักเข้ากกไม้เลย พวกเจ้าหน้าที่ผลักเข้ากกไม้ เอาปืนจ่อเลย ขึ้นนกใส่ท่านเลย จะยิงท่านนะ แต่ไม่ทันได้ยิง ผมก็ปรี๊ดเข้าไปขวางไว้ทันครับ ผลักปากกระบอกปืนออก บอกช้าก่อนครับ (ปรบมือ) เวลา

	ที่บ้านเมืองเรคับขัน เราจับข้าศึกได้ ดีชั่วให้ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงได้ส่วนกันก่อนซิครับ ผมก็บอก เลยไม่ได้ทำ
กฤษฎางค์	ตอนเขาเอาปืนจ่อหน้าอาจารย์ป่วยพูดว่าอย่างไรบ้าง
บุญธรรม	ไม่ได้พูด ไม่มีปากแล้ว เพราะพุทโธ...
กฤษฎางค์	พูดไม่ออกแล้ว
บุญธรรม	พูดไม่ออก ที่นี้เขาก็คุมตัวมาที่วัดวังน้ำขาวนั้นแหละครับ แล้วเขาก็จัดเกวียนไปเข็นท่านมา เกวียน ๒ เล่มไปเข็นมา มีทั้งเครื่องมืออะไร ๆ หลายอย่างนะครับ ผมเห็นว่าปลอดภัยผมก็กลับบ้าน แล้วไปเซียงรายไปรับหน้าที่ตามเดิม
กฤษฎางค์	แล้วหลังจากนั้นอาจารย์ป่วยก็ถูกจับกุมเข้ามากรุงเทพฯ มาขังไว้ แล้วทำไมถึงได้กลับไปติดต่อกิลล์ชิดกันต่อ
บุญธรรม	มันอย่างนี้ครับ เมื่อเดิมที ผมออกจากทหารปลดแล้วก็มาพักผ่อนอยู่หลายปีนะครับ ที่นี้ท่านก็ไปตั้งมูลนิธิอยู่ที่ชียนาห์ ก็มีคนมาแนะนำบอก ไ้อ้ทำมึงไปหาเจ้านายของมึงสิให้รู้จักกันมึงซิเดี๋ยวนี้เขาโตเต็ม อย่างงั้นเลยนะ ไ้อ้เราไม่รู้จักบ้านป่าเขาดอน ที่นี้ผมก็มากรุงเทพฯ ก็มาเจอพวกกันเข้า เขาก็เขียนประวัตินะครับยังงั้น ๆ สงครามโลกยังงั้น ๆ จนได้ไปช่วยเหลือท่านยังงั้น ๆ ที่นี้ก็มาหาท่านที่กรุงเทพฯ ส่งจดหมายให้ท่านพอท่านนึกจดหมายอ่านแล้ว ท่านก็จับข้อมือเราเข้าไป
กฤษฎางค์	ตั้งแต่นั้นก็สนิทสนมกันมาเรื่อย ติดต่อกันประจำไหมครับกับอาจารย์ป่วย ก่อนที่จะไปอยู่เมืองนอกนี้
บุญธรรม	ใช่ครับ ถึงปีท่านก็ไปหาผมโน่น ไปกินไปอยู่กับผม กินข้าวกินปลาเหมือนกับพวกเราธรรมดาอย่างนี้แหละครับ นิสสัยท่านดีมากคนคนนี้ครับ ท่านบอกแล้ว ผมมานี้จะมาอยู่เอาเมืองไทยคินจะว่ากูก็กู จะว่าชายก็ชาย ไ้อ้พวกเราไม่ฟังเสียงนี้ ข้าเดิมท่านใหญ่ พุทโธคนดีแท้ ๆ
กฤษฎางค์	แล้วเป็นอย่างไรรครับ ที่อาจารย์ป่วยไปติดต่อกุณลงไปหาที่ชียนาห์ทุกปีนะครับ ในความรู้สึกของคุณลง ว่าอาจารย์ป่วยนี้เป็นยังไง
บุญธรรม	ก็เป็นคนดีของชาติครับ ทำงานช่วยชาติจริง ๆ ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยส่วนตัวครับ
กฤษฎางค์	คุณลงเห็นจากไหนครับ
บุญธรรม	ก็มูลนิธินั่นก็อุตสาหะไปตั้งลงหลักปักเขตเอาไว้ วางแนวทางเอาไว้ให้ลูกให้หลานทำกันมาจนกระทั่งทุกวันนี้ครับ แล้วก็ดูสิธรรมศาสตร์นี้ที่ท่านทั้งนั้น จะไม่ซึ่งใจริครับ
กฤษฎางค์	สมัยที่ท่านได้ไปหาคุณลงบ่อย ๆ ท่านก็เป็นผู้ว่าการธนาคารเป็นคนที่เซ็นชื่อในแบงก์ แล้วไปคุยกันอยู่กับชาวบ้าน ท่านไม่มีปัญหาอะไรหรือครับ
บุญธรรม	มีแต่เรื่องคุย ถามทุกข์สุข ทำกินยังงั้น ข้าวปลานาดีไหม ท่านก็คุยกันอย่างงี้
กฤษฎางค์	แล้วมีอีกเรื่องหนึ่งครับว่า ในวันที่เกิดเหตุ ในวันที่อาจารย์ป่วยต้องหลบไปอยู่เมืองนอก เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๑๙ คราวหลังสุดนี้ คุณลงติดตามข่าวแล้ว รู้เรื่องไหมครับ
บุญธรรม	รู้เหมือนกัน
กฤษฎางค์	แล้วรู้สึกอย่างไร
บุญธรรม	รู้สึกเสียใจซิครับ นอนไม่หลับทั้งคืนเลยครับ เขาบอกว่าขึ้นเรือบินแล้ว ไ้อ้เราก็นอนฟังวิทยุนี้แหละ

กฤษฎางค์ แล้วหลังจากที่ท่านไปอังกฤษแล้ว ยังติดต่อกันอยู่หรือเปล่าครับ

บุญธรรม ไม่ได้ติดต่อกัน เพราะไม่รู้ว่าคุณอยู่ที่ไหน

กฤษฎางค์ ถ้าฉันผู้จัดงานนี้นะครับ ยังไงก็ช่วยติดต่อกับคุณลุงบุญธรรมแกด้วย เพื่อลุงอยากจะเขียนจดหมายไปคุยกับอาจารย์ก็ได้ ผากเด็กทางนี้เข้าไปส่งให้ มีคนเขาถามลุงบุญธรรมว่า ตามสไลด์ที่นายอาจารย์ป่วยเคยกลับไปแสดงท่าที่ถูกจับมัดกับเสาที่ศาลาวัดให้พวกบัณฑิตอาสาสมัครดูตามรูปนี้ สมัยที่อาจารย์พาบัณฑิตอาสาสมัครออกไป กลับไปที่หมู่บ้านนั้น มีคนที่เคยเป็นบัณฑิตอาสาสมัคร เขาบอกว่าอาจารย์ป่วยเล่าให้ฟังว่า ตอนนั้นกำลังตัดสินใจว่า จะกินยาไซยาไนท์ ซึ่งซ่อนอยู่ที่ขอบกางเกงดีหรือไม่ แล้วก็เปลี่ยนใจว่าคงไม่มีอะไรร้ายแรง จึงไม่ได้กิน นี่ก็เป็นภาพประวัติศาสตร์ตอนหนึ่ง ศาลาวัดวังน้ำขาว คุณลุงคิดยังไงครับ ที่ในวันที่ ๖ ตุลาคม ที่คนที่ทำความดีมาแล้วอย่างอาจารย์ป่วย ที่คุณลุงว่าดีนี่นะ แล้วต้องมาเจอเหตุการณ์แบบนี้ครับ

บุญธรรม ผมไม่รู้จะทำยังไงครับ นี่กว่าสวรรค์เขาให้มา มาถึงคราวยังงี้ ก็ต้องไปยั้งนั่น เสียใจก็เสียใจครับ ไม่รู้จะทำยังไงได้ครับ ช่วยเหลือไม่ได้

กฤษฎางค์ แล้วชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น เดียวนี้ยังรู้จักอาจารย์ป่วยกันอยู่ไหมครับ

บุญธรรม รู้จักสิครับ **วังขุดจอบ หนองมะโมง วังน้ำขาว วังหัวเรือ** ทั้งนั้นนะ เขารู้จักทั้งนั้นครับ ก็ท่านไปสร้างมูลนิธิไว้ที่นั่น

กฤษฎางค์ คุณลุงมีอะไรจะฝากบอก ที่นั่งอยู่นี้ลูกศิษย์อาจารย์ป่วยทั้งนั้น บางคนก็เป็นเพื่อน คุณลุงมีอะไรจะฝากบอกไหมครับ

บุญธรรม ก็อยากจะฝากความรักไว้กับลูกหลานพี่น้องของเราทุกคนนี้แหละครับ เท่าที่ผมมาเห็นลูกหลานพี่น้องพวกเราก็ดีใจครับ แสนจะดีใจ ก็มีเรื่องยั้งนี้ ผมห่วงลูกห่วงหลาน ถึงได้มา ก่อนที่ผมจะมานี่นะผมยังกลัวว่าเขาจะไปล่อลวงผมมานะครับ ผมไม่ไว้วางใจเขา ต้องไปหานายอำเภออีกครับ ให้เซ็นทราบเอาไว้อีก เราคนโง่ครับ ยังเอาลูกมาอีกครับ ไม่ไว้วางใจ

กฤษฎางค์ มีคนถามคุณป้าระเบียบว่า ที่อาจารย์ป่วย แขนคอกนี้เป็นมาแต่กำเนิดหรือเป็นเพราะถูกซ้อมที่หมู่บ้านของลุงบุญธรรม

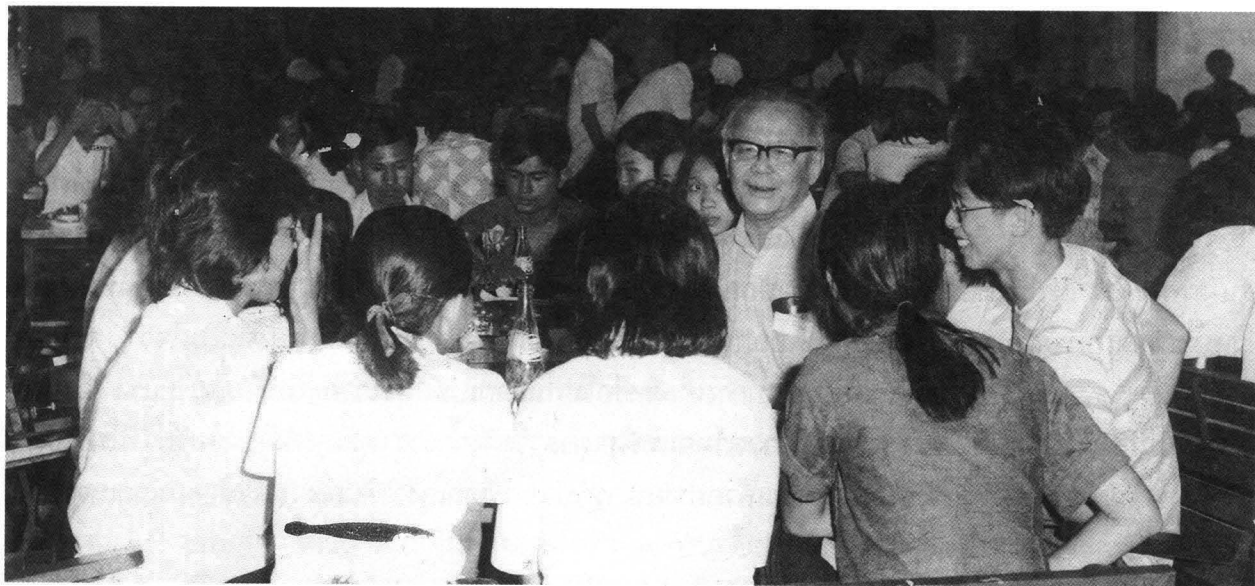
ระเบียบ เมื่ออายุ ๑๐ กว่าคะ ถีบจักรยานแล้วก็ล้มลงไปใช้แขนรับ

กฤษฎางค์ ขอเชิญพิธีัญญา กล่าวอะไรสักหน่อยไหมครับ ก่อนที่จะจบรายการ

ธัญญา ก็มีนิดเดียวครับ คืออยากจะบอกอีกสักนิดหนึ่งว่าอาจารย์ป่วยอยู่อังกฤษ หลังจากทานข้าวแล้วก็ช่วยภรรยาล้างจานครับ

กฤษฎางค์ ทั้งทำได้ดีเกินไป ผมคิดว่าก็คงได้เวลาตามที่ผู้จัดกำหนดไว้พอดีว่าอย่าเกิน ๒ พุ่ม ๑๕ ก็พอดี ขณะนี้ก็ ๒ พุ่ม ๑๕ แล้ว ผมก็ขอสรุปสิ่งที่ทุกคนพูดไว้ว่า อาจารย์ป่วยเป็นคนดีที่เหลืออยู่ แล้วดีเอามาก ๆ แต่คนอื่น ๆ ก็ยังมีอยู่ แต่อย่างไรเราถึงจะไม่ให้คนดีที่มีอยู่บนแผ่นดินไทยนี้ต้องประสบความทุกข์ยาก หรือความยากลำบากในบ้านปลายเหมือนท่านอาจารย์ป่วย มีทางใดบ้างไหมครับ ผมก็ขอฝากเอาไว้เพียงเท่านี้

ขอจบเพียงเท่านี้ครับ ขอขอบคุณมาก

แนวคิด การกระทำ และผลงานของท่านอาจารย์ป๋วย ที่เกี่ยวกับกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ข้าพเจ้ารู้จัก

ท่านอาจารย์ป๋วยจากพวกเราไปด้วยความอาลัยยิ่ง แต่ผลงานของท่านที่ทำได้เป็นคุณประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อชาวธรรมศาสตร์ ต่อประชาชน และต่อประเทศชาติในด้านต่าง ๆ มีมากมายเหลือที่จะคณานับ และเหนือที่พรรณนาเป็นลายลักษณ์อักษรให้ครบถ้วนสมบูรณ์ได้ แนวคิด การกระทำ และผลงานเกี่ยวกับกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ข้าพเจ้าจะนำมาเล่าสู่ฟังและบันทึกไว้ ณ ที่นี้เป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งแห่งแนวคิด การกระทำ และผลงานของท่านในช่วงที่ท่านเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และก่อนนั้นบ้างเล็กน้อย ซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อชาวธรรมศาสตร์ ต่อการพัฒนาชนบท ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองประเทศและการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่นจากอดีตถึงยุคปัจจุบันเท่านั้น

เพื่อให้ท่านเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ที่จะนำเสนอ ณ ที่นี้ ข้าพเจ้าขอแนะนำเกร็ดข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมภายนอกและภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งมีผลกระทบและสร้างปัญหาที่ท่านอาจารย์ป๋วยจะต้องแก้ไข้ปัญหาในการควบคุมการบริหารกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาที่ท่านเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยในช่วงปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘

๑. สภาวะแวดล้อมภายนอกและภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เกี่ยวข้องกับการควบคุมการบริหารงานกิจการนักศึกษาของท่านอาจารย์ป๋วย

๑.๑ หลังจากคณะรัฐบาลนำโดยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีได้หมดอำนาจลง จอมพลถนอม กิตติขจร ได้เดินทางออกไปอยู่ต่างประเทศ ๗๗ วัน ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ อดีตคณะบดีคณะนิติศาสตร์และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายกรัฐมนตรีเพื่อบริหารราชการแผ่นดินและนำความสงบเรียบร้อยมาสู่บ้านเมือง แต่แนวคิดการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยโดยการรวมกลุ่มและชุมนุมเสนอข้อเรียกร้องต่อคณะรัฐบาลให้หาทางช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่กลุ่มต่าง ๆ กำลังประสบอยู่ได้เกิดขึ้นหลาย ๆ ท้องที่โดยกลุ่มชนหลายกลุ่มและเป็นแบบอย่างที่น่ามาปฏิบัติอยู่เป็นเนื่องเนืองยุคนี้จึงถูกเรียกว่ายุคประชาธิปไตยแบ่งบาน

๑.๒ กลุ่มชาวนาและกลุ่มกรรมกรเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และทางการเมือง ได้ประสบปัญหาต่าง ๆ ในเรื่องที่ดินทำกิน ขาดความมั่นคงในเรื่องรายได้และการประกอบอาชีพเป็นผู้ด้อยโอกาสในเรื่องต่าง ๆ มากมาย เมื่อชาวนาอพยพไปทำงานเป็นกรรมกรในท้องที่ต่าง ๆ และในโรงงานก็ยังขาดรายได้และสวัสดิการที่เหมาะสม และขาดความสามารถที่จะคุ้มครองสิทธิของตนให้เกิดประสิทธิภาพได้ เมื่อได้รับความช่วยเหลือจากนักศึกษาและปัญญาชนอื่น ๆ พวกเขาเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิ

ต่าง ๆ จากรัฐบาลได้แล้ว ประกอบกับบรรยากาศทางการเมืองตามแนวคิดประชาธิปไตยเบ่งบาน ทำให้กลุ่มดังกล่าวรวมกลุ่มเดินทางจากต่างจังหวัดอย่างมากมายมาเรียกร้องให้คณะรัฐบาลหาทางแก้ไขปัญหาก็กรุงเทพฯ เพื่อให้ปรับปรุงกฎหมาย นโยบายและการบริหารงานเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาประชาชนในกลุ่มดังกล่าวให้ได้รับผลประโยชน์และคุ้มครองสิทธิมากขึ้น รัฐบาล ฯพณฯ สัญญาและรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช สามารถจะตอบสนองข้อเรียกร้องของชาวไร่ชาวนาเกี่ยวกับสิทธิทำกินในที่ดิน การแก้ไขหนี้สินและความเดือดร้อนอื่น ๆ ได้เพียงบางส่วน และไม่สามารถจะตอบสนองข้อเรียกร้องและแก้ไขปัญหามากมาย ทำให้กลุ่มชาวไร่ชาวนาจะต้องรวมกลุ่มเรียกร้องสิทธิที่ท้องสนามหลวงและที่เวทีการอภิปรายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หลายครั้ง ผู้นำชาวไร่ชาวนาในภาคเหนือถูกฆ่าตายโดยไม่สามารถจับกุมผู้กระทำผิดได้ ทำให้การต่อสู้เรียกร้องสิทธิของกลุ่มชาวนาภาคเหนือเข้มข้นขึ้นแต่อ่อนแรงลงในภายหลังเมื่อเห็นว่าการเรียกร้องรัฐบาลให้ทำการจับกุมตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษไม่เป็นผลในภายหลัง ส่วนกลุ่มกรรมกรในเมือง นอกจากจะให้การสนับสนุนชาวไร่ชาวนาในการเรียกร้องสิทธิแต่ละครั้งแล้วยังเรียกร้องรัฐบาลให้แก้ไขปัญหากลุ่มของตนด้วย กลุ่มสามประสานซึ่งประกอบด้วยชาวไร่ ชาวนา กรรมกร นักศึกษาและประชาชนได้เคลื่อนไหวเป็นครั้งคราวเพื่อให้คณะรัฐบาลแก้ไขกฎหมายแรงงาน แรงงานสัมพันธ์ การจัดสวัสดิการแรงงานและพัฒนาแรงงาน ตลอดจนทั้งกลไกระบบข้อพิพาททางด้านแรงงานให้ดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงสิทธิและองค์กรทางด้านแรงงานในด้านต่าง ๆ จึงได้พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ แต่ความขัดแย้งระหว่างนายจ้างลูกจ้างในโรงงานก็ยังคงมีอยู่ มีการเรียกร้องค่าจ้างและสวัสดิการแรงงานในโรงงานต่าง ๆ อยู่บ่อย ๆ

๑.๓ ขบวนการนักศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสังคมนำโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยผู้นำนักศึกษาหลายสถาบัน เช่น ธรรมศาสตร์ จุฬา รามคำแหง และอื่น ๆ เป็นศูนย์กลางที่มีอิทธิพลต่อนักศึกษาในมหาวิทยาลัย โดยกระตุ้นนักศึกษาให้สนใจปัญหาบ้านเมืองและรวมการต่อสู้เรียกร้องสิทธิของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม นักศึกษาจำนวนมากได้ระดมแนวคิดและทรัพยากรอื่น ๆ ที่จำเป็นไปให้การสนับสนุนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมในการต่อสู้เรียกร้องสิทธิหรือคุ้มครองสิทธิอยู่เป็นประจำ จึงมีกลุ่มนักศึกษาจำนวนมากไม่น้อยแทนที่จะสนใจจะทำการศึกษาค้นคว้าความรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยให้เต็มที่ แต่มาให้ความสนใจทำกิจกรรมนอกหลักสูตรการศึกษาเป็นงานหลัก นักศึกษาหลายกลุ่มในมหาวิทยาลัยหลายแห่งสนใจต้องการศึกษาปัญหาและพัฒนาชนบทให้ดีขึ้น ได้จัดโครงการอาสาพัฒนาชนบทออกไปทำงานร่วมกับชาวชนบทในหลาย ๆ ด้านหลายท้องถิ่นตามกำลังความสามารถของกลุ่มและความสนใจของชาวบ้าน ทำให้เกิดการเข้าใจระหว่างนักศึกษาและประชาชนในชนบทที่ออกค่ายตีมากขึ้น แต่การกระทำและการพัฒนาชนบทของกลุ่มนักศึกษาซึ่งจะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชนบทบ้างเล็กน้อยนั้นได้รับการสนับสนุนและคัดค้านจากบุคคลในคณะรัฐบาลและข้าราชการในท้องถิ่นแตกต่างกันไป บุคคลผู้สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทและสร้างความเป็นธรรมในสังคมจะสนับสนุนและให้กำลังใจการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ส่วนกลุ่มอนุรักษ์นิยมซึ่งสงสัยในขบวนการต่อสู้เพื่อพัฒนาความเป็นธรรมในสังคมของนักศึกษาบางกลุ่มว่าจะมีอะไรแอบแฝงนอกเหนือจากการพัฒนาชนบทตามปกติหรือไม่ และจะนำไปสู่การยอมรับแนวคิดสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์หรือไม่ จึงเกิดปฏิกิริยาคัดค้านและหาทางขัดขวางมิให้ขบวนการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทเป็นไปโดยราบรื่น การต่อสู้ทางด้านแนวคิดทำให้ประชาชนในสังคมซึ่งสนใจปัญหาบ้านเมืองถูกจำแนกออกเป็นกลุ่ม ๆ นักเขียนแบ่งว่าเป็นกลุ่มฝ่ายซ้ายและกลุ่มฝ่ายขวา กลุ่มฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวายังถูกจำแนกว่าเป็นฝ่ายขวาหรือฝ่ายซ้ายตกขอบถ้าเป็นบุคคลที่มีทัศนคติหรือการกระทำที่ส่อแววเหวี่ยงในความคิดทางการเมืองข้างใดข้างหนึ่ง กลุ่มอนุรักษ์นิยมจำนวนมากได้รับการพัฒนาเพื่อดำเนินกิจการต่าง ๆ

ในการป้องกันขัดขวางมิให้แนวคิดฝ่ายซ้ายแพร่ขยาย บางคนได้ดำเนินการกล่าวหาบุคคลอื่นที่มีแนวคิดอุดมการณ์ที่จะสร้างความเป็นธรรมในสังคมว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แม้จะไม่มีข้อเท็จจริงที่แจ้งชัดว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ บรรยายภาพทางการเมืองการปกครองในสังคมไทยจึงแสดงบรรยากาศแห่งการขัดแย้งและการต่อสู้

๑.๔ ผู้นำองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และกลุ่มนักศึกษาจำนวนหนึ่งได้เข้าไปมีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งแห่งขบวนการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิสนับสนุนชาวไร่ชาวนากรรมกรและผู้ด้อยโอกาสทางสังคมอื่น ๆ ทำให้สถานที่ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แห่งนี้ถูกนำไปใช้เพื่อประชุมสัมมนา เป็นเวทีปราศรัย ในบางครั้งเป็นสถานที่หลบซ่อนและปลดปล่อยสิ่งปฏิญ์ทางร่างกายของประชาชนโดยการอนุมัติและไม่ได้รับอนุมัติจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยเป็นครั้งคราว ทำให้การเรียนการสอนนักศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาตามปกติถูกกระทบกระเทือน จำเป็นที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยต้องหาทางแก้ไขควบคุมการกระทำของนักศึกษาให้เหมาะสมตามความจำเป็น และเกิดความขัดแย้งในแนวคิดและบทบาทการทำงานของนักศึกษา กับแนวคิดผู้บริหารมหาวิทยาลัยเป็นครั้งคราว

จากสภาวะแวดล้อมภายนอกและภายในมหาวิทยาลัยที่นำมากล่าวพอเป็นสังเขปและจากแนวคิดการกระทำและผลงานของท่านอาจารย์ป๋วยที่ข้าพเจ้าเคยคุ้นเคยในช่วง ๒ ปีที่ทำงานอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของท่าน ได้ข้อสรุปคร่าว ๆ ดังที่จะกล่าวต่อไป หากข้อสรุปดังกล่าวขาดตกบกพร่องหรือแตกต่างจากข้อสรุปของท่าน ข้าพเจ้าขอกราบอภัยไว้ล่วงหน้า ณ ที่นี้ไว้ด้วย

๒. แนวคิดและการปฏิบัติของท่านอาจารย์ป๋วยต่อการควบคุมบริหารกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แนวคิดและการปฏิบัติของท่านอาจารย์เป็นแนวคิดแบบประชาธิปไตย กระจายอำนาจและบทบาทในการปกครองตนเองให้แก่ประชาชนในองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นองค์การนักศึกษาในมหาวิทยาลัย องค์การประชาชนในท้องถิ่น หรือการปกครองในระดับประเทศ ท่านต้องการให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคคล โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้เกิดทัศนคติที่ดีและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตนเอง และร่วมรับผิดชอบในการปกครององค์กรในสังคม ท่านไม่สนับสนุนแนวคิดและการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ชอบให้เหตุผลเจรจาต่อรองแก้ไขปัญหิต่าง ๆ โดยสันติวิธี มากกว่าการใช้อำนาจโดยผลการหรือใช้กำลังแก้ไขปัญหิต่าง ๆ เป็นแนวคิดที่เราเรียกว่าประชาธิปไตยแบบ “สันติประชาธิปไตย”

ข้อเท็จจริงและการปฏิบัติต่อไปนี้จะยืนยันได้ว่า ท่านอาจารย์ป๋วยมีแนวคิดและการควบคุมการบริหารกิจการนักศึกษาประการใด

๒.๑ การรับฟังความคิดเห็นขององค์กรนักศึกษาในการแต่งตั้งรองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษา

ภายหลังที่ท่านอาจารย์ป๋วยได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านก็ได้ติดต่อข้าพเจ้าซึ่งไม่ได้สนิทสนมคุ้นเคยกับท่านอาจารย์มากนักให้ไปพบ เพื่อปรึกษาหารือว่าข้าพเจ้ายินดีที่จะช่วยเหลือทำงานเป็นรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการหรือฝ่ายการนักศึกษาหรือไม่ สำหรับตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษาท่านได้พิจารณาจากข้อเสนอขององค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ข้าพเจ้าเห็นว่าตนเองเคยเป็นอาจารย์ผู้ปกครองนักศึกษาคณะศิลปศาสตร์มาก่อน เคยได้ศึกษาดูงานด้านการบริหารกิจการนักศึกษาในมหาวิทยาลัย